

เกิดขึ้นมากมาย ตั้งแต่ พ.ศ. 2496 เป็นต้นมา ทำให้โรงสีขนาดใหญ่ซึ่งมีค่าใช้จ่ายสูงกว่าต้องประสบภาวะขาดทุน ต้องค่อยๆ ล้มเลิกกิจการไปเรื่อยๆ และหมดไป ประมาณปลายทศวรรษ 2520⁶⁶

ในการรับซื้อข้าวของโรงสีนั้น ส่วนใหญ่โรงสีจะรับซื้อข้าวจากพ่อค้าคนกลาง ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่มีชาวนาจำนวนไม่น้อยที่อยู่ใกล้โรงสีหรืออยู่ในเส้นทางการคมนาคมที่จะขนข้าวมาโรงสีได้สะดวก เช่น ทางน้ำ เป็นต้น จะนำข้าวเปลือกมาขายให้โรงสีโดยตรงเพราะได้ราคาดีกว่าขายให้พ่อค้าคนกลาง

การค้าขายระหว่างโรงสีกับพ่อค้าคนกลางหรือกับชาวนา ในระยะแรกประมาณช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 หรือก่อนหน้านั้นเล็กน้อย การค้าขายจะอยู่ในลักษณะถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน คือ ชาวนามีแหล่งที่จะขายข้าวและพึงพาอาศัยโรงสีได้ โดยเฉพาะในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การคมนาคมไม่สะดวก ติดต่อกันได้ยาก ชาวนาจะอาศัยโรงสีเป็นที่พึ่ง เมื่อขาดเงินทองขึ้นมาก็ไปยืมโรงสีมาก่อน โดยโรงสีไม่คิดดอกเบี้ย ชาวนาจะจ่ายเงินคืนตอนขายข้าว การที่โรงสียินยอมเช่นนี้ด้วยเหตุผล 2 ประการ ประการแรก เห็นว่าชาวนาเดือดร้อน ถ้าไม่ให้ก็กลายเป็นคนใจดำ ประการที่สอง สมัยนี้ข้าวมีน้อยเพราะทำนาปีละครั้ง ดังนั้นโรงสีจึงพยายามผูกมิตรกับชาวนาเพื่อให้ขายข้าวให้กับตน⁶⁷ ส่วนโรงสีก็สามารถค้างชำระเงินกับชาวนาได้บางส่วนในกรณีซื้อข้าวจำนวนหลายเกวียน เมื่อขายข้าวสารได้แล้วจึงนำเงินมาชำระส่วนที่ค้างอยู่ โรงสีบางแห่งอาจค้างถึง 4 – 5 เกวียน⁶⁸ แต่ค้างไม่นานนัก สภาพเช่นนี้จะหายไปเมื่อการคมนาคมสะดวกขึ้น ข้าวในท้องตลาดมีมากขึ้น โรงสีก็หมดความจำเป็นที่จะผูกมิตรกับชาวนาเพราะตลาดเป็นของผู้ซื้อนั่นเอง

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ข้าวราคาสูง ชาวนาเริ่มปลูกข้าวมากขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ทำให้มีปริมาณข้าวในตลาดมาก ในขณะที่ผู้ซื้อไม่มากนัก ตลาดการซื้อขายจึงเป็นของผู้ซื้อ ประมาณ พ.ศ. 2489 เป็นต้นมา โรงสีได้กำหนดวิธีการรับซื้อข้าวค่อนข้างสลับซับซ้อนมากกว่าเดิม เมื่อชาวนานำข้าวมาขายที่โรงสีจะมีคนงานของโรงสีที่มีความชำนาญทำหน้าที่ตรวจสอบข้าว โดยใช้ไม้บดตัวอย่างข้าวให้แตก เพื่อดูว่าข้าวมีความแข็ง อ่อน หรือมีความชื้นเพียงใด จากนั้นจึงกำหนดราคาข้าว โดยใช้ราคาที่ประกาศไว้หน้าโรงสีแล้วหักด้วยความชื้นของข้าว คุณภาพของข้าวว่าหากนำไปสีแล้วข้าวจะหักมากน้อยเพียงใด จากนั้นจึงนำข้าวไปชั่ง ซึ่งชาวนาจะถูกโกงตาชั่งอีกต่อหนึ่งเห็นได้ว่าการขายข้าวชาวนาจะตกอยู่ในฐานะเสียเปรียบเสมอ โอกาสที่จะขายข้าวขาดทุนจึงมีอยู่สูงมาก

อย่างไรก็ตามการขายข้าวของชาวนาในช่วงนี้ยังมีกำไรเพราะต้นทุนการผลิตต่ำ ชาวนาไม่ได้เร่งขยายการผลิตโดยการพึ่งพิงทรัพยากรภายนอก เช่น รถไถ ปุ๋ยเคมี แต่พึ่งพิงทรัพยากรภายในชุมชน คือยังใช้ปุ๋ยอินทรีย์ เช่น มูลวัว มูลควาย ไข้ว ควายไถนา ใช้

แรงงานในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นชาวนาบางรายที่ขยายพื้นที่เพาะปลูกออกไปมากเกินกำลังแรงงานในครอบครัวจะทำได้ คือประมาณไม่เกิน 20 ไร่ ถ้าครอบครัวมีแรงงานเพียง 2 คน⁶⁹ กรณีนี้จะต้องจ้างแรงงานเพิ่ม เพราะเมื่อชาวนาเริ่มขายข้าวระบบเงินจะค่อยๆ เริ่มเข้ามามีบทบาทในวิถีชีวิตและจะมีบทบาทชัดเจนขึ้นหลัง พ.ศ. 2490 เมื่อชาวนาต้องการเงินเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการส่งบุตรหลานเรียนหนังสือ ระบบเงินตราจะค่อยๆ แสดงบทบาทแทรกตัวเข้ามาแทนระบบการออกปาก ซอมือ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่ดั้งเดิมของคนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา แต่ในช่วงนี้ไม่ถึงกับทำให้ความสัมพันธ์ที่ดีจางหายไป เพราะความสมบูรณ์ของทรัพยากรยังมีอยู่มาก เงินมีความสำคัญเฉพาะบางภารกิจเช่นการศึกษา ส่วนภารกิจอื่นคนในท้องถิ่นยังช่วยเหลือเกื้อกูลกันเหมือนเช่นเดิม

สรุปได้ว่าการขยายพื้นที่การเพาะปลูกเพื่อเพิ่มผลผลิตตอบสนองความต้องการของตลาด โดยเฉพาะการทำนาขนาดใหญ่จะเกิดจากทุนจีน ซึ่งเป็นทุนจากภายนอกมากกว่าจะเกิดจากทุนภายในท้องถิ่น ทั้งนี้เพราะการทำนาขนาดใหญ่ต้องลงทุนสูง ชาวจีนมีทุนทรัพย์เพียงพอที่จะทำได้ โดยระดมทุนทั้งจากการสะสมจากการค้าขายและทุนจากการประกอบธุรกิจในประเทศเพื่อนบ้าน ในขณะที่ชาวนาไทยส่วนใหญ่ถึงแม้จะมีที่ดินมากแต่ขาดการสะสมทุนและไม่กล้าเสี่ยงในการลงทุนขนาดใหญ่ นอกจากนี้ยังไม่จำเป็นต้องลงทุนเพราะมีพอกินพอใช้อยู่แล้ว และยังไม่คุ้นเคยกับระบบตลาดที่ต้องค้าขายข้าวจำนวนมาก ในกรณีที่ทำนาขนาดใหญ่ด้วย ลักษณะเช่นนี้เป็นการเปิดทางให้นายทุนจีนแทรกตัวเข้ามาในพื้นที่ได้สะดวกขึ้น ทุนจีนที่แทรกตัวเข้ามาในพื้นที่ควบคุมเฉพาะระบบการตลาดไม่ล้วงลึกลงไปจนถึงขั้นควบคุมปัจจัยการผลิต เพราะชาวนาไม่ปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีการผลิต ฉะนั้นชาวนาจะได้รับผลกระทบจากระบบทุนในช่วงนี้เฉพาะการถูกกดราคาและการโกงน้ำหนักเท่านั้น เงินยังไม่แทรกตัวเข้ามาทำลายความสัมพันธ์ภายในท้องถิ่นหรือชุมชน

เงินยังไม่ีบทบาทสำคัญถึงขั้นเข้ามาบงการการผลิตของชาวนา ชาวนามีสิทธิเลือก ส่วนใหญ่ถึงแม้จะผลิตเพื่อขาย แต่เป็นการขายผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคเท่านั้น อย่างไรก็ตามเงินได้เริ่มทวีความสำคัญยิ่งขึ้น หลังจากชาวนาเริ่มให้ความสนใจส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนระดับสูงขึ้น หลัง พ.ศ. 2490 โรงเรียนเหล่านี้ส่วนใหญ่จะอยู่ในเมืองทำให้ชาวนาต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ทั้งค่าบำรุงการศึกษาและค่ากินอยู่ บางรายที่ลูกเรียนเก่งได้เรียนสูงมากขึ้น ค่าใช้จ่ายจะเพิ่มเป็นเงาตามตัว ช่วงนี้เองที่ทำให้ชาวนามีภาระหนี้สิน ต้องกู้ยืมจากเพื่อนบ้าน ต้องจำนองนา บางรายต้องสูญเสียที่ดินก็มี ความจำเป็นที่จะต้องใช้เงินเริ่มมีมากขึ้นหลัง พ.ศ. 2490 ดังนั้นชาวนาจึงต้องรับจ้างทำนาเพื่อเพิ่มพูนรายได้ของตนเพราะที่นาที่มีอยู่ให้ผลผลิตไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย เพื่อให้พอเพียง

กับค่าใช้จ่ายที่เพิ่มขึ้น ซึ่งเกิดจากความต้องการที่จะผลักดันเลื่อนฐานะทางสังคม โดยการส่งบุตรหลานเรียนหนังสือสูงขึ้นยิ่งกว่าที่จะรับจ้างเพื่อหวังเก็บสะสมทุนเพื่อนำมาขยายพื้นที่เพาะปลูกหรือพัฒนาเทคนิคการผลิตเพื่อเพิ่มผลผลิตตามความต้องการของตลาด

ยางพารา

ยางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญที่สุดของภาคใต้เริ่มจากการที่พระยารัษฎานุประดิษฐ์ (คอซิมบี๊ : พ.ศ. 2400 –2456) ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ต เป็นคนแรกที่นำยางพาราจากมลายา อาณานิคมของอังกฤษเข้ามาทดลองปลูกที่ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง เมื่อปี พ.ศ. 2442 ต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2444 พระยารัษฎานุประดิษฐ์ ได้มอบหมายให้หลวงนครกิจบำรุง (ค้อยู่เกียด ณ ระนอง) ปลัดเมืองตรัง และ นายกลอด สุทธิพนธ์ นำเมล็ดพันธุ์ยางพารา จากปีนังโดยทางเรือจำนวน 21 กระสอบป่าน⁷⁰ แจกจ่ายให้ข้าราชการและประชาชนนำไปปลูกกันมากขึ้น

การสนับสนุนให้ราษฎรหันมาปลูกยางพาราในระยะแรกนั้น พระยารัษฎานุประดิษฐ์ ได้ใช้วิธียกเว้นการเกณฑ์แรงงานกระตุ้นความสนใจของประชาชน ให้สนใจการทำนา ทำสวนมากขึ้น โดยกำหนดว่า ครั้วเรือนใดทำนาไม่ต่ำกว่า 10 ไร่ หรือทำสวนไม่ต่ำกว่า 20 ไร่ จะได้รับยกเว้นการเกณฑ์แรงงาน⁷¹ ซึ่งมีส่วนกระตุ้นให้ราษฎรสนใจปลูกยางพารามากขึ้น

ผู้ที่ประสงค์จะปลูกยางพาราจะได้รับอนุญาตให้หักร้างถางพงเพื่อทำการปลูกข้าวได้หนึ่งฤดูกาล โดยมีพันธะกับทางราชการด้วยการซื้อพันธุ์ยางไปเพาะปลูกในปีถัดไป ซึ่งรัฐบาลจะซื้อเมล็ดพันธุ์มาจำหน่ายให้ราษฎรในราคาต้นทุน ถ้าผู้ใดบิดพลิ้วสัญญา มณฑลภูเก็ตจะยึดที่ดินแปลงนั้นและทำการปลูกยางเอง เพื่อขายทอดตลาดให้แก่ ผู้ประกอบการรายอื่นต่อไป และเพื่อให้การปลูกยางได้ผลตามความต้องการ พระยารัษฎานุประดิษฐ์ได้จ้างผู้เชี่ยวชาญการปลูกยางชาวอินเดีย มาชี้แจงและให้คำแนะนำแก่ราษฎรอย่างใกล้ชิด⁷² การสนับสนุนของพระยารัษฎานุประดิษฐ์ ทำให้การปลูกยางพาราขยายตัวมากขึ้นในมณฑลภูเก็ต โดยเฉพาะในบริเวณจังหวัดตรังและภูเก็ต

อย่างไรก็ตามการทำสวนยางพาราเพื่อให้เกิดผลดีและประหยัดในเชิงขนาดนั้นจะต้องทำสวนยางพาราขนาดใหญ่ มีพื้นที่เพาะปลูกตั้งแต่ 100 ไร่ขึ้นไป ซึ่งต้องใช้ทุนมากในระยะเริ่มต้น เพราะฉะนั้นจึงมีเอกชนน้อยรายจะเข้ามาร่วมบุกเบิกการทำสวนยางพารา คงมีเฉพาะนายเหมืองแร่ดีบุกเชื้อสายจีนในมณฑลภูเก็ต และเจ้าของสวนพริกไทยเชื้อสายจีนในเมืองตรังเท่านั้น ดังนั้นการปลูกยางพาราทางภาคใต้ของไทย ในระยะแรกจึงขยาย

ตัวไม่มากนัก และกระจุกตัวอยู่ในมณฑลภูเก็ต จนถึงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 เล็กน้อยจึงขยายไปยังมณฑลปัตตานี มณฑลนครศรีธรรมราช และมณฑลจันทบุรี ตามลำดับ⁷³

สำหรับมณฑลนครศรีธรรมราช โดยเฉพาะลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา การทำสวนยางพาราเริ่มขยายตัวในช่วงระหว่างปลายทศวรรษ 2450 เป็นต้นไป เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดโลก โดยมีราคาและกำไรเป็นตัวกระตุ้นที่สำคัญเนื่องจากการปลูกยางพาราของไทยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งออกจำหน่ายต่างประเทศเป็นหลัก ดังนั้นราคายางในตลาดต่างประเทศจะเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการกำหนดการตัดสินใจขยายหรือลดพื้นที่เพาะปลูกยางพารา

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าสวนยางพาราที่ทดลองปลูกในมณฑลภูเก็ตในต้นทศวรรษ 2440 และเริ่มเก็บเกี่ยวผลผลิตได้ในช่วงปลายทศวรรษ 2440 ส่งผลให้ประเทศไทยเริ่มเป็นผู้ส่งออกยางพาราเป็นครั้งแรกใน พ.ศ. 2449 โดยมีปริมาณการส่งออกจำนวน 744 ตัน ในราคาปอนด์ละ 78.62 เซนต์สหรัฐ หลังจากนั้นราคาได้แกว่งตัวขึ้นลงตามความต้องการของตลาดโลก และสูงขึ้นอย่างน่าพอใจในราคาปอนด์ละ 102.84 เซนต์สหรัฐ ใน พ.ศ. 2453 ในขณะที่ยางพาราในตลาดภาคใต้สูงถึงกิโลกรัมละ 8 บาท ในปีเดียวกัน หลังจากนั้นราคายางเริ่มลดลงแต่เริ่มมีเสถียรภาพตั้งแต่ พ.ศ. 2456 – 2460 โดยราคาจะแกว่งตัวอยู่ในช่วงแคบ ๆ (ดูตารางที่ 2) ซึ่งเป็นแรงจูงใจที่สำคัญที่ทำให้ชาวจีนโพ้นทะเลตัดสินใจลงทุนทำสวนยาง

**ตารางที่ 2 ราคายางธรรมชาติในตลาดโลกและตลาดภาคใต้
พ.ศ. 2449 – 2488**

พ.ศ.	ตลาดลอนดอน น้ำหนัก 1 ปอนด์		ตลาดนิวยอร์ก น้ำหนัก 1 ปอนด์	ตลาดภาคใต้* บาท/ก.ก.
	ซิลลิง	เพนนี	U.S.Cents	
2449	5	$10\frac{1}{2}$	78.62	-
2450	4	$7\frac{1}{2}$	72.56	-
2451	4	$4\frac{3}{4}$	58.59	-
2452	7	1	84.32	-

ตารางที่ 2 (ต่อ)

พ.ศ.	ตลาดลอนดอน น้ำหนัก 1 ปอนด์		ตลาดนิวยอร์ก น้ำหนัก 1 ปอนด์	ตลาดภาคใต้* บาท/ก.ก.
	ซิลลิง	เพนนี	U.S.Cents	
2453	8	9	102.84	8.00
2454	5	$5\frac{1}{2}$	82.95	5.00
2455	4	9	80.27	4.35
2456	3	$\frac{1}{4}$	65.38	2.76
2457	2	$3\frac{1}{2}$	49.03	2.09
2458	2	6	49.67	2.28
2459	2	$10\frac{1}{4}$	58.85	2.61
2460	2	$9\frac{3}{4}$	57.18	2.57
2461	2	$2\frac{3}{4}$	44.84	2.04
2462	2	$\frac{3}{4}$	40.17	1.45
2463	1	$10\frac{1}{2}$	42.79	1.26
2464	0	$9\frac{9}{16}$	16.35	0.52
2465	0	$9\frac{5}{16}$	17.34	0.60
2466	1	$3\frac{5}{16}$	29.55	0.99
2467	1	$1\frac{7}{8}$	26.07	1.29
2468	2	$11\frac{1}{16}$	72.46	2.26

ตารางที่ 2 (ต่อ)

พ.ศ.	ตลาดลอนดอน		ตลาดนิวยอร์ก	ตลาดภาคใต้* บาท/ก.ก.
	น้ำหนัก 1 ปอนด์ ซิลลิง	น้ำหนัก 1 ปอนด์ เพนนี	น้ำหนัก 1 ปอนด์ U.S.Cents	
2469	1	$11\frac{3}{4}$	49.36	1.54
2470	1	$6\frac{7}{16}$	37.81	1.22
2471	0	$10\frac{3}{4}$	22.33	0.70
2472	0	$10\frac{1}{4}$	20.48	0.66
2473	0	$5\frac{15}{16}$	10.24	0.39
2474	0	$3\frac{1}{2}$	6.12	0.20
2475	0	$2\frac{5}{16}$	3.43	0.13
2476	0	$3\frac{1}{4}$	5.90	0.21
2477	0	$6\frac{1}{4}$	12.94	0.40
2478	0	6	12.32	0.38
2479	0	$7\frac{3}{4}$	16.43	0.51
2480	0	$9\frac{1}{2}$	19.37	0.61
2481	0	$7\frac{7}{32}$	14.56	0.47
2482	0	9	17.47	0.58
2483	1	$0\frac{1}{16}$	19.90	-
2484	1	$1\frac{19}{32}$	22.11	-
2485	1	$1\frac{3}{4}$	22.50	-

ตารางที่ 2 ต่อ

พ.ศ.	ตลาดลอนดอน น้ำหนัก 1 ปอนด์		ตลาดนิวยอร์ก น้ำหนัก 1 ปอนด์ U.S.Cents	ตลาดภาคใต้* บาท/ก.ก.
	ซิลลิง	เพนนี		
2486	1	6	22.50	-
2487	1	6	22.50	-
2488	1	6	22.50	-

ที่มา : International Rubber Study Group, Rubber Statistical Bulletin อ้างถึงใน
รัตน์ เพชรจันทร์, ยางพารา (พระนคร : โรงพิมพ์มณฑลการพิมพ์, 2514), หน้า 491 – 492.

*Laurence D. Stifel, The Growth of the Rubber Economy of Southern
Thailand, Appendix B. อ้างใน วิจิต กาพกาญจน์, เรื่องเดิม, หน้า 87, 99, 196.

ราคายางเป็นแรงจูงใจสำคัญที่ทำให้ชาวจีนโพ้นทะเลตัดสินใจลงทุนทำสวนยางขนาดใหญ่ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ประกอบกับการได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลไทยที่ต้องการใช้ทุนจีนสกัดกั้นการขยายอิทธิพลของอังกฤษในดินแดนตอนใต้ของไทย ทำให้การลงทุนทำสวนยางพาราของคนจีนขยายตัวเร็วยิ่งขึ้นควบคู่กันไปกับคนไทยที่เริ่มให้ความสนใจในการทำสวนยางพารามากขึ้น โดยส่วนใหญ่จะทำสวนยางขนาดเล็กและทำเป็นอาชีพเสริมเพื่อหารายได้เพิ่มสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในครอบครัว

ผลของการดำเนินนโยบายของรัฐบาลไทย ในการระดมทุนชาวจีนโพ้นทะเลบุกเบิกพื้นที่การทำสวนยางเพื่อสกัดกั้นการขยายอิทธิพลของอังกฤษในดินแดนตอนใต้ของไทย ประกอบกับราคายางพาราอยู่ในระดับที่สูงอย่างน่าพอใจเมื่อเปรียบเทียบกับพืชชนิดอื่น ทำให้การขยายพื้นที่การปลูกยางพาราในเขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจากประมาณ 50,000 ไร่ ใน พ.ศ.2460 เพิ่มขึ้นเป็น 98,947 ไร่ ใน พ.ศ. 2475 เพิ่มขึ้นถึง 97.90 เปอร์เซ็นต์ ในช่วงระยะเวลาเพียง 15 ปี (ดูตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 จำนวนเนื้อที่สวนยางพารารับเบอร์ พ.ศ.2466 – 2475

พ.ศ.	จังหวัดพัทลุง		จังหวัดสงขลา		ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา	
	เนื้อที่ เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต (หาบ)	เนื้อที่ เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต (หาบ)	เนื้อที่เพาะปลูก (ไร่)	ผลผลิต (หาบ)
2466	455	-	12,564	744	13,019	744
2467	455	-	14,007	4,657	14,462	4,657
2468	500	95	20,156	6,481	20,656	6,576
2469	2,780	298	50,071	16,855	52,851	17,153
2470	3,755	154	16,789	19,090	20,544	19,244
2471	5,215	166	81,191	13,632	86,406	13,798
2472	6,627	1,325	84,595	8,265	91,222	9,590
2473	8,489	122	85,051	6,837	93,540	6,959
2474	8,999	2,931	90,253	24,649	99,252	27,580
2475	9,494	62	89,453	21,947	98,947	22,009

ที่มา : ดัดแปลงจาก (3) สร.0201.34/1 เรื่องจำกัดยาง (14 ม.ค. 2476 – 11
ส.ค. 2477)

การขยายพื้นที่การทำสวนยางชะลอตัวลงหลัง พ.ศ. 2475 เนื่องจากราคายางพาราเริ่มตกต่ำลงจากกิโลกกรัม 2.57 บาท เมื่อ พ.ศ. 2460 เหลือเพียงกิโลกกรัมละ 13 สตางค์ เมื่อ พ.ศ. 2475 (ดูตารางที่ 2) เนื่องจากเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก ยางมีปริมาณเกินความต้องการของตลาดโลกมาก ปริมาณยางล้นตลาดราคาจึงตกต่ำอย่างหนัก ชาวสวนยางประสบความเดือดร้อนไปทุกหัวระแหง บางคนต้องหยุดทำสวนยาง ทิ้งให้สวนยางรกร้างจนมีสภาพเป็นป่า บางคนต้องขายที่สวนเพื่อนำเงินมาใช้จ่าย สภาพเช่นนี้ทำให้รัฐบาลต้องรีบแก้ไขโดยด่วน โดยเข้าร่วมเป็นภาคีใน “ความตกลงจำกัดยางระหว่างประเทศ” ใน พ.ศ. 2477 เพื่อลดปริมาณยางที่สะสมไว้ในแต่ละประเทศจนเกินความต้องการของตลาดโลกให้มีจำนวนพอดีกับความต้องการของตลาดโลก ผลของการเข้าร่วมเป็นภาคีความตกลงจำกัดยางระหว่างประเทศ ทำให้รัฐบาลต้องเข้าแทรกแซงการผลิตและการค้ายางใน พ.ศ. 2477 โดยเข้าควบคุมการผลิตและการส่งยางออกไปจำหน่ายต่างประเทศ

ของประเทศอย่างรัดกุม ทำให้การผลิตยางลดปริมาณลงและมีคุณภาพดีขึ้นราคาจึงค่อยๆ เริ่มสูงขึ้น ชาวสวนจึงหันกลับมาทำสวนยางอีกครั้ง ก่อนที่จะหยุดชะงักไปอย่างสิ้นเชิงในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เพราะตลาดค้ายางสำคัญ เช่น สิงคโปร์ และ มลายา ต้องปิดลงเนื่องจากภัยสงคราม ทำให้ตลาดยางพาราภายในประเทศต้องปิดตามไปด้วย

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เริ่มมีการซื้อขายยางทั้งในตลาดโลกและตลาดภายในประเทศอีกครั้ง ราคายางเริ่มขยับตัวสูงขึ้นอีกครั้งหนึ่งในระดับที่น่าพอใจ โดยราคาภายในภาคได้เพิ่มขึ้นจากกิโลกรัมละ 58 สตางค์ ใน พ.ศ. 2482 เป็นกิโลกรัมละ 4.89 บาท ใน พ.ศ. 2490 (ดูตารางที่ 4)

ตารางที่ 4 ราคาเฉลี่ยยางแผ่นรมควันชั้น 1 ในตลาดโลกและตลาดภาคใต้

พ.ศ.2489 - 2503

พ.ศ.	ตลาดสิงคโปร์น้ำ หนัก 1 ปอนด์ (เซ็นต์มาเลเซีย)	ตลาดลอนดอนน้ำ หนัก 1 ปอนด์ (ซิลลิง เพนนี)	ตลาดนิวยอร์กน้ำ หนัก 1 ปอนด์ เซนต์ U.S.	ตลาดภาค ใต้* บาท/กก.
2489	-	1 $4\frac{7}{8}$	22.50	-
2490	37.31	1 $0\frac{11}{32}$	20.97	4.83
2491	42.15	1 $0\frac{29}{32}$	22.01	6.53
2492	38.19	0 $11\frac{25}{32}$	17.56	6.26
2493	108.18	2 $9\frac{9}{32}$	41.10	14.88
2494	169.55	4 $2\frac{27}{32}$	59.07	17.29
2495	96.07	2 $4\frac{11}{32}$	38.57	8.63
2496	67.44	1 $7\frac{29}{32}$	24.23	5.63
2497	67.30	1 $8\frac{8}{16}$	23.64	7.07
2498	114.16	2 $9\frac{9}{16}$	39.14	12.06
2499	96.76	2 $4\frac{19}{32}$	34.17	9.88

ตารางที่ 4 ต่อ

พ.ศ.	ตลาดสิงคโปร์น้ำ หนัก 1 ปอนด์ (เซ็นต์มาเลเซีย)	ตลาดลอนดอนน้ำ หนัก 1 ปอนด์ (ซิลลิง เพนนี)	ตลาดนิวยอร์กน้ำ หนัก 1 ปอนด์ เซนต์ U.S.	ตลาดภาค ใต้* บาท/กก.
2500	88.75	2 $2\frac{3}{32}$	31.15	9.13
2501	80.25	1 $11\frac{1}{2}$	28.07	8.04
2502	101.56	2 $6\frac{3}{32}$	36.55	10.78
2503	108.08	2 $8\frac{5}{32}$	38.16	11.49

ที่มา : รัตน์ เพชรจันทร์, เรื่องเดิม , หน้า 492 - 493 และ

*Lawrence D. Stifel , เรื่องเดิม , อ้างใน นันดา แก้วสุวรรณ , “พัฒนาการของการผลิตและการค้ายางพาราในภาคใต้ของไทย พ.ศ. 2488 - 2516 ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร , 2537) , หน้า 54 – 55.

ราคายางที่เพิ่มสูงขึ้น ใน พ.ศ.2490 ไม่ได้ทำให้พื้นที่ปลูกยางขยายตัวขึ้นอย่างทันทีทันใด เพราะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 คนงานชาดแคลน สวนยางที่ปลูกก่อนสงครามโตเต็มที่และต้องการคนงานกรีดยาง เจ้าของสวนเดิมต้องการแรงงานปรับปรุงสวนที่ถูกทอดทิ้งระหว่างสงคราม ฉะนั้นการปลูกยางก่อนที่จะเกิดสงครามเกาหลีคงจะปลูกกันไม่มากนัก เห็นได้จาก ใน พ.ศ. 2492 ประเทศไทยมีเนื้อที่ขึ้นทะเบียนปลูกยาง 1,500,000 ไร่ โดยจังหวัดสงขลาสามารถผลิตยางได้ 18.45 เปอร์เซนต์ และจังหวัดพัทลุง 0.57 เปอร์เซนต์⁷⁴

ราคายางได้เขยิบตัวเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว เมื่อเกิดสงครามเกาหลี ใน พ.ศ. 2493 ยางกลายเป็นยุทธปัจจัยที่สำคัญ สหรัฐและอังกฤษได้กว้านซื้อยางโดยไม่คำนึงว่าราคาจะสูงเพียงใด โดยเฉพาะสหรัฐได้เริ่มซื้อยางสำรองใช้จำนวนมากเพราะกระบวนการผลิตยุทธปัจจัยของสหรัฐมียางเข้าไปเป็นส่วนสำคัญแทบทั้งสิ้น⁷⁵ การกว้านซื้อยางของสหรัฐและอังกฤษทำให้ราคายางในตลาดภาคใต้ขยับตัวสูงขึ้นอย่างรวดเร็วจาก 4.83 บาท ต่อ กิโลกรัม ใน พ.ศ. 2490 เป็น 17.29 บาท ต่อกิโลกรัม ใน พ.ศ. 2494 เพิ่มขึ้นถึง 257.97 เปอร์เซนต์ ในระยะเวลาเพียง 4 ปี (ดูตารางที่ 4)

สภาพเช่นนี้ ทำให้การทำสวนยางลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาขยายตัวอย่างรวดเร็วตามไปด้วย แต่ลักษณะการปลูกยาง ส่วนใหญ่ยังเป็นสวนขนาดเล็ก เห็นได้จากใน พ.ศ. 2497 จังหวัดสงขลา มีเจ้าของสวนยางรวมทั้งสิ้น 12,495 ราย เป็นเจ้าของสวนยางขนาดเล็ก 11,480 ราย เจ้าของสวนยางขนาดใหญ่ 1,015 ราย ในขณะที่จังหวัดพัทลุง มีเจ้าของสวนยางรวมทั้งสิ้น 1,132 ราย เป็นเจ้าของสวนยางขนาดเล็ก 1,090 ราย และเจ้าของสวนยางขนาดใหญ่เพียง 42 ราย (ดูตารางที่ 5)

ตารางที่ 5 จำนวนเจ้าของสวนยางขนาดต่าง ๆ ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา พ.ศ. 2497

จังหวัด	เจ้าของสวนยางขนาดใหญ่	เจ้าของสวนยางขนาดเล็ก	รวม
พัทลุง	42	1,090	1,132
สงขลา	1,015	11,480	12,495
รวม	1,057	12,570	13,627

ที่มา : ฝ่ายควบคุมยางตามพระราชบัญญัติ กองการยาง กรมวิชาการเกษตร

ในขณะเดียวกันพื้นที่การเพาะปลูกยางของไทยขยายตัวเพิ่มขึ้นจาก 1,500,000 ไร่ ใน พ.ศ.2492 เป็น 2,090,000 ไร่ ใน พ.ศ. 2498 เพิ่มขึ้นถึง 39.33 เปอร์เซ็นต์ โดยจังหวัดสงขลามีเนื้อที่ปลูกยาง 332,263 ไร่ และจังหวัดพัทลุงมีเนื้อที่ปลูกยาง 32,997 ไร่⁷⁶ การขยายพื้นที่เพาะปลูกเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วมาก มีการบุกเบิกป่าเพื่อขยายพื้นที่ทำสวนยางอย่างหนัก ถึงกับชาวบ้านบางคนพูดว่า หลังสงครามเกาหลีเป็นช่วง “ล้างป่า” ที่เดียว⁷⁷ อย่างไรก็ตามถึงแม้จะมีการขยายพื้นที่การเพาะปลูกเพื่อเพิ่มผลผลิตชาวสวนส่วนใหญ่ยังใช้อย่างพันธุ์พื้นเมือง ซึ่งให้ผลผลิตต่ำ อาจมีบ้างหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 บางคนรู้จักปรับปรุงพันธุ์ยางโดยใช้วิธีติดตายาง ซึ่งชาวสวนจะเรียนรู้และจดจำเทคนิคการติดตาจากจากคนจีนเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นจึงพอจะกล่าวได้ว่า ลักษณะการทำสวนยางลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ส่วนใหญ่จะใช้อย่างพันธุ์พื้นเมือง โดยคนไทยจะทำสวนยางขนาดเล็ก ในขณะที่คนจีนส่วนมากจะทำสวนยางขนาดใหญ่และมีเทคนิควิธีการผลิตที่ดีกว่าคนไทย สภาพเช่นนี้ดำรงอยู่จนกระทั่งรัฐบาลหันมาสนใจการพัฒนาการทำสวนยางอย่างจริงจัง โดยการ

ประกาศใช้พระราชบัญญัติ กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง พุทธศักราช 2503 เพื่อให้การสนับสนุนชาวสวนยางปลูกทดแทนยางพันธุ์พื้นเมืองด้วยยางพันธุ์ดี

สวนยางชาวจีน : การทำสวนยางขนาดใหญ่

การเริ่มต้นทำสวนยางพาราของชาวจีนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา นอกจากเกิดจากราคาในตลาดโลกที่สูงและมีเสถียรภาพดังที่กล่าวมาแล้ว ยังเกิดจากความต้องการของรัฐบาลไทย ที่ประสงค์จะใช้ทุนจีนโพ้นทะเลสกัดกั้นอิทธิพลของทุนอังกฤษ ไม่ให้ขยายตัวเข้ามาลงทุนบุกเบิกที่ดินสองข้างทางรถไฟสายใต้ โดยเฉพาะในบริเวณชุมทางหาดใหญ่ลงไปจรดพรมแดนมลายา ซึ่งอังกฤษได้แสดงท่าทีที่ชัดเจนถึงความต้องการที่จะขยายอิทธิพลทางการเมืองและเศรษฐกิจเข้ามาในภาคใต้ของประเทศไทย เพราะฉะนั้นรัฐบาลไทยจึงได้ร่วมมือกับนายทุนชาวจีนและที่รับเหมาก่อสร้างทางรถไฟสายใต้ ระดมทุนตั้งบริษัทสวนยางพาราขนาดใหญ่ขึ้น 2 บริษัท คือ THE JENG JENG PLANTATION CO. และ THE WAE CHANG YEN PLANTATION CO. โดยจัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2460 ด้วยเงินทุนครั้งแรก มีมูลค่ากว่า 6 ล้านบาท บริษัททั้งสองได้จ้างแรงงานชาวจีนและซึ่งเคยเป็นกบฏสร้างทางรถไฟสายใต้ ซึ่งไม่ประสงค์จะเดินทางกลับประเทศของตน และแรงงานชาวจีนและจากอาณานิคมอังกฤษ และฮอลันดาเข้ามาเป็นลูกจ้างของบริษัท โดยบริษัท THE JENG JENG PLANTATION CO. บุกเบิกพื้นที่ทำสวนยางพาราในพื้นที่ประมาณ 30,000 ไร่ ตรงบริเวณรอยต่อระหว่างอำเภอหาดใหญ่กับบ้านคลองแงะ อ.สะเดา ในขณะที่บริษัท THE WAE CHANG YEN PLANTATION CO. บุกเบิกพื้นที่ทำสวนยาง 20,000 ไร่ ตรงบริเวณรอยต่อระหว่างตำบลปาดังเบซาร์ และตัวอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา นอกจากนี้บริษัทยังได้บุกเบิกสร้างสวนยางพาราในพื้นที่อื่น ๆ นอกบริเวณจับจองของบริษัท ซึ่งได้รับอนุมัติโดยตรงจากราชสำนักไทยในขณะนั้น บริษัททั้งสองยินยอมที่จะเสียค่าใช้จ่ายทุกอย่างให้ลูกจ้างของบริษัทที่บุกเบิกที่ดินเหล่านั้น หลังจากนั้นจะมีการแบ่งสวนยางให้แก่ลูกจ้างชาวจีนและแต่ละรายเข้าครอบครองเป็นเจ้าของครึ่งหนึ่ง⁷⁸

นอกจากนั้นรัฐบาลไทย ยังใช้วิธีระดมทุนชาวจีนโพ้นทะเลจากอาณานิคมของอังกฤษและฮอลันดา ให้เข้ามาบุกเบิกสร้างสวนยางพาราในภาคใต้มากขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2463 รัฐบาลได้มีคำสั่งถึงสมุหเทศาภิบาลมณฑลต่าง ๆ ทั่วภาคใต้ ให้อนุญาตชาวจีนทุกคน ที่ไม่ได้อ้างตัวเป็นคนในบังคับชาวตะวันตก สามารถจับจองที่ดินทำสวนยางพาราได้ไม่เกิน 100 ไร่ต่อคน โดยให้ทางราชการอนุญาตให้เสร็จสิ้นภายใน 1 วัน ถ้าหากพ่อค้าชาวจีนผู้ใดต้องการสร้างสวนยางในพื้นที่มากกว่า 500 ไร่ขึ้นไป ก็ให้ยื่นเรื่องราวขออนุมัติ

จากสมุหเทศาภิบาลแต่ละแห่งโดยจะทราบผลการอนุมัติภายในเวลาไม่เกิน 2 – 3 เดือน⁷⁹ ด้วยนโยบายดังกล่าว ทำให้ชาวจีนซึ่งเคยมีประสบการณ์ในฐานะเจ้าของสวนขนาดเล็กหรือเป็นลูกจ้างสวนยางในเมืองมลายา ได้อพยพเข้ามาจับจองที่ดินเพื่อบุกเบิกสร้างสวนยางพารา สองข้างทางรถไฟสายใต้ ในเขตจังหวัดยะลา นราธิวาส ปัตตานี และสงขลา ซึ่งการทำสวนยางพาราของชาวจีนในช่วงนี้จะมีลักษณะเป็นการทำสวนยางพาราขนาดใหญ่เกือบทั้งสิ้น⁸⁰ โดยแต่ละสวนจะมีเนื้อที่ตั้งแต่ 50 ไร่ขึ้นไปจนถึง 3,000 ไร่ เช่น สวนยางของนายซัน ปักจิ้น บริเวณตำบลท่าช้าง อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มีเนื้อที่ทำสวนยางขนาด 3,000 ไร่⁸¹ เป็นต้น

การขยายพื้นที่ปลูกยางขนาดใหญ่ของชาวจีน ชะลอตัวลงหลังจากราคายางตกต่ำอย่างรุนแรงใน พ.ศ. 2475 โดยราคาซื้อขายยางทั้งตลาดภายในและต่างประเทศลดลงในทิศทางเดียวกัน โดยเฉพาะราคาซื้อขายในตลาดภาคใต้ลดลงจากกิโลกรัมละ 1.22 บาท ใน พ.ศ. 2470 ซึ่งเป็นระยะที่เศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก เหลือเพียงกิโลกรัมละ 13 สตางค์ ใน พ.ศ. 2475 (ดูตารางที่ 2) ซึ่งเป็นระยะเวลาก่อนที่รัฐจะเข้าแทรกแซงการผลิตยางพาราของไทย อันเป็นผลจากการเกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกและภาวะปริมาณยางล้นตลาด

การที่ราคายางพาราตกต่ำอย่างมาก ตั้งแต่ พ.ศ. 2470 เป็นต้นมาสร้างความเดือดร้อนอย่างรุนแรงแก่นายทุนจีน ซึ่งมีสวนยางขนาดใหญ่และมีค่าใช้จ่ายสูงตั้งแต่ค่าจ้างลูกจ้างกรีดยาง ทำยาง และค่าใช้จ่ายในโรงรมยาง เป็นต้น การที่นายทุนจีนจำเป็นต้องขายยางในราคาที่ต่ำกว่าต้นทุนการผลิต จึงประสบภาวะการขาดทุนอย่างหนัก เจ้าของสวนบางแห่งต้องหยุดกิจการ บางรายต้องแบ่งสวนขายเพื่อนำเงินมาใช้จ่าย เช่น สวนขนาดใหญ่ในจังหวัดสงขลา⁸² เป็นต้น

ชาวจีนเริ่มขยายพื้นที่ปลูกยางอีกครั้งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เนื่องจากราคายางเริ่มกระเตื้องสูงขึ้น ทำให้ชาวจีนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาซึ่งสะสมทุนจากการค้าขาย เริ่มให้ความสนใจการทำสวนยางพารากันอีก หลายคนได้เริ่มซื้อดินเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จากที่มีอยู่เดิมจนเนื้อที่ปลูกยางค่อย ๆ เพิ่มขึ้นเป็นร้อยกว่าไร่ โดยซื้อจากชาวสวนในพื้นที่ทั้งประเภทมีเอกสารสิทธิ์และไม่มี (มีเพียงใบเสียภาษีบำรุงท้องที่เท่านั้น)⁸³ ทำให้การขยายพื้นที่เพาะปลูกยางของชาวจีนเริ่มขยายตัวอีกครั้งหนึ่ง ตลอดช่วงเวลาดังแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึง พ.ศ. 2500

ลักษณะการทำสวนยางขนาดใหญ่ของชาวจีน

นายทุนชาวจีนที่มีสวนยางขนาดใหญ่ ส่วนมากจะตั้งถิ่นฐานอยู่ในประเทศไทย และบางส่วนเป็นนายทุนจีนที่พำนักอยู่ในมลายา บุคคลเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นผู้มีความรู้

และมีประสบการณ์การทำสวนยางในมลายาเป็นอย่างดี มีทุนรอนมาก กล้าเสี่ยง กล้าลงทุน⁸⁴ เพราะมองเห็นหนทางหากำไรและประสบความสำเร็จมาแล้วในมลายา การถือครองที่ดินเพื่อทำสวนยางขนาดใหญ่ของนายทุนจีน จะใช้ทั้งวิธีจับจองและซื้อที่ดินจากชาวไทยพื้นเมืองโดยเฉพาะอำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา ส่วนมากจะเป็นชาวไทยมุสลิมที่มีหลักฐานการถือครองที่ดินชอบด้วยกฎหมาย โดยมีเนื้อที่ตั้งแต่ 50 ไร่ ไปจนถึง 3,000 ไร่ และถ้าจัดตั้งเป็นบริษัท จะมีเนื้อที่เพาะปลูกมากถึง 30,000 ไร่ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

สวนยางของนายทุนจีนที่อาศัยอยู่ในมลายาส่วนใหญ่จะทำสวนยางบริเวณรอยตะเข็บบริเวณชายแดนไทย - มลายา ซึ่งมีเนื้อที่เพาะปลูกหลายพันไร่ จะปลูกยางตามแบบแผนการทำสวนยางในมลายาทุกประการ โดยจ้างคนจีนที่ชำนาญการทำสวนยางเป็นหัวหน้าควบคุมแรงงานคนจีนทำสวนยางอีกต่อหนึ่ง⁸⁵ ลักษณะการเพาะปลูกยาง จะขุดดินเป็นร่อง ๆ แล้วปลูกยางให้มีระยะห่างกันพอสมควร ดูเป็นแถวเป็นแนวอย่างสวยงาม⁸⁶ ส่วนสวนยางของนายทุนจีนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทย ส่วนใหญ่จะทำสวนยางลักษณะเดียวกับการทำสวนยางในมลายา เพราะเคยเป็นเจ้าของสวนยางขนาดเล็กในมลายามาก่อน ส่วนนายทุนจีนที่มีประสบการณ์ไม่มากก็จะศึกษาวิธีการทำสวนยางจากหนังสือการส่งเสริมการทำสวนยางของมลายา⁸⁷

การที่นายทุนจีน เอาแบบอย่างการปลูกยางพาราจากมลายาทุกขั้นตอนการผลิต ตั้งแต่การเตรียมพื้นที่เพาะปลูก การปลูก การบำรุงรักษา การกรีดยาง และการทำยางแผ่นรมควันเพื่อจัดเกรดยาง ทำให้การทำสวนยางของนายทุนจีนมีผลผลิตที่ดี ได้น้ำยางในปริมาณมากและแปรรูปเป็นยางแผ่นได้อย่างมีคุณภาพ ทำให้ขายได้ราคาดี นอกจากนี้เจ้าของสวนยางพาราขนาดใหญ่บางราย ยังส่งยางออกจำหน่ายต่างประเทศ และรับซื้อยางพาราของเจ้าของสวนยางขนาดเล็กซึ่งส่วนใหญ่เป็นของคนไทย โดยใช้ความได้เปรียบในเรื่องการตลาดกดราคารับซื้อยางพาราจากชาวสวนยางขนาดเล็ก

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า การทำสวนยางพาราในเขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ในระยะแรกเริ่มต้นด้วยการอาศัยทั้งทุน ความชำนาญการและแรงงานของชาวจีนโพ้นทะเล โดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลไทยเป็นอย่างดี เพราะต้องการใช้ทุนจีนในการสกัดกั้นการขยายอิทธิพลของอังกฤษมายังดินแดนภาคใต้ของไทย ซึ่งสมประโยชน์ทั้งสองฝ่าย นายทุนจีนได้รับความสะดวกในการจับจองและบุกเบิกพื้นที่ปลูกยางได้อย่างกว้างขวางในขณะที่ฝ่ายไทยสามารถสกัดกั้นการคุกคามของอังกฤษได้สำเร็จ

สวนยางคนไทย : การทำสวนยางขนาดเล็ก

คนไทยส่วนใหญ่จะทำสวนยางขนาดเล็กและทำเป็นอาชีพเสริมตั้งแต่กลางทศวรรษ 2440 เป็นต้นมา เพราะเห็นว่าการทำสวนยางพาราจะช่วยให้ครอบครัวมีรายได้เพิ่มขึ้น และการทำสวนยางพาราของคนไทยก็มีต้นทุนการผลิตต่ำ เนื่องจากไม่ต้องซื้อพันธุ์ยางพื้นเมือง ส่วนมากได้ต้นพันธุ์หรือเมล็ดพันธุ์จากสวนยางพาราใกล้บ้าน ใช้แรงงานครอบครัวในทุกขั้นตอนการผลิต ตั้งแต่การโค่นป่า การปรับพื้นที่เพาะปลูก การกรีดยาง และการทำยาง

ผู้คนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่เริ่มทำสวนยางพารา ส่วนใหญ่จะตั้งถิ่นฐานบริเวณที่ดอนหรือเชิงเขา ดำรงชีพด้วยการปลูกข้าวไว้บริโภค ปลูกผลไม้ เช่น เงาะ ทุเรียน พลู ไข่ขาว เลี้ยงวัว ควาย ไว้ใช้ประโยชน์ในการไถนาและการขนส่ง เช่น ลากหอน ลาก เกรียน⁸⁸ บางส่วนที่ตั้งถิ่นฐานบริเวณเชิงเขาหรือป่าทึบจะมีวิถีชีวิตที่พึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติอย่างสูง ดำรงชีพด้วยการอาศัยทรัพยากรในป่า เช่น ทำน้ำมันยาง ทำ ไม้ และตัดหวายขาย⁸⁹ เป็นต้น

วิถีชีวิตของผู้คนเหล่านี้ มักมีความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย เนื่องจากมีพื้นที่และ ทรัพยากรอุดมสมบูรณ์มาก ในห้วย หนอง คลอง บึง มีกุ้ง หอย ปลา อย่างสมบูรณ์ มีพืช ผักในป่าและที่ปลูกไว้กินเอง ในป่ามีทั้งสัตว์และไม้ผลกินได้นานาชนิดให้เลือกกินตามใจชอบ เช่น สะตอ ลูกเนียง ทุเรียนพื้นเมือง สิ่งเหล่านี้เป็นของสาธารณะ ผู้ใดจะเก็บมา บริโภคก็ได้ บางครั้งเมื่อเก็บมาแล้วนำมาแบ่งปันกันกินในชุมชน ไม่มีการซื้อขาย อยู่กัน ด้วยน้ำใจ เอื้ออาทรต่อกัน บางครั้งการแบ่งปันกันยังเผื่อแผ่ไปถึงเด็กในท้องของบุคคลผู้นั้นด้วย เช่น ถ้าล่าสัตว์ใหญ่มาได้ จำพวก หมูป่า กวาง เมื่อได้มาจะแบ่งกันตามสัดส่วน โดยคนที่มีเด็กในท้องจะได้สองส่วน⁹⁰ เป็นต้น อย่างไรก็ตามบางครั้งก็อาจมีการแลกเปลี่ยนบ้าง แต่เป็นการแลกเปลี่ยนสิ่งที่แต่ละฝ่ายไม่มีหรือขาดแคลน อัตราการแลกเปลี่ยน ไม่ได้กำหนดแน่นอน ขึ้นอยู่กับความพอใจของผู้แลก เป็นการแลกกันด้วยน้ำใจ แลกเพื่อให้พอเพียงในสิ่งที่ขาดหรือจำเป็น เช่น พวกที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำจะหา กุ้ง ปลา มาแลกกับ สะตอ ลูกเนียง เป็นต้น การซื้อขายจะมีเฉพาะกับชุมชนภายนอกเป็นส่วนใหญ่⁹¹

นอกจากนี้การอยู่ร่วมกันในชุมชนมีการเกื้อกูลกันสูงมาก เพราะสภาพพื้นที่เป็นป่า ติดต่อกับชุมชนภายนอกลำบากเนื่องจากมีข้อจำกัดทางการคมนาคมขนส่งซึ่งลำบากมาก ดังนั้นการร่วมแรงร่วมใจกันเพื่อช่วยเหลือกันทั้งด้านการประกอบอาชีพ งานสังคม เช่น งานตาย งานแต่งงาน การสร้างบ้าน ตลอดจนการป้องกันโจรผู้ร้าย เพื่อปกป้องและรักษา ชีวิตและทรัพย์สินซึ่งกันและกันจึงมีอยู่สูงมาก⁹²

แรงจูงใจที่ทำให้ผู้คนในท้องถิ่นลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เริ่มหันมาปลูกยางพารา น่าจะเป็นเพราะเห็นตัวอย่างการปลูกยางพาราของชาวจีนทั้งที่ปลูกในไทย และปลูกในมลายา โดยเฉพาะชาวสงขลา ซึ่งไปมาค้าขายกับชาวมลายูตามรอยตะเข็บของประเทศอยู่เป็นประจำ ได้เห็นความสำเร็จในการปลูกยางพาราของชาวสวนยางในมลายา จึงลักลอบนำเมล็ดยางพารามาปลูกบ้าง เพราะมลายาห้ามนำเมล็ดพันธุ์ยางพารานอกประเทศ⁹³

การปลูกยางพาราของคนไทยลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเริ่มที่ตำบลบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ประมาณ พ.ศ. 2446 โดยแม่ค้าที่ค้าขายตามรอยตะเข็บชายแดนไทย - มลายา ลักลอบนำเมล็ดพันธุ์ยางพาราของมลายาเข้ามา หลังจากการปลูกยางพาราที่บ้านพรุได้ผลดี จึงเริ่มขยายไปยังบริเวณใกล้เคียงในจังหวัดสงขลา และจังหวัดใกล้เคียงต่อไป โดยเฉพาะจังหวัดพัทลุง ชาวสวนยางมานำเมล็ดพันธุ์จากอำเภอหาดใหญ่ไปปลูก หลังจากเริ่มการทำสวนยางที่หาดใหญ่ไม่นานนัก การปลูกยางของคนไทย จะปลูกยางในลักษณะ “ตามบุญตามกรรม” เนื่องจากไม่มีความรู้ด้านการปลูกยาง จึงให้ความสนใจน้อยมาก ทำแบบเล่นๆ มากกว่า เพราะสภาพความเป็นอยู่เดิมก็มีสภาพสมบูรณ์ไม่ขาดแคลน แต่ที่ทำเพราะเห็นคนอื่นทำก็ทำตามกันไป ดังนั้นการปลูกจึงไม่เป็นระเบียบ ไม่เป็นแถวเป็นแนว ไม่มีระยะที่แน่นอน ส่วนใหญ่จะปลูกปะปนไปกับพืชชนิดอื่น เช่น ข้าวไร่ กัลลวย ถั่ว ข้าวโพด⁹⁴ มีวิธีการปลูกง่ายๆ ไม่สลับซับซ้อนเพียงแต่ไปถอนต้นกล้ายางพันธุ์พื้นเมือง ชาวบ้านเรียกว่า “ลูกยาง” ซึ่งขึ้นอยู่ในสวนยางใกล้ ๆ บ้าน โดยเลือกต้นกล้ายางจากสวนที่ให้น้ำยางมาก ๆ มาใช้ทำพันธุ์ จากนั้นนำต้นกล้ายางไปแช่น้ำพอแตกตาก็นำไปปลูก โดยใช้ไม้แหลมแทงดินให้เป็นรู แล้วเอาต้นกล้าปักลงไป บางคนก็ขุดให้เป็นหลุมเล็ก ๆ ลึก 1 ตาจบ จากนั้นจึงนำต้นกล้าปลูกในหลุม บางคนใช้เมล็ดต้นยางโปรยลงไปในที่ว่าง⁹⁵ เมื่อปลูกแล้วไม่มีการใส่ปุ๋ยเพราะดินดี ไม่ดูแลรักษาปล่อยให้สวนรก มีสภาพเป็น “ป่ายาง” มากกว่า “สวนยาง”⁹⁶ ไม่มีโรคพืชรบกวนมากนัก อาจจะมีบ้างก็มีเพียง “ปลวกแดง” กินรากทำให้ต้นยางตาย ชาวสวนจะใช้เกลือเม็ดโรยโคนต้นเพื่อให้ปลวกแดงตาย โรคพืชอย่างอื่นนอกจากนี้ไม่ค่อยมี จึงกล่าวได้ว่าการทำสวนยางใช้ต้นทุนน้อยมาก

การไม่เอาใจใส่ดูแลปล่อยให้สวนยางมีสภาพเป็น “ป่ายาง” ทำให้ต้นยางไม่เจริญเติบโต แคระแกร็น ให้ผลผลิตช้า กว่าชาวสวนจะสามารถกรีดยางได้ต้นยางต้องอายุไม่ต่ำกว่า 10 ปี และเมื่อกรีดยางได้จะให้ผลผลิตต่ำมาก ประมาณ 100 ตัน ต่อ 1 ไร่⁹⁷ และเมื่อกรีดยาง ก็เพียงแต่ถางป่าให้เป็นช่องทางที่พองจะเดินเข้าไปกรีดยางได้เท่านั้น น้ำยางที่กรีดยางได้อาจ “พลก” (กะลามะพร้าว) รองรับจากท่อน้ำยาง เมื่อไปเก็บน้ำยางใช้หัวแม่มือ

ปาดใส่ถัง และเมื่อแปรรูปน้ำยาง ก็มีกรรมวิธีในการผลิตที่ไม่มีคุณภาพ ใช้ฟางข้าวกรอง น้ำยางทำให้มีสิ่งสกปรกเจือปนอยู่ในน้ำยางมาก เมื่อเอาน้ำยางใส่ “ตะกง” (ถังน้ำมันก๊าด ผ่าครึ่ง) จะต้องใช้น้ำกรดผสมเพื่อให้ยางแข็งตัว ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “น้ำยาฆ่ายาง” น้ำกรดเหล่านี้มีหลายชนิด เช่น กรดอะเซติก กรดฟอร์มิก ซึ่งมีราคาแพงเพราะต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศ ชาวสวนที่พอจะมีทุนทรัพย์และอยู่ใกล้ตลาด ก็พอจะซื้อหาน้ำกรดมาใช้ได้ ส่วนชาวสวนที่อยู่ในชนบทห่างไกลหาซื้อได้ยากหรือต้องเดินทางไปซื้อที่ตลาดในเมือง ทำให้เสียเวลา บางครั้งไม่มีเงินจะซื้อน้ำกรด ชาวสวนจึงแก้ปัญหาโดยใช้น้ำส้มที่ได้จากการหมักสิ่งต่าง ๆ เช่น น้ำมะพร้าว เปลือกเงาะ ลูกมะเฟือง ใบส้มม่วง ลูกตาลโตนด⁹⁸ ส้มซ่า⁹⁹ ใช้ผสมน้ำยางให้แข็งตัวแทนน้ำกรด โดยมีส่วนผสมไม่แน่นอน อัตราส่วนใช้ตั้งแต่ น้ำยาง 1 ถึง 2 ส่วน ผสมกับน้ำ 1 ส่วน และน้ำส้มที่หมักจากเศษพืช 1 ถึง 2 ส่วน การทดสอบว่าส่วนผสมได้สัดส่วนหรือไม่ ใช้การสังเกตด้วยประสบการณ์ บางคนใช้นิ้วจุ่มถ้าน้ำยางติดมือมาก แสดงว่าน้ำยางข้น ถ้าน้ำยางติดมือนิดเดียวแสดงว่าน้ำยางเหลวให้เติมน้ำกรดลงไป ทั้งไว้ประมาณครึ่งชั่วโมงก็สามารถนำไปทำแผ่นได้¹⁰⁰ ในการทำแผ่นยาง ชาวสวนที่อยู่ใกล้สวนยางขนาดใหญ่หรือใกล้สวนของญาติมิตรที่มีทุนทรัพย์สามารถซื้อหาจักรรีดยางได้ ก็จะนำยางที่เริ่มแข็งตัวไปทำยางแผ่นมีน้ำหนักประมาณแผ่นละ 1.50 ถึง 2 กิโลกรัม โดยให้ค่าตอบแทนบ้าง คือทำได้ 10 – 20 แผ่น ตอบแทนเจ้าของจักรรีดยาง 1 แผ่น¹⁰¹ หรือบางครั้งคิดเป็นเงิน 4 แผ่น ต่อ 1 บาท แต่ถ้าเป็นญาติพี่น้องก็ไม่ต้องตอบแทนอะไร ส่วนชาวสวนที่อยู่ห่างไกลและไม่สามารถอาศัยจักรรีดยางจากสวนคนอื่นได้ จะใช้ท่อนไม้รีดให้บางแล้วตากแดดให้แห้งก่อนจึงนำไปขาย¹⁰² บางคนจะทำยางชนิดเลว เรียกว่า “ยางเนา” โดยชาวสวนจะนำน้ำยางมาทำเป็นยางก้อน ด้วยการเอาน้ำยางใส่ลงในตะกงหรือภาชนะอื่น ๆ เช่น กระบอง กระละมั่ง แล้วผสมน้ำกรดลงไปเพื่อให้ยางจับตัวกัน ต่อจากนั้นก็ปั้นเป็นก้อนกลมๆ หรือเหยียบเป็นแผ่น เรียกว่า “ยางก้อน” หรือ “ยางปึก” แล้วนำออกผึ่งแดด กรรมวิธีนี้ยางจะหนามาก เมื่อผึ่งแดดยางจะแห้งไม่สนิท ทำให้มีกลิ่นเหม็นมาก ยิ่งเก็บไว้นานๆ ยิ่งเหม็นมากขึ้น จึงเรียกว่า “ยางเนา”¹⁰³ เมื่อขายจะได้ราคาต่ำมาก

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า การทำสวนยางของชาวสวนขนาดเล็ก มีต้นทุนต่ำมาก ส่วนใหญ่ใช้แรงงานในครอบครัวแทบทั้งสิ้น อาจมีบ้างบางสวนที่บุกเบิกพื้นที่ใหม่ จำเป็นต้องขอความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้าน มาช่วยโค่นป่า ถางหญ้า เรียกว่า “ซอมมือ” “ออกปาก” แล้วแต่กรณี การบุกเบิกพื้นที่ป่า โดยเฉพาะการโค่นต้นไม้ใหญ่ขนาดหลายคนโอบ เป็นงานที่เหน็ดเหนื่อยและยากลำบากมาก เพราะต้องใช้แรงงานคนทั้งสิ้น มีเครื่องมือง่ายๆ เช่น มีดพร้า ขวาน เมื่อจะเข้าป่าเพื่อโค่นไม้ใหญ่ ต้องมีการเตรียมการ ต้องเตรียมข้าวสาร

ไปหุงกินกันในป่า ทำ “หน้า” ไว้สำหรับพักผ่อน เมื่อโค่นไม้ใหญ่ต้องทำนั่งร้านขึ้นไป สูงอย่างน้อย 3 เมตร เพราะข้างล่างมันเป็นพอน คือ ปีกของต้นไม้ใหญ่ ถ้าโค่นตรงบริเวณนี้ จะใช้เวลามาก ชาวสวนจะใช้ภูมิปัญญาของตน บากหน้าไม้ขนาดเล็กไปในทิศทางที่ต้องการให้ไม้ใหญ่ล้มทับลงไป ดังนั้น เมื่อโค่นไม้ใหญ่ล้มไปในทิศทางนั้น ต้นไม้ขนาดเล็กกว่าถูกไม้ใหญ่ตีล้มระเนระนาดตามกันไปเป็นบริเวณกว้างทีเดียว จากนั้นทิ้งไว้ให้ไม้แห้ง จึงค่อยจุดไฟเผา เมื่อเริ่มฤดูฝนจึงขุดหลุมเพื่อปลูกต้นยางต่อไป¹⁰⁴

การทำสวนยางของคนไทยชะลอตัวลงไปในช่วง พ.ศ. 2477 ซึ่งเป็นช่วงที่ราคายางตกต่ำมาก จนรัฐบาลต้องเข้ามาควบคุมการผลิตและการจำหน่ายยางพาราอย่างเคร่งครัด เพื่อให้ปริมาณยางของผู้ขายอยู่ในจำนวนที่ใกล้เคียงกับความต้องการของผู้ซื้อ ซึ่งจะช่วยให้ราคายางสูงขึ้นในที่สุด ในช่วงนี้ชาวสวนหยุดการผลิตยางชั่วคราวเพราะราคายางตกต่ำมากจนไม่คุ้มกับแรงงานและต้นทุนที่ใช้ไปในการทำยาง อย่างไรก็ตามชาวสวนก็เดือดร้อนไม่มากนัก เพราะการปลูกยางเป็นอาชีพเสริมควบคู่ไปกับการทำอาชีพเดิมของตนคือ การปลูกผลไม้ ปลูกข้าว เลี้ยงสัตว์ และหาของป่า โดยใช้ทุนในการทำสวนยางพารา เมื่อประสบปัญหาราคายางพาราตกต่ำ ก็พอประทังอยู่ได้ เพราะทรัพยากรยังสมบูรณ์มาก มีไม้ผลที่ปลูกไว้รับประทาน มีข้าวกิน มีสัตว์ป่าและของป่าให้แสวงหาและเลี้ยงชีพได้อย่างดี ดังนั้นเมื่อยางพาราราคาตกต่ำมากก็เพียงแต่หยุดทำ หยุดบำรุงรักษาและปล่อยให้สวนกร้าง ไปอีกระยะหนึ่งเท่านั้นเอง

ชาวสวนเริ่มหันกลับมาทำสวนยางอีกครั้ง หลังจากที่ราคายางเริ่มดีขึ้น ซึ่งเป็นผลจากรัฐเข้าแทรกแซงการผลิตและการจำหน่าย ใน พ.ศ. 2477 การทำสวนยางในช่วงนี้ เริ่มมีการพัฒนามากขึ้น มีการ “ปักหมบ” เพื่อกระยะปลูก เริ่มมีการปลูกยางเป็นแถวเป็นแนวขึ้น¹⁰⁵ ชาวสวนเริ่มให้ความสนใจการทำสวนยางมากขึ้นกว่าเก่า อย่างไรก็ตามการทำสวนยางพาราได้หยุดชะงักลงไปอย่างสิ้นเชิง เมื่อเกิดสงครามมหาเอเชียบูรพา ระหว่าง พ.ศ. 2484 – 2488 เนื่องจากตลาดต่างประเทศโดยเฉพาะสิงคโปร์กับมลายาปิดตลาดค้ายาง ทำให้ตลาดภายในประเทศปิดตัวเองตามไปด้วย เพราะขาดผู้รับซื้อยาง

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเฉพาะหลังสงครามเกาหลี พ.ศ. 2494 ยางกลายเป็นยุทธปัจจัยที่สำคัญ นานาชาติโดยเฉพาะอังกฤษและสหรัฐอเมริกาสั่งซื้อยางเก็บไว้ในสต็อกโดยไม่เกี่ยงราคา ทำให้ราคายางทั่วโลกสูงขึ้นเป็นประวัติการณ์ เฉพาะลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ราคายางเขียบตัวสูงขึ้นถึง กิโลกรัมละ 25 – 26 บาท¹⁰⁶ เป็นแรงผลักดันสำคัญยิ่งที่ทำให้พื้นที่การปลูกยางขยายตัวอย่างกว้างขวางในช่วงนี้เป็นเพราะชาวสวนเริ่มเปลี่ยนเป้าหมายการทำสวนยางจากการทำเป็นอาชีพเสริมมาทำเป็นอาชีพหลักมากยิ่งขึ้น

ได้มีความพยายามปรับปรุงพันธุ์ยางให้ดีขึ้น โดยใช้วิธีการตัดตา ในขณะที่เดียวกันก็มีการพัฒนาการทำยางแผ่นให้มีคุณภาพมากขึ้น โดยทำแผ่นยางให้สะอาดและบางมากยิ่งขึ้น

การปรับปรุงพันธุ์ยาง

ได้กล่าวแล้วว่า การทำสวนยางพาราของชาวสวนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วหลังสงครามเกาหลี เนื่องจากราคายางสูงมาก จึงใจให้ผู้คนหันมาปลูกยางพารามากยิ่งขึ้น และเริ่มทำสวนยางพาราเป็นอาชีพหลักมากกว่าอาชีพเสริมเหมือนเดิม รายได้ของชาวสวนเริ่มขึ้นอยู่กับการขึ้นลงของราคายางพารา ดังนั้นชาวสวนจึงให้ความสนใจการทำสวนยางพาราในทุกขั้นตอนการผลิตมากยิ่งขึ้น ตั้งแต่การเลือกพันธุ์ยาง การปลูก การบำรุงรักษา การกรีดยาง และการทำแผ่นยาง เพื่อเพิ่มผลผลิตยางให้มากขึ้น กำไรจากการขายยางจะเพิ่มตามไปด้วย

ในส่วนของพันธุ์ยางพารา ได้มีความพยายามของชาวสวนที่พัฒนาให้ดีขึ้น ตั้งแต่การลักลอบเก็บและแอบขโมยซื้อเมล็ดพันธุ์ยางจนถึงการลักลอบนำกิ่งพันธุ์ยางมาตัดตาขยายพันธุ์ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ความจริงแล้วรัฐให้ความสนใจการปรับปรุงพันธุ์ยาง ตั้งแต่ พ.ศ. 2493 เป็นต้นมา โดยการตั้งหน่วยงานขึ้นมารับผิดชอบ เช่น สถานีการยางเฉพาะที่จังหวัดสงขลา มีการตั้งสถานีการยางคอหงส์ ขึ้นที่อำเภอหาดใหญ่ เมื่อ พ.ศ. 2495 ขณะเดียวกันก็มีการจัดตั้งแปลงเพาะขยายพันธุ์ยางขึ้นที่อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา เพื่อดำเนินการพัฒนาพันธุ์ยางและกิจกรรมอื่นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนายาง เช่น จัดสร้างโรงรีดยาง โรงรมยาง เป็นต้น การดำเนินงานในการพัฒนาพันธุ์ยางต้องใช้เวลาค่อนข้างมาก จึงจะพัฒนายางพันธุ์ดีได้ สถานีการยางคอหงส์ใช้เวลา 6 ปี ในการพัฒนาพันธุ์ยาง โดยเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2496 ไปสำเร็จประมาณกลางปี พ.ศ. 2502¹⁰⁷ ได้พันธุ์ยางชั้นดี 50 สายพันธุ์ เพื่อขยายพันธุ์แจกจ่ายชาวสวนต่อไป

ดังนั้นในช่วงระยะเวลานี้ชาวสวนจึงต้องพึ่งตัวเองและพึ่งพิงความรู้ความสามารถของคนจีนที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาพันธุ์ยาง มีคนจีนหลายคนที่ติดตាយางประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี และยินดีถ่ายทอดให้คนไทยโดยไม่ปิดบังอย่างเช่น กรณีของพิเชษฐ วนาพิทักษ์วงศ์ เจ้าของสวนยางขนาดใหญ่ในอำเภอสะเดา ได้เล่าให้ผู้เขียนฟังเรื่องการติดตាយาง โดยใช้กิ่งพันธุ์จากมลายา ในระยะเริ่มแรกการปลูกยางของอำเภอสะเดาอย่างน่าสนใจ พอสรุปได้ดังนี้

การหากิ่งยางพันธุ์ดีจากมลายามาติดตานั้นเป็นเรื่องที่ยากลำบากพอสมควร เพราะมลายาห้ามการนำพันธุ์ยางออกนอกประเทศโดยเด็ดขาด ผู้ใดฝ่าฝืนจะถูกลงโทษ จึงต้องขอความช่วยเหลือจากญาติที่อยู่ในมลายาให้ช่วยลักลอบนำกิ่งพันธุ์ยางมา

ให้ โดยเอาเทียนชุบหัวท้ายกิ่งยางกันน้ำระเหยเพื่อให้กิ่งยางสดอยู่นาน จากนั้นเอาผ้าห่อกิ่งยางมาทิ้งบริเวณชายแดน ณ จุดที่นัดหมายกันไว้ พันธุ์ยางที่นำมาคือ RRIM 605 และ RRIM 623 ซึ่งเป็นยางพันธุ์ดีให้น้ำยางมาก จากนั้นนำกิ่งพันธุ์ยาง ซึ่งกิ่งหนึ่งมีตาประมาณ 2 – 3 ตา มาติดต่อกับต้นตอ เมื่อประสบความสำเร็จจึงขยายพันธุ์ต่อไป สำหรับขั้นตอนการติดตาในสวนนั้นใช้วิธีการง่ายๆ เพียงแต่ไปถอนต้นกล้าพันธุ์พื้นเมืองมาปลูกในหลุมๆ ละ 3 – 4 ต้น เพื่อว่าต้นกล้าจะตายไปบ้าง ทิ้งไว้ 1 ปี ก็สามารถติดตาได้ ในขณะที่นั้นไม่มีพลาสติกใช้ในการติดตา ดังนั้นเมื่อติดตาแล้ววิธีเอาผ้ามาชุบเทียนแล้วตัดเป็นชิ้นๆ กว้างประมาณ 1 นิ้ว ความยาวตามแต่ต้องการ เสร็จแล้วนำไปพันตาให้แน่น ทิ้งไว้สักกระยะหนึ่งตาก็จะติด จากนั้นจึงเอาผ้าที่พันอยู่ออกจากต้นตอ ผลการติดตาในระยะแรก 100 ต้น ได้ผลประมาณ 40 – 50 ต้น ต้นยางที่ติดตาด้วยยางพันธุ์ดีให้น้ำยางมากจนเป็นที่เลื่องลือไปทั่วอำเภอสะเดา ชาวสวนที่อยู่ใกล้เคียงก็มาเลียนแบบไปทำ บางสวนก็จ้างไปติดตา¹⁰⁸ ทำให้การติดตาด้วยยางพันธุ์ดีได้รับความนิยมแพร่หลายขึ้นและขยายตัวมากขึ้น หลังจากที่ดินคอกหงส์เริ่มแจกจ่ายยางพันธุ์ดีให้ชาวสวนหลังกลางปี พ.ศ. 2502

ที่ดิน แรงงาน : ปัจจัยการผลิตที่สำคัญ

การจับจองและการซื้อขายที่ดิน

เนื่องจากที่ดินในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีสภาพพื้นที่ยังรกร้างว่างเปล่าอยู่มาก โดยยังไม่ทำให้เกิดประโยชน์แต่ประการใด เพราะคนมีจำนวนน้อย เพราะฉะนั้นการจับจองที่ดินจึงไม่มีปัญหาในการจับจองทับที่ซ้อนกัน ส่วนใหญ่จะชวนกันไปจับจองเป็นกลุ่มๆ เพื่อจะได้ช่วยเหลือกันเมื่อเกิดอันตรายจากสัตว์ร้าย เช่น เสือ ซึ่งมีมากมายในป่า ส่วนวิธีการจองใช้วิธีง่ายๆ เช่นเดียวกับการจองที่นา ตั้งแต่ตัดซุ่ยเข้าไปพอเป็นแนว แล้วเอาไม้แก่นปักไว้เพื่อบอกให้รู้ว่าที่ตรงนี้เป็นของตน ไปจนถึงการจองกันด้วยปากออย่างที่คุณพัทลุงเรียกว่า “การจองดินนกเขา” คือ เพียงแต่บอกว่าที่ตรงนี้ของกูๆ ที่ตรงโน้นของกูๆ เป็นการพูดที่ใช้คำเสียงซ้ำๆ ซากๆ คล้ายการร้องของนกเขา จึงเรียกว่า “การจองดินนกเขา” บางคนใช้วิธีชี้กำหนดขอบเขตโดยอาจใช้ต้นไม้ใหญ่หรือแนวลำธารเป็นที่หมาย จากนั้นจึงตัดซุ่ยและลงหลักไม้แก่นเพื่อยืนยันสิทธิของตน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการจับจองที่ดินเป็นสิ่งที่ทำกันได้ง่ายไม่สลับซับซ้อนไม่มีปัญหาเรื่องการแก่งแย่งที่ดินเพราะที่ดินมีมากแต่คนมีจำนวนน้อย

กล่าวได้ว่าที่ดินลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 แทบจะไม่มีราคาเลย การซื้อขายเริ่มปรากฏร่องรอยให้เห็นหลังเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475

โดยคนจีนที่สร้างทางรถไฟสายใต้เสร็จแล้วไม่กลับประเทศของตน ตั้งถิ่นฐานอยู่ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีเมียเป็นคนไทยและเริ่มสะสมทุนจากการค้าขาย จากนั้นเริ่มซื้อที่ดินจากคนพื้นเมือง ส่วนใหญ่เป็นที่ดินริมถนน ซื้อขายกันในราคาถูกมากเพียงไร่ละ 2 – 3 บาท¹⁰⁹ เมื่อคนไทยขายแล้วก็ถอยร่นไปอยู่อาศัยในที่ห่างไกลออกไป ราคาที่ดินค่อยๆ ขยับตัวสูงขึ้น โดยซื้อขายกันไร่ละ 4 – 5 บาท¹¹⁰ ในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เล็กน้อย เนื่องจากช่วงนั้นราคาขายพาราต่ำๆ ขยับตัวสูงขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากการที่รัฐบาลเข้าไปแทรกแซงการผลิตยางใน พ.ศ. 2477 เป็นต้นมา

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเฉพาะหลังสงครามเกาหลีราคาขายขยับตัวสูงขึ้นเป็นประวัติการณ์ โดยราคาซื้อขายในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาสูงถึงกิโลกรัมละ 25 – 26 บาท ผู้คนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาต่างหันมาสนใจบุกเบิกพื้นที่เพื่อปลูกยางกันอย่างขนานใหญ่ พื้นที่ป่าเริ่มถูกบุกรุกทำลายมากขึ้น ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 และปรากฏชัดเจนหลังสงครามเกาหลี

การขยายพื้นที่ปลูกยางอย่างขนานใหญ่ทำให้รัฐบาลเกรงว่าจะไม่สามารถควบคุมการผลิตยางได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลให้ยางล้นตลาดและราคาตกต่ำอย่างหนักได้อีก ดังนั้นรัฐจึงประกาศใช้ “พระราชบัญญัติควบคุมยาง (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2490 ” เพื่อให้ผู้คนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในครอบครองแต่ผิดกฎหมายตามพระราชบัญญัติควบคุมยาง พุทธศักราช 2481 จำนวนมาก เพราะไม่ขออนุญาตทำสวนยาง ได้ปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมาย ถึงแม้ว่าพระราชบัญญัติฉบับนี้จะไม่ได้ป้องกันการบุกรุกป่าได้อย่างเด็ดขาด แต่ได้ให้อำนาจกรมป่าไม้ในการพิจารณาว่า พื้นที่ใดถ้าคงสภาพเป็นป่าไว้จะเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นมากกว่าการที่จะให้ผู้คนเข้าไปปลูกยางพารา ก็จะไม่อนุญาตให้ผู้คนเข้าไปจับจอง¹¹¹

ผลของพระราชบัญญัติฉบับนี้ส่งผลทางอ้อมให้ราคาที่ดินทำสวนยางพารามีราคาสูงขึ้นเพราะราษฎรบุกรุกที่ป่าได้ยากขึ้น ที่ดินที่มีอยู่และอยู่ในพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ไม่ไกลเส้นทางคมนาคมเริ่มหายากและเริ่มมีราคาแพงขึ้น เมื่อประกอบกับราคาขายที่พุ่งขึ้นสูงอย่างรวดเร็ว ทำให้ราคาที่ดินถีบตัวสูงขึ้นจากไร่ละ 4 – 8 บาท ในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เล็กน้อย เป็นไร่ละ 500 บาท ใน พ.ศ. 2496 หลังจากนั้นราคาที่ดินได้ขยับตัวสูงขึ้นเรื่อยๆ เป็น 600 บาทต่อไร่ ใน พ.ศ. 2497 และ 1,000 บาทต่อไร่ ใน พ.ศ. 2510¹¹²

ราคาที่ดินที่สูงขึ้นเรื่อยๆ ทำให้คนไทยต้องสูญเสียที่ดินที่มีสภาพดี อยู่ใกล้ชุมชนหรือเส้นทางคมนาคมมากขึ้นเรื่อยๆ โดยการขายให้คนจีน ส่วนตนเองก็ถอยร่นลึกเข้าไปในป่า คนไทยบางรายที่ไม่ขายที่ดินก็ยากที่จะซื้อที่ดินเพิ่มขึ้นเพราะขาดการสะสมทุน ไม่มีเงินเพียงพอที่จะซื้อที่ดินที่มีราคาแพงเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ได้ สภาพเช่นนี้ถ้าปล่อยไปเรื่อยๆ ที่

ดินส่วนใหญ่จะกลายเป็นของคนจีนไปหมด รัฐบาลไทยสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งดำเนินนโยบายชาตินิยมกีดกันนายทุนต่างชาติ โดยเฉพาะทุนจีน จึงออกกฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความใน พระราชบัญญัติที่ดิน ในส่วนที่เกี่ยวกับคนต่างด้าว พุทธศักราช 2486 กำหนดการถือครองที่ดินทำการเกษตรได้ไม่เกิน 25 ไร่ ช่วยให้การเปลี่ยนมือของการถือครองที่ดินชะลอตัวลง

รัฐบาลไทยได้พยายามจัดระเบียบการถือครองที่ดินให้เป็นระเบียบและถูกต้องเพื่อป้องกันปัญหาการครอบครองที่ดินทับซ้อนกัน โดยการออกประกาศใช้ พระราชบัญญัติที่ดิน พุทธศักราช 2497 กำหนดให้ราษฎรที่ถือครองที่ดินอยู่แล้วมาขอเอกสารสิทธิ์จากทางราชการตามขั้นตอนที่กำหนด ทำให้ระบบกรรมสิทธิ์ของประชาชนรัดกุมและถูกต้องตั้งแต่นั้นมา

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าการจับจองและการซื้อขายที่ดินลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เริ่มจะมีปัญหาหลังจากราคายางดิบตัวสูงขึ้นจนรัฐบาลต้องรีบเข้ามาแก้ไขเพราะเกรงว่าที่ดินส่วนใหญ่จะกลายเป็นของคนต่างด้าว คนไทยจะเกิดปัญหาในภายหลังได้ อย่างไรก็ตามการสูญเสียที่ดินของคนไทยในช่วงนี้เกิดจากการเห็นว่าขายที่ดินได้ราคาดีและตนเองไม่เดือดร้อนเพราะมีที่ดินผืนใหญ่ที่จะแสวงหาได้อยู่ ดังนั้นโดยทั่วไปแล้วการถือครองที่ดินในช่วงนี้ไม่มีปัญหามากนัก

แรงงาน : ปัจจัยการผลิตที่สำคัญ

แรงงานเป็นปัญหาสำคัญของการทำสวนยางขนาดใหญ่มากกว่าสวนขนาดเล็ก เพราะสวนขนาดเล็กของคนไทย ส่วนใหญ่ใช้แรงงานในครอบครัว เมื่อถึงคราวจำเป็นที่จะใช้แรงงานจำนวนมาก เช่น บุกเบิกพื้นที่ป่า ก็ใช้วิธีขอความช่วยเหลือจากญาติมิตรในชุมชน โดยไม่มีการจ้างแต่ประการใด สำหรับขั้นตอนการกรีดและการทำยางจะทำกันเองภายในครอบครัว ทั้งนี้เพราะส่วนใหญ่สวนขนาดเล็กของคนไทยมีไม่เกิน 30 ไร่¹¹³ ซึ่งอยู่ในวิสัยที่แรงงานภายในครอบครัวจะสามารถทำได้เพราะการปลูกยางพันธุ์พื้นเมืองไม่ต้องเอาใจใส่ดูแลมากนัก

สำหรับการทำสวนยางขนาดใหญ่ มีปัญหาเกี่ยวกับแรงงานค่อนข้างมาก เนื่องจากการทำสวนยางต้องใช้แรงงานมาก ตั้งแต่การหักร้างถางพง การบุกเบิกป่า การปลูก การดูแลรักษา การกรีด และการทำแผ่นยาง ซึ่งมักจะมีแรงงานไม่เพียงพอกับความต้องการ ถึงแม้ว่ารัฐบาลจะส่งเสริมให้มีการจ้างแรงงานคนไทยทำงานในสวนยาง แต่เนื่องจากคนไทยขาดความชำนาญในการทำสวนยาง โดยเฉพาะการปลูกและการผลิตยาง จึงต้องยอมให้นายทุนจีนจ้างแรงงานจากภายนอกประเทศได้ ส่วนใหญ่จะเป็นคนจีนและแขกมลายู¹¹⁴

โดยใช้แรงงานไทยหักจ้างทางพงปรับพื้นที่เพราะยังขาดประสบการณ์ในการปลูกยาง ส่วนแรงงานคนจีนและแขกมลายู ซึ่งมีความชำนาญมากกว่า จะใช้ในการปลูก บำรุง รักษา กรีดยาง และการทำแผ่นยาง

เห็นได้ว่าการทำสวนยางพาราขนาดใหญ่ ต้องพึ่งพิงแรงงานจากภายนอกประเทศ มาก ทำให้เกิดปัญหาการขาดแคลนแรงงานในการผลิตยางขึ้น ปรากฏว่าใน พ.ศ.2477 กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาขาดแคลนแรงงานในการผลิตยาง จำนวน 7,239 คน โดยจังหวัด พัทลุงขาดแคลนแรงงาน 395 คน ในขณะที่จังหวัดสงขลาขาดแคลนแรงงานถึง 6,844 คน (ดูตารางที่ 6)

ตารางที่ 6 จำนวนกรรมกรสวนยางที่ขาดแคลน กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา พ.ศ.2477

จังหวัด	จำนวนกรรมกร ที่ต้องการ (คน)	จำนวนกรรมกร ที่มีอยู่ (คน)	จำนวนกรรมกร ที่ต้องการเพิ่ม (คน)
พัทลุง	884	489	395
สงขลา	15,412	8,568	6,844
กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา	16,296	9,057	7,239

ที่มา : (3) สร.0201.34/4, เรื่องเดิม.

นอกจากนี้ เมื่อต้นยางพาราเจริญเติบโตพอที่จะกรีดยางได้ ชาวสวนก็ไม่กรีดยาง เต็มเนื้อที่สวนของตน เพราะขาดแคลนกรรมกรที่จะกรีดยาง ขาดเงินทุนที่จะใช้จ่ายในการ กรีดและแปรรูปยาง นอกจากนี้มีสาเหตุอื่น ๆ อีก เช่น ราคายางตกต่ำเกินไป ทำให้ เจ้าของสวนยางกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาไม่สามารถกรีดยางได้ทั้งสิ้นถึง 5,567 ราย โดย จังหวัดพัทลุง มีจำนวน 325 ราย และจังหวัดสงขลา มีมากถึง 5,242 ราย (ดูตารางที่ 7)

ตารางที่ 7 จำนวนเจ้าของสวนยางพาราที่ไม่กรีดยางเต็มพื้นที่ พ.ศ.2477

จังหวัด	สาเหตุที่ทำการกรีดยางไม่หมด			รวม (ราย)
	ไม่มีกรรมกร (ราย)	ไม่มีทุน (ราย)	เหตุอื่น (ราย)	
พัทลุง	10	62	253	325
สงขลา	164	218	4,860	5,242
ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา	174	280	5,113	5,567

ที่มา : (3) สร. 0201.34/4, เรื่องเดิม.

จะเห็นได้ว่า การขาดแคลนแรงงานเป็นปัญหาที่ค่อนข้างสำคัญของการทำสวนยางพาราขนาดใหญ่ในระยะนี้ การขาดแคลนแรงงานดังกล่าว เกิดจากการที่รัฐเก็บภาษีคนเข้าเมืองในอัตราที่สูงถึง คนละ 113 บาท ทำให้เจ้าของสวนยางไม่มีเงินที่จะจ่ายทดแทนให้แก่คนงานได้ จึงเกิดขาดแคลนแรงงานอย่างหนัก ทำให้ค่าจ้างคนงานทำสวนยางซึ่งคิดค่าจ้างตามปริมาณผลผลิตที่ทำได้ สูงถึง หาบละ 5 บาท 75 สตางค์ ราคาที่สูงเช่นนี้จูงใจให้คนงานลักลอบเข้าเมืองไทยจำนวนมาก¹¹⁵

การที่นายทุนจีนต้องจ่ายค่าจ้างให้คนงานในอัตราที่สูง และต้องเสียค่าบรรทุกยางออกไปนอกประเทศอีก หาบละ 63 สตางค์ ทำให้ต้นทุนการผลิตยางของไทยสูงกว่าอาณานิคมของอังกฤษในแหลมมลายู¹¹⁶ ซึ่งมีผลโดยตรงต่อการกำหนดราคาซื้อขายยางในประเทศ

กล่าวได้ว่าสำหรับคนไทย ถึงแม้จะมีปัญหาการใช้แรงงานบุกเบิกพื้นที่เพื่อปลูกยางใหม่ แต่ก็สามารถขอความช่วยเหลือจากญาติมิตรได้ไม่ยากนัก ผู้คนยังช่วยเหลือเกื้อกูลกันเป็นอันดี มิมิตรไมตรีต่อกัน ถึงแม้จะมีเงินตราเข้ามาแทรกบ้าง ซึ่งได้จากการขายที่ดิน แต่ก็ไม่ได้ทำลายความสัมพันธ์ลงไป เงินยังไม่ใช้สิ่งบงการชีวิต เพราะความจำเป็นในการใช้เงินยังไม่มาก ความแตกต่างระหว่างกันยังไม่สูง การดำรงชีพยังเรียบง่าย ส่วนสวนยางของคนจีน ส่วนใหญ่ต้องจ้างเพราะนอกจากเป็นสวนยางขนาดใหญ่แล้ว คนจีนยังขาดความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งกับคนไทยที่อยู่ดั้งเดิมด้วย อาจจะมีบ้างที่เริ่มปรับตัวได้ดีหลังจากแต่งงานกับคนไทย แต่ก็ยังมีจำนวนไม่มากนัก แม้คนจีนจะจ้างคนไทย แต่คนที่

ไปรับจ้างก็ไม่ได้ไปเป็นลูกจ้างตลอดเวลา ไปรับจ้างเพื่อหารายได้เพิ่มและไปเฉพาะนอก
ฤดูกาลผลิตของตนเท่านั้น

การค้าขายยาง ก่อน พ.ศ. 2500

เนื่องจากเจ้าของสวนยางพาราในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ส่วนใหญ่เป็นเจ้าของสวนขนาดเล็ก มีเนื้อที่ปลูกยางเฉลี่ย ไม่เกิน 30 ไร่ ใน พ.ศ. 2506 ดังนั้นจึงมีปริมาณยางที่จะขายให้พ่อค้าจำนวนน้อย ทำให้ขาดอำนาจต่อรอง ประกอบกับชาวสวนไม่คุ้นเคยกับระบบการค้าขาย การชั่งน้ำหนักซึ่งพ่อค้าใช้ชั่งคัน ทำให้ถูกโกงได้ง่าย นอกจากนี้การคมนาคมที่ไม่สะดวกทำให้ชาวสวนอยู่ในภาวะจำยอมที่จะต้องขายยางผ่านพ่อค้าคนกลางและตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบในการซื้อขาย ถูกพ่อค้ากดราคารับซื้อ ถูกโกงน้ำหนัก และถูกพ่อค้าใช้เล่ห์เหลี่ยมนานาประการเพื่อแสวงหากำไรบนความทุกข์ยากของชาวสวนตลอดเวลา¹¹⁷

ลักษณะการขายยางของชาวสวนนั้น ส่วนมากจะขายผลผลิตของตนในรูปของยางแผ่นดิบ ส่วนที่เหลือไม่มากนักจะขายในรูปของขี้ยาง เช่น ขี้ยางเส้น ยางก้อน เป็นต้น พ่อค้าจะรับยางแผ่นดิบในลักษณะการเหมาคละ ไม่มีการแยกชั้นยาง ซึ่งนอกจากจะทำให้ชาวสวนเสียเปรียบในการซื้อขายแล้วยังขาดแรงกระตุ้นในการพัฒนาทำให้ยางมีคุณภาพอีกด้วย

การขายยางของชาวสวน ในช่วงระยะเวลาประมาณทศวรรษ 2460 ตลาดเป็นของผู้ซื้อและตลาดจะแคบมาก มีผู้ซื้อน้อยราย บางท้องที่ไม่มีผู้ซื้อในท้องที่ของตน ชาวสวนต้องหาไปขายที่ร้านรับซื้อที่ตลาดในเมือง ซึ่งบางแห่งอยู่ไกลประมาณ 10 กิโลเมตร ต้องไปนอนค้างคืนที่ตลาดในเมืองเพราะไปถึงตลาดค่ำ ร้านรับซื้อยางปิดการรับซื้อต้องรออีก 1 วันจึงจะได้ขายยางของตน เมื่อไปขายก็แล้วแต่พ่อค้าจะกำหนดราคาเอาตามใจชอบ ชาวสวนต้องยอมขายเพราะไม่มีทางเลือก แม้จะขายยางได้ราคาต่ำก็ดีกว่าไม่มีที่ขายยางอย่างเช่นกรณีของชาวสวนยาง ตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ต้องหาไปขายในเมืองคราวละ 20 – 30 กิโลกรัม ระยะทางประมาณ 10 กิโลเมตร ต้องไปนอนในตลาดเพื่อขายยางและถูกกดราคารับซื้อจากร้านรับซื้อยาง เป็นต้น¹¹⁸

ส่วนพื้นที่ที่มีร้านรับซื้อยางอยู่ในท้องที่ของตน ซึ่งมีน้อยรายเช่นกัน นอกจากพ่อค้าจะกำหนดราคารับซื้อตามใจชอบแล้ว บางแห่งถึงกับกำหนดให้ชาวสวนต้องรมควันยางเสียก่อนจึงจะรับซื้อ ซึ่งชาวสวนก็จำต้องยอมทำตามไม่เช่นนั้นจะต้องหาไปขายในที่ไกล เสียทั้งเวลาและแรงงาน อย่างไรก็ตามยางแผ่นรมควันนั้น เมื่อขายจะได้ราคาดีกว่ายางแผ่นดิบ ดังนั้นจึงมีชาวสวนบางพื้นที่ เช่น ชาวสวนบ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัด

สงขลา ที่อยู่ในวิสัยที่พอจะทำโรงรมได้ จึงยินยอมที่จะสร้างโรงรมขนาดเล็กแบบง่าย ๆ โดยอาคารโรงรมจะตีฝาด้วยไม้กระดาน ซึ่งหาซื้อได้ง่ายในท้องถิ่น แล้วใช้ผ้าอุดตามรูช่องต่าง ๆ เพื่อไม่ให้ความร้อนรั่วไหลออกมา เมื่อรมควันยางก็ต้องคอยเฝ้า คอยระวังไม่ให้ความร้อนสูงเกินไป ไม่เช่นนั้นยางจะเกิดความร้อนสูงเกินไปจนลุกไหม้ได้ ส่วนชาวสวนยางที่ไม่สามารถสร้างโรงรมได้ก็อาศัยโรงรมของคนอื่น โดยยินดีที่จะเสียค่าใช้จ่ายให้ แผ่นละ 5 – 10 สตางค์ เป็นต้น สภาพการซื้อขายเช่นนี้เปลี่ยนไปหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อราคายางดีขึ้นและมีร้านรับซื้อยางตลอดจนพ่อค้าเร่เกิดขึ้นในหมู่บ้านมากมาย¹¹⁹

เนื่องจากการผลิตยางพาราของไทยมีเป้าหมายหลักเพื่อการส่งออก ดังนั้นภาวะเศรษฐกิจและปริมาณยางในตลาดโลกจะส่งผลกระทบโดยตรงต่อการขึ้นลงของราคายางภายในประเทศ ประเทศไทยส่งยางออกจำหน่ายต่างประเทศครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2449 ด้วยราคาที่สูงอย่างน่าพอใจ หลังจากนั้นราคายางจะแกว่งตัวขึ้นลงตลอดเวลาตามความต้องการของตลาดโลกและปริมาณยางที่มีในตลาด ราคายางเริ่มตกต่ำอย่างน่าวิตกตั้งแต่ พ.ศ. 2471 อันเป็นผลมาจากภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลกใน พ.ศ. 2470 ทำให้อำนาจการซื้อของประเทศอุตสาหกรรมที่ใช้ยางเป็นวัตถุดิบลดลงไปอย่างรวดเร็ว การซื้อขายยางในตลาดโลกชะลอตัวลงในขณะที่ปริมาณยางกลับไม่ลดจำนวนในสัดส่วนเดียวกัน ทำให้ยางเริ่มล้นตลาดราคายางในตลาดโลกลดลงอย่างรวดเร็วตั้งแต่ พ.ศ. 2471 ส่งผลกระทบโดยตรงต่อราคายางภายในประเทศของไทย โดยราคายางภายในประเทศลดลงจากกิโลกรัมละ 1.22 บาท ใน พ.ศ. 2470 เหลือเพียงกิโลกรัมละ 13 สตางค์ ใน พ.ศ. 2475 โดยมีแนวโน้มจะลดลงเรื่อย ๆ เพราะปริมาณยางล้นตลาดโลก

ดังนั้นเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าว ประเทศไทยจึงเข้าร่วมเป็นภาคี “ความตกลงจำกัดยางระหว่างประเทศ” ซึ่งตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2477 โดยมีเป้าหมายเพื่อดึงราคายางให้สูงขึ้นด้วยการลดปริมาณการผลิตลง ผลของการเข้าเป็นภาคี ทำให้ไทยต้องออกพระราชบัญญัติควบคุมจำกัดยาง พุทธศักราช 2477 แก้ไขเพิ่มเติมในพุทธศักราช 2479 เพื่อควบคุมปริมาณการผลิตและการจำหน่ายยาง ทำให้ราคายางของไทยเริ่มสูงขึ้นและมีเสถียรภาพขึ้น

การค้าขายยางหยุดชะงัก ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 เพราะเส้นทางการค้ายางถูกตัดขาด ตลาดยางทั้งภายในและภายนอกประเทศปิดการรับซื้อขายยางทำให้ชาวสวนเดือดร้อนกันไปทั่ว โดยเฉพาะสวนขนาดใหญ่ ซึ่งมีต้นทุนการผลิตสูงจะประสบความเดือดร้อนมากกว่าสวนขนาดเล็ก ทั้งนี้เนื่องจากการทำสวนยางของคนไทย ซึ่งส่วนใหญ่ทำสวนยางขนาดเล็ก ทำเป็นอาชีพเสริม ส่วนมากจะมีอาชีพอื่นรองรับอยู่ เช่น มีสวนผลไม้ มีการเลี้ยงสัตว์ พอก วัว ควาย ไร่ ไร่ข้าว เลี้ยงเป็ด ไก่ ไร่ข้าว ปลูกข้าวไร่กินเอง เป็นต้น นอก

จากนี้ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรมีมาก ชาวสวนขนาดเล็กจึงไม่เดือดร้อน เมื่ออย่างไม่สามารถกรีดยาได้ ก็ทิ้งให้รกร้างเท่านั้นเอง

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ราคายางกระตือรือร้นอีกครั้งหนึ่ง โดยเฉพาะหลังสงครามเกาหลี ราคายางแผ่นดิบในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาสูงถึงกิโลกรัมละ 25 – 26 บาท ส่วนขี้ยาง ไม่ว่าจะเป็นยางเส้นหรือยางก้อน ก็สูงขึ้นถึงกิโลกรัมละ 8 – 10 บาท¹²⁰ เช่นกัน ภาวะการซื้อขายจึงคึกคักอย่างยิ่ง ชาวสวนหันกลับไปปรับปรุงสวนยางของตน หลายคนบุกเบิกพื้นที่ป่าเพื่อทำสวนยาง ในขณะเดียวกันพ่อค้ายางก็เกิดขึ้นมากมาย ทั้งพ่อค้าในหมู่บ้าน พ่อค้าเร่ พ่อค้าในเมือง และพ่อค้าส่งออก เป็นกลุ่มพ่อค้าคนกลางที่กำหนดราคา การซื้อขายและใช้เล่ห์เหลี่ยมทางการค้าเอาเปรียบชาวสวนในทุกรูปแบบเพื่อให้ตนเองได้กำไรสูงสุด ซึ่งจะกล่าวถึงดังต่อไปนี้

พ่อค้าเร่

พ่อค้าเร่คือพ่อค้าที่ตระเวนไปรับซื้อยางตามสวนตามหมู่บ้านของชาวสวนยาง ส่วนใหญ่จะเป็นชาวจีน พ่อค้าเร่เกิดขึ้นมากมายหลังสงครามเกาหลี ยางมีราคาสูงซื้อขายกำไรดี การซื้อขายยางของพ่อค้าเร่ลงทุนไม่มากนักเพียงแต่มีช้าง 1 คัน เงินทุน 200 – 300 บาท และจักรยาน 2 ล้อ ถีบเข้าไปรับซื้อยางตามหมู่บ้านและสวนยางของชาวสวนยาง การซื้อขายยางของพ่อค้าเร่ได้กำไรดีภายในเวลาอันรวดเร็ว เพราะเป็นการซื้อขายตอนเช้าและขายตอนเย็น ภายใน 1 วัน สามารถทำกำไรได้ถึง 10 – 20 สตางค์ต่อยาง 1 กิโลกรัม¹²¹ ทำให้คนไทยเริ่มให้ความสนใจเป็นพ่อค้าเร่กันมากขึ้น โดยการร่วมทุนกับพ่อค้าชาวจีนตระเวนซื้อขายยางตามสวนและหมู่บ้านเพื่อนำมาขายต่อให้กับร้านรับซื้อยางที่ได้ติดต่อกันไว้ก่อนแล้ว จากนั้นนำเงินที่ได้จากการขายยางมาซื้อขายต่อไป เพราะการซื้อขายยางของพ่อค้าเร่ ส่วนใหญ่จะซื้อด้วยเงินสด ไม่เช่นนั้นชาวสวนจะไม่ขายเพราะไม่ไว้วางใจเนื่องจากพ่อค้าเร่บางรายไม่ใช้คนในพื้นที่

การกำหนดราคาการซื้อขายยางของพ่อค้าเร่นั้น เริ่มจากหลังจากทราบราคาซื้อขายในแต่ละวันจากร้านรับซื้อยางแล้ว พ่อค้าเร่จะกำหนดราคารับซื้อยางของตนโดยจะบวกค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปซื้อขายและกำไรที่คิดว่าควรจะได้ ผลรวมที่ได้เป็นราคาซื้อขายของพ่อค้าเร่ในวันนั้น ดังนั้นราคารับซื้อจะผันแปรไปตามระยะทางและกำไรที่พ่อค้าต้องการ ส่วนใหญ่พ่อค้าเร่จะซื้อยางในพื้นที่ไม่ห่างไกลมากนัก เพราะมีข้อจำกัดเรื่องพาหนะขนส่ง คือ จักรยาน 2 ล้อ ระยะห่างจากร้านรับซื้อยางอย่างสูงไม่เกิน 20 กิโลเมตร การกำหนดราคารับซื้อจากชาวสวนจะค่อนข้างต่ำ แต่ในบางกรณีถ้าชาวสวนอยู่ใกล้เคียงกับร้านรับซื้อ พ่อค้าเร่จะให้ราคาเท่ากันหรือใกล้เคียงร้านรับซื้อ โดยพ่อค้าจะใช้วิธีโกงน้ำ

หน้าตาซึ่งเพื่อชดเชยกำไรที่เสียไปจากการให้ราคาชาวสวนสูงขึ้น¹²² โดยความเป็นจริงแล้วร้านรับซื้อยางในท้องถิ่นและพ่อค้าเร่จะตกลงกันกำหนดราคาซื้อในระดับเดียวกันเพื่อเป็นหลักประกันว่า ร้านรับซื้อจะมีผลผลิตยางจากพ่อค้าเร่มาขายร้านตนอย่างแน่นอน ดังนั้นแม้ว่าชาวสวนจะไปขายที่ร้านรับซื้อบางส่วนใหญ่ก็จะได้ราคาใกล้เคียงหรือไม่ต่างจากการขายพ่อค้าเร่มากนัก

พ่อค้าในหมู่บ้าน

ร้านรับซื้อยางที่เกิดขึ้นมากมายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เจ้าของร้านส่วนใหญ่เป็นคนจีน ร้านรับซื้อยางเหล่านี้นอกจากรับซื้อยางที่ร้านของตนแล้ว บางรายยังทำหน้าที่เป็นพ่อค้าเร่ออกไปซื้อยางตามสวนอีกด้วย นอกจากนี้ร้านรับซื้อยางในหมู่บ้านบางรายยังขายเครื่องอุปโภคบริโภคตลอดจนสิ่งของที่ใช้ในการทำสวนยางอีกด้วย เช่น มีดกรีดยาง น้ำกรด เป็นต้น ชาวสวนยางบางรายเงินขาดมือขึ้นมากก็ไปหยิบยืมมาจากร้านค้าเหล่านี้ บางครั้งเอาเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำสวนยางมาก่อน พอกรีดยางได้แล้วก็ไปขายที่ร้าน เงินที่ได้ส่วนหนึ่งก็ชำระหนี้ที่ค้างอยู่ ที่เหลือส่วนหนึ่งจะซื้อสินค้าในร้านกลับมาใช้สอยในบ้าน ดังนั้นการขายยางจึงแล้วแต่พ่อค้าจะกำหนดราคา เพราะชาวสวนไปหยิบยืมเงินและสิ่งของจากร้านค้ามาใช้ก่อนแล้ว¹²³

พ่อค้าในเมือง

พ่อค้าในเมือง เป็นพ่อค้าคนกลางที่สำคัญทำหน้าที่เป็นตัวกลางที่เชื่อมต่อระหว่างพ่อค้าในหมู่บ้านกับพ่อค้าส่งออกยาง เพราะพ่อค้าในหมู่บ้านไม่ติดต่อกับโรงรมยางและผู้ส่งออกโดยตรง อาจเป็นเพราะยางในครอบครองของตนมีปริมาณไม่มากนักและการคมนาคมไม่สะดวก การนำยางไปส่งโรงรมอาจไม่คุ้มกับค่าใช้จ่ายและเวลาที่ต้องเสียไป พ่อค้าในเมือง (ยี่ปั่ว) จึงเข้ามามีบทบาทเชื่อมต่อแทน

พ่อค้าในเมือง จะเปิดร้านรับซื้อยางของตนเองในตัวเมือง ส่วนใหญ่จะประกอบธุรกิจซื้อยางเพียงอย่างเดียว อาจมีบ้างบางรายที่ขายอุปกรณ์การผลิตยาง เช่น จักรกรีดยาง เป็นต้น พ่อค้าในเมืองจะรับซื้อยางแผ่นดิบ ยางก้อน และยางเส้นจากชาวสวนและพ่อค้าในหมู่บ้าน แล้วขายต่อให้โรงรมยางหรือผู้ส่งออกอีกต่อหนึ่ง

ในการซื้อขายยางของพ่อค้าคนกลางกับโรงรมยางและผู้ส่งออกยางในช่วงก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น เมื่อพ่อค้าคนกลางส่งยางไปขายโรงรมพ่อค้าจะได้รับเงินล่วงหน้า 80 เปอร์เซ็นต์ ของราคายางทั้งหมดที่ซื้อขายกันในวันนั้น จากนั้นโรงรมจะนำยาง

เข้ามรดกวันเพื่อจัดเกรตยางแล้วนำผลที่ได้มาคิดเงินอีก 20 เปอร์เซนต์ที่ค้างจ่าย วิธีการนี้ใช้เรื่อยมาจนถึงประมาณปลายทศวรรษ 2510¹²⁴

พ่อค้าเร่ พ่อค้าในหมู่บ้าน และพ่อค้าในเมือง จะมีส่วนสัมพันธ์กับชาวสวนมากที่สุด ไม่ว่าจะเป็นออกไปซื้อตามสวน ตามหมู่บ้านหรือรับซื้อภายในร้านของตน ชาวสวนจะถูกพ่อค้าเอารัดเอาเปรียบ โดยใช้เล่ห์เหลี่ยมทางการค้าทุกรูปแบบ ตั้งแต่การกดราคา โก่งต่าซึ่ง ประเมินความขึ้นของแผ่นยางสูง ซึ่งชาวสวนเรียกวิธีของพ่อค้าแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย คนพัลลึงบางรายเรียกว่า “ขอ จ้อ หัก”¹²⁵ ในขณะที่คนสงขลาบางรายเรียกว่า “ขอ จ้อ โก่ง”¹²⁶ ขอ คือ ขอเศษน้ำหนัของกิโลกรัม จ้อและโก่ง หมายถึง การจ้อโก่งการชั่งน้ำหนักยาง ตั้งแต่ยังไม่เต็มจำนวนไปจนถึงการถ่วงน้ำหนักในลูกตุ้ม ส่วนหัก คือ การหักน้ำหนักของยางโดยอ้างว่ายางสกปรก แผ่นหนา ขึ้นเชื้อรา ไม่สะอาด และเมื่อกำหนดราคา รับซื้อจะกดราคารับซื้อและซื้อคละกันไปโดยไม่แยกคุณภาพของยาง ทำให้ชาวสวนเสียเปรียบและขาดแรงจูงใจในการพัฒนาคุณภาพยางของตนให้ดีขึ้น

การที่ชาวสวนตกอยู่ในฐานะเสียเปรียบในการค้าขายยางพารา ยอมตกเป็นเบี้ยล่างให้กับพ่อค้ายอมให้เขากดราคา ใช้เล่ห์เหลี่ยมจ้อโก่งการชั่งน้ำหนัก เพื่อแสวงหากำไรให้ได้มากที่สุด เป็นเพราะ ประการแรก ชาวสวนไม่คุ้นเคยกับระบบการชั่งน้ำหนัก โดยการใช้ชั่งคัน และตัวชั่งคันเองก็มีความเที่ยงตรงน้อย โก่งได้ง่าย เมื่อเอายางขึ้นชั่งก็ตามแต่พ่อค้าจะบอกให้ทราบ ประการที่สอง การกดราคา ชาวสวนไม่ทราบราคาที่แท้จริงของการซื้อขายยางของประเทศ เพราะระบบการสื่อสารไม่มีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะชาวสวนที่อยู่ห่างไกลจะไม่สามารถรับรู้ข่าวสารได้เลย ประการที่สาม ยางพาราปลูกเพื่อขายกินไม่ได้ ชาวสวนจำเป็นต้องขายไม่ว่าพ่อค้าจะให้ราคาต่ำเพียงใดก็ตาม เพื่อจะได้มีรายได้เพิ่มขึ้น เพื่อการใช้จ่ายในครอบครัว

โรงงานแปรรูปและส่งออก

โรงงานแปรรูปและผู้ส่งออก เป็นพ่อค้ารายสุดท้ายในกระบวนการค้ายาง โดยมากจะดำเนินการในรูปของบริษัท ซึ่งจะเป็นเจ้าของโรงงานแปรรูปและส่งออก ยางพาราที่รับซื้อส่วนใหญ่จะรับซื้อจากเจ้าของสวนยางขนาดใหญ่บางรายและพ่อค้าคนกลาง โดยซื้อทั้งในรูปของยางแผ่นดิบ ขี้ยาง เศษยาง ยางก้อน และยางแผ่นรมควัน หรือนำมาแปรรูปในรูปแบบต่าง ๆ ตามความต้องการของตลาด เช่น ยางเครป เป็นต้น

ในการรับซื้อยางของโรงงานแปรรูป และผู้ส่งออก จะถือเอาราคายางแผ่นรมควัน ขึ้น สาม เป็นหลักในการกำหนดราคารับซื้อในแต่ละวัน โดยพ่อค้าจะพิจารณาจากราคายางที่ขายได้หรือคาดว่าจะขายได้ ซึ่งส่วนใหญ่จะอิงราคาตลาดสิงคโปร์ มลายา และญี่ปุ่น

หักค่าใช้จ่ายในการส่งออก ค่าอากรขาออก เงินสงเคราะห์เพื่อการปลูกแทนบวกกับกำไรที่พ่อค้าต้องการ จากนั้น จึงกำหนดเป็นราคาซื้อขายยางแผ่นรมควันชั้นสาม¹²⁷

ดังนั้นเมื่อพ่อค้าคนกลางนำยางแผ่นดิบมาขายให้กับโรงงานแปรรูป จะต้องนำยางแผ่นดิบมารวมควัน และจัดชั้นยางเสียก่อน จึงคิดราคาซึ่งส่วนมากจะกำหนดราคา ณ วันรับมอบยาง เจ้าของโรงงานจะชำระราคายางล่วงหน้าให้แก่ผู้ขาย 80 เปอร์เซ็นต์ของราคายางแผ่นรมควันชั้นสาม ของโรงงานในวันนั้น¹²⁸ เมื่อยางถูกรวมควันและจัดชั้นยางเรียบร้อยแล้ว ผู้ซื้อจะชำระราคายางแผ่นรมควันตามน้ำหนักและชั้นของยางแผ่นรมควัน แล้วหักด้วยจำนวนเงินที่จ่ายให้ล่วงหน้าบวกกับค่าธรรมเนียม ในกรณีที่พ่อค้าคนกลางมีโรงรมควันของตนเองทางโรงงานแปรรูปและผู้ส่งออก จะตรวจสอบคุณภาพของยางแผ่นรมควันโดยการสุ่มตรวจ เมื่อได้คุณภาพตรงตามที่พ่อค้าคนกลางแจ้งแล้วก็จะกำหนดราคาซื้อขายตามราคาของโรงงาน ณ วันส่งมอบ

เนื่องจากยางพาราของไทยที่ผลิตได้เกือบทั้งหมดส่งออกขายต่างประเทศ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้ในช่วงหลังจะมีการพัฒนาอุตสาหกรรมเพื่อใช้ภายในวัตถุดิบมากขึ้น ตั้งแต่กลางทศวรรษ 2513 เป็นต้นมา แต่ปริมาณการใช้ไม่เกิน ร้อยละ 10 ของปริมาณที่ผลิตได้ในแต่ละปี ดังนั้นความต้องการและราคายางในตลาดโลกจึงส่งผลโดยตรงต่อการกำหนดราคายางภายในประเทศ นอกจากนี้ระบบการค้าผูกขาด ยังเป็นตัวซ้ำเติมให้การผันแปรของราคายางไม่เป็นไปตามระบบกลไกของตลาดที่แท้จริง

ภูวดล ทรงประเสริฐ ได้กล่าวถึงการผูกขาดการค้ายางพาราของไทยในทูลสิงคโปร์ : การผูกขาดตลาดยางพาราและดิบๆไทย ไว้ที่น่าสนใจ พอสรุปได้ดังนี้

การค้ายางพาราของไทย ถูกผูกขาดและดำเนินการโดยทุนและชาวจีนทุกระดับอย่างน้อยที่สุดหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 เป็นต้นมา ซึ่งกลุ่มธุรกิจจีนได้ช่วงชิงบทบาทการเป็นผู้นำในการครองตลาดการค้ายางพาราในตลาดสำคัญของโลก โดยเฉพาะการแข่งขันกับบริษัทตะวันตกใน The Straits Settlements ก่อนที่จะขยายอิทธิพลและเงินทุนเข้ามาในไทยได้เป็นผลสำเร็จ โดยใช้ปีนังและสิงคโปร์เป็นฐานรวบรวมและระบายสินค้ายางออกสู่ต่างประเทศตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 เป็นต้นมา โดยมีกลุ่ม ตัน กากี เป็นผู้นำ

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับไทยการผูกขาดเริ่มจากการที่ กลุ่ม ตัน กากี ขยายทุนเข้าครอบงำตลาดภายในและส่งออกยางพาราด้วยการตั้งบริษัทยางพาราขึ้นมา 3 บริษัท ในเวลาใกล้เคียงกัน คือ บริษัท นำเข้ยม จำกัด (หรือ บริษัท สยามปักษ์ใต้ จำกัด) บริษัท-ไต้ตอง จำกัด และบริษัท นำไถ่ จำกัด (หรือบริษัท ไทยปักษ์ใต้ จำกัด) เพื่อทำหน้าที่กว้านซื้อยางพาราจากพ่อค้าจีนรายย่อยพร้อมกับตั้งโรงงานขนาดใหญ่ขึ้นที่ นครราชสีมา

ยะลา ตรัง และหาดใหญ่ และสามารถขยายกิจการได้อย่างรวดเร็ว โดยประสานกิจการอย่างแน่นแฟ้นกับบริษัทแม่ในสิงคโปร์และปีนัง

บริษัทเหล่านี้ใช้วิธีการขยายสาขาและบริษัทนายหน้าของตนแพร่กระจายออกไปทุกท้องถิ่นที่มีการปลูกยาง และสามารถขนส่งยางมายังจุดที่ตั้งโรงงานของตนได้ โดยวิธีการปล่อยเครดิตในปริมาณเงินที่มากกว่าและระยะเวลาที่นานกว่า พ่อค้าและร้านรับซื้อยางทั่วไป ทำให้บริษัทอื่นไม่สามารถแข่งขันแบ่งส่วนแบ่งตลาดจากบริษัททั้ง 3 ได้ ตลอดช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 และหลังจากนั้น ซึ่งต่อมาบริษัทเหล่านี้ได้รวมกิจการเข้าด้วยกันในช่วงกลางทศวรรษ 2513 ให้ชื่อว่าบริษัท “เต็กปีห้าง” จำกัด (ยางไทยปักษ์ใต้) เพื่อทำการผูกขาดการส่งออกยางพาราส่วนใหญ่ของไทยจนถึงปัจจุบัน¹²⁹

พัฒนาการการผูกขาดการค้ายางในไทยของบริษัทตัวแทนสิงคโปร์ดำเนินไปอย่างมั่นคงและแข็งแกร่ง โดยอาศัยทุน การสร้างเครือข่าย และจุดอ่อนของการสื่อสารระหว่างไทยกับตลาดต่างประเทศ ซึ่งล้าสมัยไม่สามารถตามทันการเปลี่ยนแปลงราคาของยางของโลก ได้ทำให้บริษัทสามารถแสวงหากำไรจากส่วนต่างของราคาซื้อขายยางพาราตามต้องการ ดังนั้นราคาซื้อขายยางพาราของไทย จึงขยับตัวขึ้นลงอยู่กับปัจจัยหลัก 2 ประการ คือ กำไรจากการผูกขาดของบริษัทเมื่อหักภาษีส่งออกแล้วและอุปสงค์อุปทานของสินค้าในตลาดโลก

การค้าขายยางโดยต้องผ่านพ่อค้าคนกลางและถูกกดราคาตั้งแต่ระดับบนจนถึงระดับล่าง ส่งผลให้ชาวสวนขายยางได้ในราคาที่ต่ำ เมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน แม้จะไม่มีตัวเลขยืนยันในช่วงนี้ได้ แต่ความแตกต่างของราคายางสิงคโปร์กับไทยใน พ.ศ. 2512 ก็พอจะเห็นแนวโน้มได้ชัดเจน ใน พ.ศ. 2512 ยางแผ่นรมควันชั้น 1 ของไทย ขายได้ในราคากิโลกรัมละ 8.28 บาท ในขณะที่สิงคโปร์มีการซื้อขายกันในราคา 10.39 บาท มีส่วนต่าง 2.11 บาท สูงถึง 25.48 เปอร์เซ็นต์¹³⁰ โดยส่วนต่างนี้จะมีแนวโน้มสูงขึ้นเรื่อย ๆ อย่างไรก็ตามแม้ว่าราคายางของไทยจะตกต่ำกว่าประเทศเพื่อนบ้าน แต่ในช่วงนี้ต้นทุนการผลิตยังต่ำ ส่วนใหญ่ใช้แรงงานในครอบครัวในการทำสวนยาง ใช้วัสดุอุปกรณ์ในท้องถิ่นใช้ในกระบวนการการผลิตยาง เช่น กะลามะพร้าว เป็นต้น ทำให้ชาวสวนพอจะมีเงินออมจากการขายยางพาราได้ บางรายนำเงินไปลงทุนเพื่อพัฒนาการผลิตยางของตนให้มีคุณภาพ เช่น ชื้อน้ำกรดคุณภาพดี ชื้อจักรรีดยางบางรายอาจจะซื้อที่ดินเพิ่มเติม บางรายถึงกับมีเงินออมเหลือเพื่อสร้างบ้านใหม่ ส่งลูกไปเรียนสูงขึ้น¹³¹ เพื่อยกระดับชั้นในสังคมเพื่อความเป็นอยู่ที่ดีกว่า ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของชาวสวนเป็นแรงดึงดูดส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้คนประกอบอาชีพอื่นและมีพื้นที่เหมาะแก่การทำสวน เริ่มหันมาให้ความสนใจทำสวนมากขึ้น

มีการปรับเปลี่ยนอาชีพหลักเดิมหันมาทำสวน เช่น กรณีบ้านไทรครอบ เปลี่ยนจากการทำสวนพลุมทำสวนยาง¹³² เป็นต้น

รัฐกับการช่วยเหลือชาวสวนยาง

ตั้งแต่ไทยเริ่มปลูกยางพาราตั้งแต่ 2442 และเริ่มที่จังหวัดสงขลา ใน พ.ศ. 2446 ในช่วงระยะเวลาตั้งแต่เริ่มมีการปลูกยางจนถึงก่อน พ.ศ. 2477 ในระยะเวลา 35 ปี นี้รัฐบาลปล่อยให้ชาวสวนดำเนินการเองทุกอย่าง ทั้งการผลิตและการจำหน่าย ซึ่งนอกจากทำให้การผลิตยางของไทย โดยเฉพาะสวนขนาดเล็กไม่มีคุณภาพแล้ว ยังเป็นจุดอ่อนให้เกิดการผูกขาดการค้าอย่างได้ง่ายขึ้น

การที่รัฐบาลยื่นมือเข้ามาดูแลการทำสวนยาง ไม่ใช่เกิดจากความปรารถนาของรัฐที่ต้องการพัฒนาการทำสวนยางให้ดีขึ้น แต่เกิดจากราคายางตกต่ำอย่างรุนแรง ชาวสวนเดือดร้อนกันอย่างหนัก โดยเฉพาะเจ้าของสวนยางพาราขนาดใหญ่ ซึ่งมีรายจ่ายในการดำเนินกิจการสวนยางค่อนข้างสูง อาจถึงขั้นล้มละลายได้ถ้าไม่รีบแก้ไข

ดังนั้นรัฐบาลไทยจึงเข้าร่วมเป็นภาคี “ความตกลงจำกัดยางระหว่างประเทศ” ใน พ.ศ. 2477 เพื่อร่วมมือกันทั้งระหว่างประเทศผู้ผลิตและผู้ซื้อ เพื่อลดปริมาณให้เข้าสู่จุดดุลยภาพ ซึ่งจะทำให้ราคายางสูงขึ้นตามระบบกลไกของตลาด

ผลของการเข้าร่วมเป็นภาคีดังกล่าว ทำให้รัฐบาลต้องออกพระราชบัญญัติควบคุมจำกัดยาง พุทธศักราช 2477 และแก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติคุ้มครองจำกัดยาง พุทธศักราช 2479

ซึ่งมีหลักการสำคัญพอสรุปได้ดังนี้

1. การปลูกยางเพิ่ม การปลูกซ่อมยาง การผลิตและการค้ายาง ต้องขออนุญาตต่อทางราชการและดำเนินการได้ก็ต่อเมื่อได้รับอนุญาตแล้วเท่านั้น
2. การผลิต การซื้อขายยางภายในประเทศและการส่งออกยางต้องดำเนินการตามโควตาที่ได้รับ ห้ามผลิตหรือซื้อขายยางหรือส่งออกยางเกินโควตาของตน และเมื่อจะนำยางเข้าหรือส่งออกนอกพระราชอาณาจักร ต้องขออนุญาตโดยมีใบแสดงแหล่งกำเนิดยางพารากำกับด้วย หากผู้ใดฝ่าฝืนจะถูกลงโทษตามกฎหมาย
3. ห้ามเก็บรักษายางไว้เกินจำนวนที่ได้รับอนุญาต¹³³

สรุปได้ว่าพระราชบัญญัติทั้ง 2 ฉบับ ได้กำหนดวิธีการควบคุมการปลูก ทำให้การผลิตยางมีปริมาณที่แน่นอน คุณภาพยางดีขึ้น ราคายางจึงเริ่มสูงขึ้นและมีเสถียรภาพมากกว่าเดิม ชาวสวนจึงเริ่มหันกลับมาทำสวนยางอีกครั้ง น่าสังเกตว่า การควบคุมปริมาณการ

ผลิตและการจำหน่ายจะเกิดประสิทธิภาพได้ก็ต่อเมื่อได้รับความร่วมมืออย่างแท้จริง ทั้งจากผู้ผลิตและผู้ซื้อต่างประเทศ

เพื่อให้การดำเนินการตาม “ความตกลงจำกัดยางระหว่างประเทศ” บรรลุผลสำเร็จตามที่ต้องการ นอกจากไทยจะประกาศใช้พระราชบัญญัติควบคุมจำกัดยางทั้ง 2 ฉบับดังกล่าวมาแล้ว ยังได้จัดเตรียมบุคลากรเพื่อดำเนินการให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ โดยจัดตั้งแผนกยาง ขึ้นใน พ.ศ. 2477 เพื่อบำรุงการทำสวนยาง การผลิต และการค้ายางให้เป็นไปตามข้อตกลงการจำกัดยาง ต่อมาเมื่อราษฎรปลูกยางกันมากขึ้นและรัฐบาลเห็นความจำเป็นจะต้องขยายงานเพื่อรองรับกับความเจริญก้าวหน้าของกิจการสวนยางจึงออกพระราชกฤษฎีกายกฐานะแผนกยางขึ้นเป็น “กองการยาง” ใน พ.ศ. 2481

นอกจากนี้ยังได้กำหนดให้มีเจ้าหน้าที่ส่วนท้องถิ่นประจำตามอำเภอต่างๆ ตลอดจนเจ้าหน้าที่ตรวจการควบคุมการจำกัดยาง และได้มีการรับสมัครผู้จบการศึกษาจากโรงเรียนประโยคกสิกรรม ที่ตำบลคองหงส์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา มาเป็นผู้ควบคุมการออกใบอนุญาตและควบคุมการค้ายางของพ่อค้า ซึ่งเจ้าพนักงานพวกนี้เรียกกันทั่วไปว่า “นาย-ยาง”¹³⁴

การทำสวนยางตาม พระราชบัญญัติควบคุมการจำกัดยาง ชาวสวนจะต้องยื่นเรื่องราวขอใบสุทธิยางหรือใบกำกับคู่มือยาง โดยเสียค่าธรรมเนียมฉบับละ 50 สตางค์ ต่อเจ้าพนักงานประจำท้องถิ่น เพื่อขอโควตาการเพาะปลูกยางเมื่อได้รับอนุญาตให้เพาะปลูกยางแล้ว ชาวสวนจะได้รับ “ใบสุทธิยาง” ในกรณีที่มีพื้นที่เพาะปลูกเกิน 50 ไร่ และมีต้นยางเกินกว่า 2,000 ต้น ถ้ามีพื้นที่เพาะปลูกและมีจำนวนน้อยกว่านี้จะได้รับ “ใบกำกับคู่มือยาง” เมื่อชาวสวนได้รับใบอนุญาตจากทางราชการแล้วจึงจะสามารถผลิตยางออกจำหน่ายได้¹³⁵

การดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติควบคุมจำกัดยาง ได้สร้างปัญหาให้กับเจ้าของสวนยางและพ่อค้ายางอย่างมาก โดยเฉพาะการใช้คู่มือเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบปริมาณการผลิตและค้ายาง ได้ก่อให้เกิดการทุจริตขึ้นอย่างกว้างขวางในธุรกิจการค้ายาง ทั้งระดับเจ้าหน้าที่ของรัฐ พ่อค้ายาง และชาวสวนยาง

สำหรับชาวสวนยางขนาดเล็ก การไปขออนุญาตทำสวนยางและใบคู่มือยางนั้นได้รับความลำบากเพราะเจ้าหน้าที่จะผัดผ่อนเลื่อนกำหนดการให้ไปรับอยู่เสมอ แต่ถ้าเป็นเจ้าของสวนขนาดใหญ่จะได้รับความสะดวกเพราะได้ผลประโยชน์ตอบแทน สร้างความเบื่อหน่ายให้กับชาวสวนยางขนาดเล็ก บางรายจึงหลีกเลี่ยงไม่ขออนุญาตทำสวนยาง บางรายทนต่อการกระทำของเจ้าหน้าที่ไม่ได้ จึงรวมตัวกันฟ้องร้องเจ้าหน้าที่ ดังเช่น กรณีชาวสวนยางในตำบลทุ่งลาน อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา จำนวน 12 คน ยื่นหนังสือต่อ

เจ้าพนักงานแผนกยางที่อำเภอหาดใหญ่ กล่าวหาเจ้าพนักงานไม่ให้ความสะดวกในการให้
 คุ้มครอง แต่กับคนต่างตัวกลับให้ความสะดวกก่อนเสมอ¹³⁶

การที่ชาวสวนยางขนาดเล็ก บางรายหลีกเลี่ยงไม่ขออนุญาตทำสวนยาง เมื่อผลิต
 ยางได้จะขายให้พ่อค้าในลักษณะยางเถื่อน ถูกพ่อค้ากดราคาซื้ออย่าง โดยจะรับซื้อใน
 ราคาเพียงกิโลกรัมละ 35 – 40 สตางค์ ในขณะที่ชาวสวนยางที่มีคูป้องกันยางจะได้ราคาสูง
 กว่าถึงกิโลกรัมละ 85 – 90 สตางค์ ทำให้ชาวสวนเหล่านี้ได้รับความเดือดร้อนมาก เพราะ
 ส่วนต่างของราคาขายยางนั้นสูงถึง 50 สตางค์ ต่อกิโลกรัม

ส่วนเจ้าพนักงานของรัฐก็กระทำการทุจริตในหน้าที่ โดยร่วมกับเจ้าของสวนยาง
 กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ให้เจ้าของสวนยางแจ้งจำนวนยางที่ทำได้เกินความจริงหรือบางคนไม่
 ได้ทำสวนยางแต่มาแจ้งขออนุญาต เจ้าพนักงานเมื่อได้รับแจ้งก็จึงใจไม่ตรวจสอบความถูก
 ต้อง ออกคูป้องกันให้ตามที่เขาสวนยื่นเรื่องขออนุญาตจากนั้นเจ้าของสวน กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน
 และเจ้าพนักงานนำคูป้องกันมาแบ่งกันแล้วนำไปขายให้พ่อค้าหรือขายในท้องตลาด ชาวสวน
 บางคนที่ไม่ได้ทำสวนยางแต่ได้รับคูป้องกันนำคูป้องกันไปขายให้กับชาวสวนที่ทำสวนยางจริง
 แต่ไม่ขออนุญาต วิธีการนี้เรียกกันทั่วไปว่า “สวนลม”¹³⁷ เป็นการแสวงหากำไร โดยไม่
 ต้องทำอะไรเลย¹³⁸ ส่วนพ่อค้าก็สามารถซื้อยางเถื่อนได้สะดวกไม่ต้องขออนุญาตเพราะ
 สามารถใช้คูป้องกันที่มีขายเกลื่อนท้องตลาด ชำยังได้กำไรจากการกดราคายางของชาวสวน
 อีกด้วย นอกจากนี้ยังได้รับความช่วยเหลือจากเจ้าพนักงานของรัฐ ลักลอบส่งยางไปขาย
 ต่างประเทศทำให้ประเทศสูญเสียผลประโยชน์ทั้งโควตาและภาษีอากรที่จะได้รับจากการ
 ส่งยางออกนอกประเทศอีกด้วย โดยข้อเท็จจริงแล้ว การควบคุมปริมาณการผลิตและการ
 ค้ายาง เป็นไปตาม “ข้อตกลงจำกัดยางระหว่างประเทศ” ซึ่งไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีในข้อ
 ตกลงดังกล่าว ตั้งแต่ พ.ศ. 2477 และเมื่อข้อตกลงหมดอายุในวันที่ 31 ธันวาคม 2481
 ไทยก็ยินยอมต่อสัญญาออกไปอีก 5 ปี เช่นเดียวกับประเทศภาคีผู้ผลิตยางอื่นๆ โดย
 สัญญานี้จะเริ่มบังคับใช้ ตั้งแต่ วันที่ 1 มกราคม 2481 จนถึง พ.ศ. 2486 และรัฐบาลเห็นว่า
 พระราชบัญญัติควบคุมจำกัดยาง 2 ฉบับที่ประกาศใช้บังคับใน พ.ศ. 2477 และ 2479 นั้น
 มีข้อบกพร่องหลายประการและไม่เหมาะสมกับสถานการณ์ในขณะนี้ จึงตราพระราชบัญญัติ
 เพื่อประกอบความตกลงจำกัดยางระหว่างประเทศขึ้นบังคับใช้อีก 2 ฉบับ คือ พระราช
 บัญญัติควบคุมยาง พุทธศักราช 2481 และพระราชบัญญัติควบคุมยาง (ฉบับที่ 2) พุทธ
 ศักราช 2483 โดยมีหลักการเช่นเดียวกับพระราชบัญญัติควบคุมจำกัดยาง พุทธศักราช
 2479 ทุกประการ แตกต่างเพียงในรายละเอียดปลีกย่อยเท่านั้น¹³⁹ โดยพระราชบัญญัติ
 ฉบับใหม่ไม่ได้กำหนดระเบียบและวิธีปฏิบัติลงในพระราชบัญญัติ แต่ให้ทำเป็นกฎ

กระทรวงออกตามความในพระราชบัญญัติควบคุมยาง พุทธศักราช 2481 จนถึงปัจจุบันมีประมาณ 9 ฉบับ¹⁴⁰

ผลของการบังคับใช้พระราชบัญญัติควบคุมจำกัดยางและพระราชบัญญัติควบคุมยาง ถึงแม้ว่าจะก่อให้เกิดปัญหาและการทุจริตขึ้นในธุรกิจยาง แต่ก็สามารถทำให้การผลิตยางมีปริมาณที่แน่นอน คุณภาพของยางดีขึ้น ราคายางจึงเริ่มสูงขึ้นและมีเสถียรภาพมากขึ้นชาวสวนยางจึงหันมาปลูกยางอีกครั้งหนึ่ง ก่อนที่จะหยุดชะงักไปในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2¹⁴¹ เพราะประเทศไทย โดยเฉพาะลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาพื้นที่ส่วนหนึ่งเป็นสมรภูมิตะเลระหว่างไทยกับญี่ปุ่นในสงครามมหาเอเชียบูรพา

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ยางเริ่มมีราคาดีขึ้นตามลำดับ เพราะประเทศอุตสาหกรรมเริ่มฟื้นตัว ความต้องการยางเพื่อใช้ในอุตสาหกรรมยางรถยนต์และอุตสาหกรรมอื่นๆ เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วประกอบกับเกิดสงครามเกาหลี ระหว่าง พ.ศ. 2493 – 2494 ทำให้ราคายางพุ่งสูงขึ้นจากเฉลี่ยกิโลกรัมละ 2.34 บาท ในปี พ.ศ. 2489 เป็นเฉลี่ยกิโลกรัมละ 17.29 บาท ใน พ.ศ. 2494 ส่งผลให้มีการ ขยายพื้นที่เพาะปลูกอีกครั้งหนึ่ง โดยพื้นที่การปลูกยางของไทยขยายตัวเพิ่มขึ้นจาก 1,500,000 ไร่ ใน พ.ศ. 2492 เป็น 2,090,000 ไร่ ใน พ.ศ. 2498 โดยพื้นที่ทำสวนยางของจังหวัดสงขลาเพิ่มขึ้น 322,263 ไร่ และจังหวัดพัทลุงมีเนื้อที่ปลูกยางเพิ่มขึ้น 32,997 ไร่ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ทำให้ยางกลายเป็นสินค้าส่งออกอันดับ 2 รองจากข้าว¹⁴² และมีมูลค่าส่งออกสูงกว่าร้อยละ 20 ของสินค้าส่งออกทั้งหมด เมื่อราคายางเพิ่มสูงขึ้นเช่นนี้ประกอบกับความตกลงจำกัดยางระหว่างประเทศได้สิ้นสุดลงใน พ.ศ. 2486 ความต้องการยางพาราในตลาดโลกเพิ่มขึ้นและหมดความจำเป็นต้องควบคุมจำกัดโควตายางอีกต่อไป การควบคุมปริมาณการผลิตจึงไร้ผลต้องยกเลิกไป การใช้คูป้องกันปริมาณการผลิตและการค้ายางก็หมดความจำเป็น เจ้าหน้าที่คูป้องกันยางต้องเปลี่ยนไปทำหน้าที่ใหม่ในตำแหน่งกสิกรรมจังหวัดหรือกสิกรรมอำเภอ ทำหน้าที่แนะนำส่งเสริม พัฒนาการปลูกยางพาราและการผลิตยางแผ่นรมควันโดยตรง โดยขึ้นอยู่กับกองการยาง กระทรวงเกษตรธิการ¹⁴³

ใน พ.ศ. 2493 ไทยได้เข้าร่วมเป็นสมาชิก “องค์การศึกษาเกี่ยวกับยางระหว่างประเทศ” (International Rubber Study Group)¹⁴⁴ เพื่อให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกลุ่มสมาชิก เกี่ยวกับกิจกรรมการผลิตและการใช้ยาง และเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้ไทยเกิดความคิดที่จะปรับปรุงคุณภาพการผลิตยาง โดยการปลูกแทนยางพันธุ์พื้นเมืองด้วยยางพันธุ์ดี โดยได้รับการเสนอแนะจากองค์การศึกษาเกี่ยวกับยางระหว่างประเทศ

สรุปได้ว่า รัฐบาลหันมาให้ความสนใจอย่างจริงจัง ใน พ.ศ. 2477 หลังจากเกิดภาวะยางราคาตกต่ำอย่างรุนแรง ผลพวงของการแก้ปัญหาในครั้งนั้น ทำให้รัฐตั้งหน่วย

งานขึ้นมารับผิดชอบการผลิตยางโดยตรง ตั้งแต่การจัดตั้งแผนกยางขึ้น ใน พ.ศ. 2477 ตั้งสถานีทดลองยางขึ้นในจังหวัดต่างๆ ในภาคใต้ ตั้งแต่ พ.ศ. 2493 เป็นต้นมา และตั้งสถานีการยางคอหงส์ขึ้น ใน พ.ศ. 2495 เพื่อวิจัยและพัฒนาพันธุ์ยางที่มีคุณลักษณะที่ดี ให้น้ำยางมาก ทนต่อโรคและต้านทานลมได้ดี เหมาะแก่สภาพพื้นที่ในภาคใต้ และในที่สุดก็เริ่มที่จะเปลี่ยนแปลงการพัฒนาคุณภาพยางครั้งยิ่งใหญ่ โดยส่งเสริมให้ชาวสวนปลูกแทนยางพันธุ์พื้นเมืองด้วยยางพันธุ์ดี ซึ่งเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2503 เป็นต้นมา

กล่าวได้ว่าการทำสวนยางของกลุ่มทะเลสาบสงขลา ตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2440 จนถึง 2500 ชาวสวนต้องดูแลและช่วยเหลือตนเองมาโดยตลอด ในระยะแรกเป็นการปลูกเพื่อเสริมรายได้ แต่เมื่อราคายางเริ่มดีขึ้นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ชาวสวนเริ่มเปลี่ยนเป้าหมายการผลิตจากการปลูกเป็นอาชีพเสริมมาเป็นการปลูกยางพาราเป็นอาชีพหลัก ชาวสวนเริ่มจะทิ้งอาชีพเดิมที่ทำอยู่ และเนื่องจากการทำสวนยางพารามีเป้าหมายเพื่อการจำหน่ายเพียงอย่างเดียว ดังนั้นระบบเงินตราจึงแทรกเข้ามาในอาชีพชาวสวนได้เร็วกว่าชาวนา จะเห็นร่องรอยการใช้เงินเพื่อการผลิตยางมากยิ่งขึ้น ตั้งแต่ใช้เงินซื้อพันธุ์ยางที่ดี และการเปลี่ยนพันธุ์ยางด้วยวิธีการติดตา ระบบการตลาดแทรกตัวเข้ามาได้รวดเร็วและเนื่องจากชาวสวนไม่คุ้นเคยกับกลไกตลาด ซึ่งมีความไม่แน่นอนสูงและเต็มไปด้วยเล่ห์เหลี่ยมการเอาเปรียบจากพ่อค้า ทำให้ชาวสวนตกเป็นเบี้ยล่างของพ่อค้า แม้ว่าจะถูกกดราคาและถูกโกงด้วยวิธีการต่างๆ แต่ชาวสวนบางรายยังมีกำไร มีเงินออม เพราะต้นทุนการผลิตต่ำ สามารถส่งลูกเรียนหนังสือและสร้างบ้านใหม่ได้ นอกจากนี้ชาวสวนยังไม่หันมาทำสวนยางโดยการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ภายในสวนยังมีไม้ผลที่จะบริโภคและขายได้ เช่น สะตอ ลูกเนียง จึงสามารถดำรงสถานภาพของตนอยู่ได้ แม้ว่าราคายางจะแปรปรวนเพียงใดก็ตาม เพราะมีไม้ผล มีข้าว มีสัตว์ ซึ่งยังสมบูรณ์อยู่หาเลี้ยงชีพไปได้ ระบบเงินตรายังไม่ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนเสียไป ยังมีการช่วยเหลือเอื้ออาทรกันอยู่ เพราะระบบเงินตรายังไม่แทรกตัวถึงขั้นควบคุมปัจจัยการผลิตอย่างแท้จริง ระบบเงินตราส่วนใหญ่จะกระทบกับชีวิตชาวสวนเฉพาะระบบการตลาดเท่านั้น

กล่าวได้ว่าสภาพเศรษฐกิจท้องถิ่นลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ตั้งแต่ พ.ศ. 2453 – พ.ศ. 2500 เริ่มเปลี่ยนแปลงไปเพราะชาวนาและชาวสวนเริ่มค่อยๆ เปลี่ยนเป้าหมายการผลิตจากการผลิตเพื่อบริโภคเป็นการผลิตเพื่อขาย

ในส่วนของชาวนา การผลิตข้าวเพื่อขายจำแนกได้เป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นการผลิตข้าวขนาดใหญ่ ซึ่งดำเนินการโดยนายทุนจีนมีเป้าหมายเพื่อการขายโดยเฉพาะ มีการใช้เครื่องจักรช่วยในการปรับพื้นที่นา จะทำนาแบบครบวงจร จ้างแรงงานคนเพื่อช่วยในขั้นตอนการหว่าน การเก็บเกี่ยว มีโรงสีของตนเองเพื่อแปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสารส่งไป

จำหน่ายยังตลาดใกล้เคียงและตลาดต่างประเทศ ในขณะที่เดียวกันก็ทำหน้าที่เป็นพ่อค้ารับซื้อข้าวเปลือกจากชาวนาเพื่อนำมาแปรรูปเป็นข้าวสาร แสวงหากำไรโดยการกตราคาและโก่งน้ำหนักร การทำนาของนายทุนจีนเป็นการทำนาครบวงจร เริ่มตั้งแต่การปลูกไปจนถึงการขาย สามารถแสวงหากำไรจากการลงทุนของตนเองได้เต็มเม็ดเต็มหน่วยเพราะนายทุนจีนเป็นทั้งผู้ผลิต ผู้ซื้อ และผู้ขาย จึงมีสิทธิเลือกขายผลผลิตของตนเพื่อแสวงหากำไรได้มากกว่าชาวนา และการผลิตของนายทุนจีนเป็นการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด แสวงหากำไรจากการขายผลผลิต ดังนั้นเมื่อใดก็ตามที่มีแนวโน้มว่าการผลิตข้าวเพื่อขายจะประสบภาวะขาดทุน นายทุนจีนก็จะหยุดผลิตเพื่อแสวงหาอาชีพอื่นที่ดีกว่าทำต่อไป

สำหรับชาวนาการผลิตข้าวเพื่อขายเป็นการผลิตในพื้นที่ขนาดเล็ก มีเป้าหมายการผลิตต่างจากนายทุนจีน เพราะถึงแม้จะมีการผลิตเพื่อขาย แต่เป็นการขายผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคแล้ว นอกจากนี้ยังมีวิธีการผลิตแบบเดิม ไม่มีการปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีการผลิต เมื่อต้องการเพิ่มผลผลิตก็เพียงแต่ขยายพื้นที่การเพาะปลูกเท่านั้น แม้ว่าในช่วงหลัง พ.ศ. 2470 ที่ดินจะเริ่มมีราคาเพราะข้าวเริ่มมีราคาขึ้น แต่ก็มีที่ดินเหลืออีกมากให้ชาวนาจับจองได้ เพียงแต่อยู่ลึกเข้าไปและขาดความสมบูรณ์ไปบ้าง ดังนั้นการเพิ่มผลผลิตโดยการขยายพื้นที่การเพาะปลูกจึงอยู่ในวิสัยที่ชาวนาจะทำได้และการทำนาของชาวนาก็มีต้นทุนการผลิตที่ต่ำใช้แรงงานในครอบครัวและสัตว์เลี้ยงช่วยในการผลิต ถึงแม้จะมีการจ้างแรงงานเกิดขึ้นหลัง พ.ศ. 2490 ก็เป็นเพราะจำเป็นต้องใช้จ่ายเงินเพื่อการศึกษา มากกว่าที่จะสะสมทุนเพื่อพัฒนาเทคโนโลยีเพิ่มผลผลิตสนองความต้องการของตลาด

ถึงแม้ว่าในช่วงนี้จะมีระบบเงินตราเข้ามาเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตมากขึ้น แต่ก็เกี่ยวข้องเฉพาะในส่วนที่จำเป็นจะต้องใช้เงินเพื่อยกฐานะของครอบครัว ใช้เงินเพื่อแสวงหาเครื่องอุปโภคบริโภคที่ขาดแคลนในชุมชนเท่านั้น เงินยังไม่มีผลสำคัญถึงกับเป็นตัวกำหนดกิจกรรมในชีวิตของชาวนา เพราะทรัพยากรภายในพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์มาก ชาวนาสามารถเลือกบริโภคได้ตามใจชอบ ชาวนาบางคนถึงกับกล่าวว่า มีเงินแล้วไม่รู้จะซื้ออะไร¹⁴⁵ เดือนหนึ่งไม่มีเงินสักบาทก็ไม่เป็นไรเพราะ มีไม้ผล มีสัตว์ มีข้าวปลาให้เลือกกินอย่างมากมาย¹⁴⁶ ดังนั้นระบบเงินตราจึงยังไม่มีผลสำคัญมากนักยังไม่สามารถแทรกตัวเข้ามาทำลายระบบความสัมพันธ์ที่ดั้งเดิม ชาวนายังใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลักในการผลิต อาศัยทรัพยากรในท้องถิ่นดำรงชีพ การพึ่งพาอาศัยกันยังมีอยู่สูง การมีน้ำใจต่อกันช่วยปกป้องซึ่งกันและกันยังมีให้เห็นเด่นชัดอยู่เช่นเดิม

สำหรับการปลูกยางพาราในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เริ่มต้นด้วยทุนจีน แรงงานจีน โดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลไทยเป็นอย่างดี หลังจากนั้นจึงแพร่หลายไปสู่คนไทย

ซึ่งในระยะแรกจะปลูกยางพาราเป็นอาชีพเสริม เป็นการ “หาลำไย” เพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว มีวิธีการผลิตที่ล้าสมัย ทั้งด้านการปลูกยาง การทำยาง ตลอดจนการบำรุงรักษาสวนยาง เนื่องจากการผลิตยางมีคุณภาพต่ำจึงถูกพ่อค้ากดราคาผลผลิตของตน การที่ราษฎรปลูกยางเป็นอาชีพเสริมทำให้ชาวสวนไม่สนใจที่จะลงทุนปรับปรุงเทคโนโลยีการผลิตของตนให้ดีขึ้น ระบบทุนนิยมจึงส่งผลกระทบต่อชาวสวนยางเฉพาะระบบการตลาดเช่นเดียวกับการปลูกข้าวเพื่อขาย ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า ระบบทุนนิยมที่เริ่มก่อตัวในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาในช่วงนี้ ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและการผลิตของชุมชนไม่มากนัก

บทที่ 4

สภาพเศรษฐกิจท้องถิ่นลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ตั้งแต่ พ.ศ. 2500 –2539

สภาพเศรษฐกิจของชาวนาและชาวสวนยางพารา ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เริ่มเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ระบบทุนนิยมมากขึ้น หลังจากที่ชาวนาและชาวสวนยางพาราตัดสินใจเปลี่ยนเป้าหมายการผลิต จากการผลิตข้าวเพื่อบริโภคเป็นการผลิตเพื่อขาย ในขณะที่ชาวสวนยางพาราเปลี่ยนเป้าหมายการทำสวนยางพารา จากการทำเป็นอาชีพเสริมมาทำเป็นอาชีพหลักมากขึ้นเช่นเดียวกัน โดยกลุ่มคนเหล่านี้เริ่มเปลี่ยนเป้าหมายการผลิตชัดเจนขึ้นในเวลาใกล้เคียงกัน คือ ตั้งแต่หลัง พ.ศ. 2490 เป็นต้นมา

เศรษฐกิจชาวนา

การขยายพื้นที่ปลูกข้าวเพื่อขาย

เป้าหมายการผลิตข้าวของชาวนาค่อย ๆ เริ่มเปลี่ยนไปตั้งแต่ พ.ศ. 2470 โดยชาวนาค่อย ๆ เริ่มเปลี่ยนเป้าหมายการผลิตข้าว จากการผลิตเพื่อบริโภค ส่วนที่เหลือจึงขาย เป็นการผลิตเพื่อขายมากขึ้น และเริ่มเห็นชัดเจนตั้งแต่ พ.ศ. 2490 เป็นต้นมา เพราะชาวนาต้องการเงินเพื่อส่งบุตรหลานเรียนหนังสือระดับที่สูง ๆ ขึ้นไป การเพิ่มผลผลิตข้าวเพื่อให้ได้กำไรเป็นตัวเงินมากขึ้น ชาวนาใช้วิธีขยายพื้นที่เพาะปลูกเป็นสำคัญ เพราะพื้นที่ยังรกร้างว่างเปล่าอยู่มากและยังใช้ประโยชน์ไม่เต็มที่ โดยไม่เปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการผลิต ยังใช้วิธีการผลิตเช่นที่ผ่านมา คือใช้แรงงานในครอบครัว สัตว์เลี้ยง และเครื่องมือง่าย ๆ ในการผลิต ซึ่งทำให้ ต้นทุนการผลิตต่ำ ดังนั้นแม้จะถูกกดราคาชาวนาก็ยังมีกำไรวิถีชีวิตยังเรียบง่ายและผ่อนคลาย มีทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ปู ปลา สัตว์ป่า บริโภคอย่างพอเพียง การขยายพื้นที่เพาะปลูกเพื่อเพิ่มผลผลิตตอบสนองความต้องการของตลาดของชาวนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เริ่มขยายตัวในอัตราที่สูงพอสมควร ตั้งแต่ พ.ศ. 2499 คือเพิ่มขึ้นจาก 840,728 ไร่ ใน พ.ศ. 2499 เป็น 1,011,053 ไร่ ใน พ.ศ. 2503 เพิ่มขึ้นถึง 20 – 25 เปอร์เซ็นต์ ในระยะเวลาเพียง 5 ปี (ดูตารางที่ 8)

ตารางที่ 8 พื้นที่ปลูกข้าวลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

พ.ศ 2499 – 2503

พ.ศ.	จังหวัดพัทลุง		จังหวัดสงขลา		ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา	
	เนื้อที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	เนื้อที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)	เนื้อที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต (ตัน)
2499	421,328	100,598	419,400	81,330	840,728	181,928
2500	479,020	158,116	280,000	53,530	759,020	211,646
2501	477,925	139,490	419,400	99,460	897,325	238,950
2502	479,015	155,777	543,115	106,902	1,022,130	262,679
2503	492,203	165,359	518,850	104,813	1,011,053	270,172

ที่มา : ¹ กจข. พณ. 0301.5/25 ภาวะการทำนา (26 มิ.ย 2500 - 4 ก.ค. 2504)

² กจข. พณ. 0301.3/11 เรื่องข้าวภาคใต้ (พ.ศ 2502)

การขยายพื้นที่เพาะปลูกเพื่อเพิ่มผลผลิตตอบสนองความต้องการของตลาด ทำให้ชาวนาต้องผลิตข้าวในพื้นที่นาของตนอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลานาน พื้นที่นาเริ่มขาดความอุดมสมบูรณ์ ต้องใช้ปุ๋ยคอกและขี้ค่างควาในไร่นามากขึ้นเพื่อเพิ่มความสมบูรณ์ในดิน และรักษาปริมาณผลผลิตต่อไร่ให้เท่าเดิมหรือมากกว่า ขี้ค่างควาซึ่งแต่เดิมไม่มีราคาเริ่มกลายเป็นของมีค่า ซื้อขายกันในราคาปี๊บละ 75 สตางค์ – 1 บาท¹ ชาวนาบางรายในทุกะโนดต้องไปซื้อถึงพัทลุง² นอกจากนี้การขยายพื้นที่เพาะปลูกมากขึ้น เกิดปัญหาแรงงานไม่เพียงพอสำหรับการทำนา ชาวนาบางรายที่ทำนาในพื้นที่ค่อนข้างมากต้องเริ่มจ้างแรงงานคนในบางขั้นตอนการผลิต เช่น การเก็บเกี่ยว การนวดข้าว ในขณะที่ชาวนาบางรายเริ่มจ้างรถไถปรับพื้นที่นาของตนในปลายทศวรรษ 2490 โดยเสียค่าจ้าง ตั้งแต่ไร่ละ 15 บาท ไปจนถึง 3 ไร่ 100 บาท³ พร้อม ๆ กันนั้นชาวนาบางส่วนที่อยู่ในพื้นที่ที่มีน้ำไม่ลึกลงก็เริ่มทำนาหว่านมากขึ้นเพราะประหยัดแรงงานมากกว่า แรงงานจะกลายเป็นปัญหาสำคัญสำหรับการทำนามากขึ้น เมื่อมีการขยายพื้นที่เพาะปลูกอย่างกว้างขวาง

การทำนาชะลอน้ำลดลงระยะหนึ่ง ตั้งแต่ พ.ศ. 2505 เนื่องจากเกิดวาตภัยครั้งร้ายแรงในภาคใต้ เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2505 ครอบคลุมพื้นที่ 8 จังหวัด คือ นครศรีธรรมราช

ชุมพร ระนอง กระบี่ พังงา ตรัง พัทลุง และนราธิวาส ส่งผลกระทบต่อชีวิต ทรัพย์สิน และไร่นาของผู้คนอย่างหนัก เฉพาะในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา จังหวัดพัทลุงได้รับความเสียหายมากแม้จะไม่มีตัวเลขยืนยัน นอกจากนี้กระแสน้ำจากพื้นที่จังหวัดพัทลุงไหลบ่าลงมาในทะเลสาบสงขลาจำนวนมาก น้ำทะเลลักเข้าท่วมทุ่งระโนดแหล่งปลูกข้าวสำคัญของจังหวัดสงขลาอย่างหนักจนทุ่งนากลายเป็นทุ่งน้ำ ความเสียหายที่เกิดขึ้นทำให้ชาวนาพัทลุงและสงขลาบางส่วนละทิ้งไร่นาอพยพไปอยู่ที่อื่น ชาวนาหลายครอบครัวในทุ่งระโนดโยกย้ายไปอยู่ต่างถิ่นเพื่อหาแหล่งทำกินใหม่ ส่วนใหญ่อพยพไปอยู่ในเขตที่สูง ซึ่งเป็นที่ตั้งของนิคมสร้างตนเองในเกือบทุกท้องที่ของภาคใต้ เช่น นิคมรัตภูมิ (สงขลา) นิคมเทพา (สงขลา) นิคมควนขนุน (พัทลุง)⁴ เป็นต้น ส่วนชาวนาพัทลุงบางส่วนเปลี่ยนอาชีพไปทำสวนยางพารากันมากขึ้น⁵ ส่งผลกระทบต่อการทำนาในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลามากพอสมควร ผลผลิตข้าวชะลอตัวลงจาก 270,172 ตัน ใน พ.ศ. 2503 เหลือเพียง 193,150 ตัน ใน พ.ศ. 2505 ลดลงถึง 77,022 ตัน ก่อนที่จะค่อย ๆ เริ่มเขยิบสูงขึ้นอีกครั้งหนึ่ง เป็น 208,402 ตัน ใน พ.ศ. 2509 (ดูตารางที่ 9) เนื่องจากมีแรงจูงใจจากราคาข้าวเปลือกในจังหวัดพัทลุงที่สูงขึ้นถึงเกวียนละ 1,500 บาท ใน พ.ศ. 2509⁶ ทำให้ชาวนาหันกลับมาปลูกข้าวอีกครั้งหนึ่ง

ตารางที่ 9 ผลผลิตข้าวลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา พ.ศ. 2505 – 2509

พ.ศ.	จังหวัดพัทลุง (ตัน)	จังหวัดสงขลา (ตัน)	ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา (ตัน)
2505	95,292	97,858	193,150
2506	98,702	96,535	195,237
2507	81,827	58,313	140,140
2508	82,913	127,145	210,058
2509	106,264	102,138	208,402

ที่มา : กจช. พณ. 0301.11.9/42 การประชุมคณะกรรมการพัฒนาภาคใต้

(7 ต.ค. 2511 – 16 เม.ย. 2513)

ในช่วงนี้เองที่รัฐเริ่มเข้ามาแทรกแซงการผลิต โดยมีการพัฒนาพันธุ์ข้าวเพื่อเร่งเพิ่มผลผลิตให้สูงขึ้น ได้มีการตั้งศูนย์วิจัยข้าวในจังหวัดพัทลุงตั้งแต่ พ.ศ. 2494⁷ เพื่อพัฒนาและปรับปรุงสายพันธุ์ข้าวที่ให้ผลผลิตสูง คุณภาพดี เหมาะแก่สภาพภูมิประเทศภูมิอากาศในท้องถิ่น ได้มีการแนะนำให้ชาวนาเริ่มใช้พันธุ์ข้าวปรับปรุงตั้งแต่ พ.ศ. 2505⁸ เป็นต้นมา โดยระยะแรกได้แนะนำข้าวพันธุ์นางพญา 132 และข้าวเหลือง 152 จากนั้นได้พัฒนาพันธุ์ข้าวเพิ่มขึ้นอีกหลายสายพันธุ์เพื่อใช้ทดแทนข้าวพันธุ์พื้นเมืองที่ให้ผลผลิตต่ำกว่า

นอกจากนี้รัฐยังได้พัฒนาระบบชลประทานในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เพื่อแก้ปัญหาการขาดแคลนน้ำเพาะปลูก โดยฝั่งตะวันตกทะเลสาบสงขลาเริ่มมีการสร้างฝายกั้นน้ำเพื่อการชลประทาน ตั้งแต่ พ.ศ. 2493⁹ ในขณะที่ฝั่งตะวันออกทะเลสาบสงขลา บริเวณทุ่งระโนด ได้มีการพัฒนาระบบชลประทาน ใน พ.ศ. 2510 ซึ่งมีประโยชน์ไม่มากนัก เมื่อเทียบกับผลเสียหายที่เกิดขึ้น ซึ่งจะได้กล่าวถึงในตอนว่าด้วย รัฐ : ระบบชลประทาน ผลของการพัฒนาเพียงส่วนเดียว ต่อไป และเพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนเงินทุนในการผลิตข้าว รัฐได้ตั้งธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2510¹⁰ เพื่อช่วยเหลือให้ ชาวนามีแหล่งกู้ยืมเงินทุนมาใช้ในการพัฒนาการผลิตของตน

อย่างไรก็ตามการขยายพื้นที่ปลูกข้าว จะผันแปรไปตามราคาข้าวและต้นทุนการผลิตที่เพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งเริ่มเพิ่มมากขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2518 การใช้วัวควายไถนาเริ่มหายไปจากลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ชาวนาหันไปใช้รถไถเดินตามกันอย่างแพร่หลาย เริ่มมีการใช้ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง และข้าวพันธุ์ใหม่อย่างกว้างขวาง

ต้นทุนที่เพิ่มสูงขึ้นทำให้ชาวนาเริ่มขายข้าวขาดทุน ซึ่งปรากฏชัดเจนตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2530 เป็นเหตุผลการหนึ่งที่ทำให้พื้นที่ปลูกข้าวเริ่มลดจำนวนลงอย่างเห็นได้ชัด (ดูตารางที่ 10) ประกอบกับในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน คือ ประมาณ พ.ศ. 2530 ได้มีการทำนาถ่วงในนาข้าวและขยายตัวอย่างรวดเร็ว การทำนาถ่วงในนาข้าว ใช้วิธีสูบน้ำเค็มเข้ามาในบ่อถ่วงทำให้พื้นที่นารอบบ่อถ่วง เริ่มทำนาไม่ค่อยได้ผล ดินเริ่มเค็ม ทำให้ชาวนาในบริเวณดังกล่าว โดยเฉพาะทุ่งระโนดจำนวนมากต้องล้มเลิกการทำนาไป นอกจากนี้ ได้เกิดอุทกภัยบ่อยครั้งในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ในปี พ.ศ. 2518 , พ.ศ. 2524 และ พ.ศ. 2531 ซึ่งในปีหลังนี้ถือว่ารุนแรงที่สุดเพราะข้าวในนากำลังสุกเหลืองอร่าม ชาวนาไม่สามารถเก็บเกี่ยวได้ทัน นาล่ม ชาวนาขาดทุนอย่างหนัก ชาวนาหลายรายเริ่มเปลี่ยนอาชีพ โดยหันไปปลูกยางพาราในพื้นที่นาข้าว แม้จะไม่ได้ผลดีเท่ากับทำในเขตที่ดอนแต่ก็เสี่ยงน้อยกว่าการทำนา การปลูกยางพาราในพื้นที่นาข้าวเริ่มขยายตัวอย่างรวดเร็ว เห็นได้

ชัดบริเวณฝั่งตะวันตกของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ด้วยเหตุดังที่กล่าวแล้ว ทำให้พื้นที่ปลูกข้าวลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว ตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา

ตารางที่ 10 พื้นที่เพาะปลูกข้าวนาปี ผลผลิต ผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ และราคาข้าวเปลือกเจ้า 25 เปอร์เซ็นต์ กลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ฤดูกาลเพาะปลูก พ.ศ. 2519 / 20 - 2539 / 40

พ.ศ	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต(ตัน)	ผลผลิตเฉลี่ยต่อ ไร่ (ก.ก.)	ราคาข้าวเปลือกเจ้า 25 เปอร์เซ็นต์(บาท/เกวียน)
2519/20	1,127,487	324,003	356	-
2520/21	1,154,437	389,012	367	1,985
2521/22	1,154,327	316,317	311	2,010
2522/23	1,228,561	364,985	300	2,300
2523/24	1,218,737	371,325	305	3,150
2524/25	1,195,396	229,463	285	2,640
2525/26	1,248,922	367,820	305	2,800
2526/27	1,243,357	370,058	305	2,831
2528/29	1,052,529	295,645	280	2,744
2529/30	1,025,494	267,634	269	2,478
2530/31	1,042,050	327,918	321	3,464
2531/32	1,014,296	283,388	312	3,450
2532/33	859,208	261,096	320	4,058
2533/34	806,668	250,107	314	3,575
2534/35	874,166	305,476	359	3,133
3535/36	819,628	283,818	352	3,484

ตารางที่ 10 ต่อ

พ.ศ	พื้นที่ปลูก (ไร่)	ผลผลิต(ตัน)	ผลผลิตเฉลี่ยต่อ ไร่ (ก.ก.)	ราคาข้าวเปลือกเจ้า 25 เปอร์เซ็นต์(บาท/เกวียน)
2536/37	827,268	330,787	398	3,068
2537/38	826,226	258,492	345	3,266
2538/39	799,385	280,871	395	4,008
2539/40	805,924	298,368	380	4,608

ที่มา : ¹สำนักงานสถิติแห่งชาติ สมุดรายงานสถิติภาค ภาคใต้ พ.ศ. 2531

²สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร สถิติเกษตรประเทศไทย ปีเพาะปลูก

2531/2532 , 2535/2536 , 2537/2538 และ 2540/2541

³สำนักงานพาณิชย์ จังหวัดพัทลุงและสงขลา ข้อมูลการตลาด พ.ศ.2531 – 2539

⁴ราคาข้าวเปลือก ปีเพาะปลูก 2519/20 – 2530/31 เป็นราคาของภาคใต้

เงินและตลาด : ตัวกำหนดวิธีการผลิตและตัวทำลายความสัมพันธ์ทาง

การผลิต

ชาวนาเริ่มตัดสินใจปลูกข้าวเพื่อขาย ตั้งแต่ พ.ศ. 2470 และปรากฏชัดเจนขึ้นหลัง พ.ศ. 2490 เป็นต้นมา ทำให้เงินตราเริ่มมีความสำคัญและมีความหมายมากขึ้น ชาวนาจำเป็นต้องใช้เงินเพื่อส่งบุตรหลานเรียนหนังสือในระดับที่สูงขึ้นเพื่อเลื่อนฐานะของตนเอง และครอบครัว ความต้องการเงินของชาวนาปรากฏในรูปของการ “ออกปากจ้าง” และ “จ้าง” แทนการ “ออกปาก” หรือ “ซอมมือ” เพื่อช่วยทำนาในบางขั้นตอนการผลิตที่ต้องใช้แรงงานมาก เช่น การเก็บเกี่ยวข้าว การนวดข้าว เป็นต้น

รัฐบาลเป็นผู้มีส่วนส่งเสริมให้ชาวนาเข้าสู่วิถีชีวิตของ “เงินตรา” เรื่อยยิ่งขึ้น โดยการประกาศใช้ “แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504 – 2509)” ใน พ.ศ. 2504 และอีกหลายฉบับหลังจากนั้น เป้าหมายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในระยะแรกๆ นั้นมุ่งเน้น “การผลิตเพื่อทดแทนการนำเข้า” ฉะนั้นด้านหนึ่งรัฐสนับสนุนให้บริษัทข้ามชาตินำทุน เทคโนโลยี และการจัดการสมัยใหม่มาลงทุนในไทย อีกด้านหนึ่งรัฐเร่งรัดพัฒนาปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นเพื่อเกื้อกูลการลงทุนและส่งเสริมการ

พัฒนาระบบอุตสาหกรรมของนายทุนข้ามชาติ ขยายฐานการผลิตภาคเกษตรให้กว้างขวาง เพื่อใช้เป็นวัตถุดิบป้อนโรงงานอุตสาหกรรมและการบริโภคของสังคมเมือง โดยรัฐมองความเติบโตทางเศรษฐกิจของชาติจาก “รายได้ต่อหัว” ของคนเป็นหลัก ซึ่งวัดกันด้วยตัวเงินเป็นสำคัญ

ในส่วนของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา รัฐได้เร่งรัดสร้างปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็นในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเริ่มขึ้นหลังจากประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 ไม่นานนัก รัฐได้พัฒนาถนนเพื่อเชื่อมต่อการคมนาคมขนส่งระหว่างเมืองต่อเมือง ช่วยให้ผู้คนติดต่อได้สะดวกและรวดเร็วขึ้น สามารถขนส่งผลผลิตจากไร่นาไปสู่ตลาดผู้บริโภคได้รวดเร็ว เช่น เริ่มสร้างถนนจากหัวเขาแดง อำเภอสิงหนคร ใน พ.ศ. 2507 ไปยังอำเภอระโนดระยะทาง 74 กิโลเมตร เสร็จเรียบร้อย เมื่อ พ.ศ. 2510¹¹ ทำให้การติดต่อของผู้คนในบริเวณนี้รวดเร็วขึ้นมาก เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้ขยายระบบไฟฟ้าไปสู่ท้องที่และอำเภอต่างๆ อย่างกว้างขวาง มีการพัฒนาระบบวิทยุกระจายเสียง ซึ่งเริ่มตั้งขึ้นในประเทศ เมื่อ พ.ศ. 2492 จากนั้นได้แพร่ขยายไปสู่เมืองและชนบท พ.ศ. 2505 รัฐได้สร้างสถานีวิทยุโทรทัศน์แห่งประเทศไทยขึ้นที่อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา¹² เสร็จเรียบร้อย และเริ่มแพร่ภาพออกอากาศ ทำให้ผู้คนกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเริ่มรับรู้ข่าวสารนอกชุมชนของตนมากขึ้น เป็นช่องทางให้ “วัฒนธรรมเมือง” ซึ่งยกย่องผู้มีฐานะร่ำรวย มุ่งแสวงหาวัตถุสิ่งของมาครอบครองเพื่อบ่งบอกฐานะของตน เริ่มแทรกซึมเข้ามาในชนบท โดยผ่านระบบการสื่อสาร การคมนาคม ระบบการศึกษา และระบบการปกครอง ทำให้ค่านิยมของผู้คนกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาค่อย ๆ เปลี่ยนไป ผู้คนเริ่มคิดถึงการแสวงหา “วัตถุ” โดยใช้เงินซื้อหาแทนการคิดถึงน้ำใจและการช่วยเหลือกันและกัน เอื้ออาทรต่อกันดังเช่นในอดีต

ชาวนาแสวงหาเงินตราโดยวิธีเพิ่มผลผลิตข้าวด้วยการขยายพื้นที่การเพาะปลูก เช่นเดียวกับชาวนาในภาคอื่นของประเทศ เห็นได้ชัดว่า พื้นที่ปลูกข้าวเพิ่มสูงขึ้นอย่างรวดเร็วจาก 840,728 ไร่ ใน พ.ศ. 2499 เพิ่มขึ้นเป็น 1,011,053 ไร่ ใน พ.ศ. 2503 (ดูตารางที่ 8) และราคาข้าวในครั้งแรกของทศวรรษ 2500 จะอยู่ระหว่าง 600 – 800 บาท¹³ ซึ่งนับว่าสูงเมื่อเทียบกับต้นทุนการผลิตและค่าครองชีพซึ่งไม่สูงมากในขณะนั้น เพราะทรัพยากรในพื้นที่ยังค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ ชาวนายังสามารถแสวงหามาบริโภคโดยไม่ต้องซื้อขาย¹⁴

อย่างไรก็ตาม การเร่งผลิตข้าวปริมาณมากเกินไปเพื่อหวังกำไรเป็นตัวเงินทำให้ทรัพยากรในท้องถิ่น เช่น แรงงานในครอบครัว แรงงานสัตว์เลี้ยง และปุ๋ยธรรมชาติมีไม่เพียงพอ ชาวนาต้องหันไปพึ่งพิงทรัพยากรภายนอกมากขึ้นเพื่อยกระดับการผลิตของตน เช่น รถไถเดินตาม (รถลูกหมา) ข้าวพันธุ์ใหม่ที่ให้ผลผลิตสูง ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลง ตั้งแต่ช่วงปลายทศวรรษ 2500 โดยต้องใช้เงินซื้อหาปัจจัยการผลิตเหล่านี้ ชาวนาจึงเริ่มมีต้นทุนการผลิตสูงขึ้น เริ่มเสี่ยงต่อการขาดทุนเมื่อขายผลผลิตได้ราคาต่ำ อีกทั้งชาวนาใช้ปัจจัยการผลิตเหล่านี้อย่างไม่ระมัดระวังและเกินพอดี ส่งผลกระทบต่อวิธีการผลิต วิถีชีวิต และความสมบูรณ์ของลุ่มน้ำอย่างกว้างขวาง

รถไถ ข้าวพันธุ์ใหม่ ปุ๋ยเคมีและยาฆ่าแมลง : การเปลี่ยนแปลงวิธีการผลิตตอบสนองความต้องการของตลาด

รถไถนา : ทำลายความสมบูรณ์ของหน้าดิน

รถไถนาที่เข้ามาในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาในระยะแรกเป็นรถแทรกเตอร์ 4 ล้อ เข้ามาในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาประมาณปลายทศวรรษ 2490 โดยพ่อค้าข้าวในพื้นที่เป็นคนซื้อเข้ามารับจ้างไถนา อัตราค่าจ้างจะแตกต่างกันไปตามสภาพพื้นที่ ตั้งแต่ไร่ละ 15 บาท จนถึง 3 ไร่ 100 บาท รถแทรกเตอร์สามารถไถนาได้พื้นที่มากภายในเวลาอันรวดเร็ว คือ สามารถไถได้ 10 – 30 ไร่ ต่อวัน ขณะที่วัวควายไถได้เพียงครึ่งไร่ต่อหนึ่งนาย (ครึ่งวัน)¹⁵ ซึ่งเป็นสัดส่วนที่ต่างกันมาก ทำให้ชาวนาเริ่มหันมานิยมใช้รถไถนาเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เพราะประหยัดทั้งเวลาและแรงงาน

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากรถแทรกเตอร์มีขนาดใหญ่ เสียค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาสูงและมีข้อจำกัดในการไถพื้นที่แคบๆ ดังนั้นประมาณกลางทศวรรษ 2500 พ่อค้าข้าวชาวจีนจึงได้นำรถไถเดินตามเข้ามารับจ้างไถนา ซึ่งชาวนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเรียกว่า “รถลูกหมา” ในระยะแรกจะใช้ทั้งรถแทรกเตอร์และรถไถเดินตาม โดยใช้รถแทรกเตอร์ในพื้นที่นาขนาดใหญ่ และรถไถเดินตามใช้ในพื้นที่นาขนาดเล็ก อัตราค่าจ้างของรถไถเดินตามจะถูกกว่ารถแทรกเตอร์เล็กน้อย คือประมาณไร่ละ 30 บาท¹⁶ ในขณะที่ค่าจ้างรถแทรกเตอร์ประมาณไร่ละ 35 บาท รถไถเดินตาม (รถลูกหมา) เป็นรถไถที่มีขนาดเล็กใช้งานได้สะดวก คล่องแคล่วเหมาะกับสภาพพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ที่สำคัญคือราคาถูกประมาณเครื่องละ 4,000 บาท ใน พ.ศ. 2516¹⁷ ชาวนาที่มีพื้นที่ทำนาขนาด 20 – 30 ไร่สามารถซื้อไว้ใช้ในไร่นาของตนได้ เพราะข้าวเปลือกราคาค่อนข้างดี คือ ราคาเกวียนละ

1,400 บาท ใน พ.ศ. 2514¹⁸ ต้นทุนการผลิตต่ำ และค่าครองชีพต่ำมาก ทำให้ชาวนามีกำไรและมีเงินเหลือเพียงพอที่จะซื้อรถไถเดินตามได้ ชาวนาเหล่านี้เมื่อไถนาของตนเสร็จแล้วยังรับจ้างไถนาของชาวนาที่ขาดทุนทรัพย์ไม่สามารถซื้อรถไถนาได้ ทำให้สามารถได้ทุนคืนในเวลาไม่นานนัก รถไถเดินตามสามารถไถได้ประมาณวันละ 5 – 6 ไร่¹⁹ มีความสะดวก ไถง่าย ไถได้ดีทั้งในพื้นที่ขนาดใหญ่และพื้นที่ขนาดเล็กหรือพื้นที่แคบๆ นอกจากนี้รถไถเดินตามยังสามารถปรับใช้เป็นเครื่องมือเอนกประสงค์ได้อย่างดี คือ สามารถดัดแปลงเป็นเครื่องสูบน้ำ เครื่องนวดข้าว หรือเป็นรถลากจูงบรรทุกข้าวได้อย่างมีประสิทธิภาพ รถไถเดินตามจึงได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย และเริ่มเข้ามาแทนที่รถแทรกเตอร์และวัวควายอย่างรวดเร็ว ในช่วงประมาณปลายทศวรรษ 2520²⁰

ประสิทธิภาพของรถไถเดินตามสูงกว่าการใช้วัวควายไถนามาก สามารถแก้ปัญหาขาดแคลนแรงงานของชาวนา ประหยัดเวลาและสามารถทำนาได้มากยิ่งขึ้น ผลิตข้าวเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดได้มากขึ้น บทบาทของวัวควายในไร่นาจึงเริ่มลดความสำคัญลง ชาวนาเริ่มขายวัวควายเพื่อนำเงินไปซื้อรถไถเดินตามและใช้จ่ายในชีวิตประจำวันมากขึ้น ทำให้วัตถุประสงค์ของการเลี้ยงวัวควายเปลี่ยนไป จากการเลี้ยงเพื่อไถนาเปลี่ยนเป็นการเลี้ยงเพื่อขายแทน ความรู้สึกผูกพันระหว่างคนกับสัตว์เริ่มจืดจางไปตามลำดับ กล่าวได้ว่ารถไถเดินตามมีส่วนสำคัญยิ่งที่ทำให้การใช้วัวควายไถนาหมดไปจากพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาในเวลาต่อมา

การใช้รถไถช่วยในการไถนา ทำให้ชาวนาประหยัดเวลาและแรงงานของตนในการทำนาได้มาก ชาวนาไม่ต้องตื่นนอนตั้งแต่รุ่งเพื่อจูงวัวควายไปกิน “สอ” (กินหญ้า) ไม่ต้องตรากตรำใช้แรงงานของตนและสัตว์เลี้ยงในการไถนาอย่างหนักในแต่ละฤดูกาลผลิตเหมือนเช่นในอดีตที่ผ่านมา แต่การใช้รถไถนาอย่างแพร่หลายจนกระทั่งเลิกใช้วัวควายไถนาไปในที่สุด เกิดผลเสียต่อการทำนาอย่างน้อย 2 ประการ **ประการแรก** ทำให้ความสมบูรณ์ของดินในพื้นที่นาสูญเสียไป เพราะรถไถ ไถลึกลงไปดินประมาณ 50 เซนติเมตร (ใช้วัวไถ ไถลึกลงไปดินประมาณ 15 เซนติเมตร)²¹ พลิกเอาดินเลวข้างล่างขึ้นมาข้างบน ส่วนหน้าดินอุดมสมบูรณ์ถูกถมกลับไปยังชั้นล่าง ทำให้หน้าดินเสียความสมบูรณ์ไป ต้นข้าว ไม่สามารถใช้อาหารจากความสมบูรณ์ที่อยู่ด้านล่างได้ เพราะต้นข้าวจะเจริญงอกงามในระดับความลึกของดินประมาณ 20 – 30 เซนติเมตร เท่านั้น²² นอกจากนี้การเลิกใช้วัวควายโดยสิ้นเชิงทำให้ความสมบูรณ์ของดินที่เกิดจากมูลวัวควายในไร่นาต้องสูญเสียไปเช่นกัน **ประการที่สอง** การใช้รถไถ ไถนา นอกจากทำให้ต้นทุนการผลิตเพิ่มสูงขึ้นแล้วยังทำให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันของคนในสังคม ความเอื้ออาทรต่อกันเริ่มจืดจางลง โดยมีเงินตราและเครื่องจักรเข้ามาแทรกกระหว่างกลาง เพราะชาวนาเริ่มหัน

ไปใช้เงินจ้างเครื่องจักรมาไถนาของตนแทนการขอความช่วยเหลือซึ่งกันและกันดังเช่นในอดีต เป็นสัญญาณบ่งชี้อย่างชัดเจนว่า ชาวนาเริ่มสละการพึ่งพิงปัจจัยการผลิตภายในชุมชน เช่น แรงงานในครอบครัว ญาติมิตร และสัตว์เลี้ยง ซึ่งตนสามารถควบคุมได้ และหันไปพึ่งพิงปัจจัยภายนอกชุมชน ซึ่งนอกจากต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นแล้วยังเสี่ยงต่อการขาดทุนเมื่อขายผลผลิตได้ราคาต่ำอีกด้วย

ข้าวพันธุ์ใหม่ : การเริ่มต้นใช้ “เคียว” เก็บข้าว

ชาวนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาทำนาโดยใช้ข้าวพันธุ์พื้นเมืองหลากหลายสายพันธุ์ ทั้งพันธุ์ข้าวหนัก ข้าวกลางปี และข้าวเบา ใช้ข้าวแต่ละประเภทเหมาะกับสภาพพื้นที่และปริมาณน้ำฝนในแต่ละฤดูกาลผลิต เช่นถ้าเป็นนาลุ่มน้ำลึกชาวนาจะใช้พันธุ์ข้าวหนัก ซึ่งต้องการน้ำหล่อเลี้ยงต้นข้าวเป็นระยะเวลานานจึงจะเก็บเกี่ยวได้ ถ้าเป็นนาดอนก็จะใช้พันธุ์ข้าวกลางปีและข้าวเบาตามความเหมาะสม ข้าวพื้นเมืองมีคุณสมบัติพิเศษคือ ทนน้ำท่วมท้นโรคและแมลงต่างๆ ได้ดี ให้ผลผลิตประมาณ 213 กิโลกรัมต่อไร่ ใน พ.ศ. 2499²³ ซึ่งเพียงพอสำหรับการบริโภคภายในครอบครัว และมีส่วนเหลือเพื่อขายนำเงินมาใช้จ่ายในครอบครัวตามความจำเป็น

เมื่อชาวนาผลิตข้าวเพื่อขายตอบสนองความต้องการของตลาดชัดเจนขึ้นและราคาที่ขยับตัวสูงขึ้นเรื่อยๆ จากเกวียนละ 500 – 600 บาท ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็น 800 บาท หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ทำให้รัฐเริ่มหันมาสนใจการทำนาของลุ่มทะเลสาบสงขลา โดยต้องการที่จะยกระดับประสิทธิภาพการผลิตของชาวนาให้สูงขึ้น เพื่อจะได้มีปริมาณผลผลิตเพิ่มมากขึ้นตอบสนองความต้องการของตลาด ซึ่งย่อมหมายถึงทำให้ ชาวนาขายข้าวได้มากขึ้นมีรายได้มากขึ้น จะส่งผลให้ชาวนามีฐานะและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นด้วย

ดังนั้น ใน พ.ศ. 2494 รัฐบาลได้จัดตั้งศูนย์วิจัยข้าวขึ้นที่จังหวัดพัทลุง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อคัดเลือกและพัฒนาสายพันธุ์ข้าวที่ให้ผลผลิตสูงเหมาะกับสภาพแวดล้อมของท้องถิ่น พร้อมทั้งแนะนำเทคนิคที่เหมาะสมในการปลูกและการบำรุงรักษา เช่น การใส่ปุ๋ย การไย่กำจัดศัตรูพืช เป็นต้น ศูนย์วิจัยข้าว ได้เริ่มแนะนำให้ชาวนาใช้ข้าวพันธุ์ใหม่แทนข้าวพันธุ์พื้นเมือง ตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2505 ซึ่งเป็นระยะเวลาหลังจากเกิดวาทภัย ชาวนาได้รับความเสียหายอย่างหนัก จำเป็นต้องเร่งรีบฟื้นฟูโดยด่วน ศูนย์วิจัยข้าวจึงเริ่มแนะนำให้ชาวนาใช้ข้าวพันธุ์ใหม่ที่ให้ผลผลิตสูงคือ ข้าวพันธุ์เหลือง 152 และนางพญา 132²⁴ จากนั้นได้พัฒนาพันธุ์ข้าวเพิ่มขึ้นอีกหลายสายพันธุ์เพื่อใช้ทดแทนข้าวพันธุ์พื้นเมือง ซึ่งผลของการที่ชาวนาเริ่มหันไปใช้ข้าวสายพันธุ์ใหม่ของศูนย์วิจัยข้าว ตั้งแต่ประมาณครึ่งหลัง

ทศวรรษ 2500 ได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อพฤติกรรมการผลิตข้าวของชาวนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาอย่างมากมาย โดยเฉพาะการเก็บเกี่ยวข้าว

พันธุ์ข้าวส่งเสริมของศูนย์วิจัยข้าว ส่วนใหญ่เป็นพันธุ์ข้าวเบา ต้นเตี้ย โดยเฉพาะพันธุ์ กข. สูงประมาณ 50 เซนติเมตร ให้ผลผลิตสูงกว่า 300 กิโลกรัมต่อไร่²⁵ ในขณะที่ข้าวพันธุ์พื้นเมืองให้ผลผลิตเพียง 213 กิโลกรัมต่อไร่เท่านั้น ระยะเวลาในการเพาะปลูกสั้นเพียง 3 - 4 เดือนก็เก็บเกี่ยวได้ ฉะนั้นการใช้ข้าวพันธุ์ใหม่ของศูนย์วิจัยข้าวจะช่วยให้ชาวนาสามารถทำนาได้ปีละ 2 ครั้งในเขตที่มีการชลประทาน ส่วนใหญ่จะทำข้าวนาปรัง (ทำนานอกฤดูการผลิต) เพราะข้าวพันธุ์ใหม่ต้นเตี้ยปลูกในฤดูฝนไม่ได้ ข้าวเหนียวไม่ทนน้ำจะท่วมจนต้นข้าวตาย การทำนาปรังได้ผลดีให้ผลผลิตสูง ทำให้การทำข้าวนาปรังขยายตัวอย่างรวดเร็ว จาก 87,436 ไร่ ใน พ.ศ. 2521 เป็น 110,966 ไร่ ใน พ.ศ. 2529 ก่อนจะเริ่มลดปริมาณลงตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2530 เป็นต้นไป²⁶ เพราะการทำนาขาดทุน และชาวนาส่วนหนึ่งเริ่มทำนาทุ่งหรือขายที่นาให้นายทุนทำนาทุ่ง

พันธุ์ข้าวใหม่ของศูนย์วิจัยข้าว ถึงแม้จะให้ผลผลิตสูง แต่มีความต้านทานโรคต่ำ โรคแมลงรบกวนมาก ชาวนาจำเป็นต้องใช้สารเคมีและยาฆ่าแมลงในฤดูเพาะปลูก ทำให้ระบบนิเวศในไร่นาเริ่มเปลี่ยนไป จุลินทรีย์ในดินถูกสารเคมีและยาฆ่าแมลงทำลาย ดินขาดสภาพความสมบูรณ์ นอกจากนี้การใช้ปุ๋ยเคมี เพื่อเพิ่มผลผลิตข้าวให้อยู่ในระดับเท่าเดิมหรือสูงกว่า ก็ต้องเพิ่มปริมาณมากขึ้นเรื่อยๆ เมื่อใช้ไปนานๆ จะทำให้ดินจับตัวแน่น ความสมดุลในดินสูญเสียไป ดินเสื่อมสภาพเร็วขึ้น การทำนาเพื่อให้ได้ผลผลิตสูง โดยไม่ใช้ปุ๋ยเคมีเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก จากการสัมภาษณ์ ชาวนาเล่าให้ฟังว่า การทำนาต้องใส่ปุ๋ยเคมีถ้าไม่ใส่ข้าวไม่ขึ้น²⁷

กล่าวได้ว่า การใช้ข้าวพันธุ์ใหม่ การใช้ปุ๋ยเคมี และยาฆ่าแมลง ส่งผลกระทบต่อวิถีการผลิตและวิถีชีวิตของชาวนาอย่างน้อย 2 ประการ **ประการแรก** ระบบนิเวศของกลุ่มน้ำทะเลสาบสูญเสียไป ส่งผลกระทบโดยตรงต่อความสมบูรณ์ของท้องถิ่น เพราะด้านหนึ่งทั้งสัตว์บก สัตว์น้ำ และสัตว์ป่า ลดปริมาณลงอย่างรวดเร็วจากพิษภัยของยาฆ่าแมลงและปุ๋ยเคมีที่ชาวนาใช้ในการบำรุงต้นข้าวและปราบศัตรูพืชอย่างไม่ระมัดระวัง อีกด้านหนึ่งสภาพของดินเสื่อมโทรมลงอย่างรวดเร็ว ชาวนาต้องใช้ปุ๋ยเคมีเพิ่มขึ้น เพื่อรักษาระดับการผลิตในไร่นาไว้ไม่ให้ตกต่ำลงไป หมายความว่า ชาวนาจะต้องใช้เงินมากขึ้นในการซื้อหาปัจจัยการผลิตและอาหารมากขึ้น เนื่องจากทรัพยากรเหล่านี้ลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว จำเป็นต้องใช้เงินซื้อหาจากนอกท้องที่ของตน **ประการที่สอง** การใช้ข้าวพันธุ์ใหม่ยังกระทบต่อวัฒนธรรมการเก็บเกี่ยวข้าวแบบดั้งเดิมอีกด้วย คือ พันธุ์ข้าวส่งเสริมต้นเตี้ยไม่เหมาะที่จะเก็บกับ “แกะ” ชาวนาจึงเริ่มหันไปใช้ “เคียว” เก็บเกี่ยวแทน ซึ่งนอกจาก

จะยุ่งยากในการนวดเพราะช่วงข้าวยาวนวดลำบากแล้ว การเก็บข้าวในเรือนข้าวเช่นในอดีตก็มีปัญหาด้วยเพราะการใช้เคียวเก็บข้าวต้องนวดแล้วใส่กระสอบจึงจะนำไปเก็บหรือขายต่อ ซึ่งไม่สามารถเก็บไว้เป็น “เลียง” เป็น “ลอม” เช่นในอดีตได้ เริ่มส่งผลกระทบต่อการทำพิธีเช่นสรวงแม่โพสพอีกด้วย ความรู้สึกต่อแม่โพสพเริ่มสั่นคลอน เมื่อเงินตราในระบบทุนนิยมเข้ามามีบทบาทในชีวิตชาวนามากขึ้น ต้นทุนการผลิตก็สูงขึ้น ค่าใช้จ่ายในการซื้อข้าวปลาอาหารเริ่มสูงขึ้นเพราะความสมบูรณ์ของทรัพยากรในลุ่มน้ำลดลงไป ตลอดจนค่าใช้จ่ายในการแสวงหา “วัตถุ” ตามแบบฉบับวัฒนธรรมเมืองทำให้ชาวนาต้องเร่งรีบทำนา เก็บเกี่ยวและขายข้าว ตั้งแต่ข้าวอยู่ในไร่นา ซึ่งเห็นได้ชัดเจนเมื่อมีรถ “เกี่ยวข้าว” เข้ามาทำหน้าที่แทนแรงงานคน ตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2530 การทำ “ขวัญข้าว” ซึ่งเป็นสิ่งมีค่าของชาวนาเริ่มเสื่อมคลายลงตั้งแต่เมื่อเปลี่ยนวิธีเก็บข้าวด้วย “เคียว” ลอมข้าว เรือนข้าวเริ่มหมดความสำคัญและหมดไปพร้อมๆ กับการเข้ามาของ “รถเกี่ยวข้าว”

สรุปได้ว่า การที่ชาวนาผลิตข้าวเพื่อขายทำให้เงินและตลาดเข้ามาควบคุมทั้งระบบตลาดและปัจจัยการผลิต โดยนายทุนจะใช้เวลาได้เปรียบด้านเงินทุน ข้อมูลข่าวสารและความชำนาญด้านกลไกตลาด เอาเปรียบชาวนาโดยการกดราคารับซื้อและโกงการชั่งน้ำหนัก ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป นอกจากนี้ เงินตรา และตลาดยังเป็นตัวบีบให้ชาวนาต้องปรับเปลี่ยนวิธีการทำนาโดยใช้รถไถนา ข้าวพันธุ์ใหม่ ปุ๋ยเคมี และยาฆ่าแมลง เพื่อให้สามารถทำนาได้มากขึ้น เพิ่มผลผลิตได้มากขึ้น ตอบสนองความต้องการของตลาดและผลกำไรในรูปของตัวเงิน การที่เงินทวีความสำคัญมากขึ้นเรื่อย ๆ ทำให้ความผูกพัน ความช่วยเหลือเอื้ออาทรต่อกัน จืดจางลง โดยชาวนาใช้เงินที่หามาได้จ้างทั้งแรงงานคนและเครื่องจักรช่วยในการทำนา ความจำเป็นที่จะต้องไถรวานฟุ้งพาดแรงงานในชุมชนก็ลดลงและจางหายไปที่สุดในที่สุด ความรู้สึกที่จะต้องตอบแทนในลักษณะช่วยเหลือเราก็หายไปอย่างน่าเสียดาย

การเช่านา : ผลจากการส่งบุตรหลานเข้ารับการศึกษและการ ปลูกข้าวเพื่อขาย

เมื่อชาวนาปลูกข้าวเพื่อขายอย่างเด่นชัด ตั้งแต่หลัง พ.ศ. 2490 และเริ่มปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีการผลิตตั้งแต่ช่วงหลังทศวรรษ 2500 โดยขยายตัวมากขึ้นหลังทศวรรษ 2510 เพื่อเร่งเพิ่มผลผลิตข้าว แสวงหาเงินจากกำไรการขายข้าวในตลาด เพื่อนำเงินมาส่งบุตรหลานเรียนหนังสือและพัฒนาการผลิตข้าว ตลอดจนซื้อหาเครื่องอุปโภคและบริโภคทั้งที่จำเป็นและไม่จำเป็นแก่การครองชีพ ตามวัฒนธรรมเมืองมากขึ้น เช่น วิทยุ โทรทัศน์

และเครื่องใช้ไฟฟ้าภายในบ้าน ซึ่งเข้ามาอย่างแพร่หลายหลังทศวรรษ 2510 ทำให้ชาวนาละทิ้งวิธีการผลิตแบบเก่าที่ใช้แรงงานคน สัตว์เลี้ยง ปุ๋ยธรรมชาติ และข้าวพันธุ์พื้นเมือง ซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญภายในชุมชนและช่วยให้ต้นทุนการผลิตต่ำ หันไปใช้ทรัพยากรภายนอกชุมชน เช่น รถไถ ปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง และข้าวพันธุ์ใหม่ ซึ่งต้องซื้อหาด้วยเงิน ต้นทุนการผลิตข้าวจึงสูงขึ้นมาก เมื่อขายข้าวได้ราคาต่ำก็จะประสบภาวะขาดทุน เกิดปัญหาในการผลิตซ้ำ ต้องกู้หนี้ยืมสินเพื่อนำมาใช้จ่ายในครอบครัวและทำนาในฤดูกาลต่อไป ค่าใช้จ่ายในครอบครัวเพิ่มสูงขึ้นเพราะความสมบูรณ์ตามธรรมชาติลดลง ต้องใช้เงินซื้อสิ่งของบริโภคเพิ่มขึ้น ในขณะที่เกี่ยวกับการผลิตข้าวเพื่อขาย เป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้ที่ดินมีราคาต้องซื้อหากันด้วยเงินแทนการจับจองแบบง่าย ๆ เหมือนในอดีต จะเห็นได้ว่าราคาที่ดินในแหล่งที่มีความสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกราคาจะเพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ เช่น ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง ราคาที่ดิน เมื่อ พ.ศ. 2497 ไร่ละ 500 บาท หลังจากนั้นขยับตัวสูงขึ้นเป็น 2,000 บาท ใน พ.ศ. 2501 , 5,000 บาท ใน พ.ศ. 2507 , 15,000 บาท ก่อน พ.ศ. 2525 และ 50,000 บาท ในช่วงต้นทศวรรษ 2530 ราคาที่ดินจะทรงตัวอยู่ระยะหนึ่งก่อนที่จะลดลงอย่างฮวบฮาบ หลังจากเศรษฐกิจทรุดหนักเมื่อ พ.ศ. 2540²⁸ ชาวนาที่มีทุนทรัพย์น้อยไม่มีทางที่จะซื้อที่ดินในบริเวณที่มีความอุดมสมบูรณ์ได้ ขณะเดียวกันการถือครองที่ดินก็มีแนวโน้มลดต่ำลง จากการสัมภาษณ์ของผู้เขียนส่วนใหญ่ ชาวนาจะยืนยันตรงกันว่า ที่ดินลดน้อยลงเพราะต้องขายหรือหลุดจำนองเนื่องจากส่งเสียให้บุตรหลานเรียนหนังสือ เป็นเหตุผลสำคัญเป็นอันดับแรก ถัดลงมาเป็นการแบ่งมรดกให้ลูก ๆ ใน สัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน ทำให้ที่นาลดขนาดลงอย่างรวดเร็ว เพราะชาวนามากจะมีลูกค่อนข้างมากเพื่อใช้แรงงานในการทำนา ประการสุดท้าย เกิดจากการพนัน ถึงแม้จะมีไม่มากนักแต่ก็ทำให้ชาวนาขายเรือกสวนไร่นาอพยพไปอยู่ที่อื่น²⁹ ดังนั้นการถือครองที่ดินจะลดจำนวนลงเรื่อย ๆ ใน พ.ศ. 2529 การถือครองที่ดินของชาวนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ส่วนใหญ่จะอยู่ระหว่าง 1 – 5 ไร่ ประมาณ 42.82 เปอร์เซ็นต์³⁰ การถือครองที่ดินของ ชาวนาส่วนใหญ่มีแนวโน้มลดลงเพราะทำนาขาดทุนและที่ดินราคาสูงขึ้นจึงเริ่มทยอยขายที่นาโดยเฉพาะในช่วงที่พลตรีชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี ที่ดินราคาสูงมาก ชาวนาจะต้องมีที่นาไม่ต่ำกว่า 10 ไร่ ต่อขนาดครอบครัว 2 คน จึงจะมีผลผลิตเลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ ดังนั้นชาวนาที่มีที่นาขนาดเล็กจึงต้องเช่านาผู้อื่นทำหรือไปทำอาชีพอื่นเสริม ซึ่งจะมีวิธีการเช่าแตกต่างกันไปในแต่ละช่วงเวลา

การเช่านาเริ่มปรากฏให้เห็นตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2490 เมื่อชาวนาต้องสูญเสียที่ดินจากการจำนองนาเพื่อส่งบุตรหลานเรียนหนังสือ โดยการเช่านาในระยะแรก ๆ ส่วนใหญ่จะเป็นการทำ “นาหะ” กันมาก เพราะเจ้าของนาส่วนใหญ่มีฐานะดี มีเงินจากการขาย

ข้าว เพียงพอที่จะส่งบุตรหลานเรียนหนังสือ จึงไม่จำเป็นต้องหาเงินเพิ่มเติมด้วยการให้ผู้อื่นเช่านาและเรียกเก็บค่าเช่าเป็นตัวเงิน นอกจากนี้เงินตรายังไม่เข้ามาแทรกแซงระบบการผลิต ต้นทุนการผลิตยังต่ำอยู่มากการใช้เงินจัดหาปัจจัยการผลิตยังไม่จำเป็นมากนัก และเจ้าของนาเองยังต้องการข้าวเก็บไว้ใน “ลอมข้าว” และ “เรือนข้าว” เพื่อป้องกันภยันตรายและประกันการมีข้าวกิน³¹ มากกว่าต้องการเงิน การคิดค่าเช่าเป็นตัวเงินอย่างแพร่หลายเริ่มมีประมาณต้น ทศวรรษ 2510 เมื่อเงินมีบทบาทสำคัญทั้งด้านการผลิตและการดำรงชีวิตของผู้คนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

การทำ “นาหะ” หมายถึง ที่นาที่เจ้าของนายนยอมให้ผู้อื่นทำนาในที่นาของตน โดยแบ่งผลผลิตที่ได้ตามแต่จะตกลงกันโดยทั่วไปจะแบ่งครึ่งกัน ส่วนหนึ่งจะเป็นของเจ้าของที่นาอีกส่วนหนึ่งจะเป็นของผู้เช่านา โดยผู้ทำนา (เช่านา) จะต้องรับผิดชอบออกค่าใช้จ่ายในการทำนาทั้งหมด

การทำ “นาหะ” มี 2 วิธี คือ วิธีแรกคือแบ่งปันกันตั้งแต่ในนา ผู้เช่าและเจ้าของตกลงกันอย่างชัดเจนว่า ส่วนใดเป็นของผู้เช่านา ส่วนใดเป็นของ “เจ้าของนา” วิธีนี้เจ้าของนาจะเสียเปรียบ เพราะผู้เช่านาจะดูแลต้นข้าวเฉพาะส่วนของตนเป็นอย่างดี แต่ปล่อยให้ผลผลิตต้นข้าวในนาของเจ้าของนา ผลผลิตข้าวของเจ้าของนาจึงต่ำกว่าของผู้เช่านามาก³² ส่วนอีกวิธีคือแบ่งกันเมื่อข้าวในนาสุกแล้ว วิธีนี้ทั้งเจ้าของนาและผู้เช่า จะตกลงแบ่งครึ่งที่นากัน เมื่อหาจุดกึ่งกลางของแปลงนา (บึงนา) ได้แล้วต่างฝ่ายต่างก็เก็บเกี่ยวเอาข้าวในส่วนของตนไป และถ้าเกรงว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งจะเสียเปรียบเพราะข้าวในนางามไม่เสมอกัน จะใช้วิธีจับไม้สั้นไม้ยาวกัน³³ จากนั้นจึงหาจุดกึ่งกลางอีกทีหนึ่ง ในระยะหลังเจ้าของนาจะให้ผู้เช่านาทำหน้าที่เก็บเกี่ยวข้าวทั้งหมด แล้วเอาจำนวนเลียงข้าวที่เก็บเกี่ยวได้มาแบ่งกันคนละครึ่ง โดยเจ้าของที่นาจะจ่ายค่าเก็บเกี่ยวในส่วนของตนให้ผู้เช่านา เรียกวิธีนี้ว่า “แบ่งข้าวเลียง”

การคิดค่าเช่าเป็น “เงินตรา” เริ่มปรากฏให้เห็นตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2500 และขยายตัวมากขึ้น เมื่อเจ้าของนาต้องการเงินเพื่อใช้จ่ายมากขึ้นหลังทศวรรษ 2510 และการคิดค่าเช่าเป็นตัวเงินยังเกิดประโยชน์แก่เจ้าของนาอีกด้วย เพราะเจ้าของนาไม่ต้องเสี่ยงกับการขาดทุนในกรณีผู้เช่านาทำนาไม่ได้ผลหรือผลผลิตข้าวขายได้ราคาต่ำเกินไป ค่าเช่านาจะสูงต่ำผันแปรไปกับความอุดมสมบูรณ์ของที่นาและราคาข้าว ถ้าพื้นที่นาสมบูรณ์ทำนาได้ดีคือไม่ลึกไม่ตื้นเกินไป ราคาเช่าจะสูง³⁴ และถ้าราคาข้าวสูงขึ้น ค่าเช่านาจะสูงขึ้นตามไปด้วย อย่างไรก็ตามยังมีเจ้าของนาบางแห่งยอมให้ผู้เช่าจ่ายค่าเช่าเป็น “ข้าวเปลือก” ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการและความตกลงใจของทั้งสองฝ่าย

ประมาณต้นทศวรรษ 2500 ราคาข้าวจะอยู่ในช่วงระหว่างไร่ละ 40 – 60 บาท³⁵ ขึ้นอยู่กับราคาข้าวและความสมบูรณ์ของที่นา จากนั้นราคาเชิบบ้างขึ้นเรื่อยๆ จนถึง 500 บาท ต่อไร่ ใน พ.ศ. 2529³⁶ ในขณะที่ราคาข้าวเปลือกราคาสูงขึ้นเป็นเกวียนละ 2,478 บาทต่อไร่ ในปีเดียวกัน (ดูตารางที่ 10)

การทำนาในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ถึงแม้จะมีระบบชลประทานแต่เป็นชลประทานขนาดเล็ก ไม่สามารถช่วยเหลือชาวนาได้อย่างมีประสิทธิภาพเมื่อเกิดฝนแล้งจัดหรือฝนตกหนัก ดังนั้นจะพบว่าบ่อยครั้งที่ไร่นาของชาวนาเกิดภาวะ “ข้าวมาน” เพราะฝนแล้งหรือ “นาล่ม” เพราะฝนตกหนักจนน้ำท่วมอย่างหนัก ดังเช่นกรณีน้ำท่วมลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เมื่อ พ.ศ. 2518 , 2524 และท่วมหนักที่สุดเมื่อ พ.ศ. 2531 ชาวนาได้รับความเสียหายอย่างหนัก บางรายถึงกับเปลี่ยนอาชีพใช้พื้นที่นาปลูกยางพารา บางรายเลิกทำนาและปล่อยให้พื้นที่นาเป็นนาร้าง หรือให้ผู้อื่นทำนาโดยไม่คิดค่าเช่าเพราะดีกว่าปล่อยให้ที่นา รกร้างว่างเปล่าเสียไปโดยไม่ทำประโยชน์ ความจริงเจ้าของนาเริ่มให้ชาวนาทำนาโดยไม่คิดค่าเช่าตั้งแต่ปลาย ทศวรรษ 2520³⁷ เพราะทำนาขาดทุน ส่วนใหญ่ที่นาเหล่านี้จะอยู่ในพื้นที่ที่ไม่สมบูรณ์ คนเช่านาไม่ยอมเสี่ยงมาเช่านาทำเพราะเกรงจะขาดทุนเช่นกัน อย่างไรก็ตามการทำนาในพื้นที่เหล่านี้มีแนวโน้มลดลงตั้งแต่ช่วงแรกของทศวรรษ 2530 เพราะการทำนาในพื้นที่ที่ไม่สมบูรณ์ได้ผลผลิตต่ำ ชาวนาขายข้าวขาดทุนเช่นกัน ส่วนการเช่านาในพื้นที่อุดมสมบูรณ์ก็มีแนวโน้มลดต่ำลงในระยะใกล้เคียงกัน เพราะการทำนาขาดทุนไม่ต่างกัน เมื่อชาวนาต้องแบกรับภาระค่าเช่านาเพิ่มขึ้นนอกเหนือจากการลงทุนในการทำนาตามปกติ

สรุปได้ว่า การส่งบุตรหลานเข้ารับการศึกษาลดลงจนวัฒนธรรมเมืองและการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตเพื่อตอบสนองการผลิตเพื่อขาย บีบบังคับให้ชาวนาที่มีทุนทรัพย์น้อยหรือมีที่ดินไม่เพียงพอ ต้องแสวงหารายได้เพิ่มโดยการเช่านา ซึ่งประสบความสำเร็จไม่มากนัก แม้จะมีเจ้าของนาบางรายให้ทำนาโดยไม่ต้องจ่ายค่าเช่าก็ตาม ทั้งนี้เพราะต้นทุนการผลิตสูงแต่ขายผลผลิตได้ราคาต่ำ ทำให้ชาวนาหมดกำลังใจ เริ่มเปลี่ยนอาชีพหรือปลูกข้าวเพียงเพื่อพอมีพอกิน ส่วนหนุ่มสาวนอกจากไม่สนใจอาชีพของพ่อแม่แล้ว บางรายถึงกับเลิกอาชีพทำนา ผู้ที่มีการศึกษาก็ไปรับราชการหรือทำงานเอกชน ส่วนผู้ที่ด้อยโอกาสดึงออกไปทำงานตามโรงงานในเมือง ทิ้งให้ผู้เฒ่าผู้แก่อยู่กับไร่นาอย่างน่าห่วงใย

การค้าข้าว

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติหลายฉบับเพื่อควบคุมการซื้อขายข้าว เพื่อป้องกันการขาดแคลนข้าวบริโภคภายในประเทศ เช่น พระราชบัญญัติสำรวจและห้ามกักกันข้าว พุทธศักราช 2489 พระราชบัญญัติป้องกันการค้ากำไรเกินควร พุทธศักราช 2490 ซึ่งให้อำนาจแก่เจ้าหน้าที่อย่างกว้างขวางในการควบคุมดูแลการค้าข้าว ห้ามกักตุนข้าวและห้ามขนย้ายข้าวออกหรือเข้าไปในบางเขตของจังหวัด เป็นต้น โดยให้ความสำคัญกับการป้องกันการลักลอบนำข้าวออกไปยังชายแดนมากที่สุด อย่างไรก็ตาม เนื่องจากเกิดภาวะข้าวขาดแคลนในมลายาและสิงคโปร์ มาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 และราคาสูงกว่าภายในประเทศมาก โดยเฉพาะในช่วงต้นทศวรรษ 2510 เป็นแรงจูงใจให้มีความพยายามนำข้าวออกขายนอกราชอาณาจักรเพื่อหวังกำไร ทั้งที่ถูกกฏหมายและผิดกฏหมาย ในส่วนของการส่งข้าวออกอย่างผิดกฏหมายนั้นใช้วิธีลักลอบขนข้าวออกไป ผู้ลักลอบขนข้าวส่วนใหญ่จะเป็นชาวบ้าน บางรายอาจได้รับการสนับสนุนจากพ่อค้า และเนื่องจากการลักลอบทำกันได้ง่าย เนื่องจากกำลังเจ้าหน้าที่ในการตรวจตราไม่เพียงพอ จึงทำกันอย่างแพร่หลายและกว้างขวาง จนเรียกกันติดปากว่าลักลอบขนข้าวออกแบบ “กองทัพมด” โดยมีการลักลอบออกนอกราชอาณาจักรทั้งทางบกและทางทะเล สำหรับทางบกนั้น บางรายใช้วิธีนำข้าวใส่ถุงหรือหีบห่อประมาณถุงละ 10 กิโลกรัม ซุกซ่อนลักลอบไปในรถไฟ บางรายใช้บรรทุกรถจักรยาน 2 ล้อ รถจักรยานยนต์คันละ 1 กระสอบหรือครึ่งกระสอบ ซึ่งบางครั้งมีจำนวนมากถึง 50 คันต่อวัน ลักลอบนำข้าวสารผ่านด่านลทาบโกบข้ามถนนสายสะเดา – ปาดังเบซาร์ ตัดเข้าทางสวนยางไปรวมกันที่ตลาดแขกประเทศมาเลเซีย ส่วนทางทะเลจะใช้เรือประมงขนออกไป³⁸ การลักลอบขนข้าวออกไปขายนอกราชอาณาจักรได้กำไรดี จึงทำกันอย่างแพร่หลายและมีแนวโน้มจะขยายตัวออกไปเรื่อยๆ แม้จะถูกปราบอย่างหนักก็ตาม ก่อนที่จะซบเซาลงไปเองเนื่องจากราคาข้าวในตลาดโลกตกต่ำลงใน พ.ศ. 2514

พ.ศ. 2515 รัฐบาลได้ผ่อนปรนการขนย้ายข้าวทั่วภาคใต้ ทำให้การค้าข้าวภายในประเทศเริ่มเคลื่อนไหวอีกครั้งหนึ่ง ในขณะที่ข้าวภาคกลางซึ่งมีปัญหาส่งออกลดลงตั้งแต่ปี 2514 ต้องหาตลาดข้าวภายในประเทศมากขึ้น ข้าวภาคกลางซึ่งมีลักษณะเมล็ดนุ่ม สีได้ ข้าวสารขาวสวยกว่าข้าวพื้นเมืองของภาคใต้ เริ่มตีตลาดข้าวภาคใต้ในกรุงเทพฯ ปริมาณการขายข้าวของภาคใต้ลดลงเรื่อยๆ จนสูญเสียดตลาดข้าวในกรุงเทพฯ ไปตั้งแต่ 2530 เป็นต้นมา พร้อม ๆ กันนั้นข้าวจากภาคกลางก็ได้เริ่มแทรกตัวเข้ามาในตลาดข้าวภาคใต้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 และค่อย ๆ ยึดครองตลาดข้าวภาคใต้ได้มากขึ้นเรื่อย ๆ เพราะผู้คนในเมืองเปลี่ยนรสนิยมการบริโภค หันไปบริโภคข้าวภาคกลางมากขึ้นเพราะข้าวภาคใต้เมล็ด

แข็ง ซึ่งส่งผลกระทบต่อตลาดข้าวของภาคใต้และพัฒนาการของโรงสีลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาพอสมควร

การค้าข้าวของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีพัฒนาการอย่างไรนั้น ต้องมองผ่านพัฒนาการของโรงสีข้าว เพราะโรงสีข้าวจะเป็นทั้งผู้ซื้อและผู้ขายพร้อมกันไปในตัว ซึ่งงานของ ขวลิขิต อังวิทย์ยาธร เรื่อง การแลกเปลี่ยนและการค้าข้าวบริเวณชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา ได้ศึกษาไว้อย่างน่าสนใจ พอจะสรุปได้ดังนี้

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ระหว่าง พ.ศ.2496 –2506 มีโรงสีขนาดกลางเกิดขึ้นพร้อมๆ กับโรงสีขนาดเล็กหลายโรง เจ้าของโรงสีเคยเป็นคนกลางและเป็นนายหน้าค้าข้าวเปลือกกับโรงสีไฟรุ่นเก่ามาก่อน ดังนั้นจึงได้เปรียบโรงสีไฟในการหาแหล่งวัตถุดิบป้อนโรงสี เมื่อโรงสีขนาดกลางไปแย่งข้าวเปลือกในพื้นที่เดียวกันกับโรงสีไฟ ทำให้โรงสีไฟประสบปัญหามีวัตถุดิบไม่เพียงพอป้อนโรงสี เนื่องจากโรงสีไฟเสียค่าใช้จ่ายสูงในการเดินเครื่องแต่ละครั้ง การได้ข้าวเปลือกไม่มากพอจะทำให้ไม่คุ้มทุนที่ใช้ในการสีข้าวแต่ละครั้ง โรงสีไฟจึงค่อยๆ ทอยยปิดกิจการลงไปเรื่อยๆ และหมดไปประมาณปลายทศวรรษ 2520

ในช่วงปี พ.ศ. 2496 – 2508 โรงสีขนาดกลางเจริญเติบโตเต็มที่ เข้าสวมแทนกิจการของโรงสีไฟทั้งด้านการรับซื้อข้าวเปลือก สร้างตัวแทนนายหน้าตลอดจนสามารถเครดิตซื้อข้าวเปลือกจากชาวนา ทำให้ไม่ต้องใช้ต้นทุนในการดำเนินกิจการมากนัก เมื่อแปรรูปข้าวเปลือกเป็นข้าวสารแล้วก็ส่งข้าวสารไปขายแหล่งเดียวกับโรงสีไฟไม่ว่าจะเป็นตลาดใน ท้องถิ่น ตลาดชายแดน และตลาดในกรุงเทพฯ

ในขณะที่กิจการของโรงสีขนาดกลางดำเนินไปด้วยดี โรงสีขนาดเล็กก็ได้พัฒนาตัวเองคู่ขนานกันไป ในช่วง พ.ศ. 2508 –2511 มีโรงสีขนาดเล็กเกิดขึ้นมากมาย การแข่งขันจึงเกิดขึ้น นำไปสู่การขาดทุนจนถึงขั้นที่โรงสีขนาดกลางหลายโรงต้องปิดกิจการด้วยเหตุผลหลายประการด้วยกัน เช่น ต้นทุนการดำเนินงานของโรงสีขนาดเล็กต่ำกว่าราคาข้าวตกต่ำในช่วงปี พ.ศ.2511 –2515 ทำให้ชาวนาทิ้งไร่นาไปประกอบอาชีพอื่น ปริมาณข้าวเปลือกในไร่นาจึงลดจำนวนลง และที่สำคัญคือใน พ.ศ. 2524 ได้เกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ที่พทลุง โรงสีได้รับความเสียหายอย่างหนัก โดยเฉพาะโรงสีไฟขนาดกลาง ซึ่งมีข้าวเก็บอยู่เต็มโกดัง ข้าวเหล่านี้ส่วนหนึ่งเป็นของ อ.ก.ส. (องค์การตลาดเพื่อการเกษตร) อีกส่วนหนึ่งเป็นข้าวที่โรงสีซื้อไว้ในโครงการพยุงราคาข้าวเปลือกเพื่อช่วยเหลือชาวนา และยังไม่ชำระบัญชี ข้าวได้รับความเสียหายทั้งหมด โรงสีต้องชดใช้ โรงสีแต่ละโรงประสบภาวะขาดทุนจนต้องปิดกิจการไปจำนวนมาก

ส่วนโรงสีขนาดเล็ก ซึ่งเกิดขึ้นมากมาย และเป็นที่ยื่นชอบของชาวนามากเพราะตั้งอยู่ใกล้บ้าน ชาวนาเริ่มนำข้าวเปลือกมาจ้างสีเพื่อนำข้าวสารไปขายที่ตลาดนัด เพราะคิดว่าจะได้ราคาดีกว่า สมัยก่อนเมื่อขายให้โรงสีไฟนั้นชาวนาจะนำข้าวเปลือกมา “ซังแลกข้าวสาร” กับโรงสี ชาวนาจะได้ข้าวสารไป 50 – 55 เปอร์เซ็นต์ของน้ำหนักข้าวเปลือก รำและปลายข้าวเป็นของโรงสี ต่อมาเมื่อโรงสีขนาดเล็กเกิดขึ้นก็เริ่มมีการคิดค่าจ้างสี อาจคิดกันเป็นถังแล้วแต่จะตกลงกัน และเมื่อโรงสีขนาดเล็กเกิดขึ้นมาก มีการแข่งขันสูง บางโรงสีก็ไม่คิดค่าจ้าง ยินยอมให้ชาวนาได้ข้าวสาร 55 เปอร์เซ็นต์ของข้าวเปลือก และถ้าเป็นข้าวไรย์ คือข้าวที่ชาวนาตัดกรวดทรายและเมล็ดลีบออกไปแล้ว ชาวนาจะได้ข้าวสาร 60 เปอร์เซ็นต์ โดยปลายข้าวและรำข้าวเป็นของโรงสีเช่นเดิม

โรงสีขนาดเล็กเริ่มลดจำนวนลงในทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา และหยุดกิจการไปมากในช่วง พ.ศ.2530 –2531 โดยสาเหตุสำคัญ คือ ชาวนาทิ้งนาร้าง เพราะขายข้าวไม่ได้ราคา ทำให้โรงสีมีปริมาณข้าวเปลือกน้อยลงและเจ้าของโรงสีต้องซื้อข้าวเปลือกด้วยเงินสดหลัง พ.ศ. 2530 เนื่องจากการแข่งขันสูง ทำให้ขาดเงินทุนหมุนเวียน เป็นต้น³⁹ หลัง พ.ศ. 2530 เป็นต้นมาโรงสีต้องปรับบทบาทตัวเองทั้งด้านประสิทธิภาพการสีข้าวเพื่อให้ได้ข้าวที่มีคุณภาพดี สามารถหาตลาดใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นนอกจากตลาดในท้องถิ่น ในขณะเดียวกันก็ต้องลดค่าใช้จ่ายเพื่อให้สามารถดำรงสถานภาพของตนอยู่ต่อไปได้ ตั้งแต่ปี 2530 เป็นต้นมา จำนวนโรงสีไม่เพิ่มขึ้นอีกเลย ช้ำยังมีแนวโน้มลดลงตลอดเวลา จาก 1,194 โรง (รวมทุกขนาด) ใน พ.ศ. 2530 เหลือเพียง 1,156 โรง ใน พ.ศ. 2539⁴⁰ โดยตลาดค้าข้าวสารของโรงสียังกระจุกตัวอยู่ในท้องถิ่นและจังหวัดชายแดนภาคใต้ เช่น จังหวัดนราธิวาส จังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี จังหวัดสตูล จังหวัดตรัง และจังหวัดสงขลา เป็นต้น⁴¹

สำหรับการขายข้าวของชาวนานั้น ถึงแม้จะมีการปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีการผลิต ลักษณะการขายข้าวก็เปลี่ยนไปไม่มากนัก ในช่วงแรกก่อนที่รัฐจะพัฒนาการคมนาคมให้สะดวกขึ้น ในช่วงก่อนทศวรรษ 2510 ชาวนาส่วนใหญ่ยังเก็บข้าวของตนในเรือนข้าว เมื่อจะขายก็นำข้าวมานวดแล้วนำไปขาย สำหรับชาวนารายย่อยยังมีการขายปลีกให้เห็นอยู่ โดยการเทินข้าวไปขายที่ตลาดนัดหรือร้านพ่อค้าคนกลางในตลาด ส่วนชาวนาที่มีผลผลิตมากส่วนใหญ่จะขายเป็นเกวียน และยังมีการขายแบบเหมาห้องอยู่บ้าง⁴²

การเปลี่ยนแปลงการขายข้าวของชาวนา เริ่มปรากฏชัดเจนขึ้นหลังทศวรรษ 2510 เมื่อการคมนาคมเริ่มดีขึ้น ในขณะที่โรงสีเล็กเจริญเติบโตขึ้นตั้งแต่ 2508 เป็นต้นมา และมีอัตราการขยายตัวสูงอย่างยิ่ง โดยโรงสีจังหวัดสงขลาเพิ่มขึ้นจาก 122 โรง (ไม่ระบุขนาด) ใน พ.ศ. 2514 เป็น 459 โรง (โรงสีขนาดเล็ก) ใน พ.ศ. 2517 ขณะที่จังหวัดพัทลุง เฉพาะ

ในเขตอำเภอเมือง เพิ่มขึ้นจาก 304 โรง (ไม่ระบุขนาด) ใน พ.ศ.2514 เป็น 399 โรง (โรงสีขนาดเล็ก) ใน พ.ศ. 2517⁴³ โรงสีขนาดเล็กเหล่านี้ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ใกล้แหล่งผลิตข้าวของชาวนา ชาวนาบางรายเริ่มเปลี่ยนพฤติกรรมการขายข้าวของตน โดยนำข้าวเปลือกไปจ้างโรงสีแปรรูปเป็นข้าวสารแล้วนำไปขายในตลาดนัด เพราะได้ราคาดีกว่าการขายในรูปของข้าวเปลือก ในขณะเดียวกัน การเกิดขึ้นมากมายทั้งโรงสีขนาดกลางและขนาดเล็ก ทำให้เกิดการแข่งขันกันสูงมาก โรงสีต้องสร้าง “นายหน้า” ไปแสวงหาข้าวเปลือกในแหล่งผลิตข้าว โดยยอมเสียค่านายหน้าเกวียนละ 50 บาท⁴⁴ แต่ในที่สุดโรงสีก็ผลักรถนี้ให้ชาวนาส่วนพ่อค้าเร่และพ่อค้าคนกลางค่อย ๆ ลดบทบาทและหายไป⁴⁵ โดยมีนายหน้าและโรงสีขนาดเล็กทำหน้าที่แทน

การที่โรงสีแข่งขันกันซื้อข้าวเปลือก ย่อมเป็นประโยชน์ต่อชาวนาในการขายผลผลิตของตนเพราะตลาดเป็นของผู้ขาย พ่อค้าไม่กดราคารับซื้อจากชาวนามากนัก แต่ชาวนาจะถูกโกงน้ำหนัก โดยการถ่วงตาชั่งให้น้ำหนักตลาดเคลื่อนไป ชาวนาก็ตกอยู่ในฐานะเสียเปรียบอยู่เช่นเดิม เพราะการถ่วงน้ำหนักตาชั่งทำกันแนบเนียนมาก⁴⁶ อย่างไรก็ตามการขายข้าวของชาวนาในช่วงนี้ยังไม่ประสบภาวะขาดทุนจากการขายข้าว แต่จะขาดทุนจากการเกิดอุทกภัยครั้งใหญ่ใน พ.ศ. 2518 ทำให้น้ำล้น ชาวนาบางรายต้องสูญเสียปัจจัยการผลิต เช่น รถไถที่น้ำพัดพาไปหรือต้องเสียเงินเพื่อซ่อมแซม ต้องเสียผลผลิตในไร่นา ต้องซ่อมแซมบ้านเรือนและจัดหาเครื่องอุปโภคบริโภคที่ขาดหายไป รายจ่ายของชาวนาเพิ่มขึ้นมาก พร้อม ๆ กับต้นทุนการผลิตที่เพิ่มขึ้นเพราะต้องหาปัจจัยการผลิตทดแทนสิ่งที่เสียไป

ชาวนาเริ่มขายข้าวขาดทุนตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 2520 เป็นต้นมา ด้านหนึ่งเกิดจากผลกระทบของน้ำล้นเมื่อ พ.ศ. 2518 อีกด้านหนึ่งเกิดจากการที่ชาวนาเพิ่มต้นทุนการผลิตของตนสูงขึ้น ไม่ว่าจะเป็นค่าจ้างรถไถ ค่าพันธุ์ข้าวใหม่ที่ต้องซื้อ ค่าปุ๋ยและยาฆ่าแมลงซึ่งต้องเริ่มใช้ในปริมาณที่มากขึ้น เนื่องจากระบบนิเวศน์เริ่มสูญเสียไป แมลงที่ทำลายกันเองตามธรรมชาติเริ่มสูญหายไปจากไร่นา ส่วนแมลงที่เป็นศัตรูพืชสามารถพัฒนาสายพันธุ์ของตัวเองจนสามารถต้านทานยาฆ่าแมลงได้ในระดับหนึ่ง ชาวนาต้องเพิ่มขนาดของตัวยามากขึ้นจึงจะสามารถกำจัดได้ ค่าใช้จ่ายที่เพิ่มมากขึ้นทำให้ชาวนาเริ่มขายข้าวขาดทุนเพราะขายข้าวได้ราคาต่ำกว่าต้นทุนการผลิต มีหลักฐานยืนยันชัดเจนในช่วงต้นทศวรรษ 2530 โดยการรวบรวมต้นทุนการผลิตข้าวนาปีของสำนักงานเกษตรพัทลุง ใน พ.ศ. 2532 ดังนี้

ต้นทุนการผลิตเฉลี่ยต่อไร่ (วิธีปักดำ)

1. ค่าพันธุ์ข้าว	70	บาท (ใช้ประมาณ 10 ก.ก)
2. ค่าเตรียมแปลง	300	บาท
3. ค่าถอนกล้า	200	บาท
4. ค่าปักดำ	150	บาท
5. ค่าปุ๋ยเคมี	200	บาท
6. ค่ายากำจัดศัตรูพืช	75	บาท
7. ค่าเก็บเกี่ยว (ใช้เคียว)	180	บาท
8. ค่าแรงงานชนชาวกอง	50	บาท
9. ค่านวด	120	บาท
รวม	1,345	บาท

ที่มา : สำนักงานเกษตรจังหวัดพัทลุง และจากการสอบถามเกษตรกร

อ้างอิงใน สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพัทลุง , ข้อมูลการตลาด ประจำปี 2532

ผลผลิตข้าวของจังหวัดพัทลุงในฤดูกาลเพาะปลูก พ.ศ. 2532/2533 มีต้นทุนการผลิตประมาณ 3,645 บาท ต่อเกวียน⁴⁷ ชาวนาขายข้าวเปลือก 25 เปอร์เซ็นต์ ภายหลังฤดูกาลผลิตได้ราคาเกวียนละ 3,575 บาท (พ.ศ. 2533)⁴⁸ เพราะฉะนั้นถ้าชาวนาขายข้าวเปลือกจะขาดทุนทันทีเกวียนละ 70 บาท ข้าวรัยยังถูกกดราคาซื้อจากพ่อค้าข้าว โดยการรับซื้อข้าวเปลือกต่ำกว่าราคาทั่วไป โดยมีส่วนต่างของราคา ตั้งแต่ พ.ศ. 2533 จนถึง พ.ศ.2539 เฉลี่ยประมาณ 208 บาท ต่อเกวียน⁴⁹ (ยกเว้น พ.ศ. 2534) หมายถึงว่า ชาวนาจะขายข้าวได้ต่ำกว่าราคาในท้องตลาดเฉลี่ยประมาณเกวียนละ 208 บาท ซึ่งมีผลทำให้ชาวนาขายข้าวขาดทุนยิ่งขึ้นอีก ต้นทุนการผลิตจะยิ่งเพิ่มขึ้นเมื่อชาวนาเริ่มใช้รถเกี่ยวข้าว ซึ่งเข้ามาในพื้นที่ตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2530 โดยมีอัตราค่าจ้างตั้งแต่ 300 – 450 บาทต่อไร่

การขายข้าวขาดทุน ทำให้ชาวนาบางส่วนเริ่มทิ้งนาให้ร้าง หนุ่มสาวเริ่มออกจากพื้นที่เพื่อหางานทำ ผู้มีการศึกษาไปรับราชการหรือเป็นลูกจ้างบริษัทเอกชน ส่วนผู้ที่ด้อยโอกาสไม่ได้รับการศึกษาต่อก็ไปทำงานรับจ้างในเมือง ผู้ที่ยังอยู่ในพื้นที่บางส่วนเปลี่ยนอาชีพโดยใช้พื้นที่นาข้าวปรับพื้นที่ให้สูงขึ้นเพื่อปลูกพืชชนิดอื่น เช่น ยางพารา มะม่วง⁵⁰ เป็นต้น ส่วนชาวนาที่ยังทำนาต่อไปก็ลดพื้นที่เพาะปลูกลง หลายนายปลูกเพียงเพื่อบริโภค เพราะไม่รู้จะทำอะไรให้ได้ผลดีกว่านี้ ชาวนาพูดเหมือนกับว่ายิ่งทำนามากยิ่งยากจนมาก

หนี้สินเพิ่มพูนขึ้น⁵¹ ส่วนที่ปลูกเพื่อขายยังมีเฉพาะในพื้นที่อุดมสมบูรณ์และใกล้เขตชลประทานเท่านั้น

รัฐ : ระบบชลประทานผลของการพัฒนาเพียงส่วนเดียว

การทำนาในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา มีปัญหาสำคัญที่สุดคือเรื่องน้ำที่ใช้ในการเพาะปลูก เพราะบ่อยครั้งน้ำไม่เพียงพอต่อการเพาะปลูก ชาวเกษตรกรหรือถ้าน้ำมากเกินไปนาก็ล้ม เพื่อแก้ปัญหาเรื่องนี้รัฐจึงได้ทำการพัฒนาระบบชลประทานในรูปของฝายกันน้ำตั้งแต่ พ.ศ. 2493 แต่เป็นระบบชลประทานขนาดเล็ก หลังทศวรรษ 2510 จึงเริ่มมีการพัฒนาระบบชลประทานขนาดกลางขึ้น ทั้งฝั่งตะวันตกและฝั่งตะวันออกของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา

ในส่วนของระบบชลประทานฝั่งตะวันตกของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเขตพื้นที่จังหวัดพัทลุง ระบบชลประทานได้รับการพัฒนาเรื่อยมา ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2493 โดยในระยะแรกเป็นระบบชลประทานขนาดเล็ก ต่อมามีการพัฒนาระบบชลประทานขนาดกลางขึ้น ตั้งแต่หลังทศวรรษ 2510 เป็นต้นมา โครงการชลประทานขนาดกลางเกิดขึ้น 7 โครงการ สามารถส่งน้ำครอบคลุมพื้นที่ได้ 278,400 ไร่⁵² ในกรณีที่ฝนตกต้องตามฤดูกาล และฝายเก็บกักน้ำได้เต็มที่ จะช่วยให้การปลูกข้าวของชาวนาในเขตชลประทานสามารถทำนาได้อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง เพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัวชาวนาในเขตชลประทานได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตามเนื่องจากระบบชลประทานไม่มีอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่ ถ้าฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ก็ไม่มีน้ำเพียงพอจะส่งไปหล่อเลี้ยงต้นข้าวได้ทั่วถึง ประกอบกับคลองส่งน้ำค่อนข้างลึก ทำให้ชาวนาในบางพื้นที่ต้องใช้เครื่องสูบน้ำเข้านา เพิ่มต้นทุนการผลิตขึ้นไปอีก⁵³ ในบางพื้นที่ปลายคลองส่งน้ำลงทะเลสาบและระดับน้ำในคลองซึ่งลึกกว่าพื้นน้ำไม่ต่ำกว่า 1 เมตร ถ้าน้ำในคลองส่งน้ำลดลงโอกาสที่น้ำในทะเลสาบซึ่งน้ำเริ่มเค็มจะไหลย้อนขึ้นมาทางคลองส่งน้ำจะเกิดปัญหาการทำนาในอนาคตได้อย่างมากทีเดียว⁵⁴

ระดับน้ำในทะเลสาบเริ่มเค็มและมีปัญหาเกิดขึ้นมากมาย เกิดจากระบบชลประทานที่ระโนดเป็นสำคัญ ซึ่งงานของ จรูญ หยูทอง เรื่องทุ่งระโนด : สามทศวรรษแห่งความทุกข์ยากของชุมชน “หมูเล” ได้กล่าวไว้อย่างน่าสนใจ พอสรุปได้ดังนี้

โครงการชลประทานระโนดเกิดขึ้น ใน พ.ศ. 2510 ใช้วิธีติดตั้งเครื่องสูบน้ำจำนวน 10 ชุด ที่บ้านหัวป่า ตำบลบ้านขาว อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา เพื่อสูบน้ำในทะเลสาบส่งไปตามคลองส่งน้ำเพื่อหล่อเลี้ยงไร่นา โดยมีพื้นที่รับน้ำ 65,000 ไร่

ก่อนหน้าที่จะดำเนินการโครงการชลประทานระโนด กรมชลประทานได้ดำเนินการปิดเส้นทางติดต่อระหว่างทะเลสาบตอนบนกับอ่าวไทย เพื่อป้องกันน้ำเค็มรุกเข้ามาใน

ทะเลสาบ 5 จุดด้วยกัน คือ เชื่อนบ้านแพรงเมือง เชื่อนปากกระวะ ฝ่ายรับแพรง ฝ่ายปากแตระ และฝ่ายน้ำล้นบ้านระวะ การทำเช่นนี้ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงหลายประการ เช่น ทำให้จำนวนสัตว์น้ำโดยเฉพาะสัตว์น้ำเค็มลดลงอย่างรวดเร็ว เพราะไม่สามารถเข้ามาวางไข่ในทะเลสาบได้และทำให้ทะเลสาบตื้นเขินเพราะตะกอนในทะเลสาบไม่สามารถไหลออกทะเลได้สะดวกเหมือนในอดีต เป็นต้น

ในส่วนที่เป็นผลกระทบจากโครงการชลประทานทุ่งระโนดนั้น เกิดจากการสูบน้ำในทะเลสาบส่งไปหล่อเลี้ยงไร่นา ทำให้น้ำในทะเลสาบลดปริมาณลงอย่างรวดเร็ว จนระดับน้ำต่ำกว่าระดับน้ำเค็มในอ่าวไทย ส่งผลให้น้ำเค็มไหลเข้ามาในทะเลสาบสงขลาตอนบนกระทบต่อระบบนิเวศน์และวิถีชีวิตของผู้นกลุ่มน้ำอย่างรุนแรง จำนวนปลาที่ลดลงทำให้ผู้คนที่มืออาชีพประมงไม่สามารถจับปลาได้เพียงพอแก่การดำรงชีพ คนหนุ่มสาวทิ้งถิ่นออกไปทำมาหากินนอกพื้นที่ เช่น เป็นกรรมกรในเขตเมืองหรือขายแรงงานในเมืองหลวง ส่วนคนที่ไม่อพยพก็ต้องพยายามหาอาชีพเสริมเพิ่มขึ้น เพื่อให้มีรายได้เพียงพอแก่การเลี้ยงชีพ⁵⁵

การมองภาพการพัฒนาเฉพาะจุด หรือมองเป็นส่วนเสี้ยว ส่งผลกระทบต่อผู้คนในกลุ่มน้ำทะเลสาบอย่างกว้างขวาง การคิดแต่เพียงว่าชาวนาบริเวณปากกระวะอยากทำนาข้าว และต้องการให้ทางราชการปิดปากคลองเพื่อไม่ให้น้ำเค็มเข้ามาในพื้นที่หรือการตั้งเครื่องสูบน้ำจืดไปเลี้ยงไร่นาในทุ่งระโนดจนเกินพอดี ทำให้น้ำเค็มไหลย้อนจากปากทะเลสาบสงขลาขึ้นมาสูง ส่งผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่ของกลุ่มน้ำทั้งระบบ โดยเฉพาะการปิดปากกระวะส่งผลกระทบในวงกว้างมาก เพราะทำให้วงจรของการไหลเวียนของน้ำขาดลงวงจรชีวิตสัตว์น้ำได้รับผลกระทบ ทะเลสาบตื้นเขินเพราะตะกอนทับถมมากขึ้น เห็นได้ชัดกรณีทะเลน้อยเต็มไปด้วยวัชพืชเพราะไม่มีน้ำเค็มเข้ามาทำลายและไม่มีเส้นทางน้ำระบายตะกอนออกสู่อ่าวไทย ส่งผลกระทบทั้งชีวิตสัตว์ ระบบนิเวศน์และวิถีชีวิตของผู้นกลุ่มน้ำอย่างยากที่จะประเมินได้

สรุปได้ว่าการตัดสินใจปลูกข้าวเพื่อขายของชาวนา โดยหันไปพึ่งพิงปัจจัยการผลิตจากภายนอก เช่น รถไถ พันธุ์ข้าวใหม่ ๆ ยาฆ่าแมลง ปุ๋ยเคมี นอกจากทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นแล้วยังทำให้ระบบนิเวศน์และความสมบูรณ์ในกลุ่มน้ำลดลงอย่างรวดเร็ว เพราะปุ๋ยเคมี ยาฆ่าแมลง และรถไถ ทำให้ชีวิตพืชและสัตว์ต้องถูกทำลายลงอย่างมาก สิ่งเหล่านี้เป็นอาหารของผู้นกลุ่มน้ำที่ได้มาโดยไม่ต้องซื้อหา รายจ่ายภายในครอบครัวน้อย ชีวิตไม่ต้องดิ้นรน อยู่อย่างเรียบง่าย แต่เมื่อสิ่งเหล่านี้สูญหายไป ชาวนาก็ต้องซื้อหาด้วยเงิน และเมื่อชาวนานำผลผลิตไปขาย ต้องผูกติดอยู่กับตลาด ซึ่งมีความไม่แน่นอนสูง บางครั้งขายข้าวได้ราคาต่ำกว่าต้นทุน ประสพภาวะขาดทุนแต่รายจ่ายเพิ่มขึ้น เพราะ

ทรัพยากรธรรมชาติเริ่มสูญเสียไปต้องซื้อหาด้วยเงิน ชาวนาเริ่มมีรายได้ไม่พอจ่ายต้องเร่งผลิตข้าว ต้องทำงานหนักมากขึ้นเพื่อเพิ่มผลผลิต เพื่อให้ได้เงินมาใช้จ่ายให้เพียงพอ บางครั้งทำนาไม่ได้ผลหรือเกิดอุทกภัย วาตภัย นาล่ม ข้าวม้ นข้าวในนาเสียหาย ต้องกู้หนี้ยืมสินมาใช้จ่ายในครอบครัว และผลิตข้าวในฤดูเพาะปลูกต่อไป ชีวิตชาวนาจะเริ่มเครียดและถูกบงการด้วยเงินและตลาดอย่างหนักขึ้นเรื่อย ๆ

ในขณะเดียวกัน ความสัมพันธ์ในชุมชนทั้งทางด้านการผลิต ด้านสังคม เริ่มจางหาย การออกปาก ซอมือ ถูกแทนที่ด้วยการใช้เงินจ้าง ชุมชนที่เคยเกาะตัวกันแน่น เอื้ออาทร ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เริ่มอ่อนแอ ผู้คนเริ่มมองหา “เงิน” เพื่อแสวงหาปัจจัยการผลิตและการบริโภคแบบวัฒนธรรมเมือง แทนการแสวงหา “น้ำใจ” ซึ่งเป็นสิ่งที่ดีงามและเริ่มสูญหายไปอย่างน่าเสียดาย

นอกจากนี้การผลิตข้าวเพื่อขายยังสร้างปัญหาสำคัญให้เกิดขึ้นในระบบการผลิตข้าวอีกด้วย คือ เมื่อชาวนาขายข้าวขาดทุน มีเงินไม่พอใช้จ่าย มีหนี้สินเพิ่มขึ้นจากการทำนา เป็นแรงผลักดันให้แรงงานหนุ่มสาวหนีไร่เนาของตนเอง หลายคนที่มีการศึกษาจะออกไปรับราชการหรือทำงานเอกชนในเมือง บางคนออกไปทำงานโรงงาน โดยคนเหล่านี้ไม่ยอมกลับมาทำนาอีกเลย แม้แต่ผู้ที่ได้รับการศึกษาดี วางงานกลับมาบ้านก็ไม่ยอมทำนา เพราะรู้สึกเป็นงานที่เหนื่อยยากและไร้เกียรติ⁵⁶

ดังนั้นสภาพเศรษฐกิจของชาวนา หลังจากผลิตข้าวเพื่อขาย ไม่ได้ช่วยให้ชาวนามีสภาพชีวิตที่ดีขึ้น ตรงข้ามกลับทำให้ชีวิตของชาวนาเต็มไปด้วยปัญหา มีหนี้สินนานัปการ ส่งผลให้คนหนุ่มสาวไม่ยอมทำนาและถ้าหมดชาวนาเรื่องนี้จะมีใครทำนาต่อไป แม้ปลูกเพียงเพื่อบริโภคก็ตามที นี่เป็นคำถามจากใจของชาวนาในที่ประชุมเวทีชาวบ้านเรื่อง “เศรษฐกิจชาวนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา และจากใจผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกคน

เศรษฐกิจชาวนายางพารา

การปลูกยางพาราเพื่อขาย : ยางพันธุ์ดีแทนที่พันธุ์พื้นเมือง

หลังสงครามเกาหลี ชาวนายางพาราเริ่มเปลี่ยนแปลงเป้าหมายการผลิตยาง จากการปลูกเป็นอาชีพเสริมหันมาทำเป็นอาชีพหลักมากขึ้น ซึ่งนอกจากจะทำให้ชาวนายางเริ่มเอาใจใส่การทำสวนยางของตนมากขึ้นแล้ว ยังเป็นแรงจูงใจให้มีการขยายพื้นที่ปลูกยางเพิ่มขึ้นอีกด้วย ในขณะเดียวกันรัฐบาลซึ่งมองเห็นว่า ยางจะเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญและทำรายได้ให้กับรัฐบาลอย่างดีต่อไปในอนาคต ได้ให้ความสนใจที่จะพัฒนาการผลิตยางให้มีคุณภาพมากขึ้น ประกอบกับหลังจากที่ยางพารากลายเป็นสินค้าส่งออกอันดับ 2 รอง

จากข้าว ใน พ.ศ. 2498 ได้เป็นตัวกระตุ้นสำคัญที่ทำให้รัฐตัดสินใจเข้ามาแทรกแซงกระบวนการผลิตยางเร็วยิ่งขึ้น โดยมุ่งที่จะพัฒนาการผลิตยางให้มีประสิทธิภาพในทุกขั้นตอนการผลิต ตั้งแต่การคัดเลือกพันธุ์ การปลูก การบำรุงรักษา การกรีดยาง และการแปรรูปยาง

ดังนั้น ใน พ.ศ. 2503 รัฐประกาศใช้พระราชบัญญัติ กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง พุทธศักราช 2503 ซึ่งต่อมาได้แก้ไขเพิ่มเติมฉบับที่ 2 พ.ศ. 2505 ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2518 และฉบับที่ 4 พ.ศ. 2530 ซึ่งยังใช้ต่อมาจนถึงปัจจุบันนี้

หลักการสำคัญของพระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางคือ ต้องการจะสนับสนุนให้ชาวสวนยางปลูกยางพันธุ์ดีแทนที่ยางพันธุ์พื้นเมือง ซึ่งให้ผลผลิตต่ำ เฉลี่ยเพียงประมาณปีละ 60 กิโลกรัมต่อไร่⁵⁷ ในขณะที่ยางพันธุ์ดีให้ผลผลิตสูงกว่ามากโดยเฉพาะพันธุ์ RRIM 600 ให้ผลผลิตสูงถึงเฉลี่ยปีละ 200 – 250 กิโลกรัมต่อไร่⁵⁸ แต่การที่จะให้ชาวสวนดำเนินการเองเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ยาก เพราะนอกจากต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงแล้วรายได้ของครอบครัวก็ต้องสูญเสียไปในกระบวนการปลูกทดแทนอีกด้วย

ดังนั้น รัฐจึงได้ใช้มาตรการกระตุ้นให้ชาวสวนปลูกทดแทนยางพันธุ์พื้นเมืองด้วยยางพันธุ์ดี โดยการให้เงินช่วยเหลือแก่เกษตรกรที่จะปลูกยางทดแทน สำหรับเงินทุนที่ใช้ในการดำเนินการครั้งนี้รัฐใช้วิธี “เก็บเงินสงเคราะห์เพื่อการปลูกแทน (Cess)” จากผู้ส่งออกมาเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน โดยจัดเก็บตามมาตรา 5 (1) และ (2) แห่งพระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง พุทธศักราช 2503 ซึ่งมีสาระสำคัญ ดังนี้

มาตรา 5 บุคคลใดส่งยางออกนอกราชอาณาจักรต้องเสียเงินสงเคราะห์ตามระเบียบและวิธีการที่กำหนดในกฎกระทรวง และตามอัตราที่รัฐมนตรีประกาศกำหนดเป็นครั้งคราว โดยถือเกณฑ์ยางแผ่นรมควันเป็นมาตรฐานดังต่อไปนี้

(1) ถ้าราคามาตรฐานยางแผ่นรมควันอยู่ในระดับที่ไม่เกินกิโลกรัมละสิบบาท ให้กำหนดอัตราเงินสงเคราะห์ไม่เกินกิโลกรัมละห้าสิบสตางค์

(2) ถ้าราคามาตรฐานยางแผ่นรมควันสูงกว่ากิโลกรัมละสิบบาทจะกำหนดอัตราเงินสงเคราะห์ไม่เกินกิโลกรัมละห้าสิบสตางค์ หรือสูงกว่าของราคาที่สูงกว่าสิบบาทนั้นก็ได้

ราคายางมาตรฐานยางแผ่นรมควันข้างต้น หมายถึงราคาซื้อขายกันภายในประเทศประกอบกับราคาที่ซื้อขายกันในต่างประเทศหรือราคาที่อธิบดีกรมศุลกากรประกาศกำหนดตามกฎหมายที่ว่าด้วยพิกัดอัตราศุลกากรอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือสองอย่างประกอบด้วย⁵⁹

การจัดเก็บเงินสงเคราะห์เพื่อการปลูกแทน ตามพระราชบัญญัติดังกล่าวมีวัตถุประสงค์ที่จะนำรายได้เข้ามาสมทบในกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางซึ่งจะไปช่วยเหลือหรืออุดหนุนแก่เกษตรกร ตามโครงการปลูกยางทดแทน โดยดำเนินการตามมาตรา 18 แห่งพระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง ซึ่งได้กำหนดให้มีการจัดสรรเงินสงเคราะห์ที่เก็บได้ตามมาตรา 5 ดังนี้

“มาตรา 18 ทุก ๆ ปี สงเคราะห์ให้คณะกรรมการจัดสรรเงินสงเคราะห์ที่เก็บได้ตามมาตรา 5 ดังนี้

(1) จำนวนร้อยละห้า สำหรับใช้จ่ายในการดำเนินงานค้นคว้าทดลองเกี่ยวกับกิจการยาง ในอันที่จะเป็นประโยชน์แก่เจ้าของสวนยางโดยเฉพาะ มอบไว้แก่กรมกสิกรรมเป็นงวดๆ ตามที่รัฐมนตรีกำหนด เงินที่กรมกสิกรรมได้รับนี้มีให้ถือว่าเป็นรายรับตามกฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณ

(2) จำนวนไม่เกินร้อยละห้า เป็นค่าใช้จ่ายในการบริหารการสงเคราะห์ การทำสวนยาง หากเงินจำนวนที่ตั้งไว้ไม่พอจ่ายในงานต่าง ๆ ดังกล่าวให้รัฐบาลตั้งรายจ่ายเพิ่มเติมในงบประมาณประจำปีตามความจำเป็น

(3) จำนวนเงินนอกจาก (1) และ (2) เป็นเงินที่จัดสรรไว้เพื่อสงเคราะห์เจ้าของสวนยาง ตามพระราชบัญญัติทั้งสิ้น และจะจ่ายเพื่อการอื่นใดมิได้⁶⁰

กล่าวได้ว่า เงินรายได้จากการจัดเก็บเงินสงเคราะห์เพื่อการปลูกแทนนั้น จะต้องนำมาจัดสรรเป็น 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 จำนวน 90 เปอร์เซ็นต์ ของรายได้ จะต้องใช้เพื่อช่วยเหลือเจ้าของสวนยางตามโครงการปลูกยางทดแทน อีก 5 เปอร์เซ็นต์ ใช้เป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของสำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง ส่วนอีก 5 เปอร์เซ็นต์ที่เหลือนำไปใช้จ่ายในการศึกษาวิจัย และค้นคว้าเกี่ยวกับยาง สัดส่วนนี้ได้ปรับเปลี่ยนตามพระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช 2530 กำหนดให้สัดส่วนของสำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง เพิ่มขึ้นเป็น 10 เปอร์เซ็นต์ และให้ลดสัดส่วนของการปลูกแทนเหลือเพียง 85 เปอร์เซ็นต์ อีก 5 เปอร์เซ็นต์ที่เหลือใช้ในการค้นคว้าวิจัยเช่นเดิม

สำหรับเงินช่วยเหลือชาวสวนในระยะแรก ซึ่งเริ่มใน พ.ศ. 2504 รัฐได้ให้เงินอุดหนุนแก่ผู้ปลูกยางทดแทน จำนวน 1,500 บาท ต่อไร่ จากนั้นเงินจำนวนนี้จะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ตามแต่คณะกรรมการกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางจะเห็นสมควร ทั้งนี้เป็นไปตามจำนวนเงินที่กองทุนได้รับ ทั้งจากเงินสงเคราะห์เพื่อการปลูกแทน และแหล่งเงินทุนอื่น ๆ เช่น เงินกู้ และเงินช่วยเหลือจากต่างประเทศ ดังนั้นเงินอุดหนุนจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จาก 1,500 บาท ในระหว่างปี พ.ศ. 2504 –2507 เป็น 1,850 บาท ใน พ.ศ. 2508 –2509

เป็น 2,000 บาท ใน พ.ศ. 2510 – 2519 เป็น 2,800 บาท ใน พ.ศ. 2522 เป็น 3,900 ใน พ.ศ. 2523 เป็น 4,800 บาท ใน พ.ศ. 2527⁶¹ และ 6,800 บาท ในปัจจุบัน

ในการให้เงินสงเคราะห์ในระยะแรก ได้กำหนดให้เจ้าของสวนยางที่ต้องการปลูกทดแทน ปฏิบัติตามเงื่อนไขมาตรา 8(3) แห่งพระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง พุทธศักราช 2503 โดยกำหนดให้มีเนื้อที่ไม่น้อยกว่า 2 ไร่ แต่ละไร่ต้องมีต้นยางแก่ อายุ 25 ปี ขึ้นไป หรือต้นยางทรุดโทรมเสียหายหรือต้นยางที่ให้ผลน้อยปลูกไว้ไม่น้อยกว่า 10 ต้น และโดยเฉลี่ยต้องมีต้นยางไม่น้อยกว่าไร่ละ 25 ต้น

ส่วนการให้เงินดังกล่าว จะแบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ การให้เป็นสิ่งของ ได้แก่ ดันพันธุ์ ปุ๋ย ยาปราบวัชพืชและการให้เงินสงเคราะห์เป็นตัวเงิน โดยจะแบ่งให้เป็นงวด ๆ ในระยะเวลา 5 ปีครั้ง หลังจากนั้นถือว่าพันธการสงเคราะห์ ชาวสวนต้องดูแลสวนยางของตนเอง

ในเขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา การให้เงินอุดหนุนเพื่อปลูกทดแทนด้วยยางพันธุ์ดี มีปัญหาบ้างในระยะแรก เนื่องจากชาวสวนเข้าใจว่า ถ้าใครเอาเงินอุดหนุนมาปลูกจะถูกยึดที่ดินเป็นของรัฐ⁶² ทั้งนี้เพราะชาวสวนไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินของตน มีเพียงใบ สค.1 จึงระแวงว่านี่เป็นวิธีที่รัฐจะยึดทรัพย์สินเป็นของรัฐในภายหลัง นอกจากนี้การปลูกทดแทนทำให้ชาวสวนต้องเสียรายได้ของครอบครัวเป็นเวลานาน 6 – 7 ปี สวนยางลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาส่วนใหญ่เป็นสวนขนาดเล็ก เมื่อขอสงเคราะห์จะต้องโค่นหมดทั้งสวนหรือแบ่งซอยเป็นแปลงขนาดเล็กเพื่อให้มีรายได้เลี้ยงครอบครัวบ้าง แต่ก็มีความได้ไม่พอเพียง ต้องทำอาชีพอื่นเสริมจึงจะพอเลี้ยงชีพอยู่ได้ ส่วนสวนขนาดใหญ่ จะได้ประโยชน์จากการได้รับเงินอุดหนุนจากกองทุนมากกว่าสวนขนาดเล็ก สามารถแบ่งสวนเพื่อรับการสงเคราะห์เป็นแปลงๆได้ โดยไม่กระทบถึงรายได้ระหว่างการรับการสงเคราะห์มากนัก

ในระยะแรกการปลูกทดแทนด้วยยางพันธุ์ดีในเขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ซึ่งเป็นแหล่งผลิตยางพาราขนาดใหญ่แห่งหนึ่งในภาคใต้ ขยายตัวเพิ่มขึ้นน้อยมาก จาก 5,446 ไร่ ใน พ.ศ. 2504 เพิ่มขึ้นเป็น 6,577 ไร่ ใน พ.ศ. 2509 เพิ่มขึ้นเพียง 20.76 เปอร์เซ็นต์ ซึ่งไม่ได้สัดส่วนกันกับพื้นที่ที่ปลูกยางพาราในลุ่มน้ำทะเลสาบ ซึ่งขยายตัวมากขึ้นจาก 937,038 ไร่ ใน พ.ศ. 2506 เป็น 1,613,856 ไร่ใน พ.ศ. 2509 เพิ่มขึ้นถึง 72.22 เปอร์เซ็นต์ (ดูตารางที่ 11)

ตารางที่ 11 พื้นที่ปลูกยางพาราลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา จำนวนผู้ขอรับทุน
สงเคราะห์และพื้นที่ที่ได้รับการสงเคราะห์ พ.ศ. 2504 – 2509

พ.ศ.	พื้นที่การเพาะปลูก (ไร่)			พื้นที่ที่ได้รับการสงเคราะห์ (ไร่) ³					
	สงขลา	พัทลุง	ลุ่มน้ำ ฯ	สงขลา		พัทลุง		ลุ่มน้ำ ฯ	
				ราย	ไร่	ราย	ไร่	ราย	ไร่
2504	-	-	-	192	5,115	17	331	209	5,446
2505	-	-	-	308	6,030	23	287	331	6,317
2506 ¹	701,154	235,884	937,038	274	5,547	18	425	292	5,972
2507	-	-	-	390	5,182	95	788	485	5,970
2508	-	-	-	518	6,175	125	982	643	7,157
2509 ²	1,213,231	400,625	1,613,856	492	5,528	162	1,049	654	6,577

ที่มา : ¹กรมการยาง, รายงานสำมะโนเกษตร 2506

²งานเศรษฐกิจการยาง ศูนย์วิจัยการยางคอหงส์ หาดใหญ่

³กจข. พณ 0301.11.9.4/1 การประชุมเรื่องการแก้ไขภาวะการค้ายางตกต่ำ
(14 มี.ค. 2510 – 12 มิ.ย. 2511)

อย่างไรก็ตามกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง ประสบความสำเร็จในการจูงใจให้ชาวสวนหันมาปลูกทดแทนยางพันธุ์พื้นเมืองด้วยยางพันธุ์ดีมากพอสมควร ในช่วง 30 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2504 – 2533 ชาวสวนยางพาราลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาปลูกทดแทนได้ถึง 1,091,563.32 ไร่ หรือ 49.45 เปอร์เซ็นต์ ของพื้นที่ปลูกยางพาราลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา โดยชาวสวนยางจังหวัดพัทลุงปลูกทดแทนในปริมาณที่สูงถึง 303,560.93 ไร่ หรือ 54.52 เปอร์เซ็นต์ ในขณะที่ชาวสวนยางจังหวัดสงขลาปลูกทดแทนได้ 787,975.39 ไร่ หรือ 47.75 เปอร์เซ็นต์ (ดูตารางที่ 12) ส่วนผลผลิตต่อไร่ก็เพิ่มขึ้นจากเฉลี่ยปีละประมาณ 60 กิโลกรัมต่อไร่ ก่อน พ.ศ. 2504 เพิ่มขึ้นเกือบ 5 เท่าตัว ใน พ.ศ. 2535 เห็นได้ชัดกรณีผลผลิตยางพาราของจังหวัดพัทลุง เพิ่มขึ้นถึง 286 กิโลกรัมต่อไร่ ใน พ.ศ. 2535⁶³

ตารางที่ 12 พื้นที่เพาะปลูกยางพารา ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาและพื้นที่ที่ได้รับการ
สงเคราะห์ปลูกแทนด้วยยางพันธุ์ดี พ.ศ. 2510 –2539

พ.ศ.	พื้นที่การเพาะปลูก (ไร่)			พื้นที่ที่ได้รับการสงเคราะห์ (ไร่) ⁶		
	สงขลา	พัทลุง	ลุ่มน้ำ ฯ	สงขลา	พัทลุง	ลุ่มน้ำ ฯ
2510	-	-	-	4,741.79	871.75	5,613.54
2511	-	-	-	6,940.80	2,040.08	8,980.88
2512	-	-	-	12,540.35	2,502.20	15,042.55
2513	-	-	-	11,738.70	3,130.45	14,869.15
2514	-	-	-	15,344.20	2,561.65	17,905.65
2515	-	-	-	17,876.95	2,951.40	20,828.35
2516	-	-	-	20,497.55	5,031.70	25,529.25
2517	-	-	-	22,762.75	5,732.95	28,495.70
2518 ¹	1,403,526	462,836	1,866,362	20,437.65	4,473.30	24,910.95
2519	1,426,926	470,486	1,897,412	22,792.35	6,250.00	29,042.35
2520	1,450,326	478,137	1,928,463	25,099.75	7,542.55	32,642.30
2521	1,473,881	485,838	1,959,719	35,802.00	11,199.00	47,001.00
2522	1,497,125	493,437	1,990,562	42,702.00	18,611.00	61,313.00
2523	1,520,256	-	-	42,218.00	25,475.00	67,693.00
2524	-	-	-	41,920.90	28,221.30	70,142.20
2525	-	-	-	47,194.65	26,453.65	73,648.30
2526	-	-	-	41,343.50	18,744.30	60,087.80
2527	-	-	-	37,170.95	18,866.00	56,036.95
2528	-	-	-	45,616.55	26,094.75	71,711.30
2529 ²	1,623,704	552,066	2,175,770	48,380.05	23,142.70	71,522.75
2530	-	-	-	51,858.95	17,288.15	69,147.10
2531	1,623,704	552,066	2,175,770	56,878.05	19,468.65	76,346.70
2532	-	-	-	44,170.15	13,009.10	57,179.25

ตารางที่ 12 ต่อ

พ.ศ.	พื้นที่การเพาะปลูก (ไร่)			พื้นที่ที่ได้รับการสงเคราะห์ (ไร่) ⁶		
	สงขลา	พัทลุง	ลุ่มน้ำ ฯ	สงขลา	พัทลุง	ลุ่มน้ำ ฯ
2533	1,650,244	556,746	2,206,990	38,369.80	10,037.30	48,407.10
2534	-	409,582	-	40,564.50	10,137.65	50,702.15
2535 ³	1,489,361	532,834	2,022,195	43,711.60	9,446.30	53,157.79
2536 ⁴	1,081,140	444,645	1,525,785	42,872.95	8,376.55	51,249.50
2537 ⁵	1,675,355	658,611	2,333,966	32,001.90	6,208.40	38,210.30
2538	1,747,908	649,777	2,397,685	32,275.10	6,480.20	38,755.30
2539	1,640,433	648,418	2,288,851	32,222.25	7,343.90	39,566.15

ที่มา : ¹ ศูนย์วิจัยการยาง หาดใหญ่

² สถิติประเทศไทย ,17 , 1- 2 ปี พ.ศ. 2531

³ สำนักงานพาณิชย์ จังหวัดพัทลุง, ข้อมูลการตลาด พ.ศ.2534, 2535,2537

⁴ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, สำมะโนการเกษตรจังหวัดสงขลาและจังหวัดพัทลุง พ.ศ. 2536

⁵ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, สมุดรายนงานสถิติจังหวัด พ.ศ.2538, 2539

⁶ พินิจ เสถียรพงษ์ , รวบรวม , สถิติยางธรรมชาติ ยางสังเคราะห์ และเนื้อที่ปลูกยางพารา ปี 2554 , เอกสารอัดสำเนา , หน้า 76 – 105.

การพัฒนาเทคนิคการผลิตเพื่อเพิ่มผลผลิตยางได้เริ่มอย่างจริงจังเมื่อรัฐบาลเข้าแทรกแซงการผลิตโดยให้เงินอุดหนุนชาวสวนปลูกแทนด้วยยางพันธุ์ดี ซึ่งเริ่มใน พ.ศ. 2504 โดยชาวสวนจะได้รับคำแนะนำและควบคุมอย่างใกล้ชิดจากเจ้าหน้าที่กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางเกือบทุกขั้นตอนการผลิต ตั้งแต่แนะนำการปลูกแทนด้วยยางพันธุ์ดีที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ซึ่งทำการวิจัยโดยศูนย์วิจัยการยาง ตำบลคอหงส์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา โดยได้กำหนดสายพันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูงออกเป็นชั้น ๆ สามชั้นด้วยกัน คือ พันธุ์ยางชั้นหนึ่ง ชั้นสอง และชั้นสาม⁶⁴ การจะใช้ยางพันธุ์ชั้นไหน และยางพันธุ์อะไร ชาวสวนจะเป็นผู้ตัดสินใจแต่ส่วนใหญ่ทำตามคำแนะนำของกองทุน ในลุ่ม

น้ำทะเลสาบสงขลา พันธุ์ยางที่นิยมใช้กันคือ RRIM 600 PB5/51 และ GT1 ตามลำดับ⁶⁵ โดยเฉพาะพันธุ์ RRIM 600 นิยมกันมาก เพราะให้น้ำยางสม่ำเสมอ ลำต้นแข็งแรงโดนลมพัดแรงๆ ไม่ค่อยล้ม⁶⁶

นอกจากนี้การกำหนดระยะปลูก การดูแลและบำรุงรักษาโดยใช้ปุ๋ยเคมีต่างชนิดกันตามขั้นตอนตั้งแต่เริ่มปลูกจนสามารถกรีดยางได้ การใช้สารเคมีปราบวัชพืช การปลูกพืชคลุมดินและการปลูกพืชแซมระหว่างแถวยาง เพื่อเพิ่มรายได้ให้เจ้าของสวน จะต้องเป็นไปตามข้อกำหนดของกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง และเพื่อให้ต้นยางให้ผลผลิตสูงตามที่ต้องการ เจ้าหน้าที่ของสำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง จะดูแลให้คำแนะนำและจ่ายเงินค่าแรงงานรวมทั้งค่าวัสดุในแต่ละงวดจนครบ 5 ปี ครึ่ง หลังจากนั้น ชาวสวนต้องดูแลสวนยางของตนเอง ยางพาราพันธุ์ดีจะสามารถกรีดยางได้ เมื่ออายุประมาณ 7 ปี และเพื่อรักษาให้น้ำยางให้สามารถกรีดยาวนานที่สุด กองทุนจะแนะนำให้ชาวสวนกรีดยางทุกวัน แต่จะกรีดยัดต่อกันได้ก็วันขึ้นอยู่กับขนาดของการเปิดหน้ายาง ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ส่วนใหญ่จะนิยมเปิดหน้ายางโดยกรีดยัดครั้งต้น และกรีดยัดหนึ่งในสามของต้น โดยชาวสวนที่กรีดยัดครั้งต้น ส่วนใหญ่จะกรีดยัด 3 วัน เว้น 1 วัน ส่วนชาวสวนที่กรีดยัดหนึ่งในสามของต้น ส่วนใหญ่จังหวัดสงขลาจะกรีดยัด 3 วัน เว้น 1 วัน ขณะที่พัทลุงจะกรีดยัดทุกวัน⁶⁷ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับฐานะเศรษฐกิจของเจ้าของสวนเป็นสำคัญ โดยใช้แรงงานทั้งในครอบครัวและแรงงานจ้างกรีดยัด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับขนาดของเนื้อที่และแรงงานในแต่ละครอบครัว

กล่าวได้ว่า การที่รัฐเข้ามาแทรกแซงการผลิต โดยควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด ตั้งแต่การคัดเลือกสายพันธุ์ที่ให้ผลผลิตสูง การปลูก การบำรุงรักษา การใส่ปุ๋ย การปลูกพืชแซม ตลอดจนการกรีดยัดและการแปรรูป ทำให้คุณภาพการผลิตยางของชาวสวนยางลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาดีขึ้น ผลผลิตของชาวสวนมีปริมาณมากขึ้น แต่ยังมีปัญหาการขายผลผลิตที่ได้ราคาต่ำ และการถือครองที่ดิน ซึ่งชาวสวนมีไม่มากนัก ทำให้รายได้ที่เกิดจากการผลิตยางเพื่อขายเป็นอาชีพหลักมีไม่เพียงพอ

การทำสวนยางพารา : ชาวสวนสูญเสียรายได้จากเงื่อนไขของกองทุน ฯ

การประกาศใช้พระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง เมื่อ พ.ศ. 2503 และเริ่มให้ทุนสงเคราะห์เพื่อปลูกแทนยางพันธุ์พื้นเมืองด้วยยางพันธุ์ดี เมื่อ พ.ศ. 2504 ได้รับการตอบรับจากชาวสวนอย่างเชื่องช้า เห็นได้ว่า ใน พ.ศ. 2504 มีชาวสวนเข้าร่วมโครงการปลูกทดแทนเพียง 209 ราย พื้นที่สงเคราะห์ 5,446 ไร่ ก่อนที่จะเขยิบตัวสูงขึ้นอีก

เล็กน้อย ใน พ.ศ. 2506 ซึ่งมีชาวสวนเข้าร่วมโครงการปลูกทดแทนเพิ่มขึ้นเป็น 292 ราย พื้นที่สงเคราะห์ 5,972 ไร่ มีส่วนต่างจาก พ.ศ. 2504 เพียง 83 ราย พื้นที่สงเคราะห์ต่างกันเพียง 526 ไร่ ในช่วงระยะเวลา 3 ปี ซึ่งนับว่าการเข้าร่วมโครงการของชาวสวนยางพาราเคลื่อนตัวช้ามากเมื่อเทียบกับพื้นที่เพาะปลูกยางพาราของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ซึ่งมีมากถึง 937,038 ไร่ (ดูตารางที่ 11)

ปรากฏการณ์เช่นนี้ เกิดจากการที่ชาวสวนไม่ไว้วางใจรัฐ เนื่องจากไม่เคยได้รับการช่วยเหลือแบบให้ขาดเช่นนี้มาก่อน ส่วนใหญ่รัฐจะเข้ามาเก็บภาษีและแก้ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้นเป็นครั้งคราวเท่านั้น ชาวสวนจึงระแวงรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐ กริ่งเกรงไปว่า การให้ทุนสงเคราะห์ชนิดให้ขาดนั้นน่าจะมีอะไรซ่อนเร้นอยู่ บางรายคิดว่าเมื่อขอทุนสงเคราะห์ไปแล้ว กองทุนจะยึดสวนยางที่ปลูกทดแทนรวมถึงที่ดินคืนไป เพราะเอกสารสิทธิของพวกเขาส่วนใหญ่มีเพียง สค.1 บางรายเกรงว่าจะถูกเรียกเก็บภาษี กลัวจะถูกเรียกเงินที่ให้มาคืนไป และท้ายที่สุดไม่แน่ใจว่า ยางพันธุ์ใหม่จะให้น้ำยางมากกว่ายางพันธุ์พื้นเมืองจริงหรือไม่⁶⁸ ดังนั้นชาวสวนส่วนใหญ่จึงรอดูว่าผู้ที่ขอรับทุนสงเคราะห์เพื่อการปลูกทดแทนไปก่อนหน้านี้ ประสบปัญหาเช่นที่พวกตนกังวลหรือไม่ ดังนั้นการปลูกทดแทนจะขยายตัวมากขึ้นหรือไม่ จึงต้องรอจนกระทั่งชาวสวนที่ตัดสินใจเข้าร่วมโครงการก่อนหน้านี้ไม่มีปัญหาอย่างที่วิตกกังวล จึงค่อยๆ เข้าร่วมโครงการปลูกทดแทน และเมื่อสวนยางรุ่นแรกๆ เข้าร่วมโครงการเปิดกรีดได้ ปรากฏว่าได้ผลดีมาก มีปริมาณน้ำยางมากกว่ายางพันธุ์พื้นเมืองถึง 3 เท่า⁶⁹ ทำให้การปลูกทดแทนยางพันธุ์พื้นเมืองด้วยยางพันธุ์ดีเริ่มขยายตัวอย่างรวดเร็ว ตั้งแต่ช่วงหลังของทศวรรษ 2510 เป็นต้นมา โดยพื้นที่การปลูกทดแทนเพิ่มขึ้นจาก 6,577 ไร่ ใน พ.ศ. 2509 เพิ่มขึ้นเป็น 20,828.35 ไร่ ใน พ.ศ. 2515 เพิ่มขึ้นถึง 14,251.35 ไร่ (ดูตารางที่ 12)

ในการปลูกทดแทนนั้น กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง ได้กำหนดเงื่อนไขที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวสวนยางเป็นอย่างมาก กล่าวคือ ชาวสวนยางพาราที่ขอรับการสงเคราะห์ต้องโค่นต้นยางเก่าและไม้ผลอื่นๆ หดทั้งสวน ถ้าชาวสวนรายได้วันไม่ผลไว้วาง กองทุนจะตัดพื้นที่ส่วนนั้นออกไป แต่เนื่องจากไม้ผลไม่ได้กระจุกตัวอยู่เป็นหย่อมๆ แต่ขึ้นกระจายไปทั่วทั้งสวน ถ้าวันไม่ผลไว้วางสวนก็แทบจะไม่มีพื้นที่เหลือปลูกยางทดแทน และคงได้เงินช่วยเหลือเพื่อการปลูกแทนเพียงเล็กน้อย⁷⁰ ดังนั้นชาวสวนจึงต้องจำใจโค่นต้นยางเก่าและไม้ผลอื่นๆ ทั้งสวน สูญเสียรายได้ที่ควรจะได้จากไม้ผลในสวนยางไปอย่างสิ้นเชิง ความจริงแล้ว การทำสวนยางแบบดั้งเดิมนั้น ชาวสวนจะมีวิถีชีวิตผูกพันอยู่กับสวนยางค่อนข้างมาก เพราะในสวนยางชาวสวนจะปลูกไม้ผลปะปนกับต้นยางพารา เช่น สะตอ ลูกเนียง ทุเรียนพันธุ์พื้นเมือง เป็นต้น ในช่วงที่ชาวสวนยังไม่สามารถกรีดยางได้

จะเดือดร้อนไม่มากนัก เพราะได้อาศัยไม้ผลในสวนของตนเลี้ยงชีพไปได้ ดังนั้นการโค่นยางและไม้ผลอื่นๆ จนโล่งเตียน ทำให้ชาวสวนขาดรายได้จนเกือบครบครึ่งระหว่างรอเปิดกรีดยาง แม้ว่าจะสามารถปลูกพืชแซมในสวนเพื่อหารายได้มาชดเชยส่วนที่ขาดหายไป ก็ทำได้เพียง 3 ปี หลังจากนั้นกิ่งใบของยางจะแผ่คลุมเป็นร่มเงาทำให้การปลูกพืชแซมไม่ได้ผลเท่าที่ควร ต่อมากองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง ได้ตระหนักถึงความเดือดร้อนในการสูญเสียรายได้ของชาวสวนยาง จึงได้ปรับปรุงเงื่อนไขการโค่นยางเพื่อปลูกทดแทน โดยยอมให้ชาวสวนยางเว้นไม้ผลไว้ในสวนของตนได้ โดยไม่ตัดพื้นที่ส่วนนั้นออกจากการสงเคราะห์เมื่อไม่เกิน 10 ปีมานี้เอง ถึงแม้จะเปลี่ยนล่าช้าก็ยังดีกว่าไม่ปรับเปลี่ยนเลย เพราะการอนุญาตให้เว้นไม้ผลในสวนยางได้ ช่วยเพิ่มรายได้และสามารถจุนเจือไม่ให้ครอบครัวเดือดร้อนจากการสูญเสียรายได้ระหว่างรอระยะเวลาเปิดกรีดได้พอสมควร

กล่าวได้ว่า การที่หน่วยงานรัฐบีบบังคับให้ชาวสวนยางปลูกพืชเชิงเดี่ยวเพื่อหวังผลในการเพิ่มผลผลิตต่อไร่ให้สูงขึ้น โดยไม่คำนึงถึงวิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวสวนที่ดำรงอยู่มาช้านาน ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชาวสวนยางพาราค่อนข้างมาก ต้องเดือดร้อนเพราะรายได้ส่วนหนึ่งที่ต้องสูญเสียไปจากการโค่นไม้ผลที่เคยเป็นแหล่งรายได้จุนเจือครอบครัวมาโดยตลอด นอกจากนี้ทำให้ชีวิตชาวสวนผูกติดอยู่กับตลาดมากยิ่งขึ้น เพราะยางพาราปลูกเพื่อขายเพียงอย่างเดียว ดังนั้นการขึ้นลงของราคายาง การกตราคาของพ่อค้า การโกงน้ำหนัก ล้วนส่งผลต่อกำไร ขาดทุน ของชาวสวนยางพาราทั้งสิ้น โดยเฉพาะราคายางของไทยซึ่งขึ้นลงตามราคายางและความต้องการของตลาดโลก ถ้าราคายางตกลงมากๆ ชาวสวนยางจะขายผลผลิตของตนได้ไม่คุ้มทุน และเมื่อเกิดเช่นนี้ขึ้นบ่อยครั้งนานวันเข้าเงินออมที่เก็บไว้ก็จะไม่เพียงพอกับการใช้จ่ายในครอบครัว ซึ่งเป็นรายจ่ายประจำ จำเป็นต้องกู้หนี้ยืมสินจากผู้อื่นหรือธนาคาร โดยเฉพาะธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร เป็นต้น ซึ่งถ้าหากกองทุนไม่บังคับให้โค่นไม้ผลในสวนยาง ก็จะสามารถนำผลอาสินมาขายจุนเจือครอบครัว ช่วยให้การเลี้ยงชีพไม่ขัดสน อาจไม่ต้องกู้หนี้ยืมสินให้เป็นภาระแก่ครอบครัวอย่างที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้

การขายไม้ยางพารา : ต้นทุนสำคัญในการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิต

หลังจากเปิดกรีดยางพาราจนต้นยางมีอายุ 25 ปี ขึ้นไป หรือหน่ายางเสียหายมาก จะถูกโค่นเพื่อปลูกทดแทนใหม่ ในอดีตไม่สามารถนำต้นยางมาใช้ประโยชน์ได้ เนื่องจากเป็นไม้เนื้ออ่อนและเกิดเชื้อราหรือมอดเข้าทำลายได้ง่าย ส่วนใหญ่จึงถูกนำไปใช้ทำฟืนเผาถ่านหรือเผาทำลายทิ้ง

ต่อมาได้ค้นพบกรรมวิธีในการนำไม้ยางมาผ่านกระบวนการรักษาเนื้อไม้ โดยการแช่สารเคมีเพื่อป้องกันเชื้อราและนำไปอบแห้ง ส่งผลให้สามารถนำไม้ยางพารามาใช้ประโยชน์ในการทำผลิตภัณฑ์ได้เป็นอย่างดี ประกอบกับเนื้อไม้ยางพารามีสีขาวนวลและมีลวดลายสวยงาม ได้รับความนิยมมากจนได้ชื่อว่า “ไม้สักขาว” (White teak)⁷¹ ไม้ยางพาราจึงเป็นที่นิยมของตลาดมาก เพราะนอกจากราคาถูกแล้วยังสามารถเปลี่ยนสีได้ตามความต้องการของผู้บริโภคอีกด้วย ต่อมารัฐบาลออกพระราชกำหนดปิดป่าสัมปทานทั่วประเทศ เมื่อ พ.ศ. 2532 ทำให้อุตสาหกรรมเฟอร์นิเจอร์และผลิตภัณฑ์ไม้ต่างๆ เกิดขาดแคลนไม้อย่างหนัก ไม้ยางพาราจึงได้รับความนิยมมากขึ้น ราคาไม้ยางจึงถีบตัวสูงขึ้นอย่างรวดเร็ว

การขายไม้ยางพาราในเขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา เริ่มขึ้นประมาณ พ.ศ. 2510 ในระยะแรกจะขายในรูปของไม้พืน โดยขายเป็นไร่ๆ ละ 15 – 20 บาท⁷² ต่อมาใน พ.ศ. 2517 มีโรงงานทำเฟอร์นิเจอร์จากไม้ยางเกิดขึ้น มีการซื้อขายไม้ยางไร่ละ 2,500 บาท ใน พ.ศ. 2525 ราคาไม้ยางสูงขึ้นเรื่อยๆ เพราะไม้ยางเริ่มได้รับความนิยมมากขึ้น การซื้อขายเปลี่ยนมาซื้อเป็นหลา ๆ ละ 30 บาท ก่อนที่จะขยับตัวสูงขึ้นเป็นหลาละ 65 บาท ก่อน พ.ศ. 2530⁷³

ตั้งแต่ พ.ศ. 2532 เป็นต้นมา ไม้ยางพาราราคาสูงขึ้นอย่างน่าพอใจ ซึ่งเป็นผลจากการที่รัฐออกพระราชกำหนดปิดป่าสัมปทานทั่วประเทศ คือ จะอยู่ระหว่าง 10,000 – 15,000 บาท ต่อไร่⁷⁴ ทั้งนี้ต้นยางจะต้องมีเส้นผ่าศูนย์กลาง 7 นิ้วขึ้นไป และมีต้นยาง 65 – 70 ต้น ต่อไร่ อยู่ในเส้นทางคมนาคมที่ไม่ลำบากนัก แต่ถ้าไม่เป็นไปตามเงื่อนไขนี้ ราคาจะลดต่ำลงมา อยู่ระหว่าง 5,000 – 7,000 บาท ต่อไร่⁷⁵ บางครั้งพ่อค้าจะซื้อต้นยางแบบเหมาสวน โดยซื้อแบบเหมาละกันไปทั้งต้นยางเล็กและใหญ่ ราคาจะอยู่ระหว่าง 800 – 900 บาท ต่อต้น โดยพ่อค้าจะเป็นคนดำเนินการโค่น ตัดไม้เองทั้งหมด⁷⁶ การที่ชาวสวนยางพารา สามารถขายไม้ยางพาราได้ในราคาที่ดี ส่งผลโดยตรงต่อการพัฒนาเทคนิคการผลิต เพราะเงินอุดหนุนที่กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางจัดให้ในแต่ละงวดนั้น มีข้อกำหนดไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นค่าใช้จ่ายในเรื่องอะไรบ้าง เช่น ค่าพันธุ์ยาง ค่าปุ๋ย ค่ายาปราบศัตรูพืชเป็นต้น ค่าใช้จ่ายจะพอดีกับเงินอุดหนุนของกองทุน ไม่มีส่วนเหลือขาดเขยรายได้ที่สูญหายไปในการปลูกแทนและรอรยะเวลาเปิดกรีด ดังนั้นชาวสวนยางพาราส่วนใหญ่ จึงต้องใช้แรงงานในครอบครัวทำสวนยางของตนเองและไม่มีเงินเหลือพอที่จะปรับเปลี่ยนปัจจัยการผลิต เช่น รถไถ (รถแทรกเตอร์) เพื่อช่วยประหยัดแรงงาน และสามารถปลูกยางได้เร็วขึ้น ระยะเวลาในการเปิดกรีดก็จะสั้นลงด้วย

กล่าวได้ว่า การที่ชาวสวนยางมีเงินจากการขายไม้ยางพาราทำให้ชาวสวนโดยเฉพาะชาวสวนยางพาราขนาดเล็กมีกำลังเงินเพียงพอ สามารถจ้างรถแทรกเตอร์มาช่วยผ่อนแรงงานในการทำสวนยางพาราของตนได้

การใช้รถแทรกเตอร์ช่วยในการทำสวนยางพารา เริ่มเมื่อประมาณทศวรรษ 2500 โดยเริ่มใช้ในส่วนยางขนาดใหญ่ก่อน จากนั้นจึงขยายไปยังสวนขนาดกลางและขนาดเล็ก ในที่สุด สำหรับสวนขนาดใหญ่จะมีรถแทรกเตอร์ของตนเองใช้ในการทำสวนยางพารา ส่วนสวนยางพาราขนาดกลางซึ่งมีพื้นที่เพาะปลูก 50 ไร่ขึ้นไป จะใช้วิธีจ้างรถแทรกเตอร์ ซึ่งเชื่อว่าเป็นของคนจีน อัตราค่าจ้างไม่ปรากฏชัดเจน แต่คิดค่าจ้างเป็นไร่ตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. 2508⁷⁷ ต่อมาหลังจากที่มีการปลูกทดแทนยางพันธุ์พื้นเมืองด้วยยางพันธุ์ดีอย่างแพร่หลาย ตั้งแต่ช่วงหลังของทศวรรษ 2510 อัตราค่าจ้างรถแทรกเตอร์ได้เพิ่มขึ้น โดยคิดค่าตันต้นยางให้ล้มไร่ละ 450 บาท ค่าไถปรับพื้นที่ไร่ละ 30 บาท ใน พ.ศ. 2530 ได้มีการปรับวิธีการจ้างรถแทรกเตอร์ จากคิดค่าจ้างเป็นไร่เปลี่ยนมาคิดเป็นชั่วโมงแทน โดยคิดค่าจ้างชั่วโมงละ 200 บาท⁷⁸ เข้าใจว่าการคิดค่าจ้างเป็นชั่วโมงยังใช้เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

สำหรับชาวสวนขนาดเล็ก ในระยะแรกของการรับทุนอุดหนุนจากกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง ส่วนใหญ่จะใช้แรงงานภายในครอบครัวเป็นหลักอยู่เช่นเดิม เพราะเงินที่กองทุนให้ปลูกทดแทนยางพันธุ์พื้นเมืองด้วยยางพันธุ์ดีนั้นไม่มีส่วนเหลือเพียงพอที่จะไปจ้างรถแทรกเตอร์มาต้นและไถเพื่อปรับพื้นที่ของตนได้ การใช้รถแทรกเตอร์ของชาวสวนขนาดเล็กน่าจะเริ่มประมาณ พ.ศ. 2525 เมื่อเริ่มมีการขายไม้ยางพารามากขึ้น ชาวสวนขนาดเล็กที่มีฐานะบางรายอาจมีเงินเพียงพอที่จะจ้างรถแทรกเตอร์เพื่อเร่งปลูกยางให้เร็วขึ้น เพราะกองทุนจ่ายเงินทดแทนการปลูกยางเป็นงวดๆ แต่สละงวดจะจ่ายเมื่อทำกิจกรรมที่กำหนดไว้เสร็จเรียบร้อย เช่น โค่นต้นยางเก่า จุดปรน และปรับพื้นที่ จ้างงวดที่ 1 เป็นต้น ดังนั้นถ้ารีบทำในแต่ละขั้นตอนตามข้อกำหนดของกองทุนได้เร็วเท่าไร หมายถึงว่าจะได้เงินรวดเร็วตามไปด้วย

อย่างไรก็ตามการใช้รถแทรกเตอร์ช่วยในการผลิตยาง ในขั้นตอนการตันต้นยาง การไถ และการจุดเผา คงจะเริ่มอย่างกว้างขวาง เมื่อการขายไม้ยางพารายาวตัวเต็มที่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2532 ราคาไม้ยางขยับตัวสูงขึ้นถึงไร่ละ 10,000 – 15,000 บาท โดยพ่อค้ารับซื้อไม้เป็นผู้ดำเนินการใช้เครื่องจักรช่วยในการตัน ไถ ตัดต้นยางและกิ่งยางเอง ชาวสวนเพียงแต่จุดปรนเท่านั้น

การที่ชาวสวนมีเงินทุนเพียงพอที่จะจ้างรถแทรกเตอร์ช่วยในการทำสวนยางพารา ทำให้การทำสวนยางพาราผ่อนแรงลงมาก เนื่องจากการทำสวนยางเป็นงานที่หนักโดยเฉพาะขั้นตอนการโค่นต้นยาง ซึ่งชาวสวนใช้แรงงานในครอบครัว บางรายที่มีเงินเพียงพอ

จะจ้างแรงงานมาช่วยโค่นด้วย โดยใช้เครื่องมือง่ายๆ เช่นขวาน เป็นต้น ซึ่งใช้เวลานานมากในการโค่นต้นยางแต่ละไร่ การออกปากให้ชาวบ้านมาช่วยโค่นต้นยาง จางหายไปตั้งแต่ชาวสวนได้รับเงินอุดหนุนจากกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางหรือก่อนหน้านั้นเล็กน้อย⁷⁹ การใช้รถแทรกเตอร์ช่วยโค่นต้นยางและปรับพื้นที่ นอกจากจะช่วยผ่อนภาระแรงงานชาวสวนแล้วยังทำให้ชาวสวนปลูกยางได้เร็วขึ้น ได้รับผลผลิตเร็วขึ้นด้วย ช่วยแก้ปัญหาเรื่องขาดแคลนแรงงานได้มากพอสมควร

อย่างไรก็ตามการจ้างรถแทรกเตอร์ช่วยในการทำสวนยางพารา ชาวสวนจะจ้างมากน้อยเพียงใดขึ้นกับแรงงานและทุนทรัพย์ภายในครอบครัวเป็นสำคัญ นอกจากนี้การใช้รถแทรกเตอร์ก็มีข้อจำกัด เพราะสามารถทำได้เพียงบางขั้นตอนเท่านั้น เช่น ดินให้ต้นยางล้ม ไถปรับพื้นที่ ส่วนการปักกมบเพื่อวางแนวและระยะการปลูก การขุดหลุมปลูก การปลูก การดูแลรักษา การใส่ปุ๋ย การพ่นยากำจัดวัชพืชและการกรีดยาง ยังต้องอาศัยแรงงานคนอยู่มาก ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญของการทำสวนยางเรื่อยมา ตั้งแต่ชาวสวนเปลี่ยนเป้าหมายการผลิตจากอาชีพรักษาเป็นอาชีพหลัก

แรงงาน ที่ดิน : ตัวลדתอนประสิทธิภาพการเพิ่มผลผลิตยาง

แรงงาน

แรงงานเป็นปัญหาที่สำคัญของการผลิตยางพาราทั้งสวนขนาดเล็กและสวนขนาดใหญ่ สวนขนาดใหญ่จะมีปัญหามากกว่าสวนขนาดเล็ก เพราะต้องจ้างทุกขั้นตอนการผลิต ส่วนสวนขนาดเล็กจะมีปัญหาเรื่องหนุ่มสาวไม่ยอมทำสวนยางเพราะเห็นว่าเป็นงานที่เหนื่อยยาก⁸⁰ ผู้ที่ทำอยู่ก็เป็นคนที่มีอายุเกือบ 50 ปีเป็นส่วนใหญ่ เร็วแรงลดน้อยลงจึงต้องจ้างเช่นเดียวกัน ดังนั้นทั้งสวนขนาดเล็กและสวนขนาดใหญ่ต้องจ้างแรงงานมากขึ้น หลังจากการพึ่งพากันลดน้อยและจางหายไปเมื่อชาวสวนได้รับการอุดหนุนด้านเงินทุนจากสำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง และชาวสวนหันมาทำสวนยางพาราเป็นอาชีพหลักอย่างเต็มที่

การจ้างแรงงานทำสวนยาง มีทั้งในขั้นตอนการเพาะปลูก การกรีดยางและแปรรูป สำหรับขั้นตอนการเพาะปลูกชาวสวนที่มีฐานะดี จะจ้างแรงงานมาช่วยทำสวนยาง ตั้งแต่ช่วงแรกในทศวรรษ 2500 ส่วนใหญ่จะจ้างคนจีนเพราะ ทำเร็ว ขยัน โดยจ้างเป็นรายวันประมาณวันละ 16 – 20 บาท ต่อมาอัตราการจ้างแรงงานจะเปลี่ยนแปลงตามลักษณะงาน

ซึ่งเห็นชัดใน พ.ศ. 2510 ขุดหลุมขนาด กว้างและลึก 50 เซนติเมตร จ้างหลุมละ 0.50 – 1 บาท ปักมบ 100 ต้น 15 บาท ปลุกวันละ 40 – 50 บาท⁸¹ เป็นต้น

ใน พ.ศ. 2520 ปัญหาแรงงานซึ่งมีมาโดยตลอดได้ทวีความรุนแรงขึ้น ดังนั้นจึงเกิดอาชีพใหม่ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเรียกว่า “เหมาสวน” หรือ “ผู้ดูแลสวน” เจ้าของกิจการเป็นคนในพื้นที่ ตำบลทุ่งลุง อำเภอหาดใหญ่ บ้านคลองแงะ อำเภอสะเดา จังหวัดสงขลา มีลูกน้องซึ่งเป็นคนที่มาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประมาณ 20 – 30 คน รับจ้างเหมาสวน โดยคิดราคาทั้งชนิดรายเหมาและคิดเป็นต้น ถ้าเป็นรายเหมาจะเหมาเดือนละ 2,000 บาท แต่ถ้าเป็นรายต้นจะคิดต้นละ 25 – 30 บาท โดยจะรับผิดชอบตั้งแต่ จุดปรน ขุดหลุม ปักมบ ปลุก และดูแลหลังจากนั้นต่อไปอีกจนกว่าต้นยางจะแข็งแรง แต่ทั้งนี้ไม่เกิน 1 ปี⁸² การเหมาสวนลักษณะนี้ดำรงอยู่และพัฒนาเรื่อยมาจนถึงทุกวันนี้ แต่ราคาอาจเปลี่ยนแปลงไปตามอัตราค่าแรงที่ขยับตัวสูงขึ้นเรื่อยๆ อย่างไรก็ตามชาวสวนที่มีพื้นที่เพาะปลูกไม่มากนักและไม่มีทุนทรัพย์ จะใช้แรงงานในครอบครัวทำสวนยางพาราเป็นส่วนใหญ่

ส่วนขั้นตอนการกรีดยาง สำหรับสวนยางขนาดเล็ก การขยายพื้นที่เพาะปลูกมากขึ้นเพื่อเพิ่มผลผลิตให้สูงขึ้น เพื่อจะได้มีกำไรพอเพียงที่จะเลี้ยงชีพได้จนเกิน 10 ไร่ ขึ้นไป ชาวสวนจะต้องจ้างแรงงานเพื่อช่วยในการกรีดยางและทำยางแผ่น ในกรณีที่มีแรงงานในครอบครัวเพียง 2 คน เพราะแรงงานขนาดนี้ผลิตยางได้สูงสุดไม่เกิน 10 ไร่ต่อวัน⁸³ สำหรับการจ้างแรงงานนั้น ถ้าเป็นยางพันธุ์ดีจะแบ่งให้ลูกจ้างในอัตราส่วน 60 : 40 (เจ้าของสวนได้ 60 ส่วนลูกจ้างได้ 40) และ 50 : 50 ในกรณีเป็นยางพันธุ์พื้นเมือง⁸⁴ ทั้งนี้ส่วนใหญ่ค่าใช้จ่ายในการผลิตยาง เช่น ค่าปุ๋ย ค่าตะกบ ค่าจ้างพ่นยาปราบวัชพืช จะอยู่ในความรับผิดชอบของเจ้าของสวนยางทั้งสิ้น รายได้ที่ได้รับเมื่อแบ่งกันแล้วก็เพียงพอจะดำรงชีพตามอัตภาพเท่านั้น อาจมีผลผลิตส่วนเกินเหลือเพื่อเก็บเป็นเงินออมบ้างก็ไม่มากนักหรือบางรายอาจไม่เหลือเลย

ปัญหาแรงงานจะเกิดกับสวนขนาดใหญ่มากกว่าและเกิดหลายรูปแบบ แต่ไม่ใช่เกิดจากค่าจ้างแรงงานต่ำ แต่เกิดจากแรงงานจ้างไม่ซื่อสัตย์ เอาเปรียบและโกงเจ้าของสวนยางในหลายรูปแบบ ตั้งแต่ขโมยยางแผ่น เศษยาง ยางเส้น ไปขาย แม้แต่ตอนขายน้ำยางยังแอบขโมยไปขายด้วย นอกจากนี้ลูกจ้างบางรายยังใช้วิธีเร่งน้ำยางเพื่อเพิ่มผลผลิตของตน โดยการแอบใช้น้ำยาเร่งทาหน้ายางต้นที่เพิ่งเปิดกรีด ซึ่งนานไปต้นยางจะทรุดโทรมและไม่ให้น้ำยางในที่สุด ทำให้เจ้าของสวนเสียประโยชน์มาก แต่ก็ควบคุมลูกจ้างยาก เนื่องจากสวนอยู่ห่างไกล เมื่อเจ้าของสวนไปตรวจสอบ ลูกจ้างก็ลบสีที่เกิดจากน้ำยาเร่งออกเสียแล้ว⁸⁵

ปัญหาที่เกิดจากแรงงานเป็นปัญหาสำคัญอย่างหนึ่งนอกจากราคายางตกต่ำ ที่ทำให้เจ้าของสวนยางขนาดใหญ่มีปัญหาค่อนข้างมาก และรู้สึกเบื่อหน่ายที่จะทำสวนยางต่อไป หลายรายหันมาปลูกพืชชนิดอื่นแทนยาง หลายรายปล่อยให้สวนยางที่มีอยู่ทรุดโทรมไปและหลายรายเริ่มทยอยขายสวนยางของตนเพื่อประกอบอาชีพอย่างอื่น⁸⁶

โดยทั่วไปแล้วความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าของสวนกับคนกรีดยาง ถ้าเป็นสวนยางขนาดเล็ก จะมีความสัมพันธ์ค่อนข้างดี โดยเจ้าของสวนจะคอยดูแลไม่ให้ลูกจ้างเดือดร้อนมากนัก เห็นได้ชัดในช่วงที่ลูกจ้างไม่มีรายได้จากการกรีดยาง เจ้าของสวนจะจ้างให้ทำงานในสวนยาง จ้างถางหญ้า ใส่ปุ๋ยยาง ฉีดยาฆ่าวัชพืช และเมื่อลูกจ้างเงินขาดมือ เจ้าของสวนจะให้ยืมเงินโดยไม่คิดดอกเบี้ย เพื่อผูกใจลูกจ้างที่มีฝีมือให้อยู่ด้วยนานๆ เป็นความสัมพันธ์ที่ค่อนข้างใกล้ชิด อาจเป็นเพราะว่าลูกจ้างกับเจ้าของสวนมีความเป็นอยู่ไม่ต่างกันมากนัก ลูกจ้างบางรายมีสวนยางของตนเอง มารับจ้างกรีดยางในช่วงที่สวนของตนรับการส่งเคราะห์เท่านั้น

ส่วนเจ้าของสวนยางขนาดใหญ่จะมีความสัมพันธ์กับลูกจ้างในลักษณะของผู้ว่าจ้างมากกว่า โดยเจ้าของสวนถือว่าการจ้างลูกจ้างกรีดยางไม่ว่าจะเป็นการจ้างรายวันหรือการจ้างโดยการแบ่งผลผลิต 60 : 40 เช่นเดียวกับสวนยางขนาดเล็ก ถือว่าการแบ่งดังกล่าวเป็นการเหมาะสม⁸⁷ เจ้าของสวนไม่มีความจำเป็นต้องรับผิดชอบอะไรอีกแล้ว เนื่องจากสัดส่วนของ 40 ที่ลูกจ้างได้รับนั้นได้เต็มที่ที่ไม่มีการหักค่าใช้จ่ายอะไรอีก ภาระค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่เกิดขึ้นจากการผลิตยางอยู่ที่เจ้าของสวนทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นค่าน้ำกรด ค่าปุ๋ย หรือถัวยรอรับน้ำยาง ที่เป็นเช่นนี้อาจเกิดจาก **ประการแรก** ฐานะความเป็นอยู่ที่แตกต่างกันมากระหว่างเจ้าของสวนกับลูกจ้างทำให้ไม่มีโอกาสที่จะสนิทสนมกัน **ประการที่สอง** สวนขนาดใหญ่มีลูกจ้างมากและมาจากต่างถิ่น ส่วนใหญ่ไม่รู้จักกันมาก่อน จึงขาดการเอื้ออาทรต่อกัน

ความสัมพันธ์ทางการผลิตที่แตกต่างระหว่างเจ้าของสวนขนาดใหญ่และเจ้าของสวนขนาดเล็กที่มีต่อลูกจ้าง สะท้อนภาพการทำสวนยางในเชิงธุรกิจของเจ้าของสวนขนาดใหญ่ ซึ่งต้องคำนึงถึงกำไรและขาดทุน เพื่อการดำรงสถานภาพของตนไว้ให้ได้ ในขณะที่สวนยางขนาดเล็ก ถึงแม้จะคิดถึง “กำไร” เช่นกัน แต่ยังมีการเอื้ออาทรต่อลูกจ้างค่อนข้างมาก ส่วนหนึ่งอาจเกิดจากพื้นฐานดั้งเดิมของผู้คนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาที่เคยช่วยเหลือเกื้อกูลกันมา ความมีน้ำใจต่อกันยังไม่จางหายไปจากใจจนหมดสิ้นก็เป็นได้

ที่ดิน

การขยายพื้นที่ปลูกยาง ซึ่งเริ่มมาตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ทำให้ที่ดินเริ่มมีราคา ใน พ.ศ. 2496 มีการซื้อขายกันไร่ละ 500 บาท หลังจากนั้นราคาที่ดินเริ่มขยับตัวสูงขึ้นเรื่อย ๆ เป็นไร่ละ 1,000 บาท ใน พ.ศ. 2510 เป็นต้นมา⁸⁸ ราคาที่ดินจะขยับตัวสูงขึ้นอย่างรวดเร็วในพื้นที่ที่มีการปลูกยางมาก และอยู่ใกล้เส้นทางคมนาคมหรืออยู่ในเขตพื้นที่ที่มีการขยายเขตเมืองครอบคลุมถึง ในกรณีเช่นนี้ราคาที่ดินจะขยับตัวสูงมาก โดยเฉพาะพื้นที่ที่อยู่ใกล้แหล่งธุรกิจ เช่น อำเภอหาดใหญ่ ราคาที่ดินจะสูงมากที่สุดเพราะมีการซื้อขายเพื่อทำบ้านจัดสรร ที่อยู่อาศัย และทำธุรกิจที่ไม่ใช่ภาคการเกษตรมากขึ้น เห็นได้ชัดกรณีเขตท้องที่อำเภอสะเดา ราคาที่ดินจะขยับตัวสูงขึ้นอย่างรวดเร็วดังนี้

พ.ศ. 2510 – 2519	ราคาที่ดิน	ไร่ละประมาณ 1,000 บาท
พ.ศ. 2520	ราคาที่ดิน	ไร่ละ 2,000 – 3,000 บาท
พ.ศ. 2525	ราคาที่ดิน	ไร่ละ 7,000 – 8,000 บาท
พ.ศ. 2529	ราคาที่ดิน	ไร่ละ 50,000 – 60,000 บาท
พ.ศ. 2535 – 2536	ราคาที่ดิน	ไร่ละ 60,000 – 70,000 บาท ⁸⁹

ราคาที่ดินชะลอตัวลง หลังจากระบบเศรษฐกิจของไทยเกิดภาวะวิกฤติฟองสบู่แตก ตั้งแต่ พ.ศ. 2540 เป็นต้นมา

การที่ที่ดินมีราคาแพง ทำให้ชาวสวนที่ทุนทรัพย์น้อยไม่สามารถแสวงหาพื้นที่ทำสวนยางในบริเวณใกล้แหล่งชุมชนได้ ต้องบุกเบิกเข้าไปในป่าเขา บางครั้งบุกเบิกเข้าไปในป่าสงวนแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ซึ่งเกิดทั่วไปในเขตลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา แต่จะรุนแรงมากในจังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นแหล่งปลูกยางสำคัญ เห็นได้ชัด เมื่อ พ.ศ. 2521 ได้มีการบุกเบิก สูงถึง 40.9 เปอร์เซ็นต์⁹⁰ ของพื้นที่ปลูกยางพาราของจังหวัดสงขลา ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญเพราะทำให้แหล่งน้ำ ป่าไม้ และสัตว์ป่าสูญหายไป ความสมบูรณ์ของธรรมชาติลดลงตามไปด้วย ซึ่งส่งผลกระทบต่อผู้คนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาในเวลาต่อมา

การที่ที่ดินมีราคาแพง มีส่วนสำคัญในการทำให้การถือครองที่ดินเพื่อปลูกยางพาราลดจำนวนลง เพราะราคาที่ดินเป็นแรงจูงใจให้ชาวสวนแบ่งที่ดินขายเพื่อเอาเงินมาใช้จ่ายในครอบครัวหรือส่งบุตรหลานเรียนสูงขึ้น นอกจากนี้วัฒนธรรมการแบ่งทรัพย์สินสมบัติให้ลูกในปริมาณที่ใกล้เคียงกัน ทำให้พื้นที่ลดขนาดลงอย่างรวดเร็ว ปรากฏว่าการถือครองที่ดินของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ใน พ.ศ. 2506 ซึ่งส่วนใหญ่ถือครองที่สวนยางพาราไม่เกิน 30 ไร่⁹¹ ลดลงเหลือเพียงไม่เกิน 16 ไร่ ใน พ.ศ. 2529⁹² โดยมีแนวโน้ม

จะลดลงเรื่อย ๆ เพราะหนุ่มสาวส่วนใหญ่ไม่ยอมทำสวนยางเพราะเห็นว่าเป็นงานที่เหนื่อยยาก มีรายได้ไม่แน่นอน ไม่มีเกียรติ⁹³ พ่อแม่ซึ่งอายุมากขึ้น ไม่มีกำลังเพียงพอที่จะทำสวนยางได้ด้วยตนเอง ส่วนใหญ่ต้องจ้างแรงงาน ต้นทุนการผลิตสูง เมื่อขายได้ราคาต่ำก็ขาดทุน จำต้องปล่อยให้สวนทรุดโทรม ในที่สุดก็ต้องขายที่ดิน การถือครองที่ดินที่ลดลงเรื่อยๆจนมีขนาดเหลือเพียงไม่เกิน 10 ไร่ โดยเฉพาะที่สงขลาสูงถึง 47.8 เปอร์เซ็นต์ใน พ.ศ. 2531⁹⁴ ส่งผลกระทบโดยตรงต่อประสิทธิภาพการผลิตยาง เพราะการถือครองที่ดินน้อยกว่า 10 ไร่ โดยการปลูกยางพาราเพียงชนิดเดียว ทำให้ชาวสวนมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพในชีวิตประจำวัน แรงงานในครัวเรือนจึงต้องออกไปประกอบอาชีพเสริม ทำให้การเอาใจใส่สวนยางลดน้อยลง ปล่อยให้สวนยางทรุดโทรม ผลผลิตจึงตกต่ำลง

เพื่อชี้ให้เห็นว่า ชาวสวนมีรายได้สุทธิไม่พอยังชีพ ผู้เขียนได้ใช้ผลการสำรวจ ต้นทุนการผลิตยางแผ่นดิบจากยางพันธุ์ดีใน พ.ศ. 2524 ซึ่งสถาบันวิจัยยาง กรมวิชาการ เกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้จัดทำขึ้นมาประกอบการพิจารณาดังนี้

ต้นทุนการผลิตยางแผ่นดิบ พ.ศ. 2524

(บาท : ไร่)

ค่าใช้จ่าย	
1. ค่าใช้จ่ายในการปลูก	
- ค่าบุกเบิกพื้นที่	62.07 บาท
- ค่าเตรียมพื้นที่เพาะปลูก	34.50 บาท
- ค่าพันธุ์ยาง	49.03 บาท
รวม	145.60 บาท
2. ค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษา	267.42 บาท
3. ค่าใช้จ่ายในการกรีดยางและทำยาง	
- ค่าใช้จ่ายในการกรีดยาง	817.97 บาท
- ค่าใช้จ่ายในการทำยางดิบ	34.00 บาท
รวม	857.97 บาท
4. ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ	
- ค่าใช้ที่ดิน	360.00 บาท
- ภาษีที่ดิน	10.00 บาท
รวม	370.00 บาท
ค่าใช้จ่ายรวมทั้งสิ้น	1,600.54 บาท

ผลผลิตเฉลี่ย

200.44 กก./ไร่/ปี

ต้นทุนการผลิต

12.80 บาท/กก.

ที่มา : สถาบันวิจัยยาง กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

ต้นทุนการผลิตยางแผ่นดิบ ได้เพิ่มขึ้นตามราคาปัจจัยการผลิต จากกิโลกรัมละ 12.80 บาท ใน พ.ศ. 2524 เป็นกิโลกรัมละ 15.88 บาท ใน พ.ศ. 2534⁹⁵ ในขณะที่ราคายางแผ่นรมควันชั้น 3 มีราคาเพียง 14.79 บาท ใน พ.ศ. 2524 และ 17.57 บาท ใน พ.ศ. 2534 (ดูตารางที่ 15) ถ้าชาวสวนขายยางได้ในราคาใกล้เคียงกับราคาที่ทางราชการประกาศไว้ ชาวสวนจะมีเงินเหลือสุทธิจากการขายยางเพียงกิโลกรัมละ 1.99 บาท และ 1.69 บาท ตามลำดับ

ดังนั้น ถ้ากำหนดให้การถือครองที่ดินของชาวสวนยางพาราลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ใน พ.ศ. 2524 อยู่ในระดับใกล้เคียงกับ พ.ศ. 2529 คือ ไม่เกิน 16 ไร่ ใน พ.ศ. 2524 ชาวสวน 1 ครอบครัว ถ้าใช้แรงงานในครัวเรือน จะมีรายได้สุทธิสูงสุดไม่เกินปีละ 6,382 บาท หรือเฉลี่ยเพียงเดือนละ 531.83 บาท เท่านั้น ซึ่งถือว่า มีรายได้ต่ำมาก เมื่อเปรียบเทียบกับรายจ่ายที่ต้องซื้อหามาแทบทั้งสิ้น รายได้ส่วนนี้มีแนวโน้มจะลดลง ตามขนาดการถือครองที่ดินและปัจจัยการผลิต เช่น ปุ๋ย ที่ดิน ซึ่งมีราคาสูงขึ้น ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ใน ช่วงระยะเวลาเพียง 10 ปี จาก พ.ศ. 2524 –2534 ชาวสวนยางพารามีรายได้สุทธิลดลงเหลือเพียงปีละไม่เกิน 3,387.49 บาท หรือเฉลี่ยเดือนละ 282.28 บาท ใน พ.ศ. 2534 เท่านั้น ถึงแม้ว่าตัวเลขเหล่านี้จะมีความคลาดเคลื่อนอยู่บ้าง เพราะในช่วง 10 ปี ต้นทุนการผลิตและผลผลิตต่อไร่อาจเปลี่ยนแปลงไป แต่ผู้เขียนเชื่อว่า รายได้ของชาวสวนมีแนวโน้มต่ำลงอย่างมาก เห็นได้ชัดใน พ.ศ. 2534 ชาวสวนประสบภาวะขาดทุนอย่างหนัก จนถึงขั้นเดินขบวนประท้วงรัฐบาลเพื่อเร่งรัดให้รัฐช่วยเหลืออย่างเร่งด่วน

สภาพเช่นนี้ ทำให้ผู้คนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ซึ่งส่วนใหญ่มีสวนยางขนาดเล็ก ไม่สามารถพึ่งพิงรายได้จากสวนยางพาราเพื่อเลี้ยงชีพได้เพียงพออย่างเดียว สมาชิกในครัวเรือนต้องหาอาชีพเสริม บางรายหันไปทำสวนผลไม้ ซึ่งให้กำไรดีกว่า อาชีพการทำสวนยางของผู้คนลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา จึงค่อย ๆ ลดความสำคัญลงอย่างน่าห่วงใย

ดังนั้นจึงพอสรุปได้ว่า การถือครองที่ดินของชาวสวนยางส่วนใหญ่ ที่ลดปริมาณลงอย่างรวดเร็ว จนเหลือไม่เกิน 10 ไร่ ใน พ.ศ. 2531และการมีปัญหาจากแรงงานไม่เพียงพอ ตลอดจนลูกจ้างไม่ซื่อสัตย์ต่อเจ้าของสวน ขโมยยางแผ่นและน้ำยางไปขาย ล้วนส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการเพิ่มผลผลิตยางทั้งสิ้น เพราะนอกจากได้ผลผลิตไม่เพียงพอต่อ

การเลี้ยงชีพ ยังทำให้เจ้าของสวนยางขาดแรงจูงใจที่จะดูแลสวนยางของตนให้อยู่ในสภาพดีที่ให้ผลผลิตสูงอีกด้วย เนื่องจากเห็นว่าถึงจะดูแลรักษาสวนให้ดีอย่างไร ผลผลิตที่ได้ก็ไม่พอเลี้ยงชีพอยู่ดี นอกจากนี้แรงงานส่วนหนึ่งในครอบครัวต้องออกไปทำอาชีพเสริมเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัวเพิ่มเติม ทำให้ไม่มีเวลาเพียงพอที่จะดูแลสวนยางของตนอีก จำเป็นต้องปล่อยสวนให้ทรุดโทรม ผลผลิตที่ได้จึงตกต่ำ ทำให้หมดแรงจูงใจที่จะพัฒนาการทำสวนยางให้ดีขึ้นหรือขยายพื้นที่เพาะปลูกเพิ่มขึ้น ในที่ประชุมเวทีชาวบ้านเรื่อง “เศรษฐกิจชาวสวนยาง” ชาวสวนส่วนใหญ่เห็นตรงกันว่า ถ้าให้สวนยางแก่ลูก มีแนวโน้มว่าลูกหลานจะขายสวนยางหรือไม่ก็ขายเป็นไม้ยาง โดยไม่คิดจะมาทำสวนยางต่อไป⁹⁶ ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่น่าห่วงใยว่าอาชีพการทำสวนยางของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ซึ่งเคยเป็นอาชีพหลักและสำคัญยิ่งมาก่อนอาจหมดบทบาทในฐานะพืชเศรษฐกิจหลักของภาคได้ก็อาจเป็นไปได้

การค้าขายยางพารา

เนื่องจากการผลิตยางพาราของไทย มีเป้าหมายเพื่อการค้าขายเป็นสำคัญ โดยส่วนใหญ่ประมาณ 95 เปอร์เซ็นต์ ส่งไปจำหน่ายต่างประเทศ โดยมีปริมาณการใช้ในประเทศ ในช่วงทศวรรษ 2520 เพียง 5 เปอร์เซ็นต์ ก่อนที่จะขยับตัวสูงขึ้นเป็น 8.78 เปอร์เซ็นต์ ใน พ.ศ. 2539⁹⁷ เนื่องจากรัฐบาลพยายามส่งเสริมให้มีการใช้ยางพาราภายในประเทศมากขึ้น สภาพเช่นนี้ทำให้ราคายางภายในประเทศผูกติดอยู่กับการขึ้นลงของราคายางในตลาดโลก จะเห็นได้ว่า เมื่อราคายางในตลาดโลกลดลงจะจูงราคายางภายในประเทศตกต่ำลงไปด้วย โดยเฉพาะใน พ.ศ. 2510 ราคายางต่างประเทศตกต่ำจูงราคายางภายในประเทศให้ลดลงมาเหลือเพียง กิโลกรัมละ 5.18 บาท ซึ่งเป็นราคาต่ำที่สุดนับแต่ พ.ศ. 2491 เป็นต้นมา (ดูตารางที่ 4 และตารางที่ 13)

ตารางที่ 13 ราคาเฉลี่ย ยางแผ่นรมควันชั้น 1 ในตลาดโลกและตลาดภาคใต้
พ.ศ. 2504 – 2511

พ.ศ.	ตลาดสิงคโปร์ น้ำหนัก 1 ปอนด์ (เซนต์มาเลเซีย)	ตลาดลอนดอน น้ำหนัก 1 ปอนด์ (ซิลลิง เพนนี)	ตลาดภาคใต้* บาท/ก.ก.
2504	83.54	2 0 $\frac{3}{4}$	8.29
2505	78.20	1 11 $\frac{5}{16}$	7.55
2506	72.42	1 9 $\frac{3}{4}$	7.04
2507	68.14	1 8 $\frac{19}{32}$	6.80
2508	70.02	1 9 $\frac{7}{16}$	7.08
2509	65.36	1 7 $\frac{27}{32}$	6.69
2510	55.08	1 5 $\frac{4}{16}$	5.18
2511	53.12	1 6 $\frac{25}{32}$	5.55

ที่มา : รัตน์ เพชรจันทร์ , เรื่องเดิม , หน้าเดียวกัน และ *Lawrence D.Stifel , เรื่องเดิม ,
อ้างใน นันดา แก้วสุวรรณ , เรื่องเดิม , หน้า 97.

ราคายางที่ตกต่ำในครั้งนี้นี้สร้างความวุ่นวายให้เกิดขึ้นในวงการธุรกิจยางอย่างมาก บริษัทส่งออกสำคัญ ๆ ระวังการซื้อยาง เช่น บริษัท เด็กบีห้าง ซึ่งเป็นบริษัทส่งออกรายใหญ่ มีแนวโน้มว่าจะหยุดการรับซื้อยางเช่นกัน เพราะได้รับผลกระทบจากสาขาของบริษัทที่กระจายอยู่ตามอำเภอต่าง ๆ ซึ่งต้องล้มเลิกกิจการ เนื่องจากขาดทุนเพราะราคายางตกต่ำลง ขณะเดียวกันบริษัทก็สั่งสาขาในต่างจังหวัดให้ระวังการซื้อยางชั่วคราว เพราะเสี่ยงต่อการขาดทุน⁹⁸ รัฐบาลได้พยายามแก้ไขปัญหาด้วยการลดค่าอากรขาออก เหลือเพียงกิโลกรัมละ 4 สตางค์ (เดิมเก็บร้อยละ 7 ของราคายาง เช่นยางกิโลกรัมละ 5.80 บาท ค่าอากร 40.6 สตางค์) ระวังการเก็บค่าธรรมเนียมใบกำกับคูปองยาง ซึ่งเก็บกิโลกรัมละ 10 สตางค์ เป็นต้น⁹⁹

รัฐมองการขึ้นลงของราคายางภายในประเทศว่า เกิดจากภาวะราคายางในตลาดโลกตกต่ำ เป็นผลจากปัจจัยภายนอก ซึ่งรัฐไม่มีอำนาจหรืออิทธิพลเพียงพอที่จะเข้าไปแทรกแซงได้¹⁰⁰ รัฐจึงทำได้เพียงลดหย่อนภาษีหรือระวังการเก็บภาษีชั่วคราวเท่านั้น ซึ่ง

เป็นการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า นอกจากนี้รัฐยังปล่อยให้การค้าเป็นไปอย่างเสรี โดยไม่เข้าไปแทรกแซงระบบตลาดเพราะเชื่อว่า การค้าเสรีจะทำให้เกิดการแข่งขันอย่างยุติธรรม และกลไกตลาดจะจัดการทุกอย่างให้ลงตัวได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ¹⁰¹ แต่เนื่องจากการค้าขายของไทยเป็นการแข่งขันที่ไม่สมบูรณ์ ทำให้เกิดการผูกขาดการค้าขายพาราซีน กลุ่มพ่อค้าเหล่านี้จะกำหนดราคาซื้อขายตามใจชอบ ทำให้ชาวสวนยางได้รับผลกระทบทั้งจากการขึ้นลงของราคายางในตลาดโลก และการกีดกันการรับซื้อจากพ่อค้าผูกขาด อีกทั้งการที่พ่อค้าส่งออกยางต้องเสียภาษีอากรส่งออกยาง ซึ่งรัฐเริ่มเก็บมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2478 ตามพระราชกำหนดพิกัตอัตราศุลกากร พ.ศ. 2478 และต้องเสียภาษีเพื่อสมทบกองทุนเงินสงเคราะห์เพื่อการปลูกยางทดแทนใน พ.ศ. 2503 เป็นต้นมา ซึ่งพ่อค้าถือว่าเป็นต้นทุนการผลิต และผลกระทบภาษีนี้ให้ชาวสวน ด้วยการกำหนดราคาซื้อด้วย การเพิ่มภาษีส่วนนี้เข้าไปด้วย โดยชาวสวนไม่มีอำนาจต่อรอง เพราะชาวสวนส่วนใหญ่มีพื้นที่เพาะปลูกน้อย มีปริมาณยางไม่มากนัก จึงไม่อยู่ในฐานะที่จะต่อรองกับพ่อค้าได้ไม่ว่าระดับใดก็ตาม

อย่างไรก็ตาม กล่าวได้ว่า ราคายางในตลาดโลกเป็นปัจจัยสำคัญยิ่ง ที่ส่งผลกระทบต่อการขึ้นลงของราคายางภายในประเทศโดยตรง โดยข้อเท็จจริงแล้ว ราคายางภายในประเทศค่อย ๆ ลดต่ำลงตั้งแต่ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา (ดูตารางที่ 13) เนื่องจากการแข่งขันของยางสังเคราะห์ ซึ่งประเทศผู้บริโภคมักได้พัฒนาออกมาใช้แทนยางธรรมชาติ ตั้งแต่สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 และหลังจากประเทศผู้ผลิตยางสังเคราะห์ โดยเฉพาะสหรัฐอเมริกาประสบความสำเร็จในการลดต้นทุนให้ต่ำลงและขยายการผลิตให้สูงขึ้น จึงสามารถเข้ามาแทรกตลาดค้าขายธรรมชาติได้มากยิ่งขึ้น โดยประเทศตะวันตก เช่น สหรัฐอเมริกามีแนวโน้มการค้าขายธรรมชาติลดลงเฉลี่ยปีละ 0.678 เปอร์เซนต์ อังกฤษ 0.888 เปอร์เซนต์ และฝรั่งเศส ลดลง 2.198 เปอร์เซนต์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2503 – 2513¹⁰² ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ราคายางตกต่ำอย่างหนัก ใน พ.ศ. 2510 เพราะผู้บริโภคนิยมไปใช้ยางสังเคราะห์มากยิ่งขึ้นนั่นเอง ถึงแม้ว่า ใน พ.ศ. 2516 เกิดวิกฤติราคาน้ำมันตลาดโลกสูงขึ้นกว่าปกติถึง 4 เท่า อันเป็นผลจากสงครามในตะวันออกกลาง ทำให้ยางสังเคราะห์ลดการผลิตลงและมีราคาแพง เพราะต้องใช้วัตถุดิบจากน้ำมัน ผู้บริโภคหันมาใช้ยางธรรมชาติอีกครั้งหนึ่ง แต่ตลาดส่งออกยางของไทยก็เริ่มเปลี่ยนไป จากผู้ซื้อซึ่งเป็นกลุ่มประเทศตะวันตกมาเป็นประเทศตะวันออกมากขึ้น โดยมีประเทศญี่ปุ่นเป็นประเทศผู้บริโภคมูลค่าที่สำคัญตั้งแต่ พ.ศ. 2509 เป็นต้นมา¹⁰³ และทวีความสำคัญมากยิ่งขึ้น จนกลายเป็นประเทศผู้บริโภคมูลค่าที่สำคัญที่สุดของไทย ใน พ.ศ. 2524 ญี่ปุ่นสั่งซื้อยางพาราถึง 69.94 เปอร์เซนต์¹⁰⁴ ของปริมาณส่งออกยางของไทยไปต่างประเทศ ทำให้การค้าขายยางของ

ไทยผูกติดอยู่กับตลาดญี่ปุ่นมากเกินไป การซื้อขายยางของไทยจะถูกญี่ปุ่นกดราคาได้ง่ายขึ้น ดังนั้นรัฐบาลไทยจึงพยายามหาตลาดเพิ่มเติม ซึ่งประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี เพราะไทยสามารถเปิดตลาดยางจีนได้สำเร็จ โดยสามารถส่งยางไปขายในตลาดประเทศจีนได้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2518 และสามารถส่งยางไปขายเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จาก 2.09 เปอร์เซ็นต์ ใน พ.ศ. 2524 เป็น 15.31 เปอร์เซ็นต์ และ 21.70 เปอร์เซ็นต์ ใน พ.ศ. 2534 และ พ.ศ. 2539 ตามลำดับ ในขณะที่ตลาดยางไทยในญี่ปุ่นค่อย ๆ ลดความสำคัญลงมา เหลือเพียง 38.78 เปอร์เซ็นต์ และ 30.06 เปอร์เซ็นต์ ใน พ.ศ. 2534 และ พ.ศ. 2539 ตามลำดับเช่นกัน¹⁰⁵ ทำให้ไทยลดความเสี่ยงในการถูกกดราคาการรับซื้อยางจากประเทศคู่ค้าสำคัญลงได้บ้าง

ราคายางภายในประเทศจะแกว่งตัวขึ้นลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งจากปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน ปัจจัยภายนอกนั้นขึ้นอยู่กับความต้องการใช้ยางของประเทศผู้บริโภคและปริมาณยางในตลาดโลก ถ้าผู้บริโภคต้องการใช้ยางมากแต่ปริมาณยางในตลาดมีน้อย ราคายางจะสูง ในทางตรงกันข้ามถ้าผู้บริโภคต้องการใช้น้อยแต่ปริมาณยางในตลาดมีมาก ราคายางจะตกต่ำ ผู้ผลิตจะถูกกดราคาจากผู้บริโภคอย่างแน่นอน ดังนั้นเพื่อรักษาเสถียรภาพของราคายางธรรมชาติ ให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม ประเทศไทย จึงได้เข้าเป็นสมาชิกองค์การยางธรรมชาติระหว่างประเทศ (INRO = International Natural Rubber Organization) เพื่อแทรกแซงระบบการค้ายางของโลก เมื่อประมาณต้นทศวรรษ 2520 และเริ่มดำเนินงานปี พ.ศ. 2522¹⁰⁶ ส่วนปัจจัยภายในเกิดจากสาเหตุหลายประการ เช่น การค้าผูกขาดทำให้พ่อค้ากดราคารับซื้อจากชาวสวนได้ตามใจชอบ นโยบายภาษีของรัฐ ทั้งการเก็บภาษีอากรส่งออกยางพารา และภาษีสมทบกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง ซึ่งเป็นระบบภาษีที่เก็บจากพ่อค้าส่งออกทับซ้อนกัน พ่อค้าได้นำภาษีเหล่านี้มาเพิ่มเป็นต้นทุนการผลิตแล้วผลักภาระให้กับชาวสวน ทำให้ชาวสวนขายยางได้ราคาต่ำกว่าประเทศเพื่อนบ้านมาโดยตลอด โดยเฉพาะประเทศสิงคโปร์ เช่นในช่วงประมาณ 10 ปี ตั้งแต่ พ.ศ. 2512 – พ.ศ. 2522 ชาวสวนไทยขายยางแผ่นรมควันชั้น 1 ได้ต่ำกว่าตลาดสิงคโปร์ เฉลี่ยถึง 3.82 บาท ต่อกิโลกรัม หรือต่ำกว่าถึง 36.14 เปอร์เซ็นต์ (ดูตารางที่ 14)

ตารางที่ 14 เปรียบเทียบราคายางแผ่นรมควันชั้น 1 ระหว่างตลาดสิงคโปร์ และ ตลาดหาดใหญ่ พ.ศ.2512-2522

พ.ศ.	สิงคโปร์ (บาท/กก.)	หาดใหญ่ (บาท/กก.)	ราคาสิงคโปร์มากกว่า	
			บาท	ร้อยละ
2512 ¹	10.39	8.28	2.11	25.48
2513	8.34	6.72	1.62	24.11
2514	6.88	5.45	1.432	26.24
2515	6.85	5.47	1.38	25.23
2516	13.95	9.92	4.03	43.62
2517	15.00	9.84	5.16	52.44
2518	11.30	8.80	2.50	28.41
2519	15.70	11.26	4.44	39.43
2520	16.67	11.84	4.83	40.79
2521	20.08	14.00	6.08	43.43
2522 ²	25.88	17.44	8.44	48.39

ที่มา : ¹สถานการณ์ยางไทย ปี 2512 – 2521

²กลุ่มศึกษาปัญหาภาคใต้.วิกฤติการณ์ยางไทย (กรุงเทพฯ : ศีกสิตสยาม , 2525) , หน้า 89.

การขึ้นลงของราคายางในตลาดโลก นอกจากจะทำให้ราคายางภายในประเทศ แกว่งตัวขึ้นลงไปด้วยแล้ว ยังทำให้รายได้ชาวสวนยางขาดความแน่นอน ต้องเสี่ยงต่อกำไรขาดทุน อยู่ตลอดเวลา เห็นได้ว่ายางแผ่นรมควันชั้น 3 ซึ่งเป็นราคาที่โรงงานใช้เป็นตัวกำหนดราคาซื้อขายยางภายในประเทศ ตกลงมาจาก 19.18 บาทใน พ.ศ. 2532 เหลือเพียง 18.21 บาท ใน พ.ศ. 2533 ลดลงถึง 97 สตางค์ ต่อหนึ่งกิโลกรัม (ดูตารางที่ 15) ทำให้ชาวสวนประสบภาวะขาดทุน เดือดร้อนอย่างหนักถึงขั้นเดินขบวนประท้วงเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ของชาวสวนยางพาราไทย เพื่อเรียกร้องให้รัฐรีบแก้ปัญหาโดยเร่งด่วน รัฐได้แก้ปัญหาเฉพาะหน้าโดยการลดภาษีเงินได้ ลดพิกัดอัตราภาษียางส่งออก และอัตราการเก็บเงินสมทบกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง คือจากเดิมภาษียางส่งออก

เก็บในอัตราร้อยละ 10 ของราคายาง เปลี่ยนเป็น เก็บในอัตราร้อยละ 0.75 ของราคายาง ในกรณีที่ยางราคาต่ำกว่ากิโลกรัมละ 18 บาท แต่ถ้าราคาสูงกว่านี้ให้เก็บในอัตราร้อยละ 10 ของราคายางตามพิกัดเดิม ส่วนเงินสมทบกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางให้ลดลงจาก เดิมที่เรียกเก็บเก็บในอัตรากิโลกรัมละ 1.70 บาท เหลือเพียง กิโลกรัมละ 60 สตางค์¹⁰⁷

ตารางที่ 15 ราคายางแผ่นรมควันในตลาดหาดใหญ่ พ.ศ.2512-2536

ปี พ.ศ.	ราคายางแผ่นรมควัน (บาท/ก.ก.)				
	ชั้น 1	ชั้น 2	ชั้น 3	ชั้น 4	ชั้น 5
2512	8.28	8.20	8.12	7.97	7.82
2513	6.72	6.72	6.65	6.50	6.30
2514	5.45	5.37	5.29	5.16	4.97
2515	5.47	5.40	5.33	5.20	5.02
2516	9.92	9.84	9.77	9.61	9.40
2517	9.84	9.72	9.61	9.25	8.88
2518	8.80	8.67	8.50	8.22	7.85
2519	11.26	11.15	11.02	10.76	10.39
2520	11.84	11.81	11.70	11.45	11.07
2521	14.00	13.90	13.77	13.52	13.14
2522	17.44	17.35	17.22	16.97	16.58
2523	18.78	18.69	18.58	18.31	17.94
2524	15.01	14.91	14.79	14.52	14.45
2525	13.55	13.45	13.33	13.08	12.69
2526	17.46	17.36	17.24	17.02	16.62
2527	16.38	16.26	16.23	15.88	15.50
2528	16.11	16.00	15.82	15.60	15.21
2529	16.67	16.48	16.44	16.19	15.78
2530	19.05	18.84	18.72	18.46	18.06
2531	21.46	21.35	21.22	21.00	20.65

ตารางที่ 15 ต่อ

ปี พ.ศ.	ราคารายแผ่นรมควัน (บาท/ก.ก.)				
	ชั้น 1	ชั้น 2	ชั้น 3	ชั้น 4	ชั้น 5
2532	19.41	19.31	19.18	18.93	18.53
2533	18.89	18.54	18.21	17.84	17.35
2534	18.38	17.97	17.57	17.13	16.59
2535	19.13	18.56	18.05	17.66	17.03
2536	18.40	17.87	17.43	17.10	16.42

ที่มา : งานเศรษฐกิจการยาง ศูนย์วิจัยยางหาดใหญ่ , 2545

ในช่วงนี้ องค์การยางธรรมชาติระหว่างประเทศ (INRO) ได้ให้ความช่วยเหลือประเทศผู้ผลิตยาง โดยเข้ามาซื้อยางในตลาดโลก จำนวน 34,459 ตัน เป็นยางจากประเทศไทย 14,070 ตัน¹⁰⁸ ทำให้สถานการณ์ราคารายแผ่นรมควันได้บ้าง อย่างไรก็ตามราคารายพาราภายในประเทศได้ตกต่ำลงอีกใน พ.ศ. 2534 โดยราคารายแผ่นรมควันชั้น 3 ราคาตกลงไปเหลือเพียง 17.57 บาท (ดูตารางที่ 15) รัฐบาลได้รับแก้ไขอย่างเร่งด่วนพร้อมกับขอความช่วยเหลือไปยังองค์การยางธรรมชาติระหว่างประเทศ ให้เข้ามาซื้อยางจากไทยอีกครั้งหนึ่ง ประกอบกับจีนและสหภาพโซเวียตเข้ามาซื้อยางจากไทย ทำให้ราคารายภายในประเทศกระเตื้องขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ใน พ.ศ. 2535 โดยราคาขยับตัวสูงขึ้นเป็น 18.05 บาท ช่วยบรรเทาความเดือดร้อนของชาวสวนยางพาราไปได้บ้าง จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้ รัฐบาลเร่งแก้ไขวิธีการค้าภายในประเทศ โดยการลดขั้นตอนการซื้อขายของชาวสวนที่ต้องผ่านพ่อค้าคนกลางหลายขั้นตอนลง โดยจัดตั้งตลาดกลางยางพาราขึ้นที่ศูนย์วิจัยยางคอหงส์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เมื่อ พ.ศ. 2534 เพื่อพัฒนาระบบตลาดยางของประเทศให้มีประสิทธิภาพ และสร้างความเป็นธรรมในการซื้อขายยาง ลดการกดราคาราย การโกงน้ำหนัก และการประเมินความชื้นสูงกว่าความเป็นจริงลงไป พร้อม ๆ กันนั้นก็ได้มอบหมายให้กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางดำเนินงานตลาดประมูลยางระดับท้องถิ่น และให้มีการประสานงานกันระหว่างตลาดกลางยางพารากับตลาดประมูลยางระดับท้องถิ่น โดยให้ตลาดกลางยางพาราเป็นศูนย์กลางกำหนดราคา ซึ่งจะช่วยให้ชาวสวนขายยางโดยผ่านขั้นตอนพ่อค้าคนกลางน้อยลง

การขายยางของชาวสวนยาง

หลัง พ.ศ. 2500 ชาวสวนส่วนใหญ่ยังขายยางพาราในรูปของยางแผ่น โดยผ่านพ่อค้าคนกลาง อย่างน้อย 3 ขั้นตอน คือ พ่อค้าเร่และพ่อค้าในหมู่บ้าน พ่อค้าในเมือง และโรงรมหรือพ่อค้าส่งออก โดยชาวสวนยางตกอยู่ในฐานะเสียเปรียบ ถูกพ่อค้าเอากำไรจากการซื้อขายเป็นทอด ๆ รวมแล้วถึงประมาณ 3 บาท ต่อ กิโลกรัม ซึ่งเห็นได้ชัดใน พ.ศ. 2527 สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ทำการสำรวจการค้าขายของชาวสวนยาง ได้ข้อสรุปว่า ชาวสวนเสียเปรียบพ่อค้า ด้วยข้อจำกัดหลายประการ เช่น การคมนาคมไม่สะดวก ชาวสวนไม่ทราบราคาซื้อขายที่แท้จริง ชาวสวนมีปริมาณยางน้อยทำให้ขาดอำนาจต่อรอง เป็นต้น ถูกเอากำไรแต่ละขั้นตอนดังนี้ พ่อค้าเร่และพ่อค้าในหมู่บ้านเอากำไรจากชาวสวนกิโลกรัมละ 73 สตางค์ พ่อค้าในเมือง เอากำไรกิโลกรัมละ 65 สตางค์ พ่อค้าส่งออกหรือโรงรม เอากำไรกิโลกรัมละ 1.67 บาท¹⁰⁹ รวมทั้งสิ้นชาวสวนถูกเอากำไรจากการขายยางของตน 3.05 บาท ในการขาย 1 กิโลกรัม ซึ่งเป็นการเอากำไรที่ค่อนข้างสูง ดังนั้นในต้นทศวรรษ 2510 จึงได้มีความพยายามของชาวสวนยางที่จะรวมกลุ่มกันเพื่อพัฒนาผลผลิตยางและรวมกันขายยางเพื่อให้มีอำนาจต่อรองมากขึ้น สามารถขายยางได้ราคาดีขึ้น ดังเช่นกลุ่มผลิตและขายยาง บ้านพรุ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2512 โดยการริเริ่มของ พรึม นันทรัตน์¹¹⁰ ซึ่งประสบความสำเร็จอย่างดียิ่ง เจริญเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ จนมีกลุ่มยางในตำบลบ้านพรุทุกหมู่บ้าน และหมู่บ้านในตำบลใกล้เคียงมารวมกลุ่มถึง 14 กลุ่ม ใน พ.ศ. 2525 ทำให้กลุ่มมีความเข้มแข็ง มีพลัง และมีอำนาจต่อรองสูงมีปริมาณยางมากสามารถจูงใจให้พ่อค้ามาร่วมประมูลหลายราย ทำให้กลุ่มสามารถขายยางได้ในราคาที่สูงมาก เป็นต้น

การค้ายางในช่วงทศวรรษ 2500 ชาวสวนยังต้องขายยางผ่านพ่อค้าเร่และพ่อค้าในหมู่บ้าน เพราะการคมนาคมยังไม่สะดวก พ่อค้าเร่และพ่อค้าในหมู่บ้าน ยังมีอยู่มากมาย เพียงแต่ปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ในการซื้อขายให้มีประสิทธิภาพ ตั้งแต่ยานพาหนะ เครื่องซังเพื่อให้เหมาะสมกับการซื้อขายในพื้นที่ห่างไกลเพิ่มขึ้น ประกอบกับการคมนาคมเริ่มสะดวกขึ้นด้วย ก่อน พ.ศ. 2515 เล็กน้อย ได้มีการปรับเปลี่ยนยานพาหนะซื้อขายยางจากรถจักรยานเป็นรถจักรยานยนต์ และเปลี่ยนเครื่องซังน้ำหนักจาก “ซังคั่น” เป็น “กิโลหนึ่ง”¹¹¹ เพื่อความสะดวกในการนำไปในที่ไกล ๆ ซึ่งช่วยให้พ่อค้าเร่สามารถซื้อขายได้ไกลขึ้นและมีจำนวนมากขึ้น แต่เนื่องจากการซื้อขายยางของพ่อค้าเร่ต้องจ่ายเป็นเงินสดเท่านั้น ชาวสวนจึงจะขายยางให้เพราะไม่ไวใจพ่อค้าเร่ ทำให้พ่อค้าเร่มีเงินไม่เพียงพอที่จะใช้ซื้อขาย ต้องหยิบยืมจากพ่อค้าในหมู่บ้าน พ่อค้าเร่กลายเป็นเครือข่ายของพ่อค้าร้านรับซื้อขาย

ไปโดยปริยาย เพราะเมื่อซื้อยางได้แล้วต้องนำมาขายให้ร้านรับซื้อยางที่ตนหยิบยืมเงินมาลงทุน

ส่วนวิธีการซื้อขาย พ่อค้ายังใช้เล่ห์เหลี่ยมในการเอาเปรียบชาวสวนยางอยู่เช่นเดิม โดยวิธีการต่างๆ เช่น การกดราคา การโกงน้ำหนัก การประเมินความขึ้นสูงกว่าความเป็นจริง เป็นต้น เพื่อให้ได้กำไรมากที่สุด โดยชาวสวนตกอยู่ในฐานะเสียเปรียบตลอดเวลา ดังนั้นประมาณต้นทศวรรษ 2510 เป็นต้นไป จึงมีการรวมกลุ่มของชาวสวนยางเพื่อปรับปรุงคุณภาพยางและขายยาง ทำให้ชาวสวนมีอำนาจต่อรองเพิ่มขึ้น เริ่มขายยางได้ราคาดีขึ้น จึงมีชาวสวนมารวมกลุ่มกันมากขึ้น ส่งผลกระทบโดยตรงต่อการซื้อขายยางของพ่อค้าเร่ บทบาทของพ่อค้าเร่ค่อยๆ ลดความสำคัญลง และต้องไปซื้อขายในท้องที่ที่ห่างไกลจากกลุ่มยางมากยิ่งขึ้น ประกอบกับการคมนาคมที่สะดวกขึ้น ทำให้ชาวสวนมีทางเลือกมากขึ้นในการหาตลาดขายยางของตน มีบางรายปฏิเสธการขายยางให้กับพ่อค้าเร่ โดย ยินดีจะหันไปใช้บริการของรถประจำทางเพื่อนำยางเข้าไปขายในตลาดท้องที่หรือตลาดในเมือง ลักษณะนี้ขยายตัวมากขึ้น ซึ่งทำให้พ่อค้าเร่ค่อยๆ หมดความนิยมลงไป และบางพื้นที่หยุดกิจการไปในที่สุด ประมาณต้นทศวรรษ 2520 เช่น กรณี บ้านพรุ อำเภอลาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เป็นต้น¹¹²

ส่วนพ่อค้าในหมู่บ้าน ก็ได้รับผลกระทบจากการรวมกลุ่มของชาวสวนเช่นกัน ประมาณต้นทศวรรษ 2520 บทบาทของพ่อค้าในหมู่บ้านเริ่มลดความสำคัญลงไป เพราะผู้คนในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเริ่มให้ความสนใจในการรวมกลุ่มกันปรับปรุงคุณภาพยางแผ่นและการขายยางมากยิ่งขึ้น ในช่วงนี้พ่อค้าในหมู่บ้านจะซื้อยางได้เฉพาะจากชาวสวนที่ไม่เป็นสมาชิกกลุ่มยาง ทำให้พ่อค้ารับซื้อยางในท้องที่เริ่มลดปริมาณลงไปเรื่อยๆ บางรายปรับเปลี่ยนบทบาทจากการซื้อยางแผ่นดิบไปซื้อน้ำยางแทน ในราวๆ ปลายทศวรรษ 2520 และดำเนินกิจการเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน¹¹³

สำหรับพ่อค้าในเมือง ยังมีบทบาทสำคัญในการค้าขายยางอยู่มาก พ่อค้าเหล่านี้จะมีร้านค้ารับซื้อยางของตนอยู่ในตัวเมืองหรือจังหวัด และประกอบธุรกิจซื้อขายยางเพียงอย่างเดียวโดยจะรับซื้อยางแผ่นดิบและเศษยางจากชาวสวน พ่อค้าเร่ พ่อค้ายางในหมู่บ้าน แล้วขายให้โรงรมยางหรือผู้ส่งออกยาง

ในช่วงกลางทศวรรษ 2510 พ่อค้าในเมืองบางรายจะออกไปรับซื้อจากร้านรับซื้อยางในท้องที่ โดยค้างชำระเงินกับร้านรับซื้อยางในท้องที่ไว้ส่วนหนึ่งก่อน จากนั้นเอายางไปส่งโรงรมยางเพื่อทำการรมควันจัดเกรดยาง จากนั้นโรงรมจึงจ่ายเงินให้พ่อค้าคนกลางเพื่อนำเงินไปจ่ายให้พ่อค้าท้องที่ต่อไป ซึ่งใช้เวลาไม่ต่ำกว่า 1 สัปดาห์ ในช่วงนี้พ่อค้าคนกลางก็สามารถนำเงินที่ได้ไปหมุนก่อนได้¹¹⁴ การซื้อขายยางของพ่อค้าคนกลางส่วนใหญ่

จะขายให้กับโรงงานที่คุ้นเคยและซื้อขายกันเป็นประจำ ทำให้พ่อค้าคนกลางและโรงรมยางเกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน จึงมักจะได้รับสินเชื่อบลอดดอกเบี้ยยจากเจ้าของโรงรมยางและผู้ส่งออก โดยไม่ต้องมีหลักประกัน อาศัยความเชื่อถือกันและกัน เมื่อพ่อค้าในเมืองเอายางมาขายก็จะตัดบัญชีในส่วนที่ให้เงินทอรองจ่ายล่วงหน้า บางรายที่เป็นคนคุ้นเคยและได้รับความไว้วางใจอย่างสูง จะได้รับเงินเชื่อเป็นหลักแสน¹¹⁵ เพื่อกว้นซื้อขายในช่วงที่ยางขาดแคลนและต้องส่งไปต่างประเทศตามสัญญา

นอกจากพ่อค้าในเมืองจะได้รับเงินเชื่อบลอดดอกเบี้ยยในจำนวนที่มากแล้ว เมื่อนำยางไปขายให้โรงงานแปรรูปจะได้รับค่าดำเนินการ อีก 30 สตางค์ เพื่อเป็นสินน้ำใจ แต่ทั้งนี้ต้องมียางแผ่นดิบมาขายให้โรงรมยาง 10,000 กิโลกรัมต่อวันขึ้นไป¹¹⁶ พ่อค้าในเมืองถือว่าเป็นพ่อค้าคนกลางที่มีบทบาทสำคัญ ในการกำหนดราคารยางแผ่นดิบที่รับซื้อจากชาวสวนในแต่ละวัน โดยพ่อค้าจะใช้ราคารยางแผ่นรมควันชั้น 3 ที่โรงรมยางเปิดรับซื้อเป็นเกณฑ์ จากนั้นก็จะหักเปอร์เซ็นต์น้ำหนักและสิ่งเจือปนในยางแผ่นดิบโดยการประเมินด้วยสายตา และหักค่าใช้จ่ายในการรับซื้อ เช่น ค่าขนส่ง ค่าแรงงาน บวกกับกำไรที่พ่อค้าต้องการ จากนั้นจึงกำหนดเป็นราคารซื้อขายยางแผ่นดิบชั้นสาม¹¹⁷

การกำหนดราคารับซื้อยางแผ่นดิบของพ่อค้าคนกลางจะเอาเปรียบชาวสวนมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับคุณภาพของสินค้าและการแข่งขันระหว่างพ่อค้าด้วยกัน สำหรับคุณภาพของยางแผ่นดิบของชาวสวนที่ซื้อขายกันในขณะนี้ ส่วนใหญ่เป็นยางแผ่นดิบคุณภาพต่ำ สาเหตุส่วนหนึ่งเกิดจากการที่พ่อค้าใช้วิธีกำหนดราคารับซื้อแบบเหมาค่า โดยการประเมินคุณภาพอย่างคร่าว ๆ ด้วยสายตา ซึ่งชาวสวนจะเสียเปรียบมากเพราะคุณภาพที่แท้จริงของยางจะรู้ได้ต่อเมื่อผ่านการรมควันจัดเกรดแล้ว ดังนั้นการที่พ่อค้าคนกลางซึ่งส่วนใหญ่จะกำหนดคุณภาพยางแผ่นดิบของชาวสวนอยู่ในระดับคุณภาพยางแผ่นดิบชั้นสาม ส่งผลให้ชาวสวนขาดแรงจูงใจที่จะปรับปรุงการผลิตยางของตนให้มีคุณภาพดีขึ้น เพราะถึงจะทำยางแผ่นให้ดีขึ้นปรานิดขึ้นพ่อค้าก็ซื้อขายในราคารยางแผ่นดิบ ชั้นสามเช่นเดิม ส่วนการแข่งขันระหว่างพ่อค้าด้วยกัน มีไม่มากนัก เพราะตลาดค้ายางของไทยเป็นตลาดของผู้ซื้อ ไม่ใช่ตลาดของผู้ขาย เนื่องจากผู้ซื้อมีน้อยกว่าผู้ขายมากจึงสามารถกำหนดราคารับซื้อได้ตามใจชอบ

ใน ทศวรรษ 2520 ชาวสวนยางเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงวิธีการขายผลผลิตยางของตน โดยเปลี่ยนจากการขายยางแผ่นดิบเป็นการขายน้ำยางแทน โดยในระยะแรกพ่อค้าให้ราคารสูงกว่ายางแผ่น เพื่อจูงใจให้ชาวสวนขายน้ำยางมากขึ้น แต่ไม่ได้รับความนิยมมากนัก เพราะ **ประการแรก** ชาวสวนเคยชินกับการทำยางแผ่น **ประการที่สอง** ไม่มีความรู้เกี่ยวกับวิธีการซื้อขายน้ำยาง ซึ่งใช้วิธีหาค่าเน้อยางแห้งในน้ำยาง โดยคิดออกมาเป็น

เปอร์เซ็นต์ เพื่อใช้ในการประเมินซื้อขายยาง ทำให้ชาวสวนเกรงว่าจะถูกพ่อค้าเอาเปรียบ¹¹⁸

ประมาณต้นทศวรรษ 2530 การซื้อขายน้ำยางได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว เพราะชาวสวนเริ่มเข้าใจวิธีการซื้อขายน้ำยางมากขึ้น และเห็นว่าการซื้อขายน้ำยางช่วยให้เจ้าของสวนไม่ต้องกังวลเรื่องยางแผ่นถูกขโมย ตลอดจนสามารถรับเงินจากการขายน้ำยางได้เร็วขึ้น ไม่ต้องรอให้รวบรวมยางให้ได้มากจึงขายเช่นเดียวกับยางแผ่น ซึ่งบางครั้งใช้เวลารวบรวมนานถึงครึ่งเดือน การขายน้ำยางขยายตัวมากขึ้นและเข้าแทนที่การขายยางแผ่นอย่างรวดเร็ว ปัจจุบันนี้เฉพาะสงขลาชาวสวนหันมาขายน้ำยางสดถึง 90 เปอร์เซ็นต์ โดยขายให้กับพ่อค้ารายย่อย กลุ่มรวบรวมน้ำยางสด และสหกรณ์กองทุนสวนยาง¹¹⁹

อย่างไรก็ตาม การคมนาคมที่ดีขึ้น สะดวกขึ้น ตลอดจนราคายางที่ทางราชการประกาศให้ทราบทางวิทยุกระจายเสียงทำให้ชาวสวนมีทางเลือกมากขึ้น ในการขายผลผลิตยางของตน ทั้งในรูปของผลผลิต และการขายผ่านพ่อค้าคนกลาง เห็นได้ชัดว่าชาวสวนยางจังหวัดพัทลุงหันไปขายยางให้พ่อค้าในเมืองมากขึ้นถึง 40.7 เปอร์เซ็นต์ ส่วนชาวสวนยางจังหวัดสงขลาขายให้พ่อค้าในเมืองสูงถึง 50 เปอร์เซ็นต์ ใน พ.ศ. 2531¹²⁰ ช่วยให้ชาวสวนลดการแสวงหากำไรของพ่อค้าจากผลผลิตของตนลงไปได้ส่วนหนึ่ง แสดงให้เห็นว่าชาวสวนรู้อยู่ตลอดเวลาว่าถูกพ่อค้าเอารัดเอาเปรียบ เอากำไรจากชาวสวนหลายต่อหลายทอด แต่ในระยะแรกชาวสวนไม่มีทางเลือกด้วยข้อจำกัดในเรื่องความไม่สะดวก และการคมนาคมที่ยากลำบาก และการไม่ทราบราคายางที่แท้จริง แต่เมื่อการคมนาคมสะดวกขึ้น ชาวสวนก็สามารถเลือกขายผลผลิตของตนกับพ่อค้าที่ให้กำไรแก่ตนมากกว่าเช่นกัน

โรงงานแปรรูปและผู้ส่งออก

โรงงานแปรรูปและผู้ส่งออก เป็นพ่อค้ารายสุดท้ายในกระบวนการค้ายาง โดยมากจะดำเนินการในรูปบริษัท ซึ่งเป็นเจ้าของโรงงานแปรรูปและส่งออกยางพาราที่รับซื้อ ส่วนใหญ่จะรับซื้อจากเจ้าของสวนยางขนาดใหญ่บางรายและจากพ่อค้าคนกลาง โดยซื้อทั้งในรูปของยางแผ่นดิบ ขี้ยาง เศษยาง ยางก้อน และยางแผ่นดิบรมควัน หรือนำมาแปรรูปในแบบต่าง ๆ ตามความต้องการของตลาด เช่น ทำเป็นยางแท่ง ยางเคเบิล เป็นต้น

ในการรับซื้อยางของโรงงานแปรรูป และผู้ส่งออก จะถือราคายางแผ่นรมควันชั้นสาม เป็นหลักในการกำหนดราคาซื้อในแต่ละวัน โดยพ่อค้าพิจารณาจากราคายางที่ขาย

ได้หรือคาดว่าจะขายได้ ซึ่งส่วนใหญ่จะอิงราคาตลาดสิงคโปร์ มาเลเซีย และญี่ปุ่น หักค่าใช้จ่ายในการส่งออก ค่าอากรขาออก และค่าสงเคราะห์การปลูกแทน บวกกับกำไรที่พ่อค้าต้องการ จากนั้น จึงกำหนดเป็นราคาซื้อขายยางแผ่นรมควันชั้นสาม¹²¹

เมื่อพ่อค้าคนกลางนำยางแผ่นดิบมาขายให้กับโรงงานแปรรูป หลังจากชั่งน้ำหนักแล้ว พ่อค้าจะประเมินความชื้นของยางแผ่นดิบด้วยสายตาโดยอาศัยประสบการณ์เพื่อหักน้ำหนักความชื้นออกไป จากนั้นจึงประเมินราคายางโดยดูจากคุณภาพของยางแผ่นดิบที่นำมาขาย เช่น มีสิ่งสกปรกเจือปนมากน้อยเพียงใด เสร็จแล้วจึงคิดราคายาง ซึ่งส่วนมากจะกำหนดราคา ณ วันส่งมอบยาง โดยเจ้าของโรงงานแปรรูปหรือพ่อค้าส่งออก จะจ่ายเงินให้กับพ่อค้าคนกลางในวันนั้นเลย¹²² ในกรณีที่พ่อค้าคนกลางที่มีโรงรมควันของตนเองทางโรงงานแปรรูปและผู้ส่งออก จะตรวจสอบคุณภาพของยางแผ่นรมควันโดยการสุ่มตรวจ เมื่อได้คุณภาพตรงตามที่พ่อค้าคนกลางแจ้งแล้วก็จะกำหนดราคาซื้อขาย ตามราคาของโรงงาน ณ วันส่งมอบ

เห็นได้ว่า ความต้องการยางและราคายางในตลาดโลก เป็นตัวแปรสำคัญอย่างหนึ่งในการกำหนดราคาซื้อขายยางของตลาดภายในประเทศ เพราะไทยส่งออกยางไปจำหน่ายต่างประเทศถึง 90 เปอร์เซ็นต์ การแกว่งตัวขึ้นลงของราคายางในตลาดโลกจึงส่งผลกระทบโดยตรงต่อราคายางภายในประเทศโดยตรง

นอกจากนี้ภาระภาษีอากรส่งออกและเงินสมทบกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยางที่รัฐบาลเรียกเก็บจากพ่อค้าส่งออก ส่งผลกระทบต่อการกำหนดราคายางอย่างยิ่ง เพราะพ่อค้าส่งออกจะผลักภาระภาษีมาให้ชาวสวน ด้วยการกดราคารับซื้อยางจากชาวสวนอีกต่อหนึ่ง

สิ่งที่น่าจับตามองเป็นพิเศษ คือ กำไรที่พ่อค้าต้องการ ซึ่งจะผันแปรไปตามภาวะการแข่งขันของพ่อค้าในตลาด แต่เนื่องจากตลาดค้ายางของไทยเป็นตลาดการค้าผูกขาดโดยบริษัทส่งออกเพียงไม่กี่บริษัท ทำให้สามารถกำหนดราคายางได้ตามที่ตนต้องการการผูกขาดการค้ายาง เริ่มมาตั้งแต่ไทยเริ่มส่งยางออกจำหน่ายต่างประเทศ โดยอยู่ใต้การผูกขาดของบริษัทนายทุนสิงคโปร์ 3 บริษัท คือ บริษัทได้ตอง จำกัด บริษัทสยามปักษ์ใต้ จำกัด และบริษัทไทยปักษ์ใต้ จำกัด ต่อมาบริษัทเหล่านี้ได้รวมเป็นบริษัทเดียวกัน คือ บริษัทเด็กบีห้าง จำกัด ทำการผูกขาดการค้ายางของไทยมาจนถึงปัจจุบัน¹²³

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 การขยายตัวของการส่งออกยางได้เพิ่มสูงขึ้นเรื่อย ๆ จนกลายเป็นสินค้าที่มีมูลค่าส่งออกเป็นอันดับหนึ่ง ของไทย ใน พ.ศ. 2503 หลังจากนั้นมูลค่าการส่งออกถึงแม้จะลดลงไปบ้าง แต่ก็อยู่ในอันดับแรก ๆ ของมูลค่าสินค้าส่งออกของไทย อย่างไรก็ตามถึงแม้จะมีบริษัทผู้ส่งออกยางเพิ่มขึ้น ตามปริมาณการขยายตัวของการ

ส่งออกอย่าง แต่สัดส่วนการครองตลาดก็ยังกระจุกตัวค่อนข้างสูงอยู่ในกลุ่มบริษัทส่งออกขนาดใหญ่เพียงไม่กี่บริษัท เห็นได้ชัด เมื่อ พ.ศ. 2526 มีบริษัทส่งออกยางพารา จำนวน 51 บริษัท เป็นบริษัทขนาดใหญ่เพียง 5 บริษัท มีสัดส่วนการครองตลาดสูงถึง 61.8 เปอร์เซ็นต์ โดยบริษัทยางไทยปักษ์ใต้ จำกัด (เดิมชื่อ บริษัทเต็กบีห้าง จำกัด) มีสัดส่วนการครองตลาดสูงที่สุด ถึง 32 เปอร์เซ็นต์ ส่วนอันดับรองลงมาอีก 4 บริษัท ได้แก่ บริษัทห้วยชวน จำกัด บริษัทยางพาราเต็กสุน จำกัด บริษัทไทยสรรพรับเบอร์เอ็กปอร์ต จำกัด และบริษัทรับเบอร์หาดใหญ่ จำกัด โดยมีสัดส่วนการถือครองตลาดเท่ากับ 10.50, 7.85, 7.15 และ 4.30 เปอร์เซ็นต์ ตามลำดับ¹²⁴ ลักษณะการกระจุกตัวของสัดส่วนการครองตลาดของบริษัทขนาดใหญ่ เช่นนี้ยังดำรงอยู่จนถึงปัจจุบัน

การผูกขาดตลาดยางของไทย ทำให้พ่อค้าสามารถกำหนดราคาได้ตามใจชอบ ทำให้ชาวสวนขายยางได้ในราคาที่ต่ำมาก เห็นได้จากราคายางแผ่นรมควันชั้น 1 ของไทย จะต่ำกว่าของ สิงคโปร์ในอัตราร้อยละที่สูงมาก (ตารางที่ 14) ถึงแม้ว่าผลผลิตยางแผ่นรมควันชั้น 1 จะไม่ใช่ผลผลิตส่วนใหญ่ของชาวสวนแต่ก็พอจะมองเห็นแนวโน้มความแตกต่างของราคาได้ชัดเจน และส่วนต่างของราคามีแนวโน้มจะสูงขึ้นเรื่อย ๆ เป็นหลักฐานที่ปรากฏอย่างชัดเจนว่า การค้ายางของไทยไม่ใช่วางแข่งขันที่สมบูรณ์ มีการผูกขาด และส่งผลให้ชาวสวนขายผลผลิตได้ในราคาที่ต่ำมากเมื่อเทียบกับประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งแน่นอนต้องส่งผลกระทบโดยตรงต่อสภาพความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของชาวสวนอย่างมาก

กล่าวได้ว่า หลังจากชาวสวนเปลี่ยนเป้าหมายการผลิตจากผลิตเป็นอาชีพเสริม กลายเป็นอาชีพหลักไม่ได้ช่วยให้ชาวสวนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ชำร่วยกลับมีหนี้สินเพิ่มพูนขึ้นจากการซื้อหาปัจจัยการผลิตที่มีราคาสูงขึ้น โดยเฉพาะที่ดินมีราคาสูงขึ้นมาก ชาวสวนที่มีฐานะไม่ดีนัก จะไม่มีความสามารถในการที่จะซื้อที่ดินเพิ่มเติมเพื่อขยายพื้นที่เพาะปลูกเพิ่มผลผลิตของตน การที่จะบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ หรือเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเหมือนเช่นที่เคยทำในอดีต เป็นสิ่งที่ทำได้ยากมากในปัจจุบันนี้เพราะเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลบังคับกฎหมายเข้มงวดขึ้น นอกจากนี้ขนาดของที่ดินที่ชาวสวนถือครองอยู่ มีโอกาสที่จะลดลงได้สูงมาก ซึ่งเป็นผลจากการแบ่งมรดกให้ลูกหลานในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน การจำนองที่ดินหรือขายเพื่อให้ลูกหลานได้เรียนสูงขึ้น หรือเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยของตนเองจนที่ดินหลุดจำนอง ล้วนส่งผลต่อการลดขนาดของที่ดินทั้งสิ้น ที่สำคัญระบบการค้ายางผูกขาดของตลาดยางไทยส่งผลให้ชาวสวนขายผลผลิตของตนได้ในราคาที่ต่ำ มีกำไรจากการขายผลผลิตน้อยมาก ความสามารถในการออมเพื่อสะสมทุนเกิดขึ้นได้ยาก เงินที่ได้รับจากการขายยางก็พอที่จะหล่อเลี้ยงครอบครัวไปวัน ๆ หนึ่ง เท่านั้น ดังนั้นชาวสวนจึง

ต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นการรวมกลุ่มกันเพื่อพัฒนาคุณภาพยางแผ่น รวมกลุ่มกันขายยางแผ่น เพื่อให้มีอำนาจต่อรองกับพ่อค้าคนกลาง และชาวสวนส่วนใหญ่จะต้องพยายามหาอาชีพเสริม เพื่อดำรงสถานะของครอบครัวให้ได้ในสภาพปัจจุบัน

สรุปได้ว่าการปลูกข้าว เพื่อขายและการผลิตยางพาราเป็นอาชีพหลัก ทำให้ระบบทุนนิยมแทรกตัวเข้ามาในชุมชน ควบคุมเป้าหมายการผลิต บังคับการผลิต ให้เป็นไปตามความต้องการของตลาด ชาวนาและชาวสวนไม่สามารถพึ่งพิงทรัพยากรภายในท้องถิ่นได้อีกต่อไป ไม่ว่าจะเป็น ทรัพยากรธรรมชาติ สัตว์เลี้ยง ทำให้วิถีชีวิตของผู้คนเปลี่ยนไปจากชีวิตที่เคยอยู่อย่างเรียบง่าย ผ่อนคลาย ไปสู่วิถีชีวิตที่สับสน เคร่งเครียด ต้องดิ้นรนตลอดเวลาเพื่อหาเงินมาใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน ซึ่งจะกล่าวถึงในบทต่อไป

บทที่ 5

สรุป

ชาวนา – ชาวนายางพารา : สภาพชีวิตและวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป

สภาพชีวิตของชาวนา – ชาวนายางพาราในอดีต มีชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย ผูกพันอยู่กับธรรมชาติ พึ่งพิงธรรมชาติ อาหาร เช่น ปลา สัตว์ป่า สมุนไพร มาใช้เพื่อการดำรงชีพ มีการปลูกข้าวเพื่อบริโภค มีการผลิตที่ไม่สลับซับซ้อน ใช้แรงงานคนในครอบครัว แรงงานสัตว์เลี้ยง และเครื่องมือการผลิตง่าย ๆ มีการพึ่งพิงกันสูงในหมู่เครือญาติ เพื่อนฝูง ยึดโยงกันด้วยสายใยวัฒนธรรม เป็นวัฒนธรรมของความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เอื้ออาทรต่อกัน ร่วมพิทักษ์และปกป้องชีวิตทรัพย์สินของกันและกัน มีความเชื่อร่วมกัน และมีจิตวิญญาณเชื่อมโยงระหว่างผู้คนกับความเชื่อนั้นได้อย่างแนบสนิท เห็นได้ชัด ในกรณีชาวนาเชื่อเรื่อง “แม่โพสพ” อย่างลึกซึ้งและศรัทธายิ่ง สะท้อนออกมาให้เห็นชัดเจน ในพิธีทำ “ขวัญข้าว” เพื่อบูชาแม่โพสพ ซึ่งมีการอันเชิญ แม่โพสพ มาสถิตย์ใน “ขวัญข้าว” เป็นมิ่งขวัญของชาวนาอย่างน่าประทับใจยิ่ง ดังนี้

สิบนิ้วดำเนิน ขอเชิญพี่เลี้ยง ทำดีอยู่เคียง ข้างพระมารดา มธุลีเทวา ทั้งแม่เหล็กกล้าแม่ไพศาลี ปลาทองนำหน้า นำแม่เสด็จมา จากแถวเทวี ข้าวเหนียวข้าวเจ้า สิ่งละ 7 เม็ดสำเร็จโดยดี ขอพระมธุลี นำหน้าแม่กุ่มา มาให้ขวัญข้าว เกิดลูกเกิดเต้า เต็มไร่เต็มนามนุษย์ทั้งหลาย ได้รอดชีวา ด้วยคุณพระมารดา ศักดิ์สิทธิ์เกล้าโดยตรง วันนี้อย่าเก็บเกี่ยวเสร็จแล้วหนา เชิญพระมารดา จับผ้าทองทรง ชักชวนกลิ้งศัล ให้หอมล้นมา นางแก้วนางทอง* ทองพูนหนุนห้อง พวงหว่ายลูกปลา นั่งข้าวนางป้อม นุ่งกะดอมแมงดา ทุ่มพอนโสภา ไยยอย่างดี ช่อพริ้งช่อพราว นุ่งอุหลันเฒ่า ข้าวจรวงที่ พิศเขียวยอดทอง ทองร้องทองรี จุกเทียนเข้าที่ ข้าวหยาข้าวร่น ข้าวช่อพริกดำ ทำหอมประจำ ข้าวประแจแจ่มหอมหวาน ข้าวช่อไม้ไผ่ ไช้มดรินคลาน ดาวเรืองนั้นจ้าน นางหงส์ส่งรส เหลืองแดงปรากฏ เมล็ดใหญ่นาเซย ทั้งข้าวย่านไซ งอกงามขึ้นไทร รวงใหญ่ไม่หย่อน ปากนกนี้แหล่ เพียงแต่งามงอน รวงทองเป็นก้อน เชิดชูดูงาม ข้าวช่อไช้เปิด ไช้เหียงเรียงเม็ด เต็ดหมายดูเอื้อง ไช้แมงดาตาย ข้าวกลายแดงเล่า เชิญมาเถาะแม่เจ้า ทำขวัญให้สบาย ถึงข้าวกลายฤทธิ์ ลูกนี้ก้อยู่มิวาย ข้าวมาเองไช้ร นางพุ่มตลุมโพ เล็บนกมหาชัย มาแล้วอย่าไปช่อกอกดอกโด นางงามข้าวหนัก นายรักทั้งคู่ มะลิซ้อนผู้ อยู่ท่าสงสาร เชิญมาอย่านาน

เถิดท่านทั้งคู้ เชิญมาอยู่เม็ด เสด็จมาอยู่รวง มารับเครื่องบวงสรวง ที่ขำร้องเชิญ มันอยู่ในนา กะเรียกมาไว้ อย่าได้ฉงน ขวัญอยู่ในไร่ ให้มาทุกคน มาสร้างกุศล แก่คนจนหนา ให้แม่โพสพ เอื้อยอ้อยสร้อยเศร้า นึกถึงมารดา ถึงจะเอาไปขาย อย่าให้ขาดราคา ถึงจะเอาไปค้า อย่าให้ขาดทุน นี่เจ้าตัวจะทำบุญ จะแทนคุณพระมารดา ให้ยังนาโค แม่โพสพโพ มาโส สาวัง สิริวาโย อะระหัง อิติมาโน มานิมามา มาเถอะแม่ขวัญเจ้าเอ๋ย¹

วัฒนธรรมและความเชื่อเช่นนี้ ที่อยู่ในวิถีชีวิตของชาวนาในอดีต เป็นสิ่งที่ยึดโยงจิตใจของชาวนากับอาชีพที่ตนทำอยู่ การทำนาจึงมีความหมายไม่เพียงแค่การผลิตเพื่อบริโภคหรือเพื่อขาย แต่เป็นวิถีชีวิตที่เป็นองค์รวม เชื่อมโยงอาชีพและความเป็นอยู่ของตนกับธรรมชาติ ศาสนา และความเชื่อ ซึ่งเป็นมิติลึกซึ้งทางจิตวิญญาณ ที่ทำให้อาชีพทำนาในอดีตเป็นอาชีพที่มีความหมายพิเศษในประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไทย ซึ่งสาระและความหมายนี้จะเปลี่ยนไปเมื่อชาวนาเริ่มผลิตข้าวเพื่อขาย ใช้แรงงานเครื่องจักรแทนแรงงานในครอบครัว ญาติมิตร เพื่อนบ้านและสัตว์เลี้ยง และความเชื่อเรื่องแม่โพสพจางหายไปจากวัฒนธรรมของชาวนา สิ่งที่หล่อเลี้ยงใจของชาวนาที่มุ่งผลิตเพื่อขายจึงอยู่ที่เม็ดเงินขาดมิติทางจิตวิญญาณ ที่จะเป็นแรงบันดาลใจให้ยืนหยัดสืบทอดอาชีพนี้ต่อไป เมื่อการทำนาประสบภาวะขาดทุนหรือเมื่อมีทางเลือกอื่นที่จะทำให้มีรายได้ที่ดีกว่า

การทำนา – การทำสวนยางพารา ซึ่งเป็นงานที่ยากลำบาก ใช้แรงงานมากในบางขั้นตอนการผลิต การคมนาคมที่ไม่สะดวก และอำนาจรัฐที่แทรกแซงลงมาไม่ถึงหรือละทิ้งการดูแลอย่างจริงจัง ทำให้ผู้คนที่ต้องช่วยเหลือตัวเอง ผู้คนจะคิดถึง “น้ำใจ” มากกว่าสิ่งอื่นใด เพราะน้ำใจจะทำให้คนเกื้อกูลกัน พึ่งพากัน เกะตัวกันแน่นเพื่อเป็นเกราะป้องกันภัย ทั้งจากผู้คนและสัตว์ร้าย และภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นบ่อยครั้งในท้องถิ่นแถบนี้

หลังจากชาวนา – ชาวสวนยางพารา เริ่มผลิตข้าวและยางพาราเพื่อขาย ประมาณต้นทศวรรษ 2470 ตลาดและเงินเริ่มมีบทบาท และค่อย ๆ แทรกตัวเข้ามาในชุมชน แต่ตลาดไม่ถึงกับสามารถบงการวิถีชีวิตของชาวนา – ชาวสวนยางพาราได้ ตลาดเพียงควบคุมด้านการซื้อขายผลผลิต เพราะชาวนายังไม่ได้เปลี่ยนปัจจัยการผลิต และความจำเป็นในการใช้เงินยังมีไม่มากนัก เนื่องจากทรัพยากรยังมีความสมบูรณ์อยู่มาก ชาวนา – ชาวสวนยางพารา ยังสามารถแสวงหามาบริโภคได้โดยไม่ต้องใช้เงินซื้อหา ฉะนั้นวิถีชีวิตและวิธีการผลิตจึงยังเหมือนเดิม มีการเปลี่ยนแปลงเพียงเล็กน้อยในช่วงทศวรรษ 2490 เป็นต้นมา เมื่อชาวนา – ชาวสวน ต้องการส่งบุตรหลานศึกษาสูงขึ้น เพื่อเลื่อนฐานะของตนในสังคม ความจำเป็นต้องใช้เงินจึงเริ่มมีขึ้น การมีหนี้สิน การสูญเสียกรรมสิทธิ์ที่ดินเริ่มปรากฏร่องรอยให้เห็น

ช่วงการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน เกิดขึ้นหลัง พ.ศ. 2503 เมื่อรัฐประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 และต่อมาอีกหลายฉบับ มุ่งเน้นความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยวัดกันที่การเพิ่มขึ้นของรายได้ต่อหัวของประชากรภายในประเทศ โดยมีตัวเงิน เป็นดัชนีชี้วัดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของชาติ และเพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว รัฐได้เร่งสร้างความเจริญทางด้านวัตถุ เพื่อเป็นรากฐานของการพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญเติบโตตามระบบทุนนิยม ภาวะวัตถุต่าง ๆ เกิดขึ้นในท้องถิ่นเพื่อบ่งบอกถึงความ “ทันสมัย” ตามแบบฉบับของระบบทุนนิยม ไม่ว่าจะเป็นเขื่อนชลประทาน ไฟฟ้า ถนน วิทยุกระจายเสียง หรือแม้แต่วิทยุโทรทัศน์ สิ่งเหล่านี้ทำให้วัฒนธรรมเมือง ซึ่งมีเจ้าของระบบทุนนิยมทับซ้อนอยู่ แทรกตัวเข้ามาในชุมชนได้เร็วขึ้น วัฒนธรรมเมืองมุ่งเน้นความเจริญทางด้านวัตถุ วัดคุณค่าของคนด้วยความร่ำรวย และแสวงหาวัตถุมาประดับบารมี สิ่งเหล่านี้ต้องใช้เงินซื้อทั้งสิ้น เงินจึงแทรกตัวเข้ามาในชุมชนพร้อม ๆ กับค่านิยมของชาวนา - ชาวสวนยางพารา ที่ค่อย ๆ เริ่มเปลี่ยนไป

เงิน เริ่มมีบทบาทมากยิ่งขึ้นในชีวิตประจำวัน ชาวนา - ชาวสวน เริ่มต้องการเงินมากขึ้น เพื่อซื้อหาเครื่องอุปโภคและบริโภคที่เกินความจำเป็นในชีวิตประจำวันตามวัฒนธรรมเมือง เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หม้อหุงข้าวไฟฟ้า เตาก๊าซ เป็นต้น สภาพชีวิตค่อย ๆ เริ่มเปลี่ยน ชาวนา - ชาวสวน เริ่มจะถูกเงินและตลาดเข้าควบคุมชีวิตมากขึ้น เมื่อชาวนา - ชาวสวน เริ่มปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีการผลิต ไม่ว่าจะเป็น ข้าวพันธุ์ใหม่ ยางพันธุ์ดี รถไถปุ๋ยและยาฆ่าแมลง เพื่อเร่งผลผลิตของตนให้สูงขึ้น ทั้งการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิต และขยายพื้นที่การเพาะปลูก เพื่อนำผลผลิตไปขายในตลาดแสวงหากำไรในรูปของตัวเงินจากการขายผลผลิตของตน ซึ่งสุมเสี่ยงมากขึ้นเพราะตลาดมีความไม่แน่นอนสูง บางครั้งชาวนา - ชาวสวน ขายผลผลิตประสบภาวะขาดทุนหรือผลผลิตได้ราคาต่ำ เพราะภัยธรรมชาติ ไม่ว่าจะเกิดจากน้ำท่วม พายุ ทำให้ “น้ำล้น” หรือ “ข้าวม่าน” ล้วนทำให้ชาวนา - ชาวสวน ขาดทุนทั้งสิ้น ในขณะที่เดียวกัน ชาวนา - ชาวสวน ก็ไม่สามารถพึ่งพิงความอุดมสมบูรณ์ของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาได้ดังเช่นในอดีต เพราะความสมบูรณ์เหล่านี้ส่วนหนึ่งถูกทำลายลงด้วยการกระทำของชาวนา - ชาวสวนยางพาราเอง ที่ใช้สารเคมีไม่ว่าจะเป็นปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ยาฆ่าวัชพืช อย่างเกินพอดี ทำลายระบบนิเวศน์ ทำลายชีวิตสัตว์ จนความสมบูรณ์ค่อย ๆ หายไป ไม่สามารถช่วยลดต้นทุนค่าใช้จ่ายในชีวิตประจำวันได้อีกต่อไป เพราะต้องซื้อหาด้วยเงินทั้งสิ้น วิถีชีวิตของชาวนา - ชาวสวนผูกติดอยู่กับตลาด ขายผลผลิตขาดทุนยอมนำไปสู่การเป็นหนี้และเริ่มพอกพูนขึ้น เมื่อการผลิตซ้ำในปีต่อไปเกิดปัญหาขึ้นมาอีก

การเร่งเพิ่มผลผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาดและต้องการกำไรในรูปเงินตรา ทำให้ชาวนา – ชาวสวน ไม่สามารถพึ่งพิงแรงงานในครอบครัว แรงงานเพื่อนฝูงญาติมิตร และทรัพยากรในท้องถิ่นได้ เพราะสิ่งเหล่านี้มีไม่เพียงพอที่จะเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต ชาวนา – ชาวสวนต้องใช้เงินจ้าง ซื้อหาทรัพยากรภายนอกมาใช้แทน ซึ่งขยายตัวอย่างแพร่หลายในปลายทศวรรษ 2510 ทำให้ความสัมพันธ์ทางการผลิต ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เอื้ออาทรต่อกัน ความมีน้ำใจ ค่อย ๆ จืดจาง โดยมีเงินเข้ามาแทรก ชาวนา – ชาวสวน เริ่มเปลี่ยนวิธีคิด เริ่มคิดถึง “เงิน” นึกถึงประโยชน์ของวัตถุ แทนการนึกถึง “น้ำใจ” การช่วยเหลือเอื้ออาทรกันเช่นในอดีตมากยิ่งขึ้น ขณะเดียวกันวิถีชีวิตของผู้คนเริ่มเปลี่ยนไป จากชีวิตที่เคยอยู่อย่างเรียบง่าย ผ่อนคลาย ไปสู่ชีวิตที่สับสน วุ่นวาย เคร่งเครียด ต้องทำงานหนัก ดิ้นรนตลอดเวลาเพื่อหาเงินมาใช้ในชีวิตประจำวัน

ลักษณะเช่นนี้ทำให้ความสัมพันธ์ภายในชุมชนจืดจางลงอย่างรวดเร็ว การเกาะตัวกันแน่นเพื่อป้องกันอันตรายทั้งปวงค่อยหย่อนคลายลง ชุมชนเริ่มมีปัญหา มีการลักขโมยเกิดขึ้นมาก ไม่ว่าจะเกิดจากยาเสพติด หรือมีไม่พอกิน ระบบความเชื่อร่วมกัน ที่ยึดโยงคนให้เป็นพวกเดียวกัน เช่น ความเชื่อเรื่องแม่โพสพ จางหายไป การบริโภคนิยมเปลี่ยนแปลงไป บริโภคนิยมแบบสังคมเมือง เน้นการแสวงหาวัตถุ เพื่อปกป้องถึงฐานะและความร่ำรวยของตน วัฒนธรรมที่ดั่งาม เช่น ความเชื่อ ความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ถูกแทนที่ด้วยวัฒนธรรมเมือง ซึ่งเป็นตัวแทนของระบบทุนนิยม ทำให้ผู้คนอยู่อย่างตัวใครตัวมันมากขึ้น เป็นสภาพที่น่าห่วงใยและกังวลยิ่ง

ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับรัฐ ตั้งแต่รัฐบาลประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 เป็นต้นมา ได้พยายามสร้างความทันสมัยให้เกิดขึ้นในท้องถิ่น ในรูปแบบต่างๆ กัน ไม่ว่าจะเป็นชลประทาน ถนน และการติดต่อสื่อสารต่างๆ การสร้างถาวรวัตถุให้เกิดขึ้นในท้องถิ่นเป็นเจตนาที่ดีของรัฐที่จะยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น แต่เนื่องจากรัฐขาดข้อมูลในระดับพื้นที่อย่างเพียงพอ ขาดการวางแผนและการจัดการที่ดีการก่อสร้างสิ่งเหล่านี้แทนที่จะเกิดผลดีต่อคนในท้องถิ่น กลับกลายเป็นการซ้ำเติมความทุกข์ยากของผู้คนให้หนักหนาสาหัสยิ่งขึ้น เห็นได้ชัดกรณีการปิดป่ากระวะเพื่อกันไม่ให้ น้ำเค็มในอ่าวไทยไหลลงมาในทะเลสาบสงขลา เพื่อให้ชาวนาสามารถปลูกข้าวได้มากขึ้นหรือการตั้งเครื่องสูบน้ำจัดไปเลี้ยงไร่นาในทุ่งระโนดจนเกินพอดี ทำให้น้ำเค็มไหลย้อนจากปากทะเลสาบขึ้นมาสูง มีผลให้น้ำในทะเลสาบเค็มมากขึ้น² ส่งผลกระทบต่อคนส่วนใหญ่ในลุ่มน้ำทะเลสาบทั้งระบบดังที่ได้กล่าวมาแล้ว การกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐผิดพลาดซ้ำแล้วซ้ำเล่า จนคนในท้องถิ่นไม่ชื่นชมรัฐ มองรัฐในฐานะผู้ที่มาทำความเสียหายให้กับท้องถิ่น เห็นได้ชัดอีกกรณีหนึ่งคือ การปรับปรุงถนน ถนนส่วน

ใหญ่ที่มีอยู่เดิม ผู้คนสามารถใช้สัญจรไปมาได้ในฤดูแล้ง ในฤดูฝนโดยเฉพาะในช่วงน้ำหลากน้ำจะสามารถไหลผ่านข้ามถนนไปได้ ทำให้ไร่นาไม่ได้รับความเสียหาย เพราะน้ำไหลลงทะเลได้สะดวก หลังจากรัฐได้พัฒนาปรับปรุงถนนใหม่ ยกกระต๊อบให้สูงขึ้นถนนกลายเป็นเขื่อนกั้นน้ำ ไม่ให้น้ำไหลผ่านไปยังทะเลได้สะดวก ทั้งนี้เพราะกรมทางหลวงฝังก่อให้น้ำไหลผ่าน มีขนาดเล็กและจำนวนน้อยแห่งเกินไป น้ำจึงไหลไม่ทัน เห็นได้ชัดกรณีบางแก้วใต้ บริเวณเมืองเก่า เดิมก่อน พ.ศ.2521-2522 ยังไม่พัฒนาถนน ชาวนาสามารถทำนาได้ผลดี แต่พอถนนเสร็จบริเวณด้านบนซึ่งเป็นแหล่งรับน้ำจากคลองต่างๆ ที่ไหลลงสู่ทะเล 5-6 คลอง น้ำไหลประดังเข้ามาท่วมเต็มบริเวณนี้มีระดับน้ำสูงถึง 1.5 เมตร ท่วมขังอยู่ถึง 3-4 เดือน โดยไม่สามารถระบายลงทะเลได้ทัน ชาวบ้านไม่สามารถทำนาได้ เพราะข้าวเมื่อถูกน้ำขังนานเข้าจะเปื่อยเสียหายหมดจึงจำเป็นต้องทิ้งนาปล่อยให้พื้นที่เป็นนาร้างตั้งแต่นั้นมา³

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าชาวนา - ชาวสวนยางพาราจะมีปัญหามากมายจากสภาพชีวิตที่เปลี่ยนไปเพราะถูกตลาดและเงินเข้ามาบงการชีวิตของตนและชาวนา-ชาวสวนก็ตระหนักถึงความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการเข้าสู่ระบบตลาด โดยที่ตนเองไม่คุ้นเคยและปรับตัวไม่ทัน ถูกกตราคารับซื้อผลผลิตต้องพึ่งพิงปัจจัยการผลิตจากภายนอก ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ดังนั้นด้วยภูมิปัญญาและประสบการณ์ที่ผ่านมายาวนานตลอดชีวิตของการทำนาและการทำสวนยางพารา ชาวนา-ชาวสวนยางพาราได้เสนอทางออกที่น่าจะเป็นไปได้ในเวทีชาวบ้าน ทั้งเรื่อง “เศรษฐกิจชาวนา” และ “เศรษฐกิจชาวสวนยางพารา” โดยมีสาระสำคัญที่น่าสนใจ ดังนี้⁴

1. ต้องลดต้นทุนการผลิต ซึ่งอาจทำได้โดยการหาพันธุ์ข้าวหรือยางพาราที่ให้ผลผลิตสูงกว่าที่เป็นอยู่ เพื่อช่วยให้ผลผลิตต่อไร่สูงขึ้นในพื้นที่เท่าเดิม ซึ่งเท่ากับลดต้นทุนการผลิตไปในตัว ทั้งการทำนาและการทำสวนจะต้องลดการใช้สารเคมีลงไป เพื่อค่อยๆ ฟื้นฟูสภาพความสมบูรณ์ในลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาให้กลับคืนมา

2. ต้องรวมกลุ่มกันเพื่อพัฒนาคุณภาพของผลผลิตให้ดีขึ้นและรวมกันขายผลผลิตเพื่อให้มีอำนาจต่อรองจะช่วยลดทอนการเอารัดเอาเปรียบของพ่อค้าคนกลางลงได้ ขณะเดียวกันก็จะสามารถตัดพ่อค้าคนกลางให้น้อยลงด้วย การรวมตัวเกิดขึ้นมากมายทั้งกลุ่มชาวนา และกลุ่มชาวสวนยางพารา แต่ที่น่าสนใจคือ การรวมตัวของกลุ่มชายบ้านพรุ ซึ่ง ปริม นันทรัตน์ เป็นกำลังสำคัญในการก่อตั้งขึ้น เมื่อ พ.ศ. 2512 สามารถพัฒนาให้เจริญก้าวหน้าเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนี้ เป็นระยะเวลาจนถึง 30 กว่าปี โดยไม่มีการหยุดชะงัก จึงสมควรนำมาเสนอพอเป็นแบบอย่างดังนี้

“กลุ่มขายยางบ้านพรุ” ก่อตั้งขึ้นโดย พร้ม นันทรัตน์ เมื่อ พ.ศ.2512 โดยมีเป้าหมายเพื่อต่อต้านการเอารัดเอาเปรียบของพ่อค้าไม่ว่าจะเป็นการกดราคา การโกงน้ำหนัก และการประเมินความขึ้นสูงกว่าความเป็นจริง ทำให้ชาวสวนเสียเปรียบ

ในระยะแรกของการก่อตั้งได้รับคำแนะนำและช่วยเหลือจากศูนย์วิจัยยางเป็นอย่างดี มีสมาชิกกระยะเริ่มต้นจำนวน 5 คน ปรากฏว่าประสบความสำเร็จเป็นอย่างดีสามารถขายยางพาราได้ 7.90 บาทต่อกิโลกรัม ในขณะที่คนนอกกลุ่มขายได้เพียง 7.30 บาท มีส่วนต่างสูงถึง 60 สตางค์ต่อกิโลกรัม ทำให้คนนอกกลุ่มสนใจเพราะขายได้ราคาดีเลยเข้ามารวมกลุ่มกันมาก มีสมาชิกเพิ่มขึ้น 20-30 คน ในช่วงนี้เองทำให้พ่อค้าต่อต้านเพราะเริ่มเสียผลประโยชน์ พยายามทุกวิถีทางเพื่อทำให้กลุ่มแตกแยก ตั้งแต่ทำชก ทำยิงกับผู้นำไปจนถึงให้ชาวสวนยืมเงินก่อนแล้วค่อยคืนเงิน เมื่อมาขายยาง รวมทั้งจ่ายเงินสดทันทีที่ชาวสวนขายยาง พร้อมกันนั้นก็ปล่อยข่าวว่าขายยางกับพ่อค้าจะได้ราคาดีกว่า ส่วนของกลุ่มนั้นต้องรอเพราะไม่มีเงินหมุนเวียนเพียงพอ แต่ในที่สุดก็สามารถทำความเข้าใจการดำเนินงานจึงรอดหน้าต่อไปด้วยดี

พ.ศ. 2520 เปลี่ยนชื่อกลุ่มเป็น “กลุ่มพัฒนายางแผ่นและออมทรัพย์เพื่อการผลิต” เนื่องจากสมาชิกขยายตัวมากขึ้น นอกจากนี้ พิชิต ไชยกุล อธิบดีกรมพัฒนาชุมชน ได้ให้กลุ่มรวบรวมยางแผ่นยืมเงินโดยไม่คิดดอกเบี้ยจำนวน 100,000 บาท เพื่อให้สมาชิกยืมทอรองจ่ายในขณะที่ยังไม่ได้ขายยาง ซึ่งตอนนั้นกลุ่มจะขาย 15 วันต่อครั้ง ทำให้สมาชิกขาดเงินทุนหมุนเวียน ในขณะเดียวกันก็เริ่มก่อตั้งเรื่องสัจจะออมทรัพย์ขึ้น เพื่อที่จะให้การรวมกลุ่มมีความสมบูรณ์และครบวงจร รวมกันขายผลผลิต ขายแล้วออมฝากสัจจะ มีทุนแล้วตั้งร้านค้าหมู่บ้านบริการสมาชิก ในช่วงนี้มีการร่างระเบียบข้อบังคับการเป็นสมาชิก การลาออก การฝากเงิน การกู้เงิน ถอนเงิน การเลือกกรรมการเพื่อดำเนินงาน เพื่อให้การรวมกลุ่มมีประสิทธิภาพและรัดกุมรอบคอบขึ้น

“กลุ่มพัฒนายางแผ่นและออมทรัพย์เพื่อการผลิต” ได้พัฒนามากขึ้นเรื่อยๆ มีสมาชิกยางเข้ามาร่วมสมทบ 14 กลุ่ม เป็นของหมู่บ้านต่างๆ ในตำบลบ้านพรุ 11 หมู่บ้าน 11 กลุ่ม จากตำบลพะตง 1 กลุ่ม ตำบลทุ่งลาน 1 กลุ่ม และอำเภอจะนะอีก 1 กลุ่ม เป็นเครือข่ายชุมชนที่มีความเข้มแข็งและมีพลังอย่างมาก ใน พ.ศ.2525 กลุ่มสามารถขายยางได้ 10 วันต่อ 1 ครั้ง จากเดิมที่ขาย 15 ต่อครั้ง เพราะมีปริมาณยางเพิ่มขึ้น การขายยางของกลุ่มเน้นที่คุณภาพเป็นยางแผ่นดิบชั้น 2 ยางที่นี้ทุกคนที่เป็นสมาชิกจะต้องทำยางให้แห้ง สะอาดและบาง ถ้าใครไม่ทำตามเงื่อนไขยางก็ถูกคัดออกต้องไปขายเองเป็นยางแผ่นดิบชั้น 3 มาถึงจุดนี้ภาระกิจของกลุ่มได้ขยายกว้างออกไปมากขึ้น มีสมาชิกรวมกลุ่มมากขึ้น มีกิจกรรมเพิ่มขึ้น ดังนั้นจึงมีการเปลี่ยนชื่อเป็น

“ศูนย์รวมยาง ศูนย์สาริตการตลาด และกลุ่มออมทรัพย์” ใน พ.ศ.2525 และใช้เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ทางกลุ่มจะได้รับความไว้วางใจจากกลุ่มพ่อค้าสูงมาก ถึงกำหนดเวลาประมูลยาง พ่อค้าในตลาดรับซื้อ ไม่ว่าจะเป็นที่หาดใหญ่ ท่งลุง คลองแงะ จะไม่มาดูสินค้าเพราะเชื่อใจมาก หลังจากก่อนหน้านี้เคยมาดูอยู่ระยะหนึ่ง ในการประมูลจะมีคณะกรรมการไปเก็บซองราคาที่พ่อค้าบริษัทต่างๆ เขียนปิดผนึกไว้ แล้วมาเปิดผนึก ณ ที่ทำการกลางของกลุ่ม เวลา 11.00 น. ณ วันที่มีการประมูล ใครให้ราคาสูงสุดก็จะได้พ่อค้าผู้นั้น ในกรณีราคาเท่ากันจะให้สิทธิแก่บริษัทที่ได้รับการเปิดซองก่อน เรียกวิธีการนี้ว่า “ประมูลเก็บซอง” ซึ่งกลุ่มเริ่มดำเนินการใน พ.ศ.2532 ความหมายของการประมูลเก็บซอง คือ ให้คณะกรรมการเก็บซองที่ปิดผนึกเรียบร้อยซึ่งพ่อค้าเขียนราคาประมูลใส่ซองไว้ คณะกรรมการทั้ง 14 กลุ่ม จะหมุนเวียนกันไปเก็บซอง เพื่อนำซองมาเปิด ณ สำนักงานของกลุ่ม ตำบลบ้านพรุ

การดำเนินงานของกลุ่ม โดยเฉพาะผู้ริเริ่มจะต้องยึดหลักสำคัญที่สุด 4 ประการ คือ 1. เสียสละ 2. ซื่อสัตย์ 3. อุดหนุน 4. รับผิดชอบ จึงจะทำให้สมาชิกไว้วางใจ และคณะกรรมการจะต้องทำงานอย่างโปร่งใส สามารถเปิดให้มีการตรวจสอบได้ตลอดเวลาที่สมาชิกต้องการ การทำงานที่ซื่อสัตย์ ตรงไปตรงมา ทำให้ประธานกลุ่มและคณะกรรมการได้รับความเชื่อถือและศรัทธาจากสมาชิกสูงมาก ดังนั้นเมื่อกลุ่มมีปัญหาในช่วงที่มีการซื้อขายน้ำยางซึ่งราคาสูงกว่ายางแผ่น ในช่วงปลายทศวรรษ 2520 สมาชิกก็ยังให้โอกาสประธานและคณะกรรมการแก้ไขปัญหาระบบเปลี่ยนแปลงการซื้อขายจากยางแผ่นดิบมาเป็นการซื้อขายน้ำยาง ทำให้กลุ่มไม่แตกสลายไป โดยทางกลุ่มขายยางแผ่นดิบครั้งสุดท้ายใน พ.ศ.2536 หลังจากนั้นแล้วจะขายเฉพาะน้ำยางเท่านั้นเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนี้⁵

ส่วนชาวนา มีการรวมกลุ่มกันตั้งแต่ พ.ศ.2518 เพื่อรวบรวมผลผลิตขายให้พ่อค้า แต่การรวมกลุ่มของชาวนา ยังไม่ประสบความสำเร็จมากนัก เพราะสมาชิกไม่ให้ความร่วมมือ ต่างคนต่างทำ ชาวนาหลายราย มีหนี้สินกับโรงสี ซึ่งเกิดจากอุทกภัยครั้งใหญ่ใน พ.ศ. 2518 ทำให้นาล่ม ดังนั้นเมื่อเก็บเกี่ยวข้าวก็ต้องขายให้กับโรงสี⁶ พัฒนาการของกลุ่มจึงไม่ค่อยชัดเจนนัก อย่างไรก็ตาม กลางทศวรรษ 2530 การรวมกลุ่มของชาวนาเริ่มดีขึ้น มีผู้นำที่เข้มแข็ง มีการระดมทุนในชุมชนในรูปของการออมทรัพย์ เพื่อให้ชาวนาได้กู้ยืมเงินแก้ปัญหาหนี้สินที่เกิดขึ้นมากมาย เนื่องจากขายข้าวขาดทุนตั้งแต่ ต้นทศวรรษ 2530 ในขณะเดียวกันได้รวบรวมผลผลิตเพื่อขายและแปรรูป เพื่อต่อรองกับพ่อค้าด้วย⁷ พัฒนาการของกลุ่มชาวนาจึงเริ่มเข้มแข็งและมีทิศทางที่ดีขึ้น

การรวมกลุ่มกันไม่ว่าจะเป็นชาวนาหรือกลุ่มสวนยาง สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ผู้นำกลุ่มจะต้องทำให้สมาชิกไว้วางใจและผู้นำต้องเข้มแข็ง ชี้อัตถ์ เสียสละ อดทน และรับผิดชอบ สามารถบังคับให้สมาชิกปฏิบัติตามข้อตกลงที่ให้ไว้ต่อกันได้อย่างเคร่งครัดไม่เช่นนั้นการรวมกลุ่มจะล่มสลาย

ประเด็นสำคัญที่สุดที่ทุกคนพูดถึง ไม่ว่าชาวนาหรือชาวสวนยางพารา คือ คนหนุ่มสาวซึ่งเป็นลูกหลานไม่ยอมทำนาหรือทำสวนยางพารา ผู้ที่มีโอกาสได้รับการศึกษาก็ไปรับราชการหรือทำงานเอกชน ผู้ที่ด้อยโอกาสก็ไม่ยอมทำนา-ทำสวน ออกไปทำงานโรงงานอุตสาหกรรม เพราะได้เงินรวดเร็วกว่า⁸ แม้คนที่เรียนสำเร็จแล้วว่างงานก็ไม่ยอมลงนา-ไปสวน ชาวนา-ชาวสวน กริ่งเกรงไปว่า ถ้ามอบมรดกให้คงจะขายเสียมากกว่าจะลงไปทำนา-ทำสวน ผู้คนส่วนใหญ่ที่มาประชุมกันเกรงว่าพวกเขาจะเป็นชาวนาชาวสวนยางพารารุ่นสุดท้ายหรือไม่ เป็นคำถามที่น่าเป็นห่วงและจะต้องรีบแก้ไขโดยด่วนก่อนที่อาชีพทำนาและทำสวนยางพารา อาชีพสำคัญของลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาอาจจะหมดความสำคัญลงไป

ในทัศนะของผู้เขียนทางออกที่น่าจะเป็นไปได้ คือ การรวมกลุ่มของชาวนา-ชาวสวนอย่างเหนียวแน่นแต่ต้องเป็นการรวมกลุ่มด้วยใจสมัคร มีเป้าหมายชัดเจนร่วมกันในการต่อรองกับการเอารัดเอาเปรียบของนายทุน มีการร่วมกันผลิตเพื่อให้ผลผลิตของตนมีคุณภาพ มีการสะสมทุนคูนนานกันไป เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลสมาชิกในยามขัดสนและเมื่อมีทุนมากขึ้นควรขยายความร่วมมือให้กว้างขวางออกไปถึงระดับการร่วมลงแรงและร่วมปัจจัยการผลิต เพื่อทำการผลิตในพื้นที่ขนาดใหญ่พอที่จะทำให้สามารถลดต้นทุนการผลิตได้⁹ ในที่สุดควรรวมตัวกันเป็นเครือข่ายของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา ผนึกกำลังการทำงานแทนการดำเนินการในระบบทุนนิยม ทั้งด้านการแปรรูป สินเชื่อ และระบบการตลาด เพื่อให้ชุมชนสามารถอยู่ได้อย่างพอเพียง มีศักดิ์ศรี ไม่ต้องกู้หนี้ยืมสิน ในขณะเดียวกันชาวนาและชาวสวน ต้องปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เช่น ทำนา ทำสวน เพียงอย่างเดียว ซึ่งไม่สามารถช่วยให้ชาวนาชาวสวนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยหันไปปลูกพืชชนิดอื่น ทำแบบไร่นาสวนผสมมากขึ้น ด้วยการปลูกข้าว ผลไม้ยางพารา เลี้ยงสัตว์ ผสมผสานกันไปตามแต่ลักษณะของพื้นที่จะเอื้ออำนวย วิธีนี้จะช่วยให้ชาวนาชาวสวน มีอาหารเลี้ยงชีพอย่างไม่ขาดแคลนตลอดปี ผลผลิตที่เหลือจากการบริโภคจึงนำไปขายเพื่อให้มีเงินใช้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ควรขยายการรวมกลุ่มด้านการออมทรัพย์ของชุมชนให้กว้างขวางออกไป เพื่อให้ความช่วยเหลือกันเมื่อเกิดความจำเป็นต้องใช้เงินจำนวนมาก เช่น การรักษาพยาบาล การให้บุตรหลานเรียนหนังสือ เป็นต้น

แต่ทั้งนี้ผู้คนในชุมชนต้องเปลี่ยนค่านิยมและวิธีคิดใหม่ ต้องไม่คิดแต่กำไร-ขาดทุน ในรูปของเม็ดเงินเพียงอย่างเดียว ให้คิดถึง “น้ำใจ” ของการอยู่ร่วมกันด้วยความรัก ความเอื้ออาทรต่อกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ร่วมพิทักษ์และปกป้องทรัพย์สินของกันและกันเช่นในอดีต โดยโยนยึดผู้คนเข้าด้วยกันด้วยสายใยวัฒนธรรม ที่มีระบบความเชื่อและประวัติศาสตร์ร่วมกัน ในส่วนของรัฐ จะต้องเร่งวิจัยและพัฒนาพันธุ์ข้าวและยางพาราที่ให้ผลผลิตสูงเพิ่มขึ้น ในขณะเดียวกันการพัฒนาท้องถิ่นของรัฐ ต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นมากขึ้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ต้องการและเสริมสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกัน นอกจากนี้ต้องให้ความช่วยเหลือทางวิชาการเท่าที่จำเป็น แต่ต้องไม่ใช่การชี้นำโดยส่งเสริมให้ชาวนาชาวสวนใช้ภูมิปัญญาแก้ปัญหาด้วยตนเอง ด้วยวิธีเช่นนี้จะช่วยให้ชุมชนเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้ พัฒนาต่อไปได้ ในที่สุดเราอาจจะเห็นความมั่งคั่งความเจริญรุ่งเรืองเกิดขึ้นในท้องถิ่นอีกครั้งหนึ่ง หมู่สาวที่ละทิ้งไร่นาสวนยางของครอบครัว อาจจะคืนสู่ถิ่นอีกครั้งเพื่อสืบทอดอาชีพที่อยู่คู่กับลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลาเป็นเวลานาน

บรรณานุกรม

เอกสารชั้นต้น

กองจดหมายเหตุแห่งชาติ

- ร.5ม.50/2 รายงานราชการมณฑลนครศรีธรรมราชของพระวิจิตรวรสาร ร.ศ.115.
ร.5ม.2/50/2 (ม47/19) รายงานราชการมณฑลนครศรีธรรมราชของ
พระยาสุโขมนัยวินิต รศ.117.
ร.5ม.214/12 รายงานพระยาสุโขมนัยวินิต เรื่อง ตรวจราชการมณฑล
นครศรีธรรมราช รศ.113.
ร.6กษ.10/6 เรื่อง นายชิน ปักจิ้น (จีนแคะ) ขอจับจองที่ดินจังหวัดสงขลา
(พ.ศ.2468)
ร.7ม.26.5ก/5 ข่าวนั่งสือพิมพ์ จังหวัดพัทลุง (25 เม.ย. 2470 – 7 มี.ค. 2472)
ร.7ม.26.5ก/10 ข่าวนั่งสือพิมพ์ จังหวัดสงขลา (3 พ.ค. 2471 – 28 ก.พ. 2472)
ร.7กษ.28/19 บันทึกเรื่องสนทนากับกรมการพิเศษของเสนาบดีกระทรวง-
มหาดไทย (14-17 มีนาคม 2473)
ร.7 ม.26.10/8 ข่าวนั่งสือพิมพ์ไทย เดือนตุลาคม พ.ศ.2470
ร.7ม.265ก/5 จังหวัดพัทลุง (25 เม.ย. 2471- 7 มี.ค. 2472)
ข่าวนั่งสือพิมพ์บางกอกการเมือง วันที่ 10 เมษายน 2472
ร.7-ร.8 ข/296 เรื่องนายข้า นอนัก กับพวกว่าเจ้าพนักงานยางหาดใหญ่จ่ายคูปอง
มิชอบ (8 ส.ค. 2483)
กส.2/824 กรมราชเลขาธิการส่งสำเนาฎีกาของนายล้น สุวรรณลิโก อ.ระโนด
จ.สงขลา โดยอ้างว่าเกิดฝนตกชุกชุมขึ้นในเวลาเก็บเกี่ยว (พ.ศ. 2470)
กส.5/645 มณฑลนครศรีธรรมราชยื่นรายงานแผนเกษตรประจำปี พ.ศ. 2456
กส. 13/323 เรื่อง พระยารัษฎานุประดิษฐ์ขอให้จัดการพิมพ์ด้วยกเว้นการ
เกณฑ์จ้างแรงงานเพื่อบำรุงการเพาะปลูก (23 มกราคม ร.ศ.128)
กส.13/588 กระทรวงเกษตรถามมณฑลต่าง ๆ ว่าศก 129 นาที่สำรวจหาง
เข้าแล้วเท่าใด เข้าจะพอกินตลอดปีหรือไม่ (1) , (2)
กส.13/904 เมืองสงขลาส่งรายงานเพาะปลูกประจำเดือน พ.ศ. 2454
(ตอนที่ 1 เล่มที่ 41)
กส.13/1052 เมืองสงขลาส่งรายงานเพาะปลูกประจำเดือน พ.ศ. 2455

- กส.19/25 เรื่องจังหวัดนราธิวาสรายงานมาว่าคณะกรรมการอำเภอแว้งออกไป
เหยียบย่ำที่ดินให้ราษฎรโดยมิได้ส่งเรื่องให้แผนกป่าไม้ตรวจสอบ
(14 สิงหาคม 2483).
- กค.0301.1.37/88 RUBBER RESTRICTION SCHEME (พ.ศ. 2477-2478)
- (1) กค.1.1.2.3.3/2 เรื่องรายงานการศึกษาเพื่อขอเปิดธนาคารกรุงศรีอยุธยา
อ.เมือง จ.สงขลา และรายงานการสำรวจเศรษฐกิจเพื่อขอเปิด
ธนาคารสหธนาคารสาขาหาดใหญ่
- (1) กค.1.1.2.3.3/3 เรื่องรายงานการศึกษาเพื่อขอเปิดธนาคารกรุงศรีอยุธยา
อ.เมือง จ.พัทลุง พ.ศ.2518
- กต.68.6/2 การทำนาและปริมาณข้าวเหลือสำหรับส่งไปจำหน่าย
ต่างประเทศ (พ.ศ. 2479 – 2480)
- กต.0601.4.1/3 เอกสารกระทรวงการต่างประเทศ, ประกาศธนาคาร
แห่งประเทศไทย พ.ศ.2493 (กำหนดมาตรฐานยาง)
- คค.0202.27/2 การตรวจราชการภาคใต้ (พ.ศ. 2476 – 2499)
- บก.สูงสุด 2.6.2/31 ข้าว (9 มิ.ย. 2485 – 8 ก.ย. 2488)
- มท.2.2.5/479 หลวงอิงศรีกสิกร หัวหน้ากองทดลองพันธุ์ข้าวไปแสดง
ปาฐกถาเรื่องการเกี่ยวข้าวแก่บรรดาข้าราชการ กำหนด
และผู้ใหญ่บ้าน ณ สโมสร จ.พัทลุง (พ.ศ. 2484)
- พณ.0301.3.3.3/1 ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการลักลอบนำข้าวออกนอกราชอาณาจักร
(พ.ศ. 2500 – 2512)
- พณ.0301.3.3.3/2 คณะกรรมการปราบปรามการลักลอบนำข้าวออกนอกราชอาณาจักร
(พ.ศ. 2511 – 2513)
- พณ.0301.5/25 ภาวะการทำนา (26 มิ.ย. 2500 – 4 ก.ค. 2504)
- พณ.0301.9.4/1(ปีก 2) รายงานการประชุมเรื่องการแก้ไขภาวะการค้าขาดตกต่ำของ
สำนักงาน ก.ส.อ. (วันที่ 16 มีนาคม 2510)
- พณ.0301.9.4/1(ปีก 3) หนังสือจากผู้ว่าราชการจังหวัดนราธิวาสถึงรัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงเศรษฐกิจ (24 กุมภาพันธ์ 2510) การประชุมเรื่อง
การแก้ไขภาวะการค้าขาดตกต่ำ
- พณ.0301.11.9.4/1 การประชุมเรื่องการแก้ไขภาวะการค้าขาดตกต่ำ (14 มี.ค. 2510 –
12 มิ.ย. 2511)
- พณ.0301.11.9/42 การประชุมคณะกรรมการพัฒนาภาคใต้ (7 ต.ค. 2511 –
16 เม.ย. 2513)

- พณ.0301.11.11.2/6 เรื่องการหาทางบรรเทาความเดือดร้อนเนื่องจากราคายางพาราตกต่ำ
- (2)สร.0201.22/8 รายงานการสำรวจเศรษฐกิจของพระสารสาสน์พลขันธ์ (29 พ.ค. – 17 ก.ย. 2477)
- (2)สร.0201.57.1/3 เรื่องรวมโรงสีข้าวปักข์ได้เป็นบริษัทและการรวมโรงสีข้าวมาเป็นของไทย (2 ก.ค. 2485 – 12 พ.ย. 2486)
- (2)สร.0201.59/2 เรื่องโครงการบำรุงยางและผลิตยางและการส่งเสริมคุณภาพยาง (29 ต.ค. 2477 – 17 พ.ย. 2496)
- (3) สร.0201.29.1/51 เรื่องการค้าข้าวในจังหวัดภาคใต้หรือเรื่องบริษัทข้าวไทยปักข์ได้ (8 ส.ค. 2488)
- (3) สร.0201.29.1/167 การปลูกข้าวภาคใต้
- (3) สร.0201.34/1 เรื่องจำกัดยาง (14 ม.ค. 2476 – 11 ส.ค. 2477)
- (3) สร.0201.34/3 ออกใบสุทธิแก่ผู้นำยางออกนอกประเทศและเรื่องคูปองยาง (2 มิ.ย. 2477 – 4 ม.ค. 2492)
- (3) สร.0201.34/4 จำกัดยาง (3 ส.ค. – 30 มี.ค. 2477)
- (3) สร.0201.34/6 หลวงศุภไชยสมิทานขอให้รัฐบาลออกกฎหมายห้ามยางดิบเข้าประเทศ (30 ส.ค. – 30 มี.ค. 2477)
- (3) สร.0201.34/8 เรื่องจำกัดยาง (22 เม.ย. 2478 – 29 มี.ค. 2480).
เสถียร ลายลักษณ์. ประชุมกฎหมายประจำศก 50(ภาค 1).
พระนคร : โรงพิมพ์เดลิเมล , 2482.
- B.P.P. 3/13 เรื่อง Diplomatic and Consular Reports 1908 (พ.ศ.2451).

พระราชบัญญัติ

- พระราชบัญญัติควบคุมจำกัดยาง พุทธศักราช 2477
- พระราชบัญญัติควบคุมจำกัดยาง (ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2479
- พระราชบัญญัติควบคุมยาง พุทธศักราช 2481
- พระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง พ.ศ. 2503 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ.2505 ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2518
- พระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2530
- พระราชบัญญัติควบคุมการส่งออกป่านอกและนำเข้าในราชอาณาจักรซึ่งสินค้าบางอย่าง พุทธศักราช 2482
- พระราชบัญญัติการค้าข้าว พุทธศักราช 2489
- พระราชบัญญัติสำรวจและห้ามกักกันข้าว พุทธศักราช 2489

เอกสารภาษาไทย

กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในพระราชบัญญัติที่ดินในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ
คนต่างด้าว พุทธศักราช 2486.

คุรุสภา, องค์การค้าของ. **พระราชหัตถเลขา เรื่องเสด็จประพาสแหลมมลายูของพระ
บาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.** กรุงเทพฯ: ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์, 2506.

บันทึกการเดินทางตรวจราชการในภาคใต้ ของ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี

ม.ค.-ก.พ. 2506. พระนคร : โรงพิมพ์ สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี , 2506.

ปณัญญา ธเนศวร และคนอื่นๆ. **แผนการใช้ที่ดินลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา.** เอกสาร
วิชาการ เลขที่ 02 / 07 / 41 กรุงเทพฯ : กองวางแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนา
ที่ดิน , 2541.

หนังสืออนุสรณ์ครบรอบ 4 ปี สมาคมรวมมิตรเฟี้ยวโจว พ.ศ.2535 ฉบับภาษาจีน
แปลบางตอนที่เกี่ยวข้องกับบริษัทปากพน จำกัด โดย สรวุฒิ พงศ์ขจร.
ม.ปท : ม.ปป.

หนังสืออนุสรณ์งานศพนายกงหมื่น แซ่จิ้น วันที่ 7 มกราคม พ.ศ.2498 ฉบับภาษา
จีน แปลบางตอนที่เกี่ยวข้องกับบริษัทปากพน จำกัด โดย สรวุฒิ พงศ์ขจร.
ม.ปท : ม.ปป.

อนุสรณ์เนื่องในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรจังหวัดพัทลุง. พัทลุง :
โรงพิมพ์พัทลุง , 2502.

สถิติ

กองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง , สำนักงาน. **รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจ
และสังคมของชาวสวนยางพ.ศ.2531.** กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุน
สงเคราะห์การทำสวนยาง , 2531.

แนวทางพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจังหวัดสงขลา ปี 2529 ,2531.
ม.ปท.(อัดสำเนา)

แนวทางพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจังหวัดพัทลุง ปี 2529.ม.ปท.
(อัดสำเนา)

พาณิชย์จังหวัดพัทลุง , สำนักงาน. **ข้อมูลการตลาด จังหวัดพัทลุง ประจำปี**
2532 - 2539. พัทลุง : สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพัทลุง , ม.ปป.

พาณิชย์จังหวัดสงขลา , สำนักงาน. **ข้อมูลการตลาด จังหวัดสงขลา ประจำปี 2531 ,**
2537 - 2539. สงขลา : สำนักงานพาณิชย์จังหวัดสงขลา , ม.ปป.

รายงานภาวะเศรษฐกิจและการเงินภาคใต้ปี พ.ศ. 2533 , 2535 – 2539. ม.ปท. :
ม.ปป. (อัสสัมชัญ).

เศรษฐกิจการเกษตร, สำนักงาน. สถิติการเกษตรของประเทศ ปีเพาะปลูก
2515/2516 , 2531/32 , 2535/2536 , 2540/2541. กรุงเทพฯ : สำนักงาน
เศรษฐกิจการเกษตร , 2515 , 2536 , 2538 , 2542.

เศรษฐกิจการเกษตร , สำนักงาน. กองวิจัยเศรษฐกิจการเกษตร. สรุปสถานการณ์
ยางพาราและพริกไทย ปี 2535 และแนวโน้มปี 2536. กรุงเทพฯ : สำนัก
งานเศรษฐกิจการเกษตร , 2536.

เศรษฐกิจการพาณิชย์ , กรม. กองวิจัยสินค้าและการตลาด. สรุปสถานการณ์เรื่อง
ยางพาราปี 2523/24 และแนวโน้มปี 2524/2525. กรุงเทพฯ : กองวิจัยสินค้า
และการตลาด , 2531.

ส่งเสริมการเกษตร , กรม. กองแผนงาน. สถิติการปลูกข้าวปีเพาะปลูก 2528/2529 –
2531/2532. กรุงเทพฯ : กรมส่งเสริมการเกษตร , 2534.

สถิติแห่งชาติ , สำนักงาน. การสำรวจการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตร พ.ศ. 2526
(จ.สงขลา). กรุงเทพฯ : สำนักงานสถิติแห่งชาติ , 2526.

_____. การสำรวจการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตร พ.ศ. 2526 , พ.ศ. 2531
ภาคใต้. กรุงเทพฯ : งานสถิติเศรษฐกิจ ฝ่ายสถิติเศรษฐกิจ, 2526 , 2531.

_____. รายงานสำมะโนการเกษตร 2521 จังหวัดพัทลุง , จังหวัดสงขลา.
กรุงเทพฯ : งานสถิติการเกษตร ฝ่ายสถิติการเกษตร , 2521.

_____. รายงานสำมะโนการเกษตร 2521 , 2536 (ภาคใต้). กรุงเทพฯ : งาน
สถิติการเกษตร ฝ่ายสถิติการเกษตร , 2521, 2536.

_____. สำมะโนการเกษตร พ.ศ. 2536 จังหวัดพัทลุง. กรุงเทพฯ : งานสถิติการ
เกษตรและการประมง กองสถิติเศรษฐกิจ, 2536.

เอกสารชั้นรอง

กองทุนสนับสนุนการวิจัย , สำนักงาน. “พลวัตวัฒนธรรมและเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น”. ใน
เอกสารประกอบการประชุมประจำปีว่าด้วยเรื่องชุมชน ครั้งที่ 1 ชุมชนไทย
ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การวิจัย , 2543.

กลุ่มศึกษาปัญหาภาคใต้. วิฤทธิการณ์ยางไทย. กรุงเทพฯ : พันธมิตรปริทัศน์ , 2525.

เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง , บรรณาธิการ. วิวัฒนาการของการบุกเบิกที่ดินทำกินในเขตป่า.
พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, 2535.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. **เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์ , 2533.

_____ . **ชุมชนเป็นรากฐานของชาติ**. กรุงเทพฯ : ศูนย์ศึกษาเศรษฐศาสตร์การเมือง คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

_____ . **ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2543.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และคนอื่นๆ. **ทฤษฎีและแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนชาวนา**. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน) , 2541.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และสมภพ มานะรังสรรค์ , บรรณาธิการ. **ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย จนถึง พ.ศ. 2484**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ , 2527.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพูนศักดิ์ ธานีกรประดิษฐ์. **เศรษฐกิจหมู่บ้านภาคใต้ ผังตะวันออกในอดีต**. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์ , 2540.

ไชยงค์ ชูชาติ และโสภณ ทองปาน. **เศรษฐกิจการค้าข้าวของไทย**. พระนคร : แพรววิทยา , 2503.

ชาวลิต อังวิยาธร. **การแลกเปลี่ยนและการค้าข้าวบริเวณชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย , 2544.

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. **ธุรกิจชุมชน : เส้นทางที่เป็นไปได้**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2542.

ทิวา ศุภจรรยา. “สภาพภูมิศาสตร์และการตั้งถิ่นฐานชุมชนโบราณบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา” ในเอกสารสัมมนาทางวิชาการ **พัทลุงศึกษา : พัฒนาการสังคมและวัฒนธรรมบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา**. พัทลุง : ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง , 2536.

ไทยพาณิชย์ , ธนาคาร. **ส่วนวิจัยเศรษฐกิจ. ตลาดยางธรรมชาติของไทย** กรุงเทพฯ : ธนาคารไทยพาณิชย์ 2528. (อัดสำเนา).

ธิดา สารยา. **ประวัติศาสตร์ชาวนาสยาม**. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้ง , 2544.

ปก แก้วกาญจน์. **การค้าทางเรือลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา**. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา , มหาวิทยาลัยทักษิณ , 2540.

พินิจ เสทือนวงษ์ , ผู้รวบรวม. **สถิติยางธรรมชาติ ยางสังเคราะห์ และเนื้อที่ปลูกยางพารา ปี 2544**. กรุงเทพฯ : ฝ่ายวิจัยและแผน สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง , 2544. (ถ่ายสำเนา).

ภาวะอุตสาหกรรมยางพาราในภาคใต้ ปี 2522. ม.ปท : ม.ปป (อัดสำเนา).

ภูวดล ทรงประเสริฐ. **ทุนสิงคโปร์ : การผูกขาดตลาดยางพาราและดีบุกไทย**. กรุงเทพฯ :

สถาบันเอเชียศึกษา , จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2535.

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์. **ภาษีอากรในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย**. กรุงเทพฯ :

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2528.

รัตน์ เพชรจันทร์. **ยางพารา**. พระนคร : โรงพิมพ์มิ่งมงคลพิมพ์, 2514.

วิชาการเกษตร , กรม. สถาบันวิจัยยาง. **ข้อมูลยางพารา**. กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยยาง ,
(อัดสำเนา).

สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. “ภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้”, ใน **สุริวงศ์ : ที่ระลึกเกษียณอายุราชการ**

การ 2539. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา , 2539.

สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ และคนอื่นๆ. **จินตทัศน์ วิถีและพลัง**. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย (สกว.) , 2544.

สุวรรณ ทิพยกุล. **แนวโน้มการส่งออกสินค้าสำคัญของประเทศไทย**. ม.ปท : ม.ปป.

(อัดสำเนา).

สุวรรณ ทิพยกุล และสุภาพร เหลืองชูฤทธิ์. **ประวัติการผลิตและการใช้ยาง**. สงขลา :

ศูนย์วิจัยการยางขนาดใหญ่ กองการยาง , 2518.

เสริมลาภ วสุรัตน์. **สถานการณ์ยางของโลก และอนาคตของการผลิตยางธรรมชาติ**

ของประเทศไทย. สงขลา : ศูนย์วิจัยยาง, 2522.

โสภณ ทองปาน. **นโยบายส่งออกสินค้าเกษตรกรรมของไทย**. กรุงเทพฯ : สมาคม

สังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2528.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. **สิทธิในการเข้าถึงทรัพยากร : สถานภาพการศึกษาเกี่ยวกับ**

วิธีคิด. ม.ปท : ม.ปป. (อัดสำเนา).

วิทยานิพนธ์

ณรงค์ เขียดเดช. **ผลกระทบของนโยบายการคลังต่อประสิทธิภาพในการผลิตยาง**

ธรรมชาติของไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530.

ธงชัย ลาวรรณ. **การตลาดสินค้ายางธรรมชาติของประเทศไทย ศึกษาเฉพาะกรณีใน**

จังหวัดสงขลาและยะลา. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2522.

นันทา แก้วสุวรรณ. **พัฒนาการผลิตและการค้ายางพาราในภาคใต้ของไทย พ.ศ.2488**

- 2516. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออก

ออกเฉียงใต้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร , 2537.

นิติ กสิโกศล. การเก็บค่านาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325-2482. วิทยานิพนธ์
ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร , 2525.

เบญจวรรณ บัวขวัญ. การเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดินในเขตตำบลบ้านพรุ อำเภอ
หาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย
ทักษิณ 2543.

ปิยฉัตร ปิตะวรรณ. ระบบไพร่ในสังคมไทย พ.ศ.2411 – 2453. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2526.

ผาณิต รวมศิลป์. นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจสมัยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม
ตั้งแต่ พ.ศ. 2481 ถึง พ.ศ. 2487. วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชา
ประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,
2521.

พอลดา แก่นแก้ว. ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนปากพนัง พ.ศ.
2439 – 2525. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2528.

วิจิต กาพกาญจน์. นโยบายการผลิตและการค้ายางพาราในภาคใต้ของไทย พ.ศ.2444 –
2503. วิทยานิพนธ์ ปริญญาามหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2528.

รายงานผลการวิจัย

ทวีศักดิ์ ล้อมลิ้ม. รายงานการวิจัย ลักษณะทางสังคม-เศรษฐกิจการเมืองของ
ประชาชนและโครงสร้างชุมชน ตำบลบ้านพร้าว อำเภอป่าพะยอม
จังหวัดพัทลุง. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2540.

เทรบุญส์ , กิรี. ระบบการปรับปรุงที่ดินเพื่อการเกษตรและวิวัฒนาการในช่วงเวลาที่
เพิ่งล่วงมาของสทิงพระ. แปลโดย สมยศ ทุ่งหว้า และอิงอร เทรบุญส์.
สงขลา : โครงการวิจัยระบบการผลิตทางการเกษตร คณะทรัพยากรธรรมชาติ
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ , 2526. (อัดสำเนา).

ปก แก้วกาญจน์. การเคลื่อนเปลี่ยนเกี่ยวกับวิถีชีวิตของชุมชนชาวนาจากผลกระทบ
ของระบบการผลิตเพื่อขายในช่วง 2 ทศวรรษ ศึกษาเฉพาะกรณีบ้าน
เขาเจียก อ.เมือง จ.พัทลุง. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา, 2530. (อัดสำเนา).

ประชิด รัตมิตต์. “กฎหมายยาง” ใน **ยางพารา 2517**. รายงานการสัมมนาเรื่องการเร่งรัดการผลิตและการพัฒนายางของประเทศไทย โดยสมาคมวิทยาศาสตร์การเกษตรแห่งประเทศไทย ฯลฯ. สงขลา : ศูนย์วิจัยการยาง , 2517.

ปัญจพล บุญชู. รายงานผลการวิจัยเรื่อง **การเปลี่ยนแปลงระบบการผลิตการเกษตรของชาวไทยพุทธและชาวไทยมุสลิม ในหมู่บ้านยากจน อ.รัตภูมิ จ.สงขลา**. สงขลา : ภาควิชาพัฒนาการเกษตร คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ , 2535.

ปัญจพล บุญชู และฉลอง มณีกุล. **การใช้วิทยาการแผนที่ใหม่ในระบบนาปี : กรณีข้าวขาวดอกมะลิ 105**. รายงานการสัมมนาระบบการทำฟาร์มครั้งที่ 7. ม.ปท : 2533.

สงบ ส่งเมือง. รายงานวิจัย **การพัฒนาหัวเมืองสงขลา ในสมัยกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น พ.ศ. 2310-2444**. สงขลา : โครงการบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลา , 2522.

สมยศ หุ่นหว่า. รายงานผลการวิจัยเรื่อง **ปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับในนวัตกรรมการทำนาในระบบสังคมเกษตรกรรมในและนอกเขตชลประทานอำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง**. สงขลา : ภาควิชาพัฒนาการเกษตร คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2535.

_____. รายงานผลการวิจัย **การวินิจฉัยระบบสังคมการเกษตรกรรมกึ่งอำเภอกระแสนธุ์ จังหวัดสงขลา**. สงขลา : ภาควิชาพัฒนาการเกษตร คณะทรัพยากรธรรมชาติ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. ม.ปป.

บทความ

ประสิทธิ์ เปรมนาวิน , พ.อ. และคนอื่นๆ. รายงานการศึกษาและค้นคว้าเรื่อง **การปลูกยางแทน (นักศึกษาวิชาพัฒนาการเศรษฐกิจ รุ่นที่ 7 พ.ศ.2509)**.ม.ปท : ม.ปป. (อัดสำเนา).

ยงยุทธ ชูแว่น. “ลักษณะทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนชาวนารอบทะเลสาบสมัยอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา”, **โลกของกลุ่มน้ำทะเลสาบ : รวมบทความว่าด้วยประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา**. ปทุมธานี : นาค , 2514.

_____. “อำนาจทางการเมืองในความสืบเนื่องบทบาทการค้าของเมืองสงขลา ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 22 ถึงปลายพุทธศตวรรษที่ 23”, ในการสัมมนาทางวิชาการ **สงขลาศึกษา : ประวัติศาสตร์ และโบราณคดีเมืองสงขลา**. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา , มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลา, 2535.

วิจัยการยาง , ศูนย์. **การส่งเสริมและพัฒนาสวนยาง**. สงขลา : ศูนย์วิจัยการยาง , 2525.
(อัดสำเนา).

สงป ส่งเมือง. “ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจพัทลุง”. รายงานการสัมมนาประวัติศาสตร์และ
โบราณคดีพัทลุง. พัทลุง : ศูนย์วัฒนธรรม จังหวัดพัทลุง. โรงเรียนสตรีพัทลุง ,
2531.

สถานการณ์ยางไทยปี 2512 – 2521. ม.ปท : ม.ปป. (อัดสำเนา).

สารูป ฤทธิ์ชู. “พัฒนาการทางเศรษฐกิจ : สังคมและการค้าของเมืองสงขลาในช่วงพุทธ
ศตวรรษที่ 22-24”, ในการสัมมนาทางวิชาการ **สงขลาศึกษา : ประวัติ
ศาสตร์และโบราณคดีเมืองสงขลา**. สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา , 2535.

สุรินทร์ แดงอุทัย และกิตติ ศิลปบุรุษ. **การจัดการตลาดยางพารา เอกสารวิชาการ
เลขที่ 10**, ม.ปท : 2538.

วารสาร, หนังสือพิมพ์

“ข้อมูลจำเพาะ”, **วารสารทักษิณคดี**. 3 ,1 (ตุลาคม – มีนาคม 2535 – 2536) : 16.

คำนวน นวลสนอง. “วิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปอันเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงจากสังคมเกษตร
กรรมสู่สังคมอุตสาหกรรมในภาคใต้ : ศึกษากรณีจังหวัดสงขลา”, **วารสาร
ทักษิณคดี** 5 ,1 (สิงหาคม – มกราคม 2541) : 88 – 101.

นิพัทธ์พร เพ็งแก้ว. “รอบทะเลสาบสงขลา : ในความทรงจำของเขมานันท์”, **เมืองโบราณ**
26 , 1 (มกราคม – มีนาคม 2543) : 67 – 78.

ไพโรจน์ สิริตาภรณ์ และอังสุณี ชุนหปราน . “ทะเลสาบสงขลา” **สารานุกรมวัฒนธรรม
ภาคใต้** 7(2542) : 3057 – 3074.

ภูวดล ทรงประเสริฐ. “ทุนจีนในภาคใต้ : บทวิเคราะห์เฉพาะยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์”,
เศรษฐศาสตร์การเมือง 6,1 – 2 (29 มีนาคม 2530) : 94.

เริงชัย ต้นสกุล. “ข้อจำกัดและปัจจัยทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาชุมชนรอบลุ่มทะเล
สาบสงขลา”, **วารสารทักษิณคดี** 3 ,1 (ตุลาคม – มีนาคม 2535 - 2536) :
39 – 54.

สงป ส่งเมือง. “เกณฑ์”. **สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้** 1(2542) : 459 – 463.

_____. “สงขลา , จังหวัด”. **สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้** 15(2542) :
7542 – 7588.

_____. “ส่วย”. **สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้** 16(2542) : 7847 – 7854.

สงบ ส่งเมือง. วิชาการเศรษฐกิจภาคใต้. เศรษฐศาสตร์การเมือง. 6 ,1 – 2

(ตุลาคม 2529 – มีนาคม 2530) : 60 – 83.

สมยศ หุ่นหว้า และศิริจิต หุ่นหว้า. “วิชาการและการเปลี่ยนแปลงของระบบสังคมเกษตร
การผลิตยางพารา บริเวณฝั่งตะวันตกของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา”. วารสาร
สงขลานครินทร์ 1 ,1 (ก.ย. – ธ.ค. 2537) : 77 – 106.

สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. “ทำนา” สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ 4(2529) : 1547 –1553.

_____. “พรรณข้าวพื้นเมืองภาคใต้”. สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ 10(2542) :
4841 – 4843.

_____. “เกลือ”. สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ 1(2542) : 468

_____. “คำราชการ”. สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ 3(2542) : 1036

_____. “ออกปาก – กินวาน”. สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ 18(2542) : 8858 –
8863.

_____. “ข้อจำกัดและปัจจัยทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาชุมชนรอบลุ่มทะเล
สาบสงขลา”. วารสารทักษิณคดี 3 ,1 (ตุลาคม – มีนาคม 2535 - 2536):
55 – 73.

อมรา ศรีสุชาติ และ ธารพงศ์ ศรีสุชาติ. “ชุมชนสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์
รัฐโบราณในภาคใต้”. สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ 5(2542) :
2095 – 2131.

เอกสารภาษาอังกฤษ

Feeny , David. **The Political Economy of Productivity : Thai Agricultural
Development, 1880 – 1975.** Vancouver : University of British Columbia
Press, 1982.

Finance, Ministry of. **Statistical Year Book of the Kingdom of Siam B.E. 2471
(A.D.1928 – 29).** Bangkok : The Ministry , n.d.

Ingram, James C. **Economic Change in Thailand 1850 – 1970.** California :
Stanford University Press, 1971.

Johnston, David Bruce. **The Rural Society and Rice Economy in Thailand since
1800 – 1900.** Michigan : Xerox University Microfilms, 1976.

Sompop Manarungsan. **Economics Development of Thailand 1850 – 1950 :
Response to the Challenge of the World Economy.** Bangkok : Institute
of Asian Studies : Chulalongkron University, 1989.

Stifel, Laurence D. "**Case Studies of Rubber Production : A Village and An Estate**". Songkhla : Rubber Research Center, 1974.

บุคลากรกรม

- กระจำง แสงอำไพ อายุ 63 ปี บ้านเลขที่ 120 หมู่ 2 ต.บ้านใหม่ อ.ระโนด
จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 5 มีนาคม 2545.
- กลั่น คงฤทธิ์ อายุ 74 ปี บ้านเลขที่ 109 หมู่ 7 ต.แพรกหา อ.ควนขนุน
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 14 มีนาคม 2545.
- กลั่น สังข์มี อายุ 80 ปี หมู่ 1 ต.ชะรัด อ.กงหรา จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่
4 มีนาคม 2544.
- เกลื่อม มุสิกะโรจน์ อายุ 86 ปี บ้านเลขที่ 290 ต.ท่ามะเดื่อ อ.บางแก้ว จ.พัทลุง
สัมภาษณ์วันที่ 11 ธันวาคม 2544.
- กำพล วงเขียว อายุ 60 ปี บ้านเลขที่ 494/41 หมู่ 6 ต.ปาดังเบซาร์ อ.สะเดา
จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 30 มิถุนายน 2544.
- แก้ว เพชรนุ่น อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 27/3 หมู่ 2 ต.บ้านใหม่ อ.ระโนด
จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 5 มีนาคม 2545
- ขำ ชูหนู อายุ 87 ปี บ้านเลขที่ 56 หมู่ 5 ต.พนางตุง อ.ควนขนุน จ.พัทลุง
สัมภาษณ์วันที่ 17 กรกฎาคม 2544.
- ขัม มากคำ อายุ 65 ปี บ้านเลขที่ 2 หมู่ 4 .ต.จองถนน อ.เขาชัยสน จ.พัทลุง
สัมภาษณ์วันที่ 15 มีนาคม 2545
- ชวน ชัยขวัญ อายุ 64 ปี บ้านเลขที่ 23 หมู่ 3 ต.ดอนทราย อ.ปากพะยูน
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 5 กรกฎาคม 2544.
- คลั่ง พูนยิ้ม อายุ 94 ปี อาชีพทำนา บ้านเลขที่ 46/1 หมู่ 3 ต.คลองแดน
อ.ระโนด จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 23 มิถุนายน 2544.
- เคลือบ สุวรรณรัตน์ อายุ 61 ปี บ้านเลขที่ 24 หมู่ 6 ต.พญาขัน อ.เมือง
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 14 มีนาคม 2545
- เคลื่อม ขวัญแย้ม อายุ 63 ปี บ้านเลขที่ 95/1 หมู่ 1 ต.ตะเคียน อ.ระโนด
จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 14 ตุลาคม 2544
- คล่อง หนูทิม อายุ 44 ปี บ้านเลขที่ 290/1 หมู่ 8 ต.นาปะขอ อ.บางแก้ว
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 6 ตุลาคม 2544
- จรัส ด้วงเอียด อายุ 55 ปี บ้านเลขที่ 46/1 หมู่ 6 ต.พญาขัน อ.เมือง
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 14 มีนาคม 2545
- จรัส ชัยมณี อายุ 69 ปี บ้านเลขที่ 9/3 หมู่ 4 ต.ปาดังเบซาร์ อ.สะเดา
จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 30 มิถุนายน 2544.

- จาง ชุมฉิม อายุ 88 ปี บ้านเลขที่ 102 หมู่ 1 ต.ดอนประดู่ อ.ปากพะยูน
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 7 กรกฎาคม 2544.
- จำเนียร มิตรศิลา อายุ 53 ปี บ้านเลขที่ 28 หมู่ 4 ต.จองถนน อ.เขาชัยสน
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 15 มีนาคม 2545
- จิตติ ย้งยีน บ้านเลขที่ 99/1 หมู่ 12 ต.ควนมะพร้าว อ.เมือง จ.พัทลุง
สัมภาษณ์วันที่ 14 มีนาคม 2545
- จิตร เพชรบูรณ์ อายุ 73 ปี บ้านเลขที่ 26/3 หมู่ 9 ต.ปริง อ.สะเดา
จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 28 กรกฎาคม 2544.
- เจือ ไหมขาว อายุ 73 ปี บ้านเลขที่ 98 หมู่ 1 ต.ดอนประดู่ อ.ปากพะยูน
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 7 กรกฎาคม 2544.
- จวน ชูย้ง อายุ 67 ปี บ้านเลขที่ 138 หมู่ 1 ต.แพรกหา อ.ควนขนุน จ.พัทลุง
สัมภาษณ์วันที่ 14 มีนาคม 2545
- จวบ พาณิขกุล อายุ 61 ปี บ้านเลขที่ 49 หมู่ 4 ต.จองถนน อ.เขาชัยสน
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 15 มีนาคม 2545
- ชีพ จันทเสนะ อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 32 หมู่ 2 ต.บ้านใหม่ อ.ระโนด จ.สงขลา
สัมภาษณ์วันที่ 5 มีนาคม 2545
- เชือน ศิริโรจน์ อายุ 82 ปี บ้านเลขที่ 164 หมู่ 3 ต.ตะเคียน อ.ระโนด
จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 4 ตุลาคม 2544.
- ชบ มณีโชติ อายุ 45 ปี หมู่ 6 ต.ทุ่งใหญ่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา
สัมภาษณ์วันที่ 18 พฤศจิกายน 2544
- ชวน เพ็ชรรัก อายุ 60 ปี บ้านเลขที่ 50 หมู่ 1 ต.พนมวัง อ.ควนขนุน
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 7 ตุลาคม 2544.
- ชะ เสงส์สิน อายุ 92 ปี บ้านเลขที่ 45/6 หมู่ 2 ต.ปาดังเบซาร์ อ.สะเดา
จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 30 มิถุนายน 2544.
- แดง นันทรัตน์ อายุ 59 ปี บ้านเลขที่ 103 หมู่ 7 ต.แพรกหา อ.ควนขนุน
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 14 มีนาคม 2545
- ต้วน แดงช่วง อายุ 72 ปี บ้านเลขที่ 208 หมู่ 8 ต.นาปะขอ อ.บางแก้ว
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 6 ตุลาคม 2544
- ถัน สังข์สุวรรณ อายุ 86 ปี บ้านเลขที่ 1 หมู่ 7 ต.ปริง อ.สะเดา จ.สงขลา
สัมภาษณ์วันที่ 10 ตุลาคม 2544.
- ถาวร เรืองวรรณวัฒนา อายุ 55 ปี บ้านเลขที่ 33 ถนนกาญจนวนิช อ.สะเดา
จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 22 พฤษภาคม 2545

- ถิ่น แดงช่วง อายุ 84 ปี บ้านเลขที่ 207 หมู่ 8 ต.นาปะขอ อ.บางแก้ว
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 6 ตุลาคม 2544
- นะ สุโสีะ อายุ 59 ปี บ้านเลขที่ 98/2 หมู่ 6 ต.ปาดังเบซาร์ อ.สะเดา
จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 30 มิถุนายน 2544.
- บุญ ฤทธิเดช อายุ 58 ปี บ้านเลขที่ 15 หมู่ 2 ต.หารเทา อ.ปากพะยูน
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 6 กรกฎาคม 2544.
- เนื่อง บัวศรี อายุ 74 ปี บ้านเลขที่ 16 หมู่ 2 ต.หารเทา อ.ปากพะยูน
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 6 กรกฎาคม 2544.
- เนื่องนิจ ธรรมสุวรรณ อายุ 72 ปี อายุ 72 ปี บ้านเลขที่ 37/3 ถนนไชยา
อ.เมือง จ.สงขลา วันที่ 29 กันยายน 2544.
- บุญทิพย์ เทพแก้ว อายุ 48 ปี บ้านเลขที่ 133 หมู่ 6 ต.สำนักขาม อ.สะเดา
จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 4 พฤษภาคม 2545.
- บุญส่ง พรหมแก้ว อายุ 48 ปี บ้านเลขที่ 70 หมู่ 4 ต.ชัยบุรี อ.เมือง จ.พัทลุง
สัมภาษณ์วันที่ 7 ตุลาคม 2544.
- บรรเทิง ศิริมุสิกะ อายุ 44 ปี บ้านเลขที่ 133/28 หมู่ 7 ต.โคกสัก อ.บางแก้ว
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 6 ตุลาคม 2544.
- ปกรณ พงศ์จันทร์เสถียร อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 19/22 ซอย 1 ถนนตำนาน
นิเวศน์ อ.เมือง จ.พัทลุง วันที่ 15 มีนาคม 2545
- เปียน ณะสุข อายุ 64 ปี บ้านเลขที่ 26/1 หมู่ 9 ต.ปริก อ.สะเดา
จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 28 กรกฎาคม 2544.
- ประกิน นวลมุสิทธิ์ อายุ 45 ปี หมู่ 5 ต.ชัยบุรี อ.เมือง จ.พัทลุง
สัมภาษณ์วันที่ 7 ตุลาคม 2544.
- ประจวบ เพชรสังข์ อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 236 หมู่ 1 ต.แพรกหา อ.ควนขนุน
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 14 มีนาคม 2545
- ประพัฒน์ จันทรอักษร อายุ 63 ปี บ้านเลขที่ 8 หมู่ 13 ต.ตำนาน อ.เมือง
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 26 เมษายน 2545
- ประมวล มะลิลา อายุ 66 ปี บ้านเลขที่ 31 หมู่ 9 ต.ปริก อ.สะเดา
จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 28 กรกฎาคม 2544.
- ประเสริฐ หวานสง อายุ 51 ปี บ้านเลขที่ 278 หมู่ 7 ต.แพรกหา อ.ควนขนุน
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 14 มีนาคม 2545
- ประเสริฐ เพชรสุวรรณ อายุ 73 ปี บ้านเลขที่ 4 หมู่ 9 ต.ปริก อ.สะเดา
จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 21 กรกฎาคม 2544.

- ปราณี จันทเสนา อายุ 56 ปี บ้านเลขที่ 32 หมู่ 2 ต.บ้านใหม่ อ.ระโนด
จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 5 มีนาคม 2545
- เปลื้อง ราษฎร์จร อายุ 70 ปี บ้านเลขที่ 47 หมู่ 9 ต.ปริก อ.สะเดา
จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 28 กรกฎาคม 2544.
- ผัด เผ่าชู อายุ 49 ปี หมู่ 4 ต.ชัยบุรี อ.เมือง จ.พัทลุง
สัมภาษณ์วันที่ 7 ตุลาคม 2544.
- ผุด มณีโชติ อายุ 40 ปี บ้านเลขที่ 98 หมู่ 6 ต.ทุ่งใหญ่ อ.หาดใหญ่
จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 18 พฤศจิกายน 2544.
- พัชรนันท์ อติสัยศักดิ์สกุล อายุ 42 ปี บ้านเลขที่ 147/11 หมู่ 2 ต.บ่อตรู
อ.ระโนด จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 5 มีนาคม 2545
- พร้อม ขุนเดช อายุ 56 ปี บ้านเลขที่ 164/1 หมู่ 7 ต.แพรกหา อ.ควนขนุน
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 14 มีนาคม 2545
- พร้อม ศิริเพชร อายุ 70 ปี บ้านเลขที่ 47/1 ต.ทุ่งใหญ่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา
สัมภาษณ์วันที่ 20 ตุลาคม 2544.
- พร้อม นันทรัตน์ อายุ 82 ปี บ้านเลขที่ 16 ถนนราษฎร์สามัคคี ต.บ้านพรุ
อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 23 เมษายน 2545
- พิเชษฐ์ วนาพิทักษ์วงศ์ อายุ 82 ปี และนายอนวัช วนาพิทักษ์วงศ์ อายุ 48 ปี
บ้านเลขที่ 26 ต.ป่าดงเบซาร์ อ.สะเดา จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 10 ตุลาคม
2544.
- พิน สุวรรณอ่อน อายุ 71 ปี บ้านเลขที่ 10 หมู่ 2 ต.ทุ่งขมิ้น อ.นาหม่อม
จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 12 สิงหาคม 2544.
- พินิจ ธรรมสุวรรณ อายุ 82 ปี อายุ 72 ปี บ้านเลขที่ 37/3 ถนนไชยยา
อ.เมือง จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 29 กันยายน 2544.
- พีระวัฒน์ ณ พัทลุง อายุ 55 ปี บ้านเลขที่ 8 หมู่ 9 ต.ลำปำ อ.เมือง จ.พัทลุง
สัมภาษณ์วันที่ 4 มีนาคม 2544.
- พັນ คงวงศ์ อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ 24 หมู่ 5 ต.พนางตุง อ.ควนขนุน จ.พัทลุง
สัมภาษณ์วันที่ 17 กรกฎาคม 2544.
- พ่วง สมหวัง อายุ 85 ปี บ้านเลขที่ 7 หมู่ 1 ต.ชัยบุรี อ.เมือง จ.พัทลุง
สัมภาษณ์วันที่ 4 มีนาคม 2544.
- เพชร ปิตเมือง อายุ 72 ปี บ้านเลขที่ 21 หมู่ 5 ต.พนางตุง อ.ควนขนุน
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 17 กรกฎาคม 2544.
- ไพศาล กักเกียรติกุล อายุ 63 ปี บ้านเลขที่ 54-56 ถ.ราเมศ อ.เมือง
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 18 มกราคม 2545.

- พุ่ม ไหมขาว อายุ 103 ปี บ้านเลขที่ 98 หมู่ 1 ต.ดอนประดู่ อ.ปากพะยูน
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 7 กรกฎาคม 2544.
- เพียน ฉางทอง อายุ 64 ปี บ้านเลขที่ 24 หมู่ 1 ต.ลำปำ อ.เมือง จ.พัทลุง
สัมภาษณ์วันที่ 14 มกราคม 2545.
- เพียร ชุมทอง อายุ 66 ปี บ้านเลขที่ 123 หมู่ 2 ต.บ้านใหม่ อ.ระโนด
จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 5 มีนาคม 2545.
- ฟอง ณ พัทลุง อายุ 86 ปี อาชีพทำนา บ้านเลขที่ 135 หมู่ 9 ต.ลำปำ
อ.เมือง จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 4 มีนาคม 2544.
- ภักดี สุขธร อายุ 64 ปี บ้านเลขที่ 202/1 หมู่ 8 ต.นาปะขอ อ.บางแก้ว
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 6 ตุลาคม 2544.
- มะเข็บ วงศ์ใหญ่ อายุ 50 ปี บ้านเลขที่ 98/6 หมู่ 6 ต.ปาดังเบซาร์ อ.สะเตา
จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 30 มิถุนายน 2544.
- มนูญ รัตญา อายุ 51 ปี บ้านเลขที่ 1/5 หมู่ 8 ต.ทุ่งหวัง อ.เมือง จ.สงขลา
สัมภาษณ์วันที่ 4 พฤษภาคม 2545.
- มะลิ พลรักษา อายุ 74 ปี บ้านเลขที่ 112/1 หมู่ 6 ต.นาปะขอ อ.บางแก้ว
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 6 ตุลาคม 2544.
- ระเปียบ ภักดีฉนวน อายุ 64 ปี อาชีพทำนา บ้านเลขที่ 46/1 หมู่ 3
ต.คลองแดน อ.ระโนด จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 23 มิถุนายน 2544.
- รัตน์ หนูแดง อายุ 58 ปี บ้านเลขที่ 3/1 หมู่ 9 ต.พญาขัน อ.เมือง จ.พัทลุง
สัมภาษณ์วันที่ 14 มีนาคม 2545.
- ริน สำเร็จทอง อายุ 79 ปี อาชีพทำสวนยาง บ้านเลขที่ 2 หมู่ 9 ต.ปริก
อ.สะเตา จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 21 กรกฎาคม 2544.
- ริน สุกิจอุลานนท์ อายุ 70 ปี บ้านเลขที่ 15/1 หมู่ 3 ต.ตะเคี๋ยะ อ.ระโนด
จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 14 ตุลาคม 2544.
- รุ่น เพ็งหนู อายุ 75 ปี บ้านเลขที่ หมู่ 2 ต.ตะเคี๋ยะ อ.ระโนด จ.สงขลา
สัมภาษณ์วันที่ 14 ตุลาคม 2544.
- โรจน์ หนูแดง อายุ 50 ปี บ้านเลขที่ 21/1 หมู่ 5 ต.พญาขัน อ.เมือง จ.พัทลุง
สัมภาษณ์วันที่ 14 มีนาคม 2545.
- เลื่อน เพชรมีค่า อายุ 82 ปี บ้านเลขที่ 211 หมู่ 8 ต.นาปะขอ อ.บางแก้ว
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 6 ตุลาคม 2544.
- ลอบ กาญจนถาวร อายุ 73 ปี บ้านเลขที่ 62 หมู่ 2 ต.ตะเคี๋ยะ อ.ระโนด
จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 3 มีนาคม 2545.

- ลอย ปิตเมือง อายุ 91 ปี บ้านเลขที่ 62 หมู่ 4 ต.พนางตุง อ.ควนขนุน
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 17 กรกฎาคม 2544.
- วรกิจ ศรีวุฒิชาย อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 30 หมู่ 6 ต.ปาดังเบซาร์ อ.สะเดา
จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 28 กันยายน 2544.
- วิโรจน์ พงษ์ธนาภิกร อายุ 72 ปี บ้านเลขที่ 303 หมู่ 1 ต.ท่ามะเดื่อ อ.บางแก้ว
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 6 ตุลาคม 2544.
- วัน หมุนเกตุ อายุ 95 ปี อาชีพทำนา บ้านเลขที่ 39 หมู่ 1 ต.ชัยบุรี อ.เมือง
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 4 มีนาคม 2544.
- วรรณ ขุนจันทร์ อายุ 69 ปี บ้านเลขที่ 72 หมู่ 3 ต.ตะโหมด อ.ตะโหมด
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 26 เมษายน 2545.
- สนิท หนูแท้ อายุ 65 ปี บ้านเลขที่ 115/1 หมู่ 1 ต.ตะเครียะ อ.ระโนด
จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 14 ตุลาคม 2544.
- สมบูรณ์ ทองบุญ อายุ 35 ปี บ้านเลขที่ 70/2 หมู่ 6 ต.ปาดังเบซาร์ อ.สะเดา
จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 30 มิถุนายน 2544.
- สมปอง จันทรชูโชติ อายุ 54 ปี อาชีพเจ้าของโรงสี บ้านเลขที่ 48 หมู่ 7
ต.ท่าบอน อ.ระโนด จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 7 กรกฎาคม 2544.
- สมหมาย สมสุวรรณ อายุ 50 ปี บ้านเลขที่ 28 หมู่ 2 ต.หารเทา อ.ปากพะยูน
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 6 กรกฎาคม 2544.
- สราวุฒิ พงษ์ขจร อายุ 60 ปี บ้านเลขที่ 286 หมู่ 1 ต.ท่ามะเดื่อ อ.บางแก้ว
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 6 ตุลาคม 2544.
- สว่าง ทองสุก บ้านเลขที่ 14 หมู่ 2 ต.ทุ่งขมิ้น อ.นาหม่อม จ.สงขลา สัมภาษณ์
วันที่ 13 สิงหาคม 2544.
- สวัสดิ์ สุวรรณอ่อน อายุ 71 ปี บ้านเลขที่ 10 หมู่ 2 ต.ทุ่งขมิ้น อ.นาหม่อม
จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 13 สิงหาคม 2544.
- สวัสดิ์ หนูนะ อายุ 57 ปี บ้านเลขที่ 148/1 หมู่ 2 ต.ป่อตรุ อ.ระโนด
จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 5 มีนาคม 2545
- สวาท ทองรักษ์ อายุ 73 ปี บ้านเลขที่ 27 หมู่ 4 ต.ตะโหมด อ.ตะโหมด
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 26 เมษายน 2545..
- สามารถ ขุนเดช อายุ 47 ปี บ้านเลขที่ 164/1 หมู่ 7 ต.แพรกหา อ.ควนขนุน
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 14 มีนาคม 2545.
- สิทธิโชค ภักดีฉนวน อายุ 41 ปี อาชีพเจ้าของโรงสี บ้านเลขที่ 46/1 หมู่ 3
ต.คลองแดน อ.ระโนด จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 24 มิถุนายน 2544.

- สุจิน เรืองเจริญ อายุ 38 ปี บ้านเลขที่ 35 หมู่ 4 ต.จองถนน อ.เขาชัยสน
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 15 มีนาคม 2545.
- สัน ศรีคงแก้ว อายุ 68 ปี บ้านเลขที่ 123 หมู่ 1 ต.พนมวัง อ.ควนขนุน
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 7 ตุลาคม 2544.
- สุธี หรณมาน อายุ 42 ปี อาชีพทำนาและทำสวนยางพารา บ้านเลขที่ 88 หมู่ 1
ต.ชะลัด อ.กงหรา จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 4 มีนาคม 2544
- สุภา เพชรภาศ อายุ 64 ปี บ้านเลขที่ 36/1 หมู่ 6 ต.พญาขัน อ.เมือง จ.พัทลุง
สัมภาษณ์วันที่ 14 มีนาคม 2545.
- สุภัทร สิทธิชัย อายุ 38 ปี บ้านเลขที่ 77 หมู่ 6 ต.พนมวัง อ.ควนขนุน จ.พัทลุง
สัมภาษณ์วันที่ 20 มีนาคม 2544.
- สุรจิตร ฤทธิภักดี ฝ่ายแผนงานวิชาการ ศูนย์วิจัยข้าว จังหวัดพัทลุง
สัมภาษณ์วันที่ 5 มีนาคม 2544.
- สุวิทย์ รัตญา อายุ 45 ปี บ้านเลขที่ 8 หมู่ 8 ต.ทุ่งหวัง อ.เมือง จ.สงขลา
สัมภาษณ์วันที่ 4 พฤษภาคม 2545.
- เสริม แก้วเมฆ อายุ 56 ปี บ้านเลขที่ 14 หมู่ 4 ต.จองถนน อ.เขาชัยสน
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 15 มีนาคม 2545.
- ไสว สุวรรณพยัคฆ์ อายุ 49 ปี บ้านเลขที่ 97 ถนนราเมศวร์ อ.เมือง จ.พัทลุง
สัมภาษณ์วันที่ 18 มกราคม 2545.
- หมาต เขียวงาม อายุ 78 ปี บ้านเลขที่ 46/2 หมู่ 7 ต.ปาดังเบซาร์ อ.สะเดา
จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 30 มิถุนายน 2544.
- หิ้น สังข์เจริญ อายุ 72 ปี บ้านเลขที่ 54 หมู่ 7 ต.ท่าบอน อ.ระโนด
จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 7 กรกฎาคม 2544.
- เห่ง คงอินทร์ อายุ 64 ปี บ้านเลขที่ 126 หมู่ 1 ต.ตะเคียน อ.ระโนด
จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 14 ตุลาคม 2544.
- เหมีย หนูเปี้ย อายุ 76 ปี บ้านเลขที่ 40 หมู่ 5 ต.พนางตุง อ.ควนขนุน
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 16 กรกฎาคม 2544.
- ไหลหมาน สาหมัด อายุ 71 ปี บ้านเลขที่ 20 หมู่ 5 ต.สำนักขาม อ.สะเดา
จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 14 กรกฎาคม 2544.
- หวน แก้วเมฆ อายุ 82 ปี บ้านเลขที่ 39 หมู่ 4 ต.จองถนน อ.เขาชัยสน
จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 15 มีนาคม 2545.
- ห้องเลียน ชมเชย อายุ 81 ปี บ้านเลขที่ 81 หมู่ 2 ต.บ้านใหม่ อ.ระโนด
จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 5 มีนาคม 2545

- อับ เศรษฐขาว อายุ 55 ปี อาชีพทำนาและทำสวนยางพารา บ้านเลขที่ 9 หมู่ 1
 ต.ชะรัด อ.กงหรา จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 4 มีนาคม 2544.
- อิน สังข์เจริญ อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 54 หมู่ 7 ต.ท่าบอน อ.ระโนด จ.สงขลา
 สัมภาษณ์วันที่ 7 กรกฎาคม 2544.
- อิสมะแอ เสือเสน อายุ 88 ปี บ้านเลขที่ 181 หมู่ 2 ต.ปาดังเบซาร์ อ.สะเตา
 จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 30 มิถุนายน 2544.
- แอบ อุไรรัตน์ อายุ 80 ปี บ้านเลขที่ 28 หมู่ 8 ต.ท่าข้าม อ.หาดใหญ่
 จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 20 ตุลาคม 2544.
- เอื้อน ทองสันตติ อายุ 73 ปี อาชีพทำนา บ้านเลขที่ 47 หมู่ 1 ต.คลองแดน
 อ.ระโนด จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 23 มิถุนายน 2544.
- เอื้อน ชุมทอง บ้านเลขที่ 123 หมู่ 2 ต.บ้านใหม่ อ.ระโนด
 จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 5 มีนาคม 2545
- เอื้อม แก้วน้อย อายุ 67 ปี บ้านเลขที่ 45 หมู่ 4 ต.จองถนน อ.เขาชัยสน
 จ.พัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 15 มีนาคม 2545.

เชิงอรรถท้ายบท

¹ปณัญญา ธเนศวร และคณะ , **แผนการใช้ที่ดินลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา** , เอกสารวิชาการ เลขที่ 02 / 07 / 41 , กองวางแผนการใช้ที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและ สหกรณ์ 2541 , หน้า 2.

²ทิวา ศุภจรรยา , “สภาพภูมิศาสตร์และการตั้งถิ่นฐานชุมชนโบราณบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา ,” สัมมนาทางวิชาการ **พัทลุงศึกษา : พัฒนาการสังคมและวัฒนธรรมบริเวณลุ่มทะเลสาบสงขลา** 23 – 25 สิงหาคม 2536 ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง , ไม่มีเลขหน้า.

³ปณัญญา ธเนศวร และคณะ , เรื่องเดิม , หน้า 4 , และ “ข้อมูลจำเพาะ ,” **วารสารทักษิณคดี** 3 , 1 (ตุลาคม – มีนาคม พ.ศ. 2535 – 2536) , หน้า 16.

⁴ทิวา ศุภจรรยา , เรื่องเดิม , และไพโรจน์ สิริตาภรณ์ และอังสุณี ชุนหปราน , “ทะเลสาบสงขลา ,” **สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้** เล่ม 7 , จัดพิมพ์เนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ , 5 ธันวาคม 2542 , หน้า 3057 – 3074.

⁵นิพัทธ์พร เฟ็งแก้ว , “รอบทะเลสาบสงขลา : ในความทรงจำของเขมานันท์ ,” **เมืองโบราณ** 26 , 1 (มกราคม – มีนาคม 2543) , หน้า 74.

⁶เคลือบ สุวรรณรัตน์ อายุ 61 ปี และโรจน์ หนูแดง อายุ 50 ปี เสวนากลุ่มชาวนาตำบลพญาขัน บ้านเลขที่ 46/1 หมู่ 6 ต.พญาขัน อ.เมือง จ.พัทลุง วันที่ 14 มีนาคม 2545.

⁷อมรา ศรีสุชาติ และธราพงศ์ ศรีสุชาติ , “ชุมชนสมัยแรกเริ่มประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์รัฐโบราณในภาคใต้ ,” **สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้** เล่ม 5 , จัดพิมพ์เนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ , 5 ธันวาคม 2542 , หน้า 2115 – 2117 และ 2120 , และยงยุทธ ชูแว่น , “ลักษณะทางด้านสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนชาวนาบริเวณรอบทะเลสาบสงขลา สมัยอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ ,” ใน ยงยุทธ ชูแว่น บรรณาธิการ , **โลกของลุ่มทะเลสาบรวมบทความว่าด้วยประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นลุ่มทะเลสาบสงขลา** (พระนคร : สำนักพิมพ์นาคร , 2541) , หน้า 64.

⁸ยงยุทธ ชูแว่น , เรื่องเดิม , หน้า 65.

⁹อนุสรณ์เนื่องในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรจังหวัดพัทลุง (พัทลุง : โรงพิมพ์พัทลุง , 2502) , หน้า 10 – 13.

¹⁰องค์การค้าของคุรุสภา , พระราชหัตถเลขา เรื่องเสด็จประพาสแหลมมลายูของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (กรุงเทพฯ : ศึกษาภัณฑ์พาณิชย์ , 2506) , หน้า 28.

¹¹เรื่องเดียวกัน , หน้าเดียวกัน.

¹²สัมภาษณ์ปรกรณ์ พงศ์จันทร์เสถียร อายุ 62 ปี บ้านเลขที่ 19/22 ซอย 1 ถนนตำนานนิเวศน์ อ.เมือง จ.พัทลุง วันที่ 15 มีนาคม 2545 และกลิ่น คงฤทธิ์ อายุ 74 ปี เสนาในกลุ่มชาวนาตำบลแพรกหา บ้านเลขที่ 164/1 หมู่ 7 ต.แพรกหา อ.ควนขนุน จ.พัทลุง วันที่ 14 มีนาคม 2545.

¹³สัมภาษณ์ปรกรณ์ พงศ์จันทร์เสถียร .

¹⁴กลิ่น คงฤทธิ์ อายุ 74 ปี , ประจวบ เพชรสังข์ อายุ 62 ปี , ประเสริฐ หวานสง อายุ 51 ปี , และแดง นันทรัตน์ อายุ 59 ปี , เสนาในกลุ่มชาวนาตำบลแพรกหา บ้านเลขที่ 164/1 หมู่ 7 ต.แพรกหา อ.ควนขนุน จ.พัทลุง วันที่ 14 มีนาคม 2545.

¹⁵สัมภาษณ์เอื้อน ทองสันตติ อายุ 73 ปี บ้านเลขที่ 47 หมู่ 1 ต.คลองแดน อ.ระโนด จ.สงขลา วันที่ 23 มิถุนายน 2544 , ด่วน แดงช่วง อายุ 72 ปี เสนาในกลุ่มชาวนาตำบลนาปะขอ บ้านเลขที่ 208 หมู่ 8 ต.นาปะขอ อ.บางแก้ว จ.พัทลุง วันที่ 6 ตุลาคม 2544 และวิมล คำศรี , วัฒนธรรมข้าวและพลังอำนาจชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย , 2540) หน้า 61 – 64 .

¹⁶เคลือบ สุวรรณรัตน์ เสนาในกลุ่มชาวนาตำบลพญาขัน.

¹⁷สัมภาษณ์ปราก สุวรรณรัตน์ อายุ 70 ปี บ้านเลขที่ 7 หมู่ 6 ต.พญาขัน อ.เมือง จ.พัทลุง วันที่ 5 มกราคม 2545 และเคลือบ สุวรรณรัตน์ เสนาในกลุ่มชาวนาตำบลพญาขัน.

¹⁸ประพัฒน์ จันทรอักษร อายุ 63 ปี เวทีชาวบ้านเรื่อง “เศรษฐกิจชาวนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา” ณ โรงแรมลำปำ รีสอร์ท วันที่ 31 มีนาคม 2545.

¹⁹สุภา เพชรภาค อายุ 64 ปี และกลิ่น คงฤทธิ์ อายุ 74 ปี เวทีชาวบ้านเรื่อง “เศรษฐกิจชาวนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา” ณ โรงแรมลำปำ รีสอร์ท วันที่ 31 มีนาคม 2545.

²⁰สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ , “พรรณข้าวพื้นเมืองภาคใต้ ,” สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 10 , จัดพิมพ์เนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542 , หน้า 4841 – 4843.

²¹กลิ่น คงฤทธิ์ เวทีชาวบ้านเรื่อง “เศรษฐกิจชาวนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา”

²²สัมภาษณ์เชื่อน ศิริโรจน์ อายุ 82 ปี บ้านเลขที่ 164 หมู่ 3 ต.ตะเคียน อ.ระโนด จ.สงขลา วันที่ 4 ตุลาคม 2544.

²³พอลตา แก่นแก้ว , **ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนปากพนัง พ.ศ. 2439 – 2525** , (ปริญญาณีพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2528) , หน้า 37 และสุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ , “ภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้ ,” ใน **สุริวงศ์ : ที่ระลึกเกษียณอายุราชการ 2539** (สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา , 2539) , หน้า 117.

²⁴สัมภาษณ์คลึง พูนยิ้ม อายุ 94 ปี บ้านเลขที่ 46/1 หมู่ 3 ต.คลองแดน อ.ระโนด จ.สงขลา วันที่ 23 มิถุนายน 2544 และเอื้อน ทองสันตติ อายุ 73 ปี บ้านเลขที่ 47 หมู่ที่ 1 ต.คลองแดน อ.ระโนด จ.สงขลา วันที่ 23 มิถุนายน 2544.

²⁵กลิ่น คงฤทธิ์ อายุ 74 ปี และเอื้อน ชุมทอง เวทีชาวบ้านเรื่อง “**เศรษฐกิจชาวนา ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา**” ณ โรงแรมลำปำ รีสอร์ท วันที่ 31 มีนาคม 2544.

²⁶สัมภาษณ์คลึง พูนยิ้ม.

²⁷กษจ. ร 5 ม 50 /2 รายงานราชการมณฑลนครศรีธรรมราช ของ พระวิจิตรวรสาสน์ ร.ศ. 115 หน้า 24.

²⁸**พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525** , หน้า 609.

²⁹กลิ่น คงฤทธิ์ , จวน ชูยัง , ประจวบ เพชรสังข์ , เสวนากลุ่มชาวนาดำบลแพรกหา บ้านเลขที่ 164/1 หมู่ 7 ต.แพรกหา อ.ควนขนุน จ.พัทลุง วันที่ 14 มีนาคม 2545.

³⁰หวน แก้วเมฆ เสวนากลุ่มชาวนาดำบลจองถนน บ้านเลขที่ 28 หมู่ 4 ต.จองถนน อ.เขาชัยสน จ.พัทลุง วันที่ 15 มีนาคม 2545.

³¹สุริวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ , “ข้อจำกัดและปัจจัยทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาชุมชนรอบลุ่มทะเลสาบสงขลา ,” **วารสารทักษิณคดี** 3 , 1 (ตุลาคม – มีนาคม 2535 – 2536) , หน้า 59 – 62 , เรืองชัย ตันสกุล , “ทะเลสาบสงขลาศักยภาพในการพัฒนา ,” **วารสารทักษิณคดี** 3 , 1 (ตุลาคม – มีนาคม 2535 – 2536) , หน้า 42 – 43 , และวินัย สุกใส , “ภูเขา ทุ่งราบ และทะเล : วิถีแห่งความสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนของชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา ,” ใน ยงยุทธ ชูแว่น บรรณาธิการ , **โลกของลุ่มทะเลสาบสงขลา** , เรื่องเดิม , หน้า 118 – 119.

³²องค์การค้าของคุรุสภา , เรื่องเดิม , หน้า 28.

³³เรื่องเดียวกัน , หน้าเดียวกัน.

³⁴ กลั่น คงฤทธิ์ , แดง นันทรัตน์ , จวน ชูยัง , ประจวบ เพชรสังข์ , เสวนากลุ่มชาวนาตำบลแพรกหา บ้านเลขที่ 164/1 หมู่ 7 ต.แพรกหา อ.ควนขนุน จ.พัทลุง วันที่ 14 มีนาคม 2545.

³⁵ ห้องเลียน ชมเชย เสวนากลุ่มชาวนาตำบลบ้านใหม่ บ้านเลขที่ 81 หมู่ 2 ต.บ้านใหม่ อ.ระโนด จ.สงขลา วันที่ 5 มีนาคม 2545.

³⁶ จิตรทิพย์ นาถสุภา และพูนศักดิ์ ชานิกโรประดิษฐ์ , **เศรษฐกิจหมู่บ้านภาคใต้ฝั่งตะวันออกในอดีต** (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ , 2540) , หน้า 83 – 84.

³⁷ เรื่องเดียวกัน , หน้า 95 – 96.

³⁸ องค์การค้าของคุรุสภา , เรื่องเดิม , หน้า 24 – 25.

³⁹ เรื่องเดียวกัน , หน้า 28.

⁴⁰ กจช. มร 5 ม/50/2 (ม47/19) รายงานตรวจราชการมณฑลนครศรีธรรมราชของ พระยาสุหมณัยวินิต ร.ศ. 117, หน้า 29 – 30.

⁴¹ จิตรทิพย์ นาถสุภา , **เศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต** , พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ : บริษัท สำนักพิมพ์สร้างสรรค์ , 2533) , หน้า 19.

⁴² สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ , “ออกปาก – กินวาน ,” **สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้** เล่ม 18 , จัดพิมพ์เนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542 , หน้า 8858 – 8859.

⁴³ สัมภาษณ์ปรกรณ์ พงศ์จันทร์เสถียร และประพัฒน์ จันทรอักษร อายุ 63 ปี เเวทีชาวบ้านเรื่อง “**เศรษฐกิจชาวากลุ่มทะเลสาบสงขลา**” ณ โรงแรมลำปำ รีสอร์ท วันที่ 31 มีนาคม 2545.

⁴⁴ จรัส ตัวงเอียด อายุ 55 ปี เสวนากลุ่มชาวนาตำบลพญาขัน บ้านเลขที่ 46/1 หมู่ 6 ต.พญาขัน อ.เมือง จ.พัทลุง วันที่ 14 มีนาคม 2545.

⁴⁵ ห้องเลียน ชมเชย อายุ 81 ปี เสวนากลุ่มชาวนาตำบลบ้านใหม่ บ้านเลขที่ 81 หมู่ 2 ต.บ้านใหม่ อ.ระโนด จ.สงขลา วันที่ 5 มีนาคม 2545.

⁴⁶ สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ , “ออกปาก – กินวาน ,” เรื่องเดิม , หน้า 8863.

⁴⁷ สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ , “เกลอ ,” **สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้** เล่ม 1 , จัดพิมพ์เนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542 , หน้า 468.

⁴⁸ ยงยุทธ ชูแว่น , เรื่องเดิม , หน้า 72 – 77.

⁴⁹สงบ ส่งเมือง , “เกณท์ ,“ สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 1 , จัดพิมพ์เนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ 5 ธันวาคม 2542 , หน้า 459 – 463.

⁵⁰ กจช.ร.5ม.2 14/12 รายงานพระยาสุษดี เรื่อง ตรวจราชการมณฑลนครศรีธรรมราช ร.ศ. 113. หน้า 173 , 246.

⁵¹ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน บุญรอด (แก้วกันหา) ชลารักษ์ , “การเก็บส่วยในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ 2325 – 2411) ,” ใน ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และสมภพ มานะรังสรรค์ บรรณาธิการ , ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย จนถึง พ.ศ. 2484 (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2527) , หน้า 88 – 104. และรังสรรค์ ธนะพรพันธุ์ , ภาษีอากรในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2528) , หน้า 181 – 184.

⁵²ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน สงบ ส่งเมือง “ส่วย,” “ส่วยแทนกระดาน,” “ส่วยสรรพเหตุ,” และ “ส่วยทองบุตรจีน ,” สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 16 , จัดพิมพ์เนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ , 5 ธันวาคม 2542 , หน้า 7847 – 7854.

⁵³สุวิงศ์ พงศ์ไพบูลย์, “การราชการ,” สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 3 , จัดพิมพ์เนื่องในพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 6 รอบ , 5 ธันวาคม 2542 , หน้า 1036.

⁵⁴จวน ชูยัง อายุ 67 ปี , เสวนากลุ่มชาวนาตำบลแพรกหา บ้านเลขที่ 164/1 หมู่ 7 ต.แพรกหา อ.ควนขนุน จ.พัทลุง วันที่ 14 มีนาคม 2545 และเคลือบ สุวรรณรัตน์ อายุ 61 ปี , โรจน์ หนูแดง อายุ 50 ปี เสวนากลุ่มชาวนาตำบลพญาขัน บ้านเลขที่ 46/1 หมู่ 6 ต.พญาขัน อ.เมือง จ.พัทลุง วันที่ 14 มีนาคม 2545.

⁵⁵ กจช ร.5 ม.2 14/12 รายงานพระยาสุษดี , เรื่องเดิม , หน้า 226.

⁵⁶ เรื่องเดียวกัน , หน้า 172.

⁵⁷ เรื่องเดียวกัน , หน้า 221.

⁵⁸ เรื่องเดียวกัน , หน้า 234.

⁵⁹ เรื่องเดียวกัน , หน้า 241.

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน , หน้า 258 - 259.

⁶¹ เรื่องเดียวกัน , หน้า 174 – 175.

เชิงอรรถท้ายบท

¹ ภูวดล ทรงประเสริฐ “ทุนจีนในภาคใต้ : บทวิเคราะห์เฉพาะยุคสมบูรณาญาสิทธิราชย์,” **เศรษฐศาสตร์การเมือง** , 6 , 1 – 2 (29 มีนาคม 30) หน้า 94.

² กจข.มร 5 ม/50/2 (ม.47/19),เรื่องเดิม , หน้า 30.

³ กจข. B.P.P. 3/13 เรื่อง Diplomatic and Consular Reports 1908 (พ.ศ. 2451) P.44 และ กจข.มร. 5 ม/50/2 (ม 47/19) , เรื่องเดิม , หน้า 29 – 30.

⁴ กจข.กส.13/588 เรื่อง กระทรวงเกษตรถ้ามณฑลต่างๆ ว่า ศก 129 นาที่สำรวจทางข้าวแล้วเท่าใดจะพอกินตลอดปีหรือไม่ , กจข.กส. 5/645 เรื่อง มณฑลนครศรีธรรมราชยื่นรายงานแผนกเกษตรประจำปี พ.ศ. 2456 และ กจข.กส. 13/1054 เรื่อง เมืองพัทลุงส่ง รายงานเพาะปลูกประจำเดือน พ.ศ. 2455

⁵ กจข. กส. 5/645, เรื่องเดิม.

⁶ เรื่องเดียวกัน.

⁷ จัตรทิพย์ นาถสุภา และพูนศักดิ์ ธานีกรประดิษฐ์ , เรื่องเดิม , หน้า 105.

⁸ สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ และคนอื่นๆ , **จีนทักษิณ วิถีและพลัง** (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ,2544) ,หน้า 147 – 149.

⁹ กจข.กส.2/824 กรมราชเลขาธิการส่งสำเนาฎีกาของนายล้น สุวรรณลิโก อ.ระโนด จ.สงขลา โดยอ้างว่าเกิดฝนชุกชุมขึ้นในเวลาที่ยกเก็บเกี่ยว (2470)

¹⁰ สัมภาษณ์วีโรจน์ พงษ์ธนานิกร อายุ 72 ปี บ้านเลขที่ 303 หมู่ 1 ต.ท่ามะเตี้อ อ.บางแก้ว จ.พัทลุง , สรวุฒิ พงศ์ขจร อายุ 60 ปี บ้านเลขที่ 286 หมู่ 1 ต.ท่ามะเตี้อ อ.บางแก้ว จ.พัทลุง วันที่ 6 ตุลาคม 2544 และเกลื่อม มุสิกะโรจน์ อายุ 86 ปี บ้านเลขที่ 290 ต.ท่ามะเตี้อ อ.บางแก้ว จ.พัทลุง วันที่ 11 ธันวาคม 2544 .

¹¹ สัมภาษณ์ไพศาล กักเกียรติกุล อายุ 63 ปี บ้านเลขที่ 54-56 ถนนราเมศ อ.เมือง จ.พัทลุง , วันที่ 18 มกราคม 2545.

¹² กจข.กส. 2/824 , เรื่องเดิม.

¹³ เรื่องเดียวกัน.

¹⁴ สัมภาษณ์วีโรจน์ พงษ์ธนานิกร , สรวุฒิ พงศ์ขจร และเกลื่อม มุสิกะโรจน์.

¹⁵ **หนังสืออนุสรณ์ครบรอบ 4 ปี สมาคมรวมมิตรเฟียโจว พ.ศ. 2535** ฉบับภาษาจีนแปลบางตอนที่เกี่ยวข้องกับบริษัทเป็นภาษาไทย โดยสรวุฒิ พงศ์ขจร , หน้า 24.

¹⁶หนังสืออนุสรณ์งานศพนายกงหมื่น แซ่จั้น วันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2498 ฉบับภาษาจีนแปลบางตอนที่เกี่ยวข้องกับบริษัทเป็นภาษาไทย โดยสรารุณี พงศ์ขจร , หน้า 46 – 47.

¹⁷กช.57.ม.26.5 ก/5 จังหวัดพัทลุง (25 เม.ย. 2471 – 7 มี.ค. 2472) ชาวหนังสือพิมพ์บางกอกการเมือง วันที่ 10 เมษายน 2472.

¹⁸เรื่องเดียวกัน.

¹⁹เสวนากลุ่มชาวหาดำบลนาปะขอ บ้านเลขที่ 208 หมู่ 8 ต.นาปะขอ อ.บางแก้ว จ.พัทลุง วันที่ 6 ตุลาคม 2544.

²⁰กฎกระทรวงมหาดไทย ออกตามความในพระราชบัญญัติที่ดินในส่วนที่เกี่ยวข้อง คนต่างด้าว พุทธศักราช 2486.

²¹กลิ่น คงฤทธิ์ อายุ 74 ปี เสวนากลุ่มชาวหาดำบลแพรกหา บ้านเลขที่ 109 หมู่ 7 ต.แพรกหา อ.ควนขนุน จ.พัทลุง วันที่ 14 มีนาคม 2545.

²²สัมภาษณ์ หิน สังข์เจริญ อายุ 72 ปี บ้านเลขที่ 54 หมู่ 7 ต.ท่าขอน อ.ระโนด จ.สงขลา วันที่ 7 กรกฎาคม 2544 และเพิ่ม มีปาน อายุ 70 ปี บ้านเลขที่ 16 หมู่ 3 ต.ดอนทราย อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง วันที่ 5 กรกฎาคม 2544.

²³กช.กส.2/824 , เรื่องเดียวกัน.

²⁴สัมภาษณ์ เชื้อน ศิริโรจน์ อายุ 82 ปี บ้านเลขที่ 164 หมู่ 3 ต.ตะเคียน อ.ระโนด จ.สงขลา วันที่ 4 ตุลาคม 2544 และไพศาล กักเกียรติกุล.

²⁵เสวนากลุ่มชาวหาดำบลพญาขัน บ้านเลขที่ 46/1 หมู่ 6 ต.พญาขัน อ.เมือง จ.พัทลุง 14 มีนาคม 2545.

²⁶เสวนากลุ่มชาวหาดำบลคลองแดน บ้านเลขที่ 46/1 หมู่ 3 ต.คลองแดน อ.ระโนด จ.สงขลา วันที่ 23 มิถุนายน 2544 และเสวนากลุ่มชาวหาดำบลนาปะขอ.

²⁷เสวนากลุ่มชาวหาดำบลคลองแดน.

²⁸สุวิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ , วารสารทักษิณคดี , เรื่องเดิม , หน้า 58.

²⁹สัมภาษณ์ ปรกรณ์ พงศ์จันทร์เสถียร และเสวนากลุ่มชาวหาดำบลจองถนน.

³⁰สัมภาษณ์ ปรกรณ์ พงศ์จันทร์เสถียร และสุวิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ , วารสารทักษิณคดี , เรื่องเดิม , หน้า 64.

³¹สัมภาษณ์ ปรกรณ์ พงศ์จันทร์เสถียร และเชื้อน ศิริโรจน์.

³²สัมภาษณ์ ปรกรณ์ พงศ์จันทร์เสถียร.

³³ เสวนากลุ่มชาวนาตำบลพญาขัน บ้านเลขที่ 46/1 หมู่ 6 ต.พญาขัน อ.เมือง จ.พัทลุง วันที่ 14 มีนาคม 2545.

³⁴ สัมภาษณ์ประพัฒน์ จันทรอักษร และกลิ่น คงฤทธิ์.

³⁵ สัมภาษณ์เชื่อน ศิริโรจน์.

³⁶ สัมภาษณ์ปกรณ์ พงศ์จันทร์เสถียร.

³⁷ สัมภาษณ์ไพศาล กักเกียรติกุล.

³⁸ พระราชบัญญัติควบคุมการส่งออกไปนอกและนำเข้าในราชอาณาจักรซึ่งสินค้าบางอย่าง พุทธศักราช 2482.

³⁹ เอกสารกองบัญชาการทหารสูงสุด บก.สูงสุด 2.6.2/31 เรื่องข้าว (9 มิ.ย. 2485 – 8 ก.ย. 2488) และ(2)สร.0201.57.1/3 เรื่อง รวมโรงสีไฟฟ้าได้เป็นบริษัทและการรวมโรงสีข้าวมาเป็นของไทย (2 ก.ค. 2485 – 12 พ.ย. 2486).

⁴⁰ (2)สร.0201.57.1/3 , เรื่องเดิม.

⁴¹ (3)สร.0201.29.1/51, เรื่องการค้าข้าวในจังหวัดภาคใต้หรือบริษัทข้าวไทยปักษ์ใต้ (8 ม.ค. 2488).

⁴² ขวลิต อังวิทยาธร , การแลกเปลี่ยนและการค้าข้าวบริเวณชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา (กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย , 2544) , หน้า 17.

⁴³ พระราชบัญญัติค้าข้าว พุทธศักราช 2489.

⁴⁴ ขวลิต อังวิทยาธร , เรื่องเดิม , หน้า 43.

⁴⁵ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในขวลิต อังวิทยาธร , หน้า 11 – 25.

⁴⁶ กลิ่น คงฤทธิ์ เวทีชาวบ้านเรื่อง “เศรษฐกิจชาวนากลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา” ณ โรงแรมลำปำ รีสอร์ท วันที่ 31 มีนาคม 2545.

⁴⁷ 10 กันตัง เท่ากับ 1 ถึง ดูขวลิต อังวิทยาธร , เรื่องเดิม , หน้า 182.

⁴⁸ เสวนากลุ่มชาวนาตำบลแพรกหา บ้านเลขที่ 164/1 หมู่ 7 ต.แพรกหา อ.ควนขนุน จ.พัทลุง วันที่ 14 มีนาคม 2545.

⁴⁹ กจช.กส.13/904.เรื่องเดิม.

⁵⁰ วินัย สุภาใส , เรื่องเดิม , หน้า 135.

⁵¹ สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ , วารสารทักษิณคดี , เรื่องเดิม , หน้า 58.

⁵² ปก แก้วกาญจน์ , การค้าทางเรือลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา (สงขลา : สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ , 2540) , หน้า 76.

⁵³ เสวนากลุ่มชาวนาตำบลนาปะขอ และเสวนากลุ่มชาวนาตำบลแพรกหา.

⁵⁴ เสวนากลุ่มชาวนาดำบลบ้านใหม่ และเสวนากลุ่มชาวนาดำบลตะเคียน.

⁵⁵ เสวนากลุ่มชาวนาดำบลบ้านใหม่.

⁵⁶ สัมภาษณ์ปรกรณ์ พงศ์จันทร์เสถียร.

⁵⁷ สัมภาษณ์ปรกรณ์ พงศ์จันทร์เสถียร.

⁵⁸ สัมภาษณ์ปรกรณ์ พงศ์จันทร์เสถียร.

⁵⁹ เสวนากลุ่มชาวนาดำบลพญาขัน.

⁶⁰ สัมภาษณ์ปรกรณ์ พงศ์จันทร์เสถียร.

⁶¹ สัมภาษณ์เชื่อน ศิริโรจน์.

⁶² สัมภาษณ์ไพศาล กักเกียรติกุล.

⁶³ ชวลิต อังวิทย์วรร , เรื่องเดิม , หน้า 129.

⁶⁴ เรื่องเดียวกัน , หน้า 80.

⁶⁵ (2) สร.0201.57.1/3 , เรื่องเดิม.

⁶⁶ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ชวลิต อังวิทย์วรร , หน้า 15 – 26.

⁶⁷ สัมภาษณ์ไสว สุวรรณพยัคฆ์ อายุ 49 ปี บ้านเลขที่ 97 ถนนราเมศ อ.เมือง จ.พัทลุง วันที่ 18 มกราคม 2544.

⁶⁸ สัมภาษณ์ไพศาล กักเกียรติกุล.

⁶⁹ สมยศ หุ่นหว้า และศิริจิต หุ่นหว้า , **วิวัฒนาการและการปรับเปลี่ยนสังคมเกษตรการผลิตยางพาราบริเวณฝั่งตะวันตกของกลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา** (สงขลา : คณะทรัพยากรธรรมชาติ , มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ , 2537) , หน้า 87.

⁷⁰ วิจิต กาพกาญจน์ , “นโยบายการผลิตและการค้ายางพาราในภาคใต้ของไทย พ.ศ.2444 – 2503 ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2528) , หน้า 53 – 55.

⁷¹ กจช.กส.13/323 เล่ม 17 เรื่อง พระยารัษฎานุประดิษฐ์ขอให้จัดการพิมพ์ด้วยกวันการเกณฑ์จ้างแรงงานเพื่อบำรุงการเพาะปลูก (23 มกราคม ร.ศ. 128)

⁷² กจช. ร.7 กษ.28/19 บันทึกเรื่องสนทนากับกรมการพิเศษของเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย (14 – 17 มีนาคม 2473)

⁷³ ภูวดล ทรงประเสริฐ , **ทุนสิงคโปร์ : การผูกขาดตลาดยางพาราและดีบุกไทย** (กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2535) , หน้า 70.

⁷⁴ ชิต ตูลยนิษฐ์ , “การทำสวนยางของประเทศไทย” กสิกร , 24,(1มกราคม 2494):40 อ้างใน วิจิต กาพกาญจน์ , เรื่องเดิม , หน้า 247.

⁷⁵วิชิต กาพกาญจน์ , เรื่องเดียวกัน , หน้า 268.

⁷⁶พ.อ.ประสิทธิ์ เปรนาวิน และคนอื่นๆ , “รายงานการศึกษาและค้นคว้าเรื่องการปลูกยางแทน ,” (นักศึกษาวิชาพัฒนาการเศรษฐกิจ รุ่นที่ 7 พ.ศ.2509) เอกสารอัดสำเนา, หน้า 10.

⁷⁷เวทีชาวบ้านเรื่อง “เศรษฐกิจชาวสวนยางพาราลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา” ณ โรงแรมวีแอล อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา วันที่ 12 พฤษภาคม 2545.

⁷⁸ภูวดล ทรงประเสริฐ , เรื่องเดิม , หน้า 71.

⁷⁹เรื่องเดียวกัน, หน้า 72.

⁸⁰Ingram , **Economic change in Thailand 1850 – 1970**, P 103.

⁸¹หจข. ร.6 กษ 10/6ม, เรื่อง นายชิน ปักจิ้น (จีนเคะ) ขอจับจองที่ดินจังหวัดสงขลา (พ.ศ. 2468).

⁸²Laurence D.Stifel , **Case Studies of Rubber Production : A Village and An Estate** , P.17.

⁸³สัมภาษณ์วรกิจ ศรีวุฒิชาย และพิเชษฐ์ วนาพิทักษ์วงศ์.

⁸⁴Ingram , Ibid , P.103.

⁸⁵สัมภาษณ์พิเชษฐ์ วนาพิทักษ์วงศ์ และอนวัช วนาพิทักษ์วงศ์.

⁸⁶กจข. ร7 ม26.10/8 ข่าวนั่งสื่อพิมพ์ไทย เดือนตุลาคม พ.ศ.2470.

⁸⁷สัมภาษณ์พิเชษฐ์ วนาพิทักษ์วงศ์ และอนวัช วนาพิทักษ์วงศ์.

⁸⁸สัมภาษณ์พริ้ม นันทรัตน์ อายุ 82 ปี บ้านเลขที่ 16 ถนนราษฎร์สามัคคี ต.บ้านพรุ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา วันที่ 23 เมษายน 2545 และสุวิทย์ รัตญา อายุ 45 ปี บ้านเลขที่ 8 หมู่ 8 ต.ทุ่งหวัง อ.เมือง จ.สงขลา วันที่ 4 พฤษภาคม 2545.

⁸⁹สัมภาษณ์วรรณ ขุนจันทร์ อายุ 69 ปี บ้านเลขที่ 72 หมู่ 3 ต.ตะโหมด อ.ตะโหมด จ.พัทลุง วันที่ 26 เมษายน 2545 และสวาท ทองรักษ์ อายุ 73 ปี บ้านเลขที่ 27 หมู่ 4 ต.ตะโหมด อ.ตะโหมด จ.พัทลุง วันที่ 26 เมษายน 2545.

⁹⁰สัมภาษณ์วรรณ ขุนจันทร์ และสวาท ทองรักษ์.

⁹¹สัมภาษณ์สวาท ทองรักษ์ และสุวิทย์ รัตญา.

⁹²พริ้ม นันทรัตน์ , สุวิทย์ รัตญา , เวทีชาวบ้านเรื่อง “เศรษฐกิจชาวสวนยางพาราลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา” ณ โรงแรมวีแอล อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา วันที่ 12 พฤษภาคม 2545.

⁹³สัมภาษณ์พริ้ม นันทรัตน์.

⁹⁴ สัมภาษณ์วรรณ ขุนจันทร์ และสวาท ทองรักษ์.

⁹⁵ สัมภาษณ์วรรณ ขุนจันทร์ และสวาท ทองรักษ์.

⁹⁶ สัมภาษณ์วรรณ ขุนจันทร์ และสวาท ทองรักษ์.

⁹⁷ สัมภาษณ์แอบ อุไรรัตน์ อายุ 80 ปี บ้านเลขที่ 28 หมู่ 8 ต.ท่าข้าม อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา สัมภาษณ์วันที่ 20 ตุลาคม 2544.

⁹⁸ สัมภาษณ์สุวิทย์ รัตญา.

⁹⁹ สัมภาษณ์แอบ อุไรรัตน์.

¹⁰⁰ ไหลหมาน สาหมัด อายุ 71 ปี บ้านเลขที่ 20 หมู่ 5 ต.สำนักขาม อ.สะเดา จ.สงขลา วันที่ 14 กรกฎาคม 2544.

¹⁰¹ สัมภาษณ์แอบ อุไรรัตน์.

¹⁰² สัมภาษณ์วรรณ ขุนจันทร์ และสวาท ทองรักษ์.

¹⁰³ เสวนากลุ่มชาวสวนยางพาราตำบลตะโหมด ณ วัดตะโหมด ต.ตะโหมด อ.ตะโหมด จ.พัทลุง วันที่ 26 เมษายน 2545 และเสวนากลุ่มชาวสวนยางพาราตำบลทุ่งหวัง บ้านเลขที่ 1/5 หมู่ 8 ต.ทุ่งหวัง อ.เมือง จ.สงขลา วันที่ 4 พฤษภาคม 2545.

¹⁰⁴ สัมภาษณ์บุญทิพย์ เทพแก้ว อายุ 48 ปี บ้านเลขที่ 133 หมู่ 6 ต.สำนักขาม อ.สะเดา จ.สงขลา วันที่ 4 พฤษภาคม 2545 , ปริ้ม นันทรัตน์ และกลิ่น คงฤทธิ์.

¹⁰⁵ สัมภาษณ์ถัน สังข์สุวรรณ และเสวนากลุ่มชาวสวนยางพาราตำบลตะโหมด.

¹⁰⁶ สัมภาษณ์สวาท ทองรักษ์ และสุวิทย์ รัตญา.

¹⁰⁷ วิจิต กาพกาญจน์ , เรื่องเดิม , หน้า 238 , 278.

¹⁰⁸ สัมภาษณ์พิเชษฐ์ วนาพิทักษ์วงศ์ และอนวัช วนาพิทักษ์วงศ์.

¹⁰⁹ เวทีชาวบ้านเรื่อง “วิวัฒนาการการใช้ประโยชน์ที่ดินและป่าไม้” ณ วัดตะโหมด ต.ตะโหมด อ.ตะโหมด จ.พัทลุง วันที่ 26 เมษายน 2545.

¹¹⁰ สัมภาษณ์ปริ้ม นันทรัตน์ , วรกิจ ศรีวุฒิชญา , และด้วน แดงช่วง อายุ 72 ปี เสวนากลุ่มชาวนาตำบลนาปะขอ บ้านเลขที่ 208 หมู่ 8 ต.นาปะขอ อ.บางแก้ว จ.พัทลุง วันที่ 6 ตุลาคม 2544.

¹¹¹ กจช.กส.19/25 , “เรื่องจังหวัดนราธิวาสรายงานมาว่าคณะกรรมการอำเภอแว้ง ออกใบเหยียบย่ำที่ดินให้ราษฎรโดยมิได้ส่งเรื่องให้แผนกป่าไม้ตรวจสอบ” , 14 สิงหาคม 2483.

¹¹² สัมภาษณ์ถัน สังข์สุวรรณ และพิเชษฐ์ วนาพิทักษ์วงศ์.

¹¹³ สัมมะโนเกษตรปี 2506 , อ้างใน รัตน์ เพชรจันทร์ , ยางพารา (พระนคร : โรงพิมพ์มงคลการพิมพ์ , 2514) , หน้า 502 – 503.

¹¹⁴ (2) สร 0201.22/8, เรื่องรายงานการสำรวจเศรษฐกิจของพระสารสาสน์พลขันธ์ (29 พ.ค. – 17 ก.ย. 2477)

¹¹⁵ (3) สร.0201.34/6 หลวงศุภไชยสโหมทานขอให้รัฐบาลออกกฎหมายห้ามยางดิบเข้าประเทศ (30 ส.ค. – 30 มี.ค. 2477)

¹¹⁶ เรื่องเดียวกัน.

¹¹⁷ เสวนากลุ่มชาวสวนยางพาราตำบลตะโหมด , ตำบลทุ่งหวัง และพริ้ม นันทธัตน์.

¹¹⁸ สัมภาษณ์แอป อุไรรัตน์.

¹¹⁹ สัมภาษณ์พริ้ม นันทธัตน์.

¹²⁰ สัมภาษณ์สวาท ทองรักษ์.

¹²¹ สัมภาษณ์พริ้ม นันทธัตน์ และพร้อม ศิริเพชร อายุ 70 ปี บ้านเลขที่ 47/1 ต.ทุ่งใหญ่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา วันที่ 20 ตุลาคม 2544.

¹²² เสวนากลุ่มชาวสวนยางพาราตำบลทุ่งหวัง.

¹²³ เสวนากลุ่มชาวสวนยางพาราตำบลทุ่งหวัง.

¹²⁴ สัมภาษณ์วรกิจ ศรีวุฒิชาย.

¹²⁵ สัมภาษณ์วรรณ ขุนจันทร์.

¹²⁶ สัมภาษณ์พริ้ม นันทธัตน์.

¹²⁷ ส่วนวิจัยเศรษฐกิจ ฝ่ายวิจัยและวางแผน ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด , ตลาดยางธรรมชาติของไทย , 2528 , เอกสารอัดสำเนา , หน้า 17 – 18.

¹²⁸ สัมภาษณ์วรกิจ ศรีวุฒิชาย.

¹²⁹ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน ภูวดล ทรงประเสริฐ , เรื่องเดิม , หน้า 74 – 87.

¹³⁰ สถานการณ์ยางไทยปี 2512 – 2521.

¹³¹ สัมภาษณ์พริ้ม นันทธัตน์.

¹³² สัมภาษณ์สุวิทย์ รัตญา.

¹³³ กค.0301.1.37/88 RUBBER RESTRICTION SCHEME (พ.ศ. 2477 – 2478) , (3) สร.0201.34/3 ออกใบสุทธิแก่ผู้นำยางออกนอกประเทศและเรื่องอุปถัมภ์ (2 มิ.ย.2477 – 4 ม.ค. 2492) และ(3) สร.0201.34/8 เรื่องจำกัดยาง (22 เม.ย. 2478 – 29 มี.ค. 2480) เสถียร ลายลักษณ์ , ประชุมกฎหมายประจำปี (พระนคร : โรงพิมพ์เดลีเมล์ , 2482) , 50(ภาค 1) หน้า 357 – 360.

¹³⁴ศูนย์วิจัยการยาง , “การส่งเสริมและการพัฒนาสวนยาง ,” (สงขลา : ศูนย์วิจัยการยาง , 2525) , เอกสารอัดสำเนา , หน้า 1.

¹³⁵เสถียร ลายลักษณ์ , ผู้รวบรวม , “กฎกระทรวงเกษตรราธิการ ,” **ประชุมกฎหมายประจำศก** (พระนคร : โรงพิมพ์เดลิเมล์ , 2482) , 50(ภาค 1) , หน้า 361.

¹³⁶ร.7 – ร.8 ข/296 เรื่อง นายข้า นอนัก กับพวกว่าเจ้าพนักงานยางหาดใหญ่ จำคุกปองมิชอบ (8 ส.ค. 2483).

¹³⁷เรื่องเดิม.

¹³⁸สร.0201.34/3 , เรื่องเดิม.

¹³⁹เสถียร ลายลักษณ์ , **ประชุมกฎหมายประจำศก** , 51 หน้า 627 – 637.

¹⁴⁰ประชิด รัศมีทัต , “กฎหมายยาง ,” ใน **ยางพารา 2517** , หน้า 131 – 132.

¹⁴¹สงบ ส่งเมือง , เรื่องเดิม , หน้า 71.

¹⁴²วิจิต กาพกาญจน์ , เรื่องเดิม , หน้า 289.

¹⁴³เรื่องเดียวกัน , หน้า 242.

¹⁴⁴รัตน์ เพชรจันทร์ , เรื่องเดิม , หน้า 596 – 607.

¹⁴⁵เสวนากลุ่มชาวนาตำบลพญาขัน.

¹⁴⁶เสวนากลุ่มชาวนาตำบลแพรกหา.

เชิงอรรถท้ายบท

¹เสวนากลุ่มชาวนาตำบลนาปะขอ บ้านเลขที่ 208 หมู่ 8 ต.นาปะขอ อ.บางแก้ว จ.พัทลุง วันที่ 6 ตุลาคม 2544.

²สัมภาษณ์คลิ่ง พูนยิ้ม อายุ 94 ปี บ้านเลขที่ 46/1 หมู่ 3 ต.คลองแดน อ.ระโนด จ.สงขลา วันที่ 23 มิถุนายน 2544.

³สัมภาษณ์เชื่อน ศิริโรจน์ อายุ 82 ปี บ้านเลขที่ 164 หมู่ 3 ต.ตะเครียะ อ.ระโนด จ.สงขลา วันที่ 4 ตุลาคม 2544 และจรัส ตังเอียด อายุ 55 ปี บ้านเลขที่ 46/1 หมู่ 6 ต.พญาขัน อ.เมือง จ.พัทลุง วันที่ 14 มีนาคม 2545 , และเสวนากลุ่มชาวนาตำบล พญาขัน.

⁴จรรยา หยูทอง , “ทุ่งระโนด : สามทศวรรษแห่งความทุกข์ยากของชุมชน “หมู่เล ,” ใน ยงยุทธ ชูแว่น , บรรณาธิการ , **โลกของกลุ่มทะเลสาบ** , เรื่องเดิม , หน้า 200 – 202.

⁵บันทึกการเดินทางตรวจราชการในภาคใต้ ของ ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี ม.ค. – ก.พ. 2506, (พระนคร : โรงพิมพ์ สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี , 2506) , หน้า 68.

⁶กจข.0301.11.9.4/1 การประชุมเรื่องการแก้ไขภาวะการค้าข้าวตกต่ำ (14 มี.ค. 2510 – 12 มี.ย. 2511)

⁷สัมภาษณ์สุรจิตร์ ฤทธิภักดี ฝ่ายแผนงานวิชาการ ศูนย์วิจัยข้าว จังหวัดพัทลุง สัมภาษณ์วันที่ 5 มีนาคม 2544.

⁸รายงานกิจการจังหวัดพัทลุง พ.ศ. 2505 , หน้า 120.

⁹สมยศ ทุ่งหว้า และศิริจิต ทุ่งหว้า , เรื่องเดิม , หน้า 89.

¹⁰เรื่องเดียวกัน , หน้าเดียวกัน.

¹¹พณ.0301.11.9/42 การประชุมคณะกรรมการพัฒนาภาคใต้ (7 ต.ค. 2511 – 16 เม.ย. 2513).

¹²เกริกเกียรติ พันธุ์พิพัฒน์ และปนัดดา ธนสถิตย์ , “โทรทัศน์ไทย : จากบางขุนพรหมถึงระบบดาวเทียม,” ใน วิวัฒนาการสื่อมวลชนไทย คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2526. หน้า 138 – 154. อ้างใน วินัย สุภิส “ภูเขา ทุ่งราบ และทะเล : วิถีแห่งความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของชุมชนรอบทะเลสาบสงขลา,” ใน ยงยุทธ ชูแว่น , บรรณาธิการ , **โลกของกลุ่มทะเลสาบ** , เรื่องเดิม , หน้า 145.

¹³ สัมภาษณ์เอื้อน ทองสันตติ อายุ 73 ปี บ้านเลขที่ 47 หมู่ที่ 1 ต.คลองแดน อ.ระโนด จ.สงขลา วันที่ 23 มิถุนายน 2544 และเสวนากลุ่มชาวนาตำบลนาปะขอ บ้านเลขที่ 208 หมู่ 8 ต.นาปะขอ อ.บางแก้ว จ.พัทลุง วันที่ 6 ตุลาคม 2544.

¹⁴ เวทีชาวบ้านเรื่อง “เศรษฐกิจชาวนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา” ณ โรงแรมลำปำ รีสอร์ท วันที่ 31 มีนาคม 2544.

¹⁵ เสวนากลุ่มชาวนาตำบลนาปะขอ บ้านเลขที่ 208 หมู่ 8 ต.นาปะขอ อ.บางแก้ว จ.พัทลุง วันที่ 6 ตุลาคม 2544.

¹⁶ สัมภาษณ์พินิจ ธรรมสุวรรณ อายุ 82 ปี และเนืองนิจ ธรรมสุวรรณ อายุ 72 ปี บ้านเลขที่ 37/3 ถนนไชยยา อ.เมือง จ.สงขลา วันที่ 29 กันยายน 2544.

¹⁷ กลั่น คงฤทธิ์ เสวนากลุ่มชาวนาตำบลแพรกหา บ้านเลขที่ 164/1 หมู่ 7 ต.แพรกหา อ.ควนขนุน จ.พัทลุง วันที่ 14 มีนาคม 2545.

¹⁸ พณ.0301.11.9.4/1 , เรื่องเดิม.

¹⁹ เสวนากลุ่มชาวนาตำบลนาปะขอ บ้านเลขที่ 208 หมู่ 8 ต.นาปะขอ อ.บางแก้ว จ.พัทลุง วันที่ 6 ตุลาคม 2544.

²⁰ เสวนากลุ่มชาวนาตำบลพญาขัน บ้านเลขที่ 46/1 หมู่ 6 ต.พญาขัน อ.เมือง จ.พัทลุง วันที่ 14 มีนาคม 2545.

²¹ เสวนากลุ่มชาวนาตำบลนาปะขอ.

²² กลั่น คงฤทธิ์ เวทีชาวบ้านเรื่อง “เศรษฐกิจชาวนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา” ณ โรงแรมลำปำ รีสอร์ท วันที่ 31 มีนาคม 2544.

²³ พณ.0301.5/25 ภาวะการทำนา (26 มิ.ย. 2500 – 4 ก.ค. 2504).

²⁴ รายงานกิจการจังหวัดพัทลุง พ.ศ. 2505 หน้า 120.

²⁵ เสวนากลุ่มชาวนาตำบลนาปะขอ บ้านเลขที่ 208 หมู่ 8 ต.นาปะขอ อ.บางแก้ว จ.พัทลุง วันที่ 6 ตุลาคม 2544.

²⁶ รายงานเศรษฐกิจและการเงินภาคใต้ ปี 2532 , สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปีเพาะปลูก 2531/2532 , 2535/2536 , 2537/2538 และ 2540/2541.

²⁷ จรัส ด้วงเอียด เสวนากลุ่มชาวนาตำบลพญาขัน บ้านเลขที่ 46/1 หมู่ 6 ต.พญาขัน อ.เมือง จ.พัทลุง วันที่ 14 มีนาคม 2545.

²⁸ เสวนากลุ่มชาวนาตำบลพญาขัน.

²⁹ สัมภาษณ์กำพล เขียวชาญ อายุ 52 ปี บ้านเลขที่ 74/14 ถนนราษฎร์อุทิศ 1 ต.บ่อหย่าง อ.เมือง จ.สงขลา วันที่ 23 มิ.ย. 2545.

³⁰ **แนวทางพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจังหวัดสงขลา ปี พ.ศ.2529** , หน้า 8 , **แนวทางพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจังหวัดพัทลุง ปี พ.ศ. 2529** , หน้า 8.

³¹ สัมภาษณ์ปกรณ พงศ์จันทร์เสถียร.

³² สัมภาษณ์เชื่อน ศิริโรจน์

³³ เสวนากลุ่มชาวนาดำบลพญาขัน.

³⁴ สัมภาษณ์เพียน ฉางทอง อายุ 64 ปี หมู่ 1 ต.ลำปำ อ.เมือง จ.พัทลุง วันที่ 14 มกราคม 2545.

³⁵ สัมภาษณ์เพียน ฉางทอง และเสวนากลุ่มชาวนาดำบลบ้านใหม่.

³⁶ สัมภาษณ์ชวน เพ็ชรรัก อายุ 60 ปี บ้านเลขที่ 50 หมู่ 1 ต.พนมวัง อ.ควนขนุน จ.พัทลุง และสั่น ศรีคงแก้ว อายุ 68 ปี บ้านเลขที่ 123 หมู่ 1 ต.พนมวัง อ.ควนขนุน จ.พัทลุง วันที่ 7 ตุลาคม 2544.

³⁷ สำนักงานสถิติจังหวัดสงขลา สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

สมุดรายงานสถิติจังหวัด ฉบับ พ.ศ. 2539.

³⁸ กจช.พณ.0301.3.3.3/1 ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการลักลอบนำเข้าข้าวออกนอกราชอาณาจักร (พ.ศ.2500 – 2512) และกจช.พณ.0301.3.3.3/2 คณะกรรมการปราบปรามการลักลอบนำเข้าข้าวออกนอกราชอาณาจักร (พ.ศ. 2511 – 2513).

³⁹ ขวลิต อังวิทยาธร , เรื่องเดิม , หน้า 24 – 34.

⁴⁰ กองควบคุมโรงงาน กระทรวงอุตสาหกรรม.

⁴¹ สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพัทลุง , **ข้อมูลการตลาดจังหวัดพัทลุง** , 2534 , เอกสารอัดสำเนา , หน้า 54.

⁴² เสวนากลุ่มชาวนาดำบลพญาขัน.

⁴³ (1) กค.1.1.2.3.3/3 เรื่องรายงานการศึกษาเพื่อขอเปิดธนาคารกรุงศรีอยุธยา อ.เมือง จ.พัทลุง พ.ศ. 2518 ,(1) กค.1.1.2.3.3/2 เรื่องรายงานการศึกษาเพื่อขอเปิดธนาคารกรุงศรีอยุธยา อ.เมือง จ.สงขลา และรายงานการสำรวจเศรษฐกิจเพื่อขอเปิดธนาคารสหธนาคารสาขาหาดใหญ่.

⁴⁴ สัมภาษณ์ไสว สุวรรณพยัคฆ์.

⁴⁵ สัมภาษณ์ปกรณ พงศ์จันทร์เสถียร.

⁴⁶ สัมภาษณ์ไสว สุวรรณพยัคฆ์.

⁴⁷ คำนวณจากผลผลิตข้าวของจังหวัดพัทลุงใน พ.ศ. 2532 ซึ่งให้ผลผลิตเฉลี่ย 369 กิโลกรัมต่อไร่ (สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปี เพาะปลูก 2532/2533)

วิธีการคำนวณต้นทุนการผลิตข้าวต่อ 1 ไร่

ผลผลิต 369 กก.	ใช้พื้นที่เพาะปลูก	1 ไร่
ผลผลิต 1,000 กก. (1ไร่)	ใช้พื้นที่เพาะปลูก $1,000 \div 369 =$	2.71 ไร่
พื้นที่ 1 ไร่	ใช้ต้นทุนการผลิต	1,345 บาท
พื้นที่ 2.71 ไร่	ใช้ต้นทุนการผลิต $1,345 \times 2.71 =$	3,645

เพราะฉะนั้น ต้นทุนการผลิตข้าวใน พ.ศ. 2532 เท่ากับ 3,645 บาทต่อไร่.

⁴⁸ สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพัทลุง , ข้อมูลการตลาดจังหวัดพัทลุง , 2533 , เอกสารอัดสำเนา , หน้า 48.

⁴⁹ รายงานภาวะเศรษฐกิจและการเงินภาคใต้ปี พ.ศ. 2533 , 2535 , 2536 , 2537 , 2538 , 2539.

⁵⁰ เสวนากลุ่มชาวนาดำบลแพรกหา.

⁵¹ เสวนากลุ่มชาวนาดำบลจองถนน.

⁵² สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพัทลุง , ข้อมูลการตลาดจังหวัดพัทลุง , 2536 , เอกสารอัดสำเนา , หน้า 13.

⁵³ สัมภาษณ์ผัด เป่าชู อายุ 49 ปี หมู่ 4 ต.ชัยบุรี อ.เมือง จ.พัทลุง วันที่ 7 ตุลาคม 2544.

⁵⁴ เวทีชาวบ้านเรื่อง “วิวัฒนาการการใช้ประโยชน์ที่ดินและป่าไม้” ณ วัดตะโหมด ต.ตะโหมด อ.ตะโหมด จ.พัทลุง วันที่ 26 เมษายน 2545.

⁵⁵ จัญญ หยุทอง , เรื่องเดิม , หน้า 200 – 209.

⁵⁶ เวทีชาวบ้านเรื่อง “เศรษฐกิจชาวนาสวนยางพารากลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา” ณ โรงแรม วีแอล หาดใหญ่ วันที่ 12 พฤษภาคม 2545.

⁵⁷ กองเศรษฐกิจการเกษตร , สถิติการเกษตรแห่งประเทศไทย ปีเพาะปลูก 2515/2516 (กรุงเทพ ฯ : กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ , 2515).

⁵⁸ รัตน์ เพชรจันทร์ , เรื่องเดิม , หน้า 57.

⁵⁹ พระราชบัญญัติกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง พ.ศ. 2503 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2505 ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2518.

⁶⁰ เรื่องเดิม.

⁶¹ ณรงค์ เขียตเดช , “ผลกระทบของนโยบายการคลังต่อประสิทธิภาพในการผลิต ยางธรรมชาติของไทย,” (วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2530) , หน้า 41 และธงชัย ลาวรรณ , “การตลาดสินค้ายางธรรมชาติของประเทศไทย : ศึกษาเฉพาะกรณีในจังหวัดสงขลาและยะลา,” (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2522) , หน้า 11.

⁶² สัมภาษณ์แบบ อูไรรัตน์ และเสวนากลุ่มชาวสวนยางพาราตำบลตะโหมด.

⁶³ สำนักงานพาณิชย์จังหวัดพัทลุง , ข้อมูลการตลาดจังหวัดพัทลุง , 2535 , เอกสารอัดสำเนา , หน้า 63.

⁶⁴ ณรงค์ เขียตเดช , เรื่องเดิม , หน้า 41.

⁶⁵ สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง , รายงานการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของชาวสวนยางปี พ.ศ. 2531 , หน้า 14.

⁶⁶ เสวนากลุ่มชาวสวนยางพาราตำบลทุ่งหวัง และเสวนากลุ่มชาวสวนยางพาราตำบลตะโหมด.

⁶⁷ สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง , เรื่องเดิม , หน้า 30.

⁶⁸ เวทีชาวบ้านเรื่อง “เศรษฐกิจชาวสวนยางพาราลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา” , สัมภาษณ์พร้อม นันทรัตน์ , เสวนากลุ่มชาวสวนยางพาราตำบลตะโหมด และเสวนากลุ่มชาวสวนยางพาราตำบลทุ่งหวัง.

⁶⁹ เสวนากลุ่มชาวสวนยางพาราตำบลตะโหมด.

⁷⁰ เวทีชาวบ้านเรื่อง “เศรษฐกิจชาวสวนยางพาราลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา”.

⁷¹ พินิจ เสทือนวงษ์ , รวบรวม “รายงานการศึกษา ภาวะความต้องใช้อย่างพารา,” สถิติยางธรรมชาติ ยางสังเคราะห์ และเนื้อที่ปลูกยางพารา ปี 2544 , เอกสารอัดสำเนา , หน้า 7.

⁷² สัมภาษณ์พร้อม ศิริเพชร อายุ 70 ปี บ้านเลขที่ 47/1 หมู่ 6 ทุ่งงาย ต.ทุ่งใหญ่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา วันที่ 20 ตุลาคม 2544.

⁷³ สัมภาษณ์พิเชษฐ์ วนาพิทักษ์วงศ์.

⁷⁴ เสวนากลุ่มชาวสวนยางพาราตำบลตะโหมด และสัมภาษณ์แบบ อูไรรัตน์.

⁷⁵ เสวนากลุ่มชาวสวนยางพาราตำบลตะโหมด.

⁷⁶ สัมภาษณ์จ้วน ศรีรัตน์ อายุ 73 ปี บ้านเลขที่ 62 หมู่ 5 ต.พะวง อ.เมือง จ.สงขลา วันที่ 8 ธันวาคม 2544.

- ⁷⁷ สัมภาษณ์พิเชษฐ์ วนาพิทักษ์วงศ์ และอนวัช วนาพิทักษ์วงศ์.
- ⁷⁸ สัมภาษณ์ณัฏฐ์ สังข์สุวรรณ.
- ⁷⁹ เสวนากลุ่มชาวสวนยางพาราตำบลตะโหนด.
- ⁸⁰ เวทีชาวบ้านเรื่อง “เศรษฐกิจชาวสวนยางพาราลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา”.
- ⁸¹ สัมภาษณ์ณัฏฐ์ สังข์สุวรรณ.
- ⁸² สัมภาษณ์พิเชษฐ์ วนาพิทักษ์วงศ์ และณัฏฐ์ สังข์สุวรรณ.
- ⁸³ สมยศ ท่งหว่า , เรื่องเดิม , หน้า 88.
- ⁸⁴ เสวนากลุ่มชาวสวนยางพาราตำบลทุ่งหวัง.
- ⁸⁵ สัมภาษณ์วรกิจ ศรีวุฒิชาย.
- ⁸⁶ สัมภาษณ์พิเชษฐ์ วนาพิทักษ์วงศ์.
- ⁸⁷ สัมภาษณ์วรกิจ ศรีวุฒิชาย.
- ⁸⁸ สัมภาษณ์จิตร เพชรบูรณ์ , วรกิจ ศรีวุฒิชาย , พิเชษฐ์ วนาพิทักษ์วงศ์ และอนวัช วนาพิทักษ์วงศ์.
- ⁸⁹ สัมภาษณ์ประมวล มะลิสา , วรกิจ ศรีวุฒิชาย , พิเชษฐ์ วนาพิทักษ์วงศ์ และอนวัช วนาพิทักษ์วงศ์.
- ⁹⁰ เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง บรรณาธิการ , **วิวัฒนาการของการบุกเบิกที่ดินทำกินในเขาป่า พิมพ์ ครั้งที่ 2** (กรุงเทพ ฯ : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา , 2535) , หน้า 342.
- ⁹¹ รัตน์ เพชรจันทร์ , เรื่องเดิม , หน้า 502 – 503.
- ⁹² **แนวพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจังหวัดสงขลา** , เรื่องเดิม , หน้า , 97 , และ **แนวพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจังหวัดจังหวัดพัทลุง** , เรื่องเดิม , หน้า 77.
- ⁹³ เวทีชาวบ้านเรื่อง “เศรษฐกิจชาวสวนยางพาราลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา”.
- ⁹⁴ **แนวพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจังหวัดสงขลา**, 2531, หน้า 84.
- ⁹⁵ สถาบันวิจัยยาง กรมวิชาการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, **ข้อมูลยางพารา**, เอกสารอัดสำเนา, หน้า 23.
- ⁹⁶ เวทีชาวบ้านเรื่อง “เศรษฐกิจชาวสวนยางพาราลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา”.
- ⁹⁷ “สถิติยางประเทศไทย , 30 (2544) , 2,” อ้างใน พิณิจ เสทือนวงศ์ , เรื่องเดิม , หน้า 159.

⁹⁸ กจช. พณ. 0301.11.9.4/1 (ปีก 3) ,หนังสือจากผู้ว่าราชการจังหวัดนราธิวาสถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเศรษฐกิจ (24 กุมภาพันธ์ 2510) , การประชุมเรื่องการแก้ไขภาวะการค้าทางพาราดกต้า.

⁹⁹ กจช. พณ. 0301.11.11.2/6 , เรื่องการหาทางบรรเทาความเดือดร้อนเนื่องจากราคายางพาราดกต้า.

¹⁰⁰ กจช. พณ. 0301.9.4/1 (ปีก 2) , รายงานการประชุมเรื่องการแก้ไขภาวะการค้าทางดกต้าของสำนักงาน ก.ส.อ. (วันที่ 16 มีนาคม 2510) , หน้า 166.

¹⁰¹ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา , แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน ข้อเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม (กรุงเทพฯ : สถาบันวิจิตรศิลป์ , 2544) , หน้า 48.

¹⁰² สุวรรณ ทิพย์กุล และสุภาพร เหลืองชูฤทธิ์ , ประวัติการผลิตและการใช้ยาง , (สงขลา : ศูนย์วิจัยยางหาดใหญ่ , 2518) , หน้า 7.

¹⁰³ "กรมศุลกากร" อ้างใน นันดา แก้วสุวรรณ , "พัฒนาการของการผลิตและการค้ายางพาราในภาคใต้ของไทย พ.ศ. 2488-2516," (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2537) , หน้า 103.

¹⁰⁴ "สถิติยางประเทศไทย , 30 (2544) , 2," เรื่องเดิม , หน้า 164.

¹⁰⁵ เรื่องเดียวกัน , หน้าเดียวกัน.

¹⁰⁶ สถาบันวิจัยยาง , เรื่องเดิม , หน้า 63.

¹⁰⁷ มติชน (27 กันยายน 2533) หน้า 1 – 2 อ้างใน ภูวดล ทรงประเสริฐ , เรื่องเดิม , หน้า 172.

¹⁰⁸ สถาบันวิจัยยาง , เรื่องเดิม , หน้า 64.

¹⁰⁹ รายงานการวิจัยของ สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อ้างใน ส่วนวิจัยเศรษฐกิจ ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด , ตลาดยางธรรมชาติของไทย , 2528 , เอกสาร อัดสำเนา , หน้า 21.

¹¹⁰ สัมภาษณ์พริม นันทรัตน์.

¹¹¹ สัมภาษณ์วรรณ ขุนจันทร์.

¹¹² สัมภาษณ์พริม นันทรัตน์.

¹¹³ สัมภาษณ์พริม นันทรัตน์.

¹¹⁴ สัมภาษณ์ ดร. ถาวร เรื่องวรรณวัฒนา.

¹¹⁵ สัมภาษณ์วรกิจ ศรีวุฒิชาญ.

¹¹⁶ สัมภาษณ์วรกิจ ศรีวุฒิชาญ.

¹¹⁷ ส่วนวิจัยเศรษฐกิจ ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด , เรื่องเดิม , หน้า 20.

¹¹⁸ สัมภาษณ์พริ้ม นันทรัตน์.

¹¹⁹ ว่าที่ร้อยตรี บุญมี แป้นจันทร์ นักวิชาการสงเคราะห์สวนยาง สำนักงานกองทุนสงเคราะห์การทำสวนยาง จังหวัดสงขลา เขต 1 , การทำธุรกิจซื้อขายน้ำยางสดของกลุ่มพัฒนาเจ้าของสวนยางสงเคราะห์ , เอกสารอัดสำเนา , ไม่มีหน้า.

¹²⁰ รายงานการสำรวจเศรษฐกิจและสังคมของชาวสวนยาง พ.ศ. 2531 , หน้า 45.

¹²¹ สุจิต พรหมเดช , “กลไกราคายางในประเทศและผลจากการรวมกลุ่มขายยาง” วารสารยางพารา , 2 , 2 , (2524) , หน้า 74 – 75.

¹²² สัมภาษณ์ ดร. ถาวร เรื่องวรรณวัฒนา.

¹²³ ภูวดล ทรงประเสริฐ , เรื่องเดิม , หน้า 171.

¹²⁴ ส่วนวิจัยเศรษฐกิจ ฝ่ายวิจัยและวางแผนธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด , เรื่องเดิม , หน้า 28 – 29.

เชิงอรรถท้ายบท

¹ กลั่น คงฤทธิ เวทีชาวบ้านเรื่อง “เศรษฐกิจชาวนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา” ณ โรงแรม ลำปำ รีสอร์ท วันที่ 31 มีนาคม 2545.

* ตัวเอน คือ ชื่อชาวพันธุ์พื้นเมือง

² เสวนากลุ่มชาวนาตำบลบ้านใหม่.

³ เสวนากลุ่มชาวนาตำบลจองถนน.

⁴ เวทีชาวบ้านเรื่อง “เศรษฐกิจชาวนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา” และเวทีชาวบ้านเรื่อง “เศรษฐกิจชาวสวนยางพาราลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา”.

⁵ สัมภาษณ์พริม นันทรัตน์.

⁶ สัมภาษณ์ผิน มิตสุวรรณ บ้านเลขที่ 114/1 หมู่ 16 ต.ควนมะพร้าว อ.เมือง จ.พัทลุง วันที่ 29 ธันวาคม 2545.

⁷ สัมภาษณ์ประพัฒน์ จันทรอักษร.

⁸ กลั่น คงฤทธิ เสวนากลุ่มชาวนาตำบลแพรกหา.

⁹ จักรทิพย์ นาถสุภา , เรื่องเดิม , หน้า 59.